

**Gliceas na Teanga nach bhfuil Láidir:
Aistriúcháin Liteartha ó Ghaeilge go Béarla, 1916–2016**

Fionnuala Ní Ráinne

Tráchtas a cuireadh faoi bhráid Ollscoil na hÉireann, Gaillimh,
chun riachtanais na Céime Ph.D. sa Léann Éireannach a chomhlíonadh

Stiúrthóir: An Dr Louis de Paor

Ionad an Léinn Éireannaigh, Scoil na nDaonnachtaí,
Coláiste na nDán, na nEolaíochtaí Sóisialta, agus an Léinn Cheiltigh,
Ollscoil na hÉireann, Gaillimh

Márta 2017

Clár

Dearbhú.....	iii
Tiomnú	iv
Achoimre	v
Buíochas	vi
Réamhrá	1
Caibidil I – Stair an Aistriúcháin Liteartha ó Ghaeilge go Béarla	26
An Cúlra Comhthéacsúil.....	26
Aistriú na Filíochta, an Fhicsin, agus an Neamhfhicsin	37
Aistriú na Saothar Béaloidis	70
Tátail.....	72
Caibidil II – Aistriú na Filíochta	73
Réamhrá	73
Inscne an Aistritheora	77
Aistritheoirí Ní Dhomhnaill	91
Cás-Staidéar: Nuala Ní Dhomhnaill	97
Tátail.....	136
Caibidil III – Aistriú an Fhicsin.....	139
Réamhrá	139
Éire mar a Bhí agus Éire mar Atá	140
Aistritheoirí Uí Chadhain	155
Cás-Staidéar: Máirtín Ó Cadhain	166
Tátail.....	199
Caibidil IV – Aistriú an Neamhfhicsin	203
Réamhrá	203
Siombalachas an Oileáin	208
Aistritheoirí Thomáis Uí Chríomhthain	227
Cás-Staidéar: <i>An tOileánach</i>	231
Tátail.....	250
Conclúidí	252
Aguisíní.....	256
Saothair a Ceadáiodh.....	278

Dearbhú

Dearbhaím gurb é mo shaothar féin ar fad atá sa tráchtas seo agus nach bhfuil céim faighte agam san Ollscoil seo ná in aon áit eile bunaithe ar aon chuid den saothar seo.

Tiomnú

Tiomnaím an tráchtas seo do mo *twin*
atá taobh liom ón tús.

Achoimre

Is í an téis atá á cur chun cinn agam sa tráchtas seo go raibh straitéis aistriúcháin chinnte ag na haistritheoirí liteartha a d'aistrigh saothair filíochta, ficsin agus neamhficsin, ó Ghaeilge go Béarla idir tús an fichiú haois agus tús an aonú haois is fiche. Ní gá glacadh leis an drogall atá ar na haistritheoirí liteartha an straitéis a chleachtann siad a mhíniú mar fhianaise nach ann don straitéis. Trí ghnéithe intéacsúla agus paraitéacsúla a rianú agus a phlé, is féidir solas a chaitheamh ar an straitéis aistriúcháin, patrúin a shoiléiriú, agus a léiriú gur sine i slabhra an aistriúcháin eachtrannaithe é gach spriochtéacs. Is é an snáth ceangail is soiléire agus is mó tionchar idir straitéis aistriúcháin na n-aistritheoirí éagsúla gurb é cultúr an bhuntéacs an t-aonad aistriúcháin.

Ní fhéadfaí dúshlán an choilínitheora a thabhairt dá dtabharfaí tús áite don dúchasú, nó ní fhéadfaí aird an léitheora a tharraingt ar chultúr barántúil, dúchasach na hÉireann dá dtabharfaí tús áite don dúchasú. Is feiniméan cultúrtha, frithbheartach é an t-aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla, feiniméan a bhfuil sé mar aidhm leis dúshlán an chultúir heigeamanaigh a thabhairt. Is idirghabhálaithe agus caomhnóirí cultúir iad na haistritheoirí eachtrannaithe. Tá doirse cultúrtha á n-oscailt acu trí thús áite a thabhairt don eachtrannú. Is náisiúnaithe cultúrtha iad na haistritheoirí chomh maith, agus iad meáite ar úsáid fhrithbheartach a bhaint as an aistriúchán liteartha chun deis a thabhairt do litríocht Ghaeilge na hÉireann páirt a ghlacadh i gcomhrá idirnáisiúnta.

Is féidir aidhm an aistriúcháin liteartha ó Ghaeilge go Béarla a mhíniú ar bhealaí éagsúla. Ní féidir talamh slán a dhéanamh de gur tionchar diúltach a bheidh ag an mórtheanga ar litríocht na mionteanga. Is éard atá á áitiú sa tráchtas seo gurb ionann an t-aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla agus sampla d'ionramháil straitéiseach theanga an chultúir heigeamanaigh chun tairbhe theanga an chultúir fhrithheigeamanaigh. Tá an dioscúrsa diúltach i leith an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla ag eascairt as stádas imeallach, iarchoilíneach an phobail choilínithe, seachas as mionanailís ar spriochtéacsanna agus ar straitéisí aistriúcháin aistritheoirí iarchoilíneacha. Tá aird á tarraingt ag aistritheoirí na filíochta, an ficsin, agus an neamhficsin, ar eileacht chultúr an bhuntéacs trí ionramháil straitéiseach theanga chumhachtach an choilínitheora.

Buíochas

Is mian liom buíochas a ghabháil le Deirdre, atá cineálta agus flaitiúil i gcónaí, agus le Robert agus Domhnall as tacú liom ar bhealaí éagsúla.

Is mian liom buíochas a ghabháil leis an Dr Louis de Paor, stiúrthóir an tráchtais, as spéis a léiriú sa taighde ón gcéad lá a ndeachaigh mé chun cainte leis, as gach rud a scríobh mé le linn dom a bheith i mbun taighde a léamh, agus as ceisteanna a spreag machnamh a chur. Is mian liom buíochas a ghabháil leis an Dr Leo Keohane as léachtaí spreagúla a thabhairt, agus mo spéis a mhúscailt i léann an iarchoilíneachais. Míle buíochas freisin leis an Dr Debora Biancheri agus leis an Dr Ailbhe Ní Ghearbhuigh a chuir comhairle orm sna laethanta tosaigh. Táim buíoch freisin den Dr Aingeal Ní Chualáin as dréacht iomlán den tráchtas a léamh agus a tuairimí a roinnt liom.

Táim buíoch freisin den Dr Nessa Cronin agus Samantha Williams agus d'fhoireann uile Ionad an Léinn Éireannaigh, agus de na taighdeoirí Ph.D. atá ag triall ar Mheitheal le blianta beaga anuas as cur leis an dfospóireacht. Míle buíochas freisin le baill Choiste Taighde Iarchéime Ionad an Léinn Éireannaigh – An tOllamh Mary Cawley, An Dr Lillis Ó Laoire, An tOllamh Sean Ryder, agus An Dr Tony Varley.

Táim buíoch freisin d'Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, as an taighde seo a mhaoiniú faoi Scéim Scoláireachtaí Taighde Dochtúireachta na Gaillimhe.

Réamhrá

Is í an téis atá á cur chun cinn agam sa tráchtas seo go raibh straitéis aistriúcháin chinnte ag na haistritheoirí a d'aistrigh saothair liteartha ó Ghaeilge go Béarla idir tús an fichiú haois agus tús an aonú haois is fiche. Bíodh is go bhfuil léirmheas á dhéanamh ar shaothair aistrithe ón tráth a raibh Matthew Arnold ag cur is ag cúiteamh faoin gcur chuige a ghlac aistritheoirí éagsúla a d'aistrigh eipicé éagsúla Homer (1861), ní ann do mhodheolaíocht fhorordaithe do thionscadal taighde idirdhisciplíneach cosúil leis an tionscadal seo. Mar atá maíte ag Maria Tymoczko, ní ann do chreat teoiriciúil amháin chun an t-aistriúchán iarchoilíneach a mhíniú (*Translation in a Postcolonial Context* 34). Is tionscadal taighde tástála hipitéise é seo mar sin, agus is í an hipitéis atá á cur chun cinn agam go raibh straitéis aistriúcháin chinnte ag na haistritheoirí a d'aistrigh saothair filíochta, ficsin agus neamhfhicsin, ó Ghaeilge go Béarla, idir tús an fichiú haois agus tús an aonú haois is fiche.

Go dtí seo, níl mionanailís agus mionphlé déanta ar straitéis na n-aistritheoirí liteartha a bhfuil saothair liteartha aistrithe ó Ghaeilge go Béarla acu. Bíodh is go bhfuil deis á tabhairt ag na haistritheoirí do scríbhneoirí Gaeilge na hÉireann páirt a ghlacadh i gcomhrá idirnáisiúnta, níl plé mar is cuí déanta go fóill ar impleachtaí dearfacha na straitéise a chleachtann siad (Cronin, *Translating Ireland* 178). Ba i rith an fichiú haois a scríobhadh na buntéacsanna Gaeilge a roghnaíodh don tionscadal taighde ilseánra seo. I measc na bpríomhchúiseanna a bhí leis seo, tá spéis agam i litríocht na Nua-Ghaeilge, agus bhí a fhios agam go raibh dóthain buntéacsanna ann le hiniúchadh cuimsitheach a dhéanamh ar straitéis an aistritheora. Chomh maith leis sin, túsphointe maith ba ea an téacs-anailís a bhunú ar sheánraí éagsúla chun cosúlachtaí agus difríochtaí a aithint, agus i ndeireadh na dála, mórphatrúin a phlé. Is é an mórphointe a d'eascair as an gcur chuige ilseánra seo go bhfuil léargas á thabhairt don léitheoir Béarla ar phríomhthéamaí agus ar mhór-údair litríocht Ghaeilge an fichiú haois trí mheán an aistriúcháin eachtrannaithe go Béarla.

Forbairt Léann an Aistriúcháin

Ba sa bhliain 1972 a cheap James Holmes an téarma “translation studies” (Hermans, *Translation in Systems* 8). Ba sna blianta ina dhiaidh sin a tarraingíodh aird ar an ionramháil straitéiseach a d’fhéadfadh a bheith i gceist leis an aistriúchán. Ba in *The Manipulation of Literature*, mar shampla, a scríobhadh an abairt shuntasach seo, ‘From the point of view of the target literature, all translation implies a degree of manipulation of the source text for a certain purpose’ (Hermans 11). Ba sna 1960idí a cuireadh dlús le léamh tuairisciúil agus córasach ar an aistriúchán, agus ba sa bhliain 1985 a fógraíodh gur paraidím nua i Léann an Aistriúcháin ba ea léann tuairisciúil an aistriúcháin. Ba í an nuacht a bhain leis an gcur chuige tuairisciúil ag an am go raibh bém á leagan ar an aistriúchán a bhí déanta, agus ar na cúiseanna a bhí leis an aistriúchán a dhéanamh, seachas ar threoracha a thabhairt maidir le conas aistriúchán a dhéanamh:

Instead of providing guidelines for the next translation to be made and passing judgement on any number of existing ones, the descriptive method takes the translated text as it is and tries to determine the various factors that may account for its particular nature. . . . the focus is primarily on translational norms and on the various constraints and assumptions, of whatever hue, that may have influenced the method of translating and the ensuing product . . . explanations are sought for the impact the translation has on its new environment (Hermans, *The Manipulation of Literature* 12-13).

Bhain tábhacht ar leith le tuiscintí theoiricthe Scoil na hIonramhála mar gur fianaise ba ea a dtuiscintí siúd go raibh athrú tagtha ar Léann an Aistriúcháin:

What they have in common is, briefly, a view of literature as a complex and dynamic system; a conviction that there should be a continual interplay between theoretical models and practical case studies; an approach to literary translation which is descriptive, target-oriented, functional and systemic; and an interest in the norms and constraints that govern the production and reception of translations, in the relation between translation and other types of text processing, and in the place and role of translations both within a given literature and in the interaction between literatures (Hermans, *The Manipulation of Literature* 10).

Glactar leis gurb é an chomhdháil a réachtáladh i Lováin sa bhliain 1976 *tús* Léann an Aistriúcháin (Gentzler, “Foreword” xi). Ba ina dhiaidh sin a tugadh borradh faoi deara sa líon foilseachán faoi theoiric agus praitic an aistriúcháin. I measc na mórshaothar a foilsíodh de thoradh na comhdhála sin tá *Translation Studies* (1980) le Susan Bassnett.

Sna blianta ina dhiaidh sin foilsíodh roinnt mhaith saothar a raibh béim ar leith á leagan iontu ar noirm aistriúcháin, agus ar bhonnraith idé-eolaíoch an aistriúcháin, *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame* (Lefevere 1992); *The Translator's Invisibility* (Venuti 1995); *Constructing Cultures* (Bassnett and Lefevere 1998); agus *Postcolonial Translation* (Bassnett and Trivedi 1998) ina measc. Ag deireadh na 1990idí d'fhoilsigh St. Jerome Press sraith leabhar dar teideal *Translation Theories Explained*. Ina measc bhí *Translation and Empire* (Robinson 1997); *Translating as a Purposeful Activity* (Nord 1997); agus *Translation in Systems* (Hermans 1999).

Is fianaise iad teidil na saothar sin ar an gcasadh nua i Léann an Aistriúcháin; casadh i dtreo na tuisceana gur seift ionramhála; seift cruthaithe cultúir; agus seift iarchoilíneach é an t-aistriúchán liteartha. Ní go dtí an bhliain 1998 a foilsíodh an leagan speisialta den iris *The Translator: Translation and Minority*, curtha in eagar ag Lawrence Venuti. Ní go dtí 2005 a foilsíodh *Less Translated Languages* (Branchadell and West), an chéad bhailiúchán d'aistí dírithe ar theangacha arb iad ceisteanna cumhachta an snáth ceangail eatarthu, an Chatalóinis agus an Spáinnis, agus an Ghaeilge agus an Béarla, mar shampla. D'éirigh le Susan Bassnett agus André Lefevere (1998) aird a tharraingt ar fhéidearthachtaí ionramhála an aistriúcháin trí dhíriú ar cheisteanna cosúil le conas a roghnaítear buntéacsanna; cén ról atá ag an aistritheoir, ag an eagarthóir, ag an bhfoilsitheoir, agus ag an bpátrún; céard iad na critéir ar a mbunaítear straitéisí aistriúcháin; agus cén glacadh a bheidh ag an léitheoir leis an spriothéacs (Gentzler, "Foreword" xi). Is ceisteanna iad sin a bhfuil plé déanta agam orthu sna caibidlí a bhaineann le haistriú na filíochta, an fhicsin, agus an neamhfhicsin.

Forbairt na Modheolaíochta

Glacaim leis go bhfuil mionanailís théacsúil, ghrinnsúileach mar aon le cúlra comhthéacsúil le cur san áireamh sular féidir breithiúnas tomhaiste a thabhairt ar straitéis aistriúcháin:

Instead of pointing the finger at all kinds of "mistakes" I would like to analyze the framework within which those "mistakes", which are the result of ignorance in some cases, but much more often of a conscious strategy, a conscious compromise between two epistemological constructs, are made (Lefevere, *Essays in Comparative Literature* 132).

Chuige sin, ba léir ón tús go mbeadh ról lárnach ag mionanailís théacsúil sa chreat modheolaíoch i.e. an spriothéacs Béarla a chur i gcomparáid leis an mbuntéacs Gaeilge. D'fhonn modh anailíse a fhorbairt chun tabhairt faoin téacs-anailís chomparáideach, chinn mé go mbeadh sé tairbheach cur chuige heorastúil a áireamh sa chreat modheolaíoch. Dá réir sin, thosaigh mé le haistriúchán trialach, modh anailíse a úsáidtear go coitianta i gcomhthéacs Léann an Aistriúcháin chun nasc a chruthú idir na srianta éagsúla a mbíonn tionchar acu ar straitéis aistriúcháin (Lefevere, *Essays in Comparative Literature* 137). Tasc fiúntach agus túsphointe maith ba ea é seo mar gur tharraing sé m'aird ar na dúshláin agus ar na cineálacha cinntí a d'fhéadfadh a bheith le déanamh ag an aistritheoir liteartha. De réir a chéile tháinig sé chun soiléire go raibh na ceisteanna a bhí ag déanamh inní domsa ag déanamh inní do na haistritheoirí mar go raibh éagsúlachtaí le tabhairt faoi deara sna spriothéacsanna. Ní hé an cur chuige céanna a chleacht na haistritheoirí nuair a bhí míreanna cultúr-theoranta á n-aistriú acu, mar shampla. É sin ráite, de réir a chéile bhí patrúin agus cosúlachtaí le tabhairt faoi deara i measc na n-éagsúlachtaí. Diaidh ar ndiaidh, tháinig sé chun solais go raibh na haistritheoirí ar fad ag tabhairt tús áite don eachtrannú agus go raibh bealaí éagsúla acu chun é sin a dhéanamh. Ba léir gur bhain tábhacht ar leith le modh aistrithe míreanna cultúr-theoranta, míreanna arb ionann iad agus ' . . . elements relevant to the SL text, but absent from the *cultural context* of the TL . . . ' (Catford 49). Ba léir freisin go raibh tábhacht leis an úsáid a bhain na haistritheoirí as Béarla na hÉireann mar go raibh a gcinntí ag teacht leis an gcomhairle a chuir John Millington Synge ar scríbhneoirí na hÉireann i.e. mothú agus meon na Gaeilge a aistriú go Béarla dá mba mhian leo aird an domhain mhóir a tharraingt ar an tír bheag seo (Kiberd, *Idir Dhá Chultúr* 95).

Is léir, dá réir sin, gur éiligh an téis atá á cur chun cinn agam modheolaíocht ilchodach. I measc na míreanna a bhí le cur san áireamh sa ghréasán anailíse, bhí mionanailís chomparáideach idir buntéacsanna agus spriothéacsanna; próifíl na n-aistritheoirí liteartha; impleachtaí straitéiseacha stádas theanga an bhuntéacs agus stádas theanga an spriothéacs; féidearthachtaí straitéiseacha; agus an léitheoir samhalta. Buntuisicint mhodheolaíoch is ea go bhfuil leideanna maidir leis an straitéis aistriúcháin le fáil i gcomhphárteanna éagsúla den fhiontar aistriúcháin, ní sna spriothéacsanna amháin. Dá réir sin, baineann tábhacht leis na paraitéacsanna éagsúla, lena n-áirítear teideal agus clúdach an spriothéacs; léirmheasanna; agallaimh déanta ag aistritheoirí; ailt tuairimíochta; agus saothair féin-aistrithe aistritheoirí éagsúla.

Trí idé-eolaíocht an aistritheora a chur san áireamh, d'éirigh liom deis fadhbaithe a chruthú – deis chun an tuairim *neamhcheistithe* gurb ionann an t-aistriúchán ó mhionteanga go mórtheanga agus plúchadh na mionteanga, a iompú bunoscionn. Ina dhiaidh sin, d'fhonn tabhairt faoin taighde go córasach, ghlac mé leis gurb é cur chuige an chás-staidéir an modh ab oiriúnaí le tabhairt faoin anailís ilseánra. D'éascaigh an cur chuige seo patrúin a thabhairt faoi deara agus mórpointí a phlé atá ionadaíoch don mhéid atá ag tarlú san fhiontar aistriúcháin trí chéile. Is cur chuige é seo a bhfuil bunús agus glacadh leis i gcomhthéacs Léann an Aistriúcháin (Hermans, *The Manipulation of Literature* 11).

Is iad na cás-staidéir foinse na sonraí eimpíreacha ar a bhfuil an argóint atá á cur i gcás agam bunaithe. Anailís chomparáideach ordlathach idir an spriocthéacs agus an bhuntéacs a bhí i gceist (Catford 27). Is ag leibhéal léacsach a cuireadh tús leis an anailís i.e. an raibh cosúlacht le tabhairt faoi deara idir focail an bhuntéacs agus focail an spriocthéacs. Ina dhiaidh sin, díródh ar leibhéal na habairte; ar leibhéal an spriocthéacs; ar leibhéal an tseánra; agus i ndeireadh na dála, ar leibhéal chultúr an bhuntéacs. Bhain tábhacht ar leith le gach leibhéal anailíse; ní fhéadfadh mé tabhairt faoi anailís ar leibhéal chultúr an bhuntéacs murach gur thug mé faoi deara nach raibh dílseacht iomlán ar leibhéal léacsach le tabhairt faoi deara i gcásanna áirithe. Ba é a bhí mar aidhm ag na haistritheoirí aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs, agus d'éirigh leo é sin a dhéanamh trí mhídhílseacht straitéiseach agus chomhfhiosach ar leibhéal an fhocail; na habairte; an ailt; an ghearrscéil; an dáin; na díolama; agus an tsaothair iomláin. Tá guagacht il-leibhéil i gceist, ach tá seasmhacht agus dílseacht le tabhairt faoi deara ar leibhéal an chultúir agus na straitéise eachtrannaithe.

Ceithre chaibidil ar fad atá sa tráchtas. Is bunaithe ar thorthaí na gcás-staidéar atá Caibidil II – aistriú na filíochta; Caibidil III – aistriú an fhicsin; agus Caibidil IV – aistriú an neamhficsin. Ba í an tslat tomhais a bhí ann agus na cás-staidéir á roghnú gurb ionann iad agus deis díriú ar straitéisí aistritheoirí ar leith, seachas ar shaothair le húdair ar leith. Is ar shaothar aistrithe Nuala Ní Dhomhnaill atá cás-staidéar Chaibidil II bunaithe. Is ionann an cás-staidéar seo agus deis anailís a dhéanamh ar dhánta aistrithe ag triúr filí-aistritheoirí i.e. Michael Hartnett, Paul Muldoon, agus Eiléan Ní Chuilleanáin. Is ar shaothar aistrithe Mháirtín Uí Chadhain atá cás-staidéar Chaibidil III bunaithe. Is deis é an cás-staidéar seo mionanailís a dhéanamh ar aistriúcháin déanta ag Eoghan Ó Tuairisc;

Louis de Paor, Lochlainn Ó Tuairisg, agus Mike McCormack; Alan Titley; agus Liam Mac Con Iomaire agus Tim Robinson. Is ar mhórshaothar Thomáis Uí Chríomhthain, *An tOileánach*, atá cás-staidéar Chaibidil IV bunaithe. Is deis é an cás-staidéar seo mionanailís a dhéanamh ar straitéis aistritheoirí a bhí i mbun aistriúcháin ag tús an fichiú haois, Robin Flower, agus ag deireadh an fichiú haois, Garry Bannister agus David Sowby. Gné thábhachtach de gach cás-staidéar ba ea próifíl na n-aistritheoirí d’fhonn cur leis an áitiú gur ar bhonnraith idé-eolaíoch atá an fiontar seo tógtha. Tá an ghné seo fíorthábhachtach ó tharla ciúnas a bheith le brath sa chur síos a dhéanann aistritheoirí ar na straitéisí a chleachtann siad (Cronin, “Movie-Shows from Babel” 62). Ní hionann an ciúnas sin agus fianaise nach raibh straitéis chinnte ag na haistritheoirí; ní chiallaíonn sé nach féidir, ná nach fiú, an straitéis a oibriú amach.

Gné eile fós den mhodheolaíocht ba ea an ghné bhibleagrafach i.e. mórliosta de na saothair aistrithe a chur i dtoll a chéile. Ní raibh aon bhealach amháin le tabhairt faoin liosta seo a thiomsú; bhí cuardach, cros-seiceáil agus athsheiceáil i bhfoinsí clóite agus ar líne i gceist. Ba idir tús an fichiú haois agus tús an aonú haois is fiche a foilsíodh na buntéacsanna agus na spriocthéacsanna. Is ionann an liosta seo agus fianaise ar fhrithbheartaíocht iarchoilíneach na litríochta frith-heigeamanaí i gcoinne iarmhairtí an phróisis choilínithe. Is fianaise é an mórliosta freisin nach bhfuil litríocht Ghaeilge na hÉireann saor ó thionchar gluaiseachtaí liteartha an domhain mhóir. Tá bearna sa litríocht aistrithe sa tréimhse iarchogaidh, mar shampla, pointe a spreagann ceisteanna maidir le staid na litríochta in Éirinn agus go hidirnáisiúnta thart ar na blianta sin. Tá cothromaíocht chanúnach agus chúigeach le tabhairt faoi deara, pointe a spreagann ceisteanna maidir le ról cothromaíochta cultúir a bheith á chomhlíonadh ag an aistriúchán eachtrannaithe.

Gné eile den taighde ba ea an anailís chartlainne; chinn mé ag tús an taighde gurbh fhiú roinnt ama a chaitheamh i mbun Chartlann Eoghain Uí Thuairisc a scrúdú. Deis ba ea an anailís chartlainne chun teacht ar thuilleadh eolais maidir le hidé-eolaíocht an aistritheora. Cé gur beag tagairt atá déanta don ábhar cartlainne i gcorp an tráchtais, léargas ann féin ba ea an t-ábhar cartlainne ar an dua a chaith Ó Tuairisc leis an scríbhneoireacht; leis an léirmheastóireacht; agus leis an aistriúchán. Gné thábhachtach eile den chreat modheolaíoch ba ea tumléitheoireacht in dhá réimse go háirithe i.e. teoiric an aistriúcháin agus litríocht Ghaeilge an fichiú haois. B’éigean chomh maith, chun plé a dhéanamh ar bhearnaí sa litríocht aistrithe sa ré iarchogaidh go mór mór, staid litríocht

Bhéarla na hÉireann a chur san áireamh. Níor cuireadh an comhthéacs idirnáisiúnta as an áireamh ach oiread. Chuige sin, bhain trí aidhm ar leith leis an tumléitheoireacht. Ar an gcéad dul síos, deis ba ea an léirmheas litríochta an litríocht a bhí ábhartha don taighde a aimsiú agus a ransú. Ar an dara dul síos, trí eolas a chur ar an litríocht ábhartha, bhí ar mo chumas ábharthacht agus nuacht mo thaighde féin a mheas. Ar an tríú dul síos, de réir a chéile bhí ar mo chumas an litríocht ab ábhartha do mo thaighde féin a roghnú, agus cinneadh tomhaiste a dhéanamh maidir le conas ábharthacht na litríochta tánaistí a nascadh le torthaí an taighde eimpíreach.

Ba i rith na tréimhse tumléitheoireachta, mar shampla, a tarraingíodh m'aird ar na téarmaí a bhí in úsáid ag teoiricthe thar a chéile, agus ar an bhféidearthacht go bhféadfadh téarmaí éagsúla a bheith ag freagairt do na coincheapa céanna i gcásanna áirithe. Is fianaise í guagacht na sainmhínte gur léann beo é Léann an Aistriúcháin. Is pointe é seo a bhfuil aird tarraingthe ag teoiricthe thar a chéile air:

Lefevere approves of Nida's "dynamic equivalence", a concept that now, with the increasing recognition of Schleiermacher's contemporary importance must be viewed as an egregious euphemism for the domesticating translation method and the cultural political agendas it conceals (Wong 398).

Sampla eile fós is ea gurb ionann "minoritizing translation" agus "foreignizing translation" sa *Dictionary of Translation Studies* (Shuttleworth and Cowie 1997). Chomh maith leis sin, tá go leor téarmaí éagsúla in úsáid ag teoiricthe éagsúla atá ag teacht leis an mbrí a luaigh Schleiermacher le dúchasú agus le heachtrannú. Ina measc tá "illusory / non-illusory translation"; "overt / covert translation"; "documentary / instrumental translation"; agus "fluent / resistant translation" (Pym 32). Tá an míniú atá tugtha ag Martha Cheung ar "thick translation", mar shampla, ag teacht le mo thuiscintse ar choincheap an eachtrannaithe (24). Ar an lámh eile, níl mo thuiscintse ar an rud is litríocht mionteanga ann i.e. is litríocht mionteanga í litríocht na Gaeilge i gcomparáid le litríocht an Bhéarla, ag teacht le tuiscint Gilles Deleuze agus Félix Guattari ar an rud is litríocht mionteanga ann, 'A minor literature is not the literature of a minor language but the literature a minority makes in a major language' (16).

Fianaise eile fós nach féidir seasmhacht a lua le forbairt Léann an Aistriúcháin, an úsáid atá á baint as an téarma *ilchóras*. Bhíodh an téarma *ilchóras* (Even-Zohar 1979)

in úsáid ag Gideon Toury (1980) sular iompaigh sé ar an téarma *Léann Tuairisciúil an Aistriúcháin*. Ní hionann sin agus a rá, áfach, nach ionann tuiscint Even-Zohar agus Toury, ná nach bhfuil tairbhe le baint as tuiscintí na beirte. Má ghactar leis gurb ionann an t-ilchóras agus creat neodrach, neamh-eitnealárnach chun cumhacht agus caidreamh a phlé (Lefevere, *Manipulation of Literary Fame* 10), tá suntas leis sa chomhthéacs seo. Díol spéise freisin is ea nach bhfuil an téarma *ilchóras* ligthe i ndearmad ag teoiricthe aistriúcháin le blianta beaga anuas (Robinson, *Translation and Empire* 104).

Tá cosúlachtaí idir “dominated-dominating model” Max Dorsinville (Ashcroft *et al.* 33) agus mo thuiscintse ar eachtrannú agus dúchasú. Anuas air sin, d’fhéadfaí glacadh leis an aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla mar shampla de choibhéis fhoirmiúil, agus tá an éifeacht chéanna ag coibhéis fhoirmiúil agus ag eachtrannú ar léitheoir an spriocthéacs. Pointe nach bhfuilim ag glacadh leis, áfach, is ea gurb ionann tús áite a thabhairt don choibhéis fhoirmiúil agus ísliú céime do ról an aistritheora (Tymoczko, “How Distinct are Formal and Dynamic Equivalence?” 63). A mhalairt atá i gceist sa chomhthéacs seo. Tá sé maíte ag Eugene Nida, mar shampla, gur ann do leibhéil éagsúla aistriúcháin, ‘There are different levels of translation, ranging from the word at one extreme to the entire work as the unit of translation at the other’ (25). Táim ag maíomh, áfach, go bhfuil *extreme* eile le cur san áireamh nuair is aistriúchán ó mhionteanga go móртеanga atá i gceist i.e. cultúr an bhuntéacs. Is ionann an tuiscint sin agus fianaise ar neamhthábhacht na coibhéise foirmiúla agus na coibhéise dinimiciúla, de réir thuiscint Nida, sa chomhthéacs aistriúcháin faoi chaibidil:

. . . *formal equivalence* ‘focuses attention on the message itself, in both form and content. In such a translation one is concerned with such correspondences as poetry to poetry, sentence to sentence, and concept to concept.’ . . . *Dynamic equivalence* is based on the principle of *equivalent effect*, i.e. that the relationship between receiver and message should aim at being the same as that between the original receivers and the SL message (Bassnett, *Translation Studies* 33).

Is fianaise iad na pointí thuasluaite go mbaineann tábhacht le modheolaíocht a fhorbairt a chabhróidh liom aidhmeanna an taighde a chomhlíonadh; glacaim leis nach gá go mbeadh tairbhe le baint as na coincheapa is mó cáil, nó ba mhó cáil, ag tréimhsí thar a chéile.

Céimeanna na Mionanailíse Téacsúla

We do not need to judge, we need to know . . . (Lefevere, *Essays in Comparative Literature* 136).

Is de réir a chéile a chinn mé ar na céimeanna éagsúla a bhí le cur san áireamh chun bonn láidir fianaise a chur faoin téis atá á cur chun cinn agam. Is ionann an cinneadh comhfhiosach a rinne mé breithiúnais luachála a sheachaint agus a mhaíomh go bhfuil díospóireachtaí áirithe neamh-ábhartha sa chomhthéacs seo i.e. do-dhéantacht an aistriúcháin liteartha; aistritheoirí maithe agus droch-aistritheoirí; dea-aistriúchán agus droch-aistriúchán:

Translation cannot produce total accuracy because there is no way of determining what total accuracy would consist of. It is therefore pointless to continue to think of translation in terms of demands for equivalence “in all respects at once” (Hermans, *Translation in Systems* 19).

De réir a chéile, ba léir nach raibh tairbhe le baint as creataí teoirice áirithe ach oiread i bhfianaise phríomhaidhm an taighde seo. Tá creataí áirithe ann ar bealaí iad chun fiontar aistriúcháin a mhíniú, ach nach bhfuil ag cur aon rud sa bhreis leis an bplé atá ag eascairt as déscaradh an eachtrannaithe / an dúchasaithe. D’fhéadfaí a mhaíomh, mar shampla, cosúlacht a bheith idir múnla Jerome agus an t-aistriúchán litriúil; cosúlacht a bheith idir múnla Schleiermacher agus an straitéis eachtrannaithe; agus cosúlacht a bheith idir múnla Horáit agus an straitéis dúchasaithe (Gentzler, “Foreword” xii). Chomh maith leis sin, le himeacht ama ba léir nach raibh an oiread sin tairbhe le baint as teoiricí teangeolaíocha sa chomhthéacs áirithe seo, cé nach ionann é sin agus a rá nach raibh coincheapa teangeolaíocha le cur san áireamh ó thráth go chéile.

Níl tairbhe ag baint le mionphlé a bhunú ar dho-aistritheacht téarmaí thar a chéile nuair is é cultúr an bhuntéacs an t-aonad aistriúcháin:

Even if it is granted that translators must pay scrupulous attention to textual issues and to individual words, it is obvious that there is more to a text, particularly a literary text, than the words (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 270).

Níl an tuiscint seo as alt lena bhfuil ag tarlú i gcomhthéacs Léann an Aistriúcháin trí chéile. Tá go leor teoiricithe, ó na 1970idí anonn, ag glacadh leis nach leor an cur chuige teangeolaíoch chun gach comhthéacs aistriúcháin a phlé agus a mhíniú (Vermeer, “What Does it Mean to Translate?” 29). Is léir nach bhfuil cur chuige na n-aistritheoirí ag teacht le cur chuige an aistritheora fhocleolaíochta, mar shampla; aistritheoir arb é soiléireacht agus seachaint na doiléire a bhíonn ag déanamh inní dó (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 268). Díol spéise freisin é a bheith sonraithe ag Tymoczko nach mbíonn an t-aistriúchán i riocht na seifte díchoilínithe mar thoradh ar an aistriúchán focleolaíochta riamh (*Translation in a Postcolonial Context* 269). Is é atá mar aidhm leis an aistriúchán díchoilínithe cultúir eile a chur ar a shúile don léitheoir trína theanga féin (Hui 203).

Ag teacht leis an tuiscint sin, tá sé luaite ag Tymoczko gurb ionann an t-aistriúchán Béarla a rinneadh ar na scéalta Rúraíochta agus iarracht ‘ . . . to counter the depersonalization that colonized peoples suffer under colonialism . . . ’ (“Translation in the Crucible of Modernity” 127). Tá an rud céanna i gceist leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla; is seift díchoilínithe é, iarracht an cultúr réamhchoilíneach a athghabháil. Tá an cultúr frith-heigeamaineach ag diúltú don chultúr heigeamaineach, d’fhoinsé na cumhachta i bhfocail eile. Tá sé luaite ag Amílcar Cabral go n-eascraíonn luach an chultúir mar ghné fhrithbheartach ó laistigh den chultúr frith-heigeamaineach (54). Ní leis an gcultúr heigeamaineach, mar shampla, a bhaineann an comhlacht foilsitheoireachta is minice atá luaite in Aguisín I i.e. is leabhair Ghaeilge a fhoilsíonn Cló Iar-Chonnacht. Is cultúr maothaithe (*muted*) (Showalter 189) seachas cultúr athshuite (*relocated*) é cultúr na Gaeilge. Tá tábhacht leis an bpointe sin agus tionchar an chórais phátrúnachta ar an bhfiontar aistriúcháin á phlé. Ciallaíonn sé go bhféadfadh foinsé cumhachta an chórais phátrúnachta a bheith fréamhaithe i gcultúr na mionteanga, nó i gcultúr na mórtheanga. Más fréamhaithe i gcultúr na mionteanga atá an comhlacht foilsitheoireachta, agus mura bhfoilsíonn sé leabhair Bhéarla de ghnáth, bheifí ag súil gur ag an eachtrannú a bheadh an lámh in uachtar. Tá sé sin ag teacht leis an tuiscint go mbíonn tionchar suntasach ag an bpátrún, ní hamháin ar na buntéacsanna a roghnaítear lena n-aistriú, ach ar na straitéisí aistriúcháin freisin (Lefevere, *Essays in Comparative Literature* 131).

Is leabhair Ghaeilge a fhoilsíonn Cló Iar-Chonnacht. Is leabhair Bhéarla a fhoilsíonn Poolbeg Press. Nuair a bhreathnaítear ar Aguisín I, is eisceacht é *The King’s*

English (O’Sullivan 1987) sa mhéid is gurb é *First Impressions*, comhlacht foilsitheoireachta lonnaithe i bPáras, a d’fhoilsigh é. Chomh maith leis sin, is eisceacht é *The Small Fields of Carrig* (O’Clery 1929), leagan Béarla de *Cúrsaí Thomáis* (Mac Giolla Iasachta 1929), ar an mbonn gurb é Heath Cranton, comhlacht Sasanach, a d’fhoilsigh an spriothéacs. Ní hé sin an t-aon eisceacht a d’fhéadfaí a lua leis an spriothéacs áirithe seo, áfach. Is saothar é *Cúrsaí Thomáis* a scríobhadh lena aistriú go Béarla agus go Francís lena thaispeáint do náisiúin eile gur teanga bheo í an Ghaeilge arbh fhéidir rudaí suimiúla a phlé inti, agus lena chruthú gur cheart an Ghaeilge a áireamh i measc teangacha cáiliúla na cruinne (Ó Ceallaigh 313). Eisceacht eile fós é Oxford University Press, comhlacht Sasanach eile atá tiomanta don chineál saoil a caitheadh ar na Blascaodaí a chur ar a súile do léitheoirí an domhain mhóir. Dá réir sin, bíodh is go bhfuil eisceachtaí le tabhairt faoi deara ag leibhéal éagsúla, tá príomhphatrúin le tabhairt faoi deara chomh maith, príomhphatrúin a bhfuil rian an eachtrannaithe orthu. Tá tús áite á thabhairt don eachtrannú ag gach comhlacht foilsitheoireachta, beag beann ar shuíomh an chomhlachta, agus ar bhliain foilsithe an spriothéacs.

Ba i rith chéim na mionanailíse téacsúla freisin a tháinig ceann de na patrúin is sofheicthe ar fad chun solais i.e. níl an chuma ar na spriothéacsanna gur buntéacsanna iad. Ní fhéadfadh aon chineál léitheora líofacht léitheoireachta a lua leis na spriothéacsanna de réir shainmhíniú Lawrence Venuti ar an rud is líofacht ann:

Under the regime of fluent translating, the translator works to make his or her work “invisible”, producing the illusory effect of transparency that simultaneously masks its status as an illusion: the translated text seems “natural,” that is, not translated (*Translator’s Invisibility* 5).

Is fianaise iad na spriothéacsanna nach é a bhí mar aidhm leis an bhfiontar aistriúcháin seo cultúr an bhuntéacs a chur in oiriúint do chultúr an spriothéacs:

The aim of translation is to bring back a cultural other as the recognizable, the familiar, even the same; and this aim always risks a wholesale domestication of the foreign text, often in highly self-conscious projects where translation serves an appropriation of foreign cultures for agendas in the receiving situation, cultural, economic, political (Venuti, *Translator’s Invisibility* 14).

Fianaise eile fós gurb é sin a bhí i gceist is ea nach bhfuil saintréithe na trédhearcachta le sonrú sna spriothéacsanna i.e. líofacht léitheoireachta; easpa frásáil chiotach; leaganacha

cainte nádúrtha nó soiléire; agus comhréir chruinn (Venuti, *Translator's Invisibility* 248). Is fianaise í an téacs-anailís atá déanta agam gurb é glanmhairt shainmhíniú Venuti atá i gceist i.e. tá aird chultúr an spriothéacs á tarraingt ar chultúr an bhuntéacs tríd an aistriúchán eachtrannaithe. Pointe inchomparáide is ea go bhfuil sé maíte ag Venuti go nglacann Eugene Nida leis gur dhá ní nach féidir iad a scaradh óna chéile an líofacht agus an dúchasú (*The Translator's Invisibility* 98). Chomh fada is a bhaineann leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla, dhá ní nach féidir iad a scaradh óna chéile an easpa líofachta agus an t-eachtrannú.

Mórchumhacht an Aonaid Aistriúcháin

In effect, one does not translate LANGUAGES, one translates CULTURES (Casagrande 338).

Ciallaíonn áitiú J. B. Casagrande nach féidir straitéis an aistritheora a rianú gan tagairt a dhéanamh don chomhthéacs débhéascnach agus don chath cumhachta a shamhlaítear go minic leis an mBéarla agus leis an nGaeilge:

In a situation of diglossia where the minority language is competing for the attentions of the same group of speakers, Irish people, then translation cannot be divorced from issues of power and cultural recuperation (Cronin, "Altered States" 92).

Is iad na huchtóga cultúrtha sna spriothéacsanna atá mar bhonn leis an áitiú gurb é cultúr an bhuntéacs an t-aonad aistriúcháin. I bhfocail eile, is uchtóg chultúrtha é an t-aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla. Is ionann a mhaíomh gurb é cultúr an bhuntéacs an t-aonad aistriúcháin agus a mhaíomh gur ar an iomláine atá na haistritheoirí ag díriú (Lefevre, "The Translation of Poetry" 388). Murach go raibh na haistritheoirí ag díriú ar an iomláine ní gá go mbeadh cultúr an bhuntéacs tugtha slán.

Is ionann é sin agus a mhaíomh gur fréamhaithe sa chaidreamh cumhachta idir teanga an bhuntéacs agus teanga an spriothéacs, seachas i suntas an tseánra atá á aistriú, atá an straitéis aistriúcháin. Tá pointe spéisiúil déanta ag Tymoczko sa chomhthéacs seo freisin; tá sé maíte aici gur ag aistriú cultúir atá scríbhneoirí iarchoilíneacha. Is é an rud céanna atá ar bun ag aistritheoirí iarchoilíneacha, dar liom, 'The primary difference is

that, unlike translators, postcolonial writers are not transposing a text . . . they [postcolonial writers] are transposing a culture' (Tymoczko, "Post-colonial Writing and Literary Translation" 20). Má ghlactar leis gur mar sin atá, ní cúis ionaidh é úsáid leanúnach a bheith á baint as an straitéis eachtrannaithe. I bhfocail eile, is fréamhaithe i gcúlra stairiúil, nó cúlra iarchoilíneach na hÉireann, atá an straitéis aistriúcháin. Is seift é an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla atá in úsáid chun fód na Gaeilge a sheasamh i gcoinne an Bhéarla, nó dúshlán an choilínitheora a thabhairt. Tá tábhacht straitéiseach ag baint, dá réir sin, leis an gcaidreamh idir cultúr na mionteanga agus cultúr na mórtheanga (Bassnett and Trivedi 16). Sa chomhthéacs seo, tá an cultúr heigeamaineach in úsáid ag an gcultúr frith-heigeamaineach chun tairbhe dó féin. Tá léargas á thabhairt ar an gcultúr frith-heigeamaineach tríd an gcultúr heigeamaineach; i bhfocail eile, is sampla é an fiontar aistriúcháin seo d'aistriúchán cultúrtha:

The term 'cultural translation' is used in many different contexts and senses. . . . It raises complex technical issues: how to deal with features like dialect and heteroglossia, literary allusions, culturally specific items such as food or architecture, or further-reaching differences in the assumed contextual knowledge that surrounds the text and gives it meaning. . . . In this sense, 'cultural translation' is counterposed to a 'linguistic' or 'grammatical' translation that is limited in scope to the sentences on the page (Sturge 67).

Is caipiteal cultúrtha atá á aistriú ag an aistritheoir a aistríonn saothar liteartha ó Ghaeilge go Béarla, agus tá impleachtaí ag an tuiscint sin ar an straitéis aistriúcháin:

Translation as a cultural product and translating as a culture-sensitive procedure widen the meaning of "translation" and "translating" beyond a mere linguistic rendering of a text into another language (c.f. Sperber & Wilson 1986). As all our behaviour is culture-specific, the "goings-on" around a translation are culture-specific, too. For example, the way a translation is commissioned. . . . And the way a translation is "received" in the target culture is culture-specific, too. The expert translator will take that into account whilst writing his translation or interpreting simultaneously or consecutively (Vermeer, "Translation Today" 10).

Nuair a ghlactar leis an aistriúchán mar ghníomh teangeolaíoch, glactar leis go bhféadfadh ceithre phríomhaonad aistriúcháin a bheith i gceist:

In translation studies, there are purely linguistic approaches whose translation units range between the rank of morphemes (Diller and Kornelius 1978) or words (Albrecht 1973) or vary between phrases and sentences and the whole text in accordance with equivalence requirements (Koller 1992; Nord 68-69).

Baineann suntas ar leith, chomh fada is a bhaineann leis an aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla, leis an tuiscint gur féidir aonad aistriúcháin a thabhairt ar chultúr an bhuntéacs. Tá an tuiscint sin ag teacht chomh maith leis an áitiú nach féidir an t-aonad aistriúcháin a roghnaíonn an t-aistritheoir a dheighilt ón *skopos* aistriúcháin:

The relevance of the cultural identification of the text world depends on the intended text function and effect. The *Skopos* should then determine whether the translator leaves the text world as it is, explaining some details if necessary, or whether it is possible to neutralize or adapt the text world in order to keep the cultural distance invariant and thus achieve a particular function and effect (Nord 87).

Is éard atá i gceist agam le *skopos* sa chomhthéacs seo, príomhaidhm an spriothéacs (Nord 27) i.e. aird léitheoir an spriothéacs a tharraingt ar eileacht chultúrtha, nó a bheith *dílis* do chultúr an bhuntéacs (Schäffner 117). Tá fianaise le fáil sna spriothéacsanna gurb é an *skopos* aistriúcháin sa chomhthéacs seo aird a tharraingt ar eileacht chultúrtha. Ciallaíonn sé sin nach gá gur le téacsanna aonair, nó le seánraí aonair, a bheadh *skopos* aistriúcháin á lua. D'fhéadfaí an *skopos* aistriúcháin chéanna a lua le fiontar aistriúcháin ina iomláine. Níl sa bhuntéacs ach gné amháin den fhiontar aistriúcháin. Is cuid de ghluaiseacht chultúrtha, fhrithbheartach agus threascrach, é an t-aistriúchán eachtrannaithe. Chomh fada is a bhaineann leis an aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla, tá ceist bhunúsach le cur i.e. cé acu is tábhachtaí – focail an bhuntéacs, nó an scáil de chultúr an bhuntéacs atá á caitheamh ag an spriothéacs?:

One practical consequence of this theory (*Skopostheorie*) is a reconceptualization of the status of the source text. It is up to the translator as the expert to decide what role a source text is to play in the translation action. The decisive factor is the precisely specified *skopos*, and the source text is just one constituent of the commission given to the translator. The *skopos* must be decided separately in each specific case. It may be adaptation to the target culture, but it may also be to acquaint the reader with the source culture. Fidelity to the source text is thus one possible or legitimate *skopos* (Schäffner 117).

Is fianaise é patrún an eachtrannaithe go bhfuil na haistritheoirí ar fad dílis do chultúr an bhuntéacs, agus is fianaise é sin gurb é an *skopos* aistriúcháin sa chomhthéacs seo léargas a thabhairt ar eileacht chultúrtha. Tá trí ríail bhunúsacha nach mór a chur san áireamh agus an *skopostheorie*, de réir thuiscint Vermeer, faoi chaibidil i.e. ríail an *skopos*; ríail an chomhleanúnachais; agus ríail na dílseachta. De réir ríail an *skopos* is fianaise ar aidhm

an aistriúcháin é an spriothéacs (Schäffner 117). Is é atá mar aidhm leis an spriothéacs a dtugtar tús áite don eachtrannú ann a chur in iúl don léitheoir gur ann don bhuntéacs. Ciallaíonn riail an chomhleanúnachais gur chóir go mbeadh an léitheoir in ann an spriothéacs a thuiscint, beag beann ar a chúlra (Schäffner 117). D’ainneoin gur féidir a mhaíomh gur spriothéacsanna soléite atá curtha ar fáil ag na haistritheoirí, níl siad ag cloí go hiomlán le riail an chomhleanúnachais de réir Schäffner. Is amhlaidh atá mar go bhfuil ról straitéiseach ag míreanna cultúr-theoranta aduaine, nó *dothuigthe*, in atmaisféar eachtrannaithe a chothú in intinn an léitheora shamhalta. Tá sé mar aidhm ag na haistritheoirí blaiseadh a thabhairt don domhan mór ar litríocht Ghaeilge na hÉireann; dá réir sin, tá sé riachtanach spriothéacs comhleanúnach a sholáthar, ‘This text has to be translated into a target language in such a way that it becomes part of a world continuum that can be interpreted by the recipients as coherent with their situation’ (Vermeer 1978: 100; Schäffner 117). É sin ráite, is comhleanúnachas lagaithe atá i gceist sa chomhthéacs seo. Tá tábhacht leis an gcomhleanúnachas, ach tá tábhacht chomh maith céanna leis an easpa comhleanúnachais a eascraíonn as míreanna cultúr-theoranta a bheith le sonrú sa spriothéacs. Is leis an gcomhleanúnachas idirthéacsúil idir an spriothéacs agus an buntéacs a bhaineann an tríú riail, riail na dílseachta (Vermeer 1989b: 174; Schäffner 117). Tá na haistritheoirí liteartha ag cloí leis an riail seo, dar liom. Níl iarracht déanta ag aon aistritheoir an buntéacs a cheilt; is iad na scéalta céanna atá á n-insint sna buntéacsanna agus sna spriothéacsanna, cé nach ionann go díreach cur chuige gach aistritheora. Tá sé sin ag teacht lena bhfuil maíte agam níos faide anonn maidir le ról lárnach a bheith ag an dílseacht il-leibhéil i straitéis na n-aistritheoirí liteartha.

Tá sé sonraithe ag Vermeer nach mór go mbeadh caidreamh éigin idir an buntéacs agus an spriothéacs nuair atá riail an *skopos* agus riail an chomhleanúnachais curtha i gcrích (Schäffner 117). Is é an caidreamh atá i gceist sa chomhthéacs seo gur scáil den bhuntéacs é an spriothéacs; scáil a bhfuil treisiú seachas lagú na heileachta cultúrtha mar thoradh uirthi. Ní gá go mbeadh an *skopos* céanna luaite leis an mbuntéacs agus leis an spriothéacs (Schäffner 118), ach sa chás áirithe seo sílim go bhfuil. Is é *skopos* an spriothéacs Bhéarla aird a tharraingt ar an mbuntéacs Gaeilge, agus ar an gcultúr a bhfuil an buntéacs fréamhaithe ann. Tá sé sin ag teacht le tuiscint Katharina Reiss agus Hans J. Vermeer, a mhaíonn gur gníomh cultúrtha seachas gníomh teangeolaíoch é an t-aistriúchán, gníomh cumarsáide seachas traschódú lom (Ó Cróinín 143). Is aistritheoirí

engagé iad na haistritheoirí, agus is léitheoirí *engagé* iad na léitheoirí. Tá na haistritheoirí agus na léitheoirí dílis do chultúr an bhuntéacs.

Riail thábhachtach amháin atá sonraithe ag Vermeer is ea gur cheart go mbeadh an straitéis aistriúcháin bunaithe ar aidhm an spriothéacs (Schäffner 117). Más é atá mar aidhm leis an spriothéacs aird a tharraingt ar an mbuntéacs, beidh buntáistí go leor ag baint leis an spriothéacs atá lán le huchtóga cultúrtha. Más é atá mar aidhm leis an spriothéacs an buntéacs a cheilt, beidh buntáistí go leor ag baint le straitéis dúchasaithe. Más é atá mar aidhm leis an spriothéacs spéis a chothú in eileacht chultúrtha, beidh buntáistí go leor ag baint le straitéis eachtrannaithe. Ciallaíonn sé sin gur gá a chur san áireamh go mb'fhéidir go bhfuil cosúlacht idir *skopos* an bhuntéacs agus *skopos* an spriothéacs sa chomhthéacs aistriúcháin seo i.e. aibhsiú chultúr na mionteanga.

Más ionann *Cré na Cille* (Ó Cadhain 1949) agus deis cainte a thabhairt do chainteoirí dúchais Chonamara, is ionann *Churchyard Clay* (Trodden Keefe 1984); *The Dirty Dust* (Titley 2015); agus *Graveyard Clay* (Mac Con Iomaire agus Robinson 2016); agus cumas cainte chainteoirí dúchais Chonamara a chur ar a súile do léitheoirí an domhain mhóir. Más ionann *Cíocras* (Standún 1991) agus feidhm na hEaglaise Caitlicí sa tsochaí Éireannach i dtreo dheireadh na haoise seo caite agus riail na haontumha a cheistiú, is ionann *Celibates* (Standún 1993) agus aird léitheoirí an domhain mhóir a tharraingt ar chomhaimsearthacht na dtéamaí atá á bplé i litríocht Ghaeilge na hÉireann. Más ionann *Lig Sinn i gCathú* (Ó hEithir 1976) agus fogha faobhrach, magúil faoi chrainn taca shochaí na hÉireann; an eaglais, an pholaitíocht, agus an spórt; is ionann *Lead Us Into Temptation* (Ó hEithir 1976) agus iarracht aird an domhain mhóir a tharraingt ar thábhacht na heaglaise, na polaitíochta agus an spóirt i sochaí na hÉireann san fhichiú haois.

Dá réir sin, is ag obair as lámha a chéile mar chuid de chontanam cultúr-aibhsithe atá an buntéacs agus an spriothéacs. Dá dtabharfaí tús áite don dúchasú ní bheadh scáil na Gaeilge á caitheamh ag an mBéarla. Is chun tairbhe litríocht na Gaeilge agus chultúr dépháirteach na hÉireann an straitéis eachtrannaithe. D'fhéadfaí léamh eile fós a dhéanamh ar an scéal seo freisin, áfach. I súile an léitheora dhátheangaigh, d'fhéadfadh gurb ionann an straitéis eachtrannaithe agus sampla de ‘ . . . deliberate impoverishment of the target language . . . ’ (Shields 13). É sin ráite, d'fhéadfaí an bonn a bhaint den áitiú

sin dá gcuirfí san áireamh gur léitheoir idé-eolaíoch é léitheoir an spriothéacs, léitheoir ar spéis leis an dúshlán a bhaineann leis an mír dho-aistrithe:

But if we recall Goethe, this may not be a failure at all; rather, it is a victory. Because as the German claimed, only by reaching the untranslatable do we become aware of the different nation and the foreign language (Herrero 234).

Tá sé sin ag teacht leis an tuiscint go ndearna na haistritheoirí cinneadh comhfiosach straitéisí líofa a sheachaint, straitéisí a mbíonn sé mar aidhm leo go hiondúil eileacht chultúrtha a cheilt d'fhonn a chinntiú go mbeidh an léitheoir ar a chompond (Venuti, *Rethinking Translation* 5). Ní hionann léitheoir-éifeacht na straitéise líofa agus na straitéise eachtrannaithe:

There is an implicit reader-response assumption behind foreignist themes, that an assimilative translation will dull the mind of 'the' target-reader and enforce a hegemonic mindless blandness that will be increasingly blocked to cultural difference, and that a foreignizing translation will rouse 'the' target-language reader to critical thought and a new appreciation for cultural difference (Robinson 110).

Is léir nach feiniméan de chuid na hÉireann amháin a leithéid i bhfianaise a bhfuil luaite ag G.J.V. Prasad agus úrscéal Indiach le Raja Rao, scríbhneoir Béarla de bhunadh na hIndia, faoi chaibidil aige:

He points out that Indian English writers do not so much translate Indian language texts into English, but rather use different strategies to make their works sound like translations. This conscious 'thickening' or defamiliarization of English makes the act of reading more difficult, but proclaims the right of Indian writers to translate the language for their own purposes (Bassnett and Trivedi "Of Colonies, Cannibals and Vernaculars" 14).

Tá aidhmeanna cinnte á gcur i gcrích ag na haistritheoirí eachtrannaithe a bhfuil saothair aistrithe ó Ghaeilge go Béarla acu. Is fianaise é an *skopos* aistriúcháin gur ann don léitheoir samhalta:

This idealized reader may be consciously or unconsciously conceived by the author, but he or she exists in every work, since almost every *message* presupposes a certain kind of recipient and implicitly defines him or her to some extent (Wilson 848).

Bunaithe ar an mionanailís atá déanta agam, seo thíos mo shainmhíniú ar an aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla: In Éirinn is scáil-litríocht fhrithbheartach, threascrach, idé-eolaíoch é an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla; litríocht atá in úsáid ag an bpobal coilínithe chun dúshlán an choilínitheora a thabhairt, agus an cultúr réamhchoilíneach a athghabháil. Tá ómós á léiriú ag an aistritheoir liteartha d'údar an bhuntéacs agus dá chultúr. Tá cuireadh á thabhairt do léitheoir an spriothéacs eileacht chultúrtha a bhlaiseadh. Tá tosaíocht á tabhairt don eachtrannú, seift straitéiseach lena chinntiú go bhfuil deis á tabhairt don spriothéacs feidhmiú mar uchtóg chultúrtha. Tá teanga an chultúir heigeamainigh á hionramháil ag an gcultúr frith-heigeamaineach chun léargas a thabhairt ar eileacht an chultúir fhrith-heigeamainigh.

Tá cosúlachtaí idir mo shainmhíniú féin agus tuiscintí teoiricithe éagsúla a bhfuil béim á leagan acu ar ghné chultúrtha agus ar ghné theangeolaíoch an aistriúcháin:

Translation in the Irish context, thus, is not simply a locus of imperialism, but a site of resistance and nation building as well (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 21).

Translation is the exploration of an unbridgeable gap and of a tension between cultures, variable according to the historical time and the socio-economic motivations of the assessment. . . . It's function is to develop cross-cultural constructions while at the same time bridging and underlining the differences (Hewson and Martin 25, 33).

Is sampla d'ionramháil straitéiseach é an t-aistriúchán liteartha a bhfuil bonnsraith idé-eolaíoch faoi, ar féidir úsáidí éagsúla a bhaint as, agus ar fianaise é ar an gcaoi a dtéann cultúir i bhfeidhm ar a chéile sa ré iarchoilíneach:

Translation is, of course, a rewriting of an original text. All rewritings, whatever their intention, reflect a certain ideology and a poetics and as such manipulate literature to function in a given society in a given way. Rewriting is manipulation, undertaken in the service of power, and in its positive aspect can help in the evolution of a literature and a society. Rewritings can introduce new concepts, new genres, new devices and the history of translation is the history also of literary innovation, of the shaping power of one culture upon another. But rewriting can also repress innovation, distort and contain, and in an age of ever increasing manipulation of all kinds, the study of the manipulation processes of literature as exemplified by translation can help us towards a greater awareness of the world in which we live (Bassnett and Lefevere, *Translation, History and Culture* iv).

Dála Bassnett agus Lefevere, glacaim leis gur fiontar ilchodach é an fiontar aistriúcháin, agus go bhfuil gach cuid den fhiontar le cur san áireamh sular féidir breithiúnas tomhaiste a thabhairt maidir lena raibh ar bun ag na haistritheoirí. Is é a bhí mar aidhm ag na haistritheoirí, dar liom, solas a chaitheamh ar an mbuntéacs; ar shaothar údar an bhuntéacs; agus ar chultúr údar an bhuntéacs. Is dóigh liom gur chun tairbhe litríocht na Gaeilge é an t-aistriúchán eachtrannaithe go Béarla, féidearthacht nach bhfuil plé cuimsitheach ilseánra déanta air roimhe seo. Ní hé atá mar aidhm agam fadhbanna ar leith a réiteach. Is tionscadal taighde é seo a bhfuil tástáil agus fíorú creataí teoirice seachas cruthú creataí teoirice san áireamh ann. Glacaim leis go bhfuil “if-then connection” idir teoiric agus fíric (Punch 35). Má tá an teoiric ábhartha don chomhthéacs, is ag feidhmiú mar fhianaise ar an teoiric a bheidh na fíricí.

Tá tábhacht leis an tuiscint seo mar go gciallaíonn sé nach mbeidh teoiric ar bith á cur as a riocht, nó á cur in oiriúint agam, don chomhthéacs aistriúcháin. Dá mbeadh teoiric le forbairt amach anseo, samhlaím go mbeadh creat trípháirteach riachtanach le déileáil leis an mbearna sna creataí teoirice atá tugtha faoi deara agam i.e. an neamhaird a thugtar ar chontanam an eachtrannaithe san fhiontar aistriúcháin iarchoilíneach. Ar an gcéad dul síos, ar leibhéal intéacsúil, tá tuilleadh iniúchta le déanamh ar an trasnú a d’fhéadfadh a bheith idir an t-aistriúchán litriúil, Béarla na hÉireann, agus aistriú réim teanga. Ar an dara dul síos, ar leibhéal seachthéacsúil, tá an tionchar atá ag an gcaidreamh idir litríocht na mionteanga agus litríocht na mórtheanga ar na buntéacsanna a roghnaítear lena n-aistriú le soiléiriú. Agus ar an tríú dul síos, tá ceisteanna le freagairt maidir le cibé an mbeidh nó nach mbeidh tús áite á thabhairt don eachtrannú i gcónaí nuair is aistriúchán ó mhionteanga go mórtheanga atá i gceist.

I bhfianaise an taighde atá déanta faoi láthair, táimse ag maíomh gurb é cultúr an bhuntéacs an t-aonad aistriúcháin, seachas an seánra, mar shampla. É sin ráite, ceist ábhartha a d’fhéadfaí a chur, is ea an é stádas theanga an bhuntéacs an t-aonad aistriúcháin is tábhachtaí sa chomhthéacs iarchoilíneach? Chuige sin, bheadh plé le déanamh ar na straitéisí aistriúcháin a úsáideann an cultúr frith-heigeamaineach, imeallach, agus na straitéisí aistriúcháin a bhféadfadh an cultúr frith-heigeamaineach, imeallach úsáid a bhaint astu. An straitéisí iad a bhfuil sé mar aidhm, agus mar thoradh orthu, aird an phobail heigeamainigh a tharraingt ar an bpobal frith-heigeamaineach? Más ea, an gá athmhachnamh a dhéanamh ar an tuiscint choitianta gur tionchar *diúltach* a bhíonn ag an

gcoilínitheoir ar an bpopal coilínithe? An féidir straitéis aistriúcháin a úsáid chun brú a chur ar an gcoilínitheoir a admháil gur ann don phobal coilínithe? Cé a léifeadh aistriúchán dúchasaithe ó mhionteanga go mórtheanga? Cá bhfuil an t-aistritheoir iarchoilíneach a cheilfeadh cultúr na mionteanga? Agus, i ndeireadh na dála, an mó tábhacht a bhaineann le coincheap chontanam an eachtrannaithe, ná mar a bhaineann le contanam an eachtrannaithe / an dúchasaithe, san fhiontar aistriúcháin iarchoilíneach sa náisiún dátheangach? Tá ceisteanna dá leithéid ag teacht le ceisteanna atá á gcur ag scoláirí atá ag obair i ngort an aistriúcháin faoi láthair, rud a chiallaíonn go bhfuil ábharthacht idirnáisiúnta ag baint leis na ceisteanna atá ag eascairt as an taighde atá déanta agamsa go dtí seo.

Suntas na Straitéise Aistriúcháin

Is tríd an teagmháil leis an teanga eile agus leis an gcultúr eile a tharraingítear aird ar eileacht chultúrtha. Pointe tábhachtach is ea nach gá gur iarmhairtí diúltacha a bheadh mar thoradh ar an teagmháil ilchultúrtha a éascaíonn an t-aistriúchán liteartha:

The losses incurred in the process are sometimes such as to shake our faith in the very possibility of translating a work of art. Yet the act of translating may also produce the opposite result, that is, bring actual gain (Popovič 78).

Ní féidir a mhaíomh gur próiseas sochair nó dochair é an t-aistriúchán liteartha gan cur síos a dhéanamh ar an straitéis aistriúcháin a chleacht an t-aistritheoir. Mura gcuirtear fianaise ó spriothéacsanna san áireamh d'fhéadfaí glacadh leis an dearcadh diúltach i leith an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla mar fhianaise ar dhearcadh coitianta an phobail choilínithe i.e. scrios agus damáiste a leanann an coilínitheoir; scrios agus damáiste don Ghaeilge a leanann úsáid an Bhéarla. In éagmais fianaise ó spriothéacsanna ní féidir plé a dhéanamh ar an bhféidearthacht go mb'fhéidir gur namhaid samhalta (Spivak, "Poststructuralism" 223) é an coilínitheoir i gcomhthéacsanna áirithe.

Tá cosúlacht idir an dearcadh sin agus dearcadh Paul Ricoeur, 'The work of translation, won on the battlefield of a secret resistance motivated by fear, indeed by hatred of the foreign, perceived as a threat against our own linguistic identity' (23). Is bunaithe ar an tosaíocht atá tugtha ag na haistritheoirí ar fad don eachtrannú atá m'áitiúsa gur próiseas sochair é an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla. Ní mise amháin atá ag

díriú ar na buntáistí a bhaineann le tús áite a thabhairt don eachtrannú; baineann tuiscintí mórán mar an gcéanna le comhthéacsanna iarchoilíneacha eile (Branchadell 8). Foilsíodh *Lamps in the Whirlpool* (Krishnan 1987), cnuasach úrscéalta le húdair de bhunadh na hIndia, cothrom an lae caoga bliain i ndiaidh fhorógra saoirse na hIndia. Tá aidhmeanna an fhoilseacháin sin ag teacht go díreach le haidhmeanna an fhiontair aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla:

The aim of this collection of books is, to show through their translation into English the legendary “Indian tradition which is believed to be one of humankind’s most enduring attempts to create an order of existence that makes life both tolerable and meaningful” (Krishnan v).

Anuas air sin, ní gá go mbeadh an dearcadh chomh diúltach sin má chuirtear siombalachas an aistriúcháin eachtrannaithe ó mhionteanga go mórtheanga san áireamh i.e. is foinse beatha í an mhórtheanga:

It is only if enough translations are made from the Third World to the First, that the Third World will fully exist for the First World, or at least as fully as possible, since it is a fact of literary life that what is not translated, or rewritten in another way, quite simply does not exist (Lefevere, *Essays in Comparative Literature* 137).

Éilíonn aidhm thuasluaite *Lamps in the Whirlpool* tús áite a thabhairt don eachtrannú seachas don dúchasú. Glacaimse leis gurb ionann tús áite a thabhairt don eachtrannú agus iarracht chomhfhiosach a bheith á déanamh ag an aistritheoir léitheoir-éifeacht eachtrannaithe a bheith aige, ‘ . . . the readers of a foreignizing translation are said to “understand” when they “perceive the spirit of the language which was the author’s own and [are] able to see his peculiar way of thinking and feeling’ (Lefevere 1977: 72; Venuti, *Translator’s Invisibility* 93). Tá ról ar leith ag modh aistrithe míreanna cultúr-theoranta sa deis a thugtar don léitheoir spiorad an bhuntéacs a bhlaiseadh.

Is fianaise í straitéis na n-aistritheoirí liteartha go bhfuil ról lárnach ag an *dothuigteacht chultúrtha* sa *tsothuigteacht chultúrtha*. Mura gcasann míreanna cultúr-theoranta nach dtuigeann sé ar an léitheoir, beidh sé dall ar an gcultúr eile. Ní gá gur i gcorp an spriochtéacs amháin, áfach, a bheadh rian an eachtrannaithe le tabhairt faoi deara. D’fhéadfaí glacadh leis an mbuntéacs a roghnaítear lena aistriú mar shampla d’eachtrannú chomh maith (Venuti, *Translator’s Invisibility* 153). Ghlac Schleiermacher

leis gurb ionann an t-aistriúchán eachtrannaithe agus frithbheartaíocht i gcoinne luachanna cultúrtha ceannasacha Gearmánacha ag tús an naoú haois déag (Venuti, *Translator's Invisibility* 96). Ag teacht leis sin, tá mise ag maíomh gurb ionann an t-aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla agus sampla de fhrithbheartaíocht i gcoinne luachanna cultúrtha ceannasacha an Bhéarla i rith an fichiú haois. Bealach eile leis sin a mhíniú is ea glacadh leis gur uirlis é an t-aistriúchán eachtrannaithe le déileáil leis an *neamhbharántúlacht* a lean an próiseas coilínithe. Chomh fada is a bhaineann leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla is éard atá i gceist leis an eachtrannú go bhfuil úsáid á baint as saintréithe dioscúrsacha arb é is aidhm leo aird a tharraingt ar eileacht chultúr an bhuntéacs (Venuti, *Translator's Invisibility* 95-96). Tá úsáid mórán mar an gcéanna bainte as an eachtrannú i gcomhthéacsanna eile chomh maith. Ba é a bhí mar aidhm le teoiric náisiúnach aistriúchán eachtrannaithe Schleiermacher (*nationalist theory of foreignizing translation*) (Venuti, *Translator's Invisibility* 91) dúshlán heigeamaine chultúr na Fraince a thabhairt, agus san am céanna cultúr na Gearmáine a shaibhriú (Venuti, *Translator's Invisibility* 96-97).

Chomh fada is a bhaineann leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla, is eachtrannú il-leibhéil atá i gceist. Tá fianaise ar an eachtrannú le fáil i gcorp na spriothéacsanna, sna paraitéacsanna, agus sna buntéacsanna a roghnaíodh lena n-aistriú. Tá aird á tarraingt go leanúnach ar eileacht theanga agus chultúr an bhuntéacs. Is straitéis mheasctha a chleacht na haistritheoirí chuige sin i.e. meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha. Tá samplaí sna spriothéacsanna atá ag teacht leis an sainmhíniú a shamhlaítear go traidisiúnta leis an aistriúchán litriúil, focal ar fhocal, ar lámh amháin, agus leis an aistriúchán liteartha, an saoraistriúchán, ar an lámh eile:

. . . literal translation . . . tends to remain *lexically* word-for-word, i.e. to use the highest (unconditioned) probability lexical equivalent for each lexical item. . . . A *free* translation is always *unbounded* – equivalences shunt up and down the rank scale, but tend to be at the higher ranks – sometimes between larger units than the sentence (Catford 25).

D'ainneoin go dtagraítear go minic don “aistriúchán litriúil”, is fráma coincheapúil seachas modh aistriúcháin dháiríre é:

Literal translation is a myth because “no two languages are identical, either in the meaning given to corresponding signals or in the ways in which such signals are arranged in phrases and sentences; it stands to reason that there can be no absolute correspondence between languages. Hence there can be no fully exact translations” (Lefevere, “The Translation of Poetry” 385).

Chomh maith leis sin, is minic a bhíonn an bhrí chéanna le téarmaí teoiriciúla a bhíodh in úsáid fadó agus atá in úsáid inniu. Is le hainm John Dryden, mar shampla, a luaitear coincheap trípháirteach an mheiteafrása, an pharafrása agus na haithrise (Holmes 103). Is le hainm Roman Jakobson a luaitear coincheap trípháirteach an aistriúcháin idirtheangaigh, inteangaigh agus idirshéimeolaíoch (López Heredia 174). I dtéarmaí an lae inniu, d’fhéadfaí glacadh leis gurb ionann meiteafrása agus aistriúchán litriúil, agus gurb ionann parafrása agus aistriúchán liteartha. Bunaithe ar an sainmhíniú thíos ba dheacair a mhaíomh gur i muinín na haithrise a chuaigh na haistritheoirí faoi chaibidil, agus tá cúis mhaith leis sin. Ba é a bhí mar aidhm acu solas a chaitheamh ar údar agus ar chultúr an bhuntéacs:

The third way is that of imitation, where the translator assumes the liberty not only to vary from the words and sense, but to forsake them both as he sees occasion; and taking only some general hints from the original, to run division on the ground-work, as he pleases (Holmes 103).

Dá réir sin, ainneoin go dtuigim go bhfuil guagacht ag baint le téarmaí agus le sainmhínte thar a chéile, níl aon athrú suntasach tagtha ar bhrí na bpríomhchoincheap ar a mbunaítear anailís ar an aistriúchán liteartha; coincheap an eachtrannaithe agus an dúchasaithe. Mar is léir ón sliocht thíos, luann Venuti gur gá a chur san áireamh go bhfuil guagacht áirithe ag baint le téarmaí áirithe, agus glacaim leis gur leis an gcoincheap agus leis na féidearthachtaí a bhaineann le coincheapa thar a chéile i gcomhthéacsanna thar a chéile a bhaineann an tábhacht, seachas le sainmhínte soiléire:

In an 1813 lecture on the different methods of translation, Schleiermacher argued that “there are only two. Either the translator leaves the author in peace, as much as possible, and moves the reader towards him; or he leaves the reader in peace, as much as possible, and moves the author towards him” (Lefevere, 1977: 74). Admitting (with qualifications like “as much as possible”) that translation can never be completely adequate to the foreign text, Schleiermacher allowed the translator to choose between a domesticating method, an ethnocentric reduction of the foreign text to target-language cultural values, bringing the author back home, and a foreignizing method, an ethnodeviant pressure on those values to register the linguistic and cultural difference of the foreign text, sending the reader abroad (*Translator’s Invisibility* 15).

D’fhonn léargas soiléir a thabhairt ar an éifeacht atá ag eachtrannú ar fhiontar aistriúcháin, ní mór solas a chaitheamh ar straitéis an aistritheora. I gcomhthéacs Léann an Aistriúcháin trí chéile, ní hamháin i gcomhthéacs an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla, tugtar neamhaird ar straitéis an aistritheora, ainneoin go bhfuil tábhacht chultúrtha ag baint le saothar an aistritheora liteartha:

Rewriters and translators are the people who really construct cultures on the basic level in our day and age. It is as simple, and as monumental as that. And because it is so simple and yet so monumental, it is also transparent: it tends to be overlooked (Bassnett and Lefevere, *Constructing Cultures* 10).

Tá iarracht déanta sa tráchtas seo déileáil leis an mbearna sin, agus dúshlán na tuisceana nach ann don straitéis aistriúcháin chinnte a thabhairt. Is fianaise é an taighde atá déanta agamsa gurb ionann straitéis na n-aistritheoirí agus ráiteas idé-eolaíoch, dírbheathaisnéis rúnda i bhfocail eile (Tóibín, “U.S. Launch of *The Dirty Dust*”). Ní ón spéir a thiteann straitéis aistritheoir ar bith:

The translator’s choice of translation strategy – like all practices – is conditioned by the historical moment and the ideological framework within which the translation is produced, as well as the position of the translator within the cultural system (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 178-179).

Clabhsúr

Tá dhá mhórchéist á ransú sa tráchtas seo – ceist a thugann dúshlán na tuisceana gur dochar do litríocht na Gaeilge a leanann an teagmháil leis an mBéarla; agus ceist a thugann dúshlán na tuisceana nach ann don straitéis aistriúcháin chinnte. Is cur chuige ilchodach agus idirdhisciplíneach a glacadh chun na ceisteanna sin a chíoradh. Is í an

phríomhargóint atá á cur chun cinn agam gur straitéis eachtrannaithe a chleacht na haistritheoirí; tá an fhianaise le fáil sna spriothéacsanna, agus sa liosta de na saothair a aistríodh ó Ghaeilge go Béarla idir 1916 agus 2016 (Aguisín I). Is ráiteas eachtrannaithe ann féin é an liosta sin i.e. tá téamaí agus blianta foilsithe na spriothéacsanna ag tacú leis an áitiú gur litríocht ionramhála í an litríocht aistrithe, litríocht ar féidir úsáidí éagsúla a bhaint aisti ag tréimhsí éagsúla, ‘ . . . rewritings are produced in the service, or under the constraints, of certain ideological and/or poetological currents . . . (Lefevere, *Manipulation of Literary Fame* 5).

Tá tábhacht ar leith leis an aonad aistriúcháin, agus leis an aonad anailíse. Ní leor anailís a dhéanamh ar sheánra amháin chun tuairim thomhaiste a thabhairt; níl ciall le léirmheas a dhéanamh ar dhán aistrithe gan an dán iomlán, nó an díolaim iomlán aistrithe a léamh; tá próifíl an aistritheora le cur san áireamh chomh maith. Chuige sin, is bunaithe ar chreat ilchodach atá creat modheolaíoch an tráchtas seo. Is fianaise í an téacs-anailís ilseánra nach mór a chur san áireamh go bhfuil fairsingeacht smaointe san abairt is lú. Ní focail atá á n-aistriú; is cultúr atá á aistriú. Is ionann tuairimí na dteoiricithe aistriúcháin agus a gcreataí teorice agus seift chun scéal an aistriúcháin liteartha ó Ghaeilge go Béarla a chur i láthair. Is fianaise é an tráchtas seo go bhfuil bonnsraith idé-eolaíoch faoin aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla; idé-eolaíocht an scríbhneora *engagé* agus an aistritheora *engagé*. Is fianaise é an liosta saothar aistrithe go bhfuil sé de chumas ag an aistriúchán liteartha a chinntiú go bhfuil láithreacht idirnáisiúnta ag litríocht an chultúir imeallaigh. Ghlac Derrida leis go raibh an smaointeoireacht náisiúnach bunaithe ar loighic chiorclach, ‘ . . . the nation, imagined to be a homogenous essence, must be constructed, but the construction is understood as “a recourse, a re-source, a circular return to the source”’ (Derrida 1992: 12; Venuti, “Local Contingencies” 178). A dhála sin, is fianaise é an tráchtas seo gur iarracht atógála é an t-aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla, iarracht chiorclach filleadh ar an nGaeilge trí mheán an Bhéarla.

Caibidil I – Stair an Aistriúcháin Liteartha ó Ghaeilge go Béarla

Is éard atá sa chaibidil seo cur síos ar stair an aistriúcháin liteartha ó Ghaeilge go Béarla. Pléitear na mórphointí a eascraíonn as léamh croineolaíoch a dhéanamh ar an bhfiontar aistriúcháin ina iomláine, léamh a osclaíonn an doras don mhionphlé a dhéantar i gCaibidil II – Aistriú na Filíochta; Caibidil III – Aistriú an Fhicsin; agus Caibidil IV – Aistriú an Neamhfhicsin. Is é is aidhm leis an mionphlé a dhéantar sa trí phríomhchaibidil bonn láidir fianaise a chur faoin áitiú go raibh straitéis aistriúcháin chinnte ag na haistritheoirí. Is bunaithe ar mhúnla an chás-staidéir atá na príomhchaibidlí. D’fhonn an iomarca athrá idir na caibidlí a sheachaint, agus d’fhonn léargas chomh cuimsitheach agus ab fhéidir a thabhairt ar an bhfiontar aistriúcháin, bunaíodh na cás-staidéir ar na mórphointí a tugadh faoi deara le linn na mionanailíse.

Cé go ndírítear ar chúrsaí inscne nuair atá an fhilíocht faoi chaibidil, ar chontanam an traidisiúin agus na comhaimsearthachta nuair atá cúrsaí ficsin faoi chaibidil, agus ar shuntas an oileáin nuair atá an neamhfhicsean faoi chaibidil, tá cosúlachtaí agus trasnú idir na seánraí ar fad. Níl aon chúis nach mbeadh pointí a dhéantar faoi shuntas an oileáin chomh hábhartha d’aistriú an fhicsin agus an neamhfhicsin agus atá d’aistriú na filíochta. Tá na mórphointí a phléitear sna caibidlí aonair ionadaíoch don fhiontar aistriúcháin trí chéile mar sin. Trí dhírú ar mhórphointí ionadaíocha tá deis cruthaithe agam coincheap na barántúlachta cultúrtha a phlé; an suntas a bhaineann le buntéacs scríofa ag bean a bheith á aistriú ag fear a phlé; agus a léiriú gur foinse luachmhar iad na spriocthéacsanna in Aguisín I chun léargas a thabhairt ar an bhfás agus ar an bhforbairt a tháinig ar litríocht na Gaeilge idir tús an fichiú haois agus tús an aonú haois is fiche.

An Cúlra Comhthéacsúil

Ar lámh amháin, is ionann an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla agus fuath lucht caomhnaithe na seod Gaeilge a tharraingt sa mhullach ort. Ar an lámh eile, is ionann an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla agus deis doirse cultúrtha a oscailt. Is éard atá á áitiú agam sa tráchtas seo gurb ionann an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla agus sampla de scáil na Gaeilge a bheith á caitheamh ag an mBéarla. Táim ag glacadh leis ón tús, mar atá maíte ag Maria Tymoczko, gur próiseas cumhachtach é an t-aistriúchán (*Translation in a*

Postcolonial Context 18). Tá béim á leagan sna saothair is túisce a aistríodh ar an íomhá de chultúr traidisiúnta, dúchasach na hÉireann a shamhlaítear go coitianta ar fud an domhain; Éire na barántúlachta, Éire Mhuiris Uí Shúilleabháin agus Thomáis Uí Chríomhthain. Tá téamaí na saothar a aistríodh ón dara leath den aois seo caite anonn ag fógairt don domhan mór go bhfuil ar chumas na Gaeilge déileáil leis an saol comhaimseartha, le luas na cathrach, agus le mianta na colainne; Éire fhilí *Innti*, Mhichíl Uí Chonghaile agus Phádraig Standúin. Tá aird á tarraingt ag na haistritheoirí ar *Éire* na scríbhneoirí sin.

Is fianaise é an liosta in Aguisín I go dteastaíonn, agus go bhfáiltíonn, formhór de scríbhneoirí na Nua-Ghaeilge roimh theagmháil éigin leis an mórtheanga. Éascaíonn an t-aistriúchán liteartha an teagmháil sin. Níl saothar Bidy Jenkinson, fiú, an file Gaeilge is mó a bhfuil aird tarraingthe ar an seasamh atá tógtha aici diúltú cead a thabhairt saothar léi a aistriú go Béarla, gan teagmháil leis an mórtheanga faoin tráth seo. Tá aistriúchán próis ar dhánta dá cuid foilsithe in *Leabhar na hAthghabhála – Poems of Repossession* (de Paor 2016). Anuas air sin, ó tharla gur i mBéarla a scríobh sí a litir cháiliúil chuig eagarthóir *The Irish University Review* (1991), litir inar shonraigh sí go raibh sí ag diúltú cead a thabhairt dánta dá cuid a aistriú go Béarla, d'fhéadfaí glacadh leis go raibh an aidhm chéanna á comhlíonadh ag an litir Bhéarla sin is atá ag an aistriúchán eachtrannaithe go Béarla i.e. tá an Béarla in úsáid chun aird a tharraingt ar an nGaeilge. Is léir, dá réir sin, nach féidir cur síos a dhéanamh ar an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla gan cúlra teangeolaíoch agus stairiúil na hÉireann a chur san áireamh:

Anuas go dtí an naoú haois déag b'fhéidir a rá gurb í litríocht na Gaeilge litríocht na hÉireann. De réir a chéile i rith na haoise sin tháinig an Béarla in ionad na Gaeilge mar theanga labhartha sa tír, rud a fhágann go bhfuil formhór na litríochta ó na haoiseanna roimhe sin ceilte inniu ach ar an mionlach de mhuintir na hÉireann a bhfuil labhairt (nó léamh) na Gaeilge acu. Is gá caoi a thabhairt dár muintir ar fad dul i seilbh a n-oidhreacht liteartha ath-uair (*an act of repossession*) [...] (Ó Tuama and Kinsella vi).

Díol suntais an tagairt thuasluaite, as an réamhrá ó *Poems of the Dispossessed* (1981), do sheilbh na hoidhreacht an athuair. Ní fhéadfaí seilbh a ghlacadh ar oidhreacht réamhchoilíneach na hÉireann tríd an aistriúchán go Béarla gan aird a dhíriú ar théamaí ar leith. Tá tábhacht leis an íomhá d'Éirinn a mbeidh an léitheoir samhalta ag súil léi. Is le saothair Phádraig Mhic Phiarais, Phádraic Uí Chonaire, Pheadair Ua Laoghaire,

Thomáis Uí Chriomhthain, agus Mhuiris Uí Shúilleabháin, a cuireadh tús leis an bhfiontar aistriúcháin seo, agus mar a léireofar ar ball, oireann téamaí a saothar siúd don eachtrannú.

Is fianaise é an tráchtas seo gur mó cosúlachtaí ná eisceachtaí atá idir an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla agus comhthéacsanna aistriúcháin eile. Tá féin-aistritheoirí ar an liosta in Aguisín I; Pádraig Standún agus Séan Mac Mathúna ina measc. Tá níos mó ná leagan aistrithe amháin de bhuntéacsanna áirithe foilsithe, *Séadna* (Ua Laoghaire 1904); *An tOileánach* (Ó Criomhthain 1929); agus *Cré na Cille* (Ó Cadhain 1949). Tá buntéacs ar an liosta a scríobhadh lena aistriú, *Cúrsaí Thomáis* (Mac Giolla Iasachta 1927). Níl aon spriochtéacs liostaithe in Aguisín I nach bhfuil buntéacs luaite leis. Tá sainfheiniméan an scríbhneora dhátheangaigh le tabhairt faoi deara i.e. *Cúlú Íde* (Hartnett 1975), an foilseachán dátheangach nach aistriúchán é, agus saothar Béarla agus saothar Gaeilge á fhoilsiú ar an lá céanna ag an scríbhneoir dátheangach, *The Week-End of Dermot and Grace* (Watters 1964) agus *Aifreann na Marbh* (Ó Tuairisc 1964). Tá dánta macarónacha aistrithe agus foilsithe in *Sruth Teangacha* (Mac Lochlainn 2002). Tá sampla den choimpléasc acadúil-fileata le tabhairt faoi deara (Fennell 154); is acadóirí, filí agus aistritheoirí a bhfuil dánta le Nuala Ní Dhomhnaill aistrithe acu iad Paul Muldoon agus Eiléan Ní Chuilleanáin.

138 saothar liteartha atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla le 116 bliain anuas, bíodh is nach raibh an fiontar aistriúcháin á stiúradh ag aon eagraíocht amháin, eagraíocht cosúil leis an nGúm a bhfuil aistriúcháin ó Bhéarla go Gaeilge á foilsiú aici ó 1926 i leith (Mac Corraidh 2004). Ní hionann sin agus a rá, áfach, gur ón spéir a thit spriochtéacs ar bith; is cuid de chóras casta cultúrtha gach spriochtéacs. Is fianaise é sin nach leor na míbhuntáistí a shamhlaítear go coitianta leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla chun é a chosc i.e. gurb é plúchadh na Gaeilge a bhíonn mar thoradh ar an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla; go dtugann léitheoir na díolama dátheangaí neamhaird ar an nGaeilge; go mbíonn tionchar diúltach ag an aistriúchán go Béarla ar phróiseas cruthaitheach an scríbhneora Ghaeilge (Ó Dúill 1993; Ó Muirí 1993; agus O’Faoláin 1949). Tá an chuma ar an scéal gur ag eascairt as naimhdeas agus fuath don choilínitheoir atá an dearcadh diúltach céanna, dearcadh an iarchoilínigh i bhfocail eile, seachas as torthaí téacs-anailíse. Go minic is as an easpa tuisceana ar nádúr an aistriúcháin a eascraíonn an dearcadh diúltach (Catford viii). Ní leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla amháin a bhaineann an dearcadh diúltach; níl eisceachtúlachas ag baint le dearcadh diúltach i leith an

aistriúcháin ó mhionteanga go mórtheanga (Herrero 225; Hermans, *The Manipulation of Literature* 8).

Ábhar plé coitianta eile i Léann an Aistriúcháin é dlús agus ciúnas aistriúcháin (López Heredia 165). Gan neamhaird a thabhairt ar an tréimhse ciúnais is suntasaí, idir 1939-1962, is fianaise é Aguisín I, d’ainneoin go mbíonn práinn ar leith leis an aistriúchán ag tréimhsí thar a chéile, go bhfuil tábhacht leanúnach leis in Éirinn (Welch xi). Tá tábhacht leis an tionchar atá ag teangacha ar a chéile, ag tréimhsí thar a chéile sa chomhthéacs seo freisin. Tá tráthúlacht áirithe ag baint le saothar *Fhilí an Tuaiscirt*, Seamus Heaney ina measc. Bhí ainmneacha na bhfilí siúd in airde i Londain ag deireadh na 1960idí mar gur measadh gealladh ar leith a bheith fúthu (Fennell 156). Ón mbliain 1969 ar aghaidh bhí an foréigean a bhí ag tarlú i dTuaisceart na hÉireann ina ábhar nuachta laethúla, agus bhí filí an tuaiscirt i gcroílár na dtrioblóidí. Bhí trioblóidí an tuaiscirt i gcroílár na hÉireann.

Dá réir sin, tá tábhacht le tráthúlacht agus téama, ní le fiúntas liteartha amháin, nuair is litríocht agus litríocht aistrithe atá faoi chaibidil. Níl litríocht Ghaeilge na hÉireann neamhspleách ar litríocht Bhéarla na hÉireann. Tá tionchar an chórais phátrúnachta tábhachtach. Is fianaise é an ciúnas ilseánra 23 bliain, idir 1939-1962, gur cleachtas cultúrtha agus polaitiúil é an t-aistriúchán liteartha a úsáidtear ag tréimhsí thar a chéile le freastal ar riachtanais thar a chéile. D’fhéadfaí glacadh leis an gciúnas mar fhianaise ar éagsúlacht chultúrtha, nó d’fhéadfaí glacadh leis mar fhianaise gur ag feidhmiú mar sheift cothromaithe cultúir atá an t-aistriúchán. Ní feiniméan é seo atá teoranta don aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla, ach oiread le feiniméan a bhféadfaí aon chúis amháin a lua leis, ‘Non-translation may also be a measure of cultural diversity and openness’ (Pym and Chrupala 37).

Pointe eile a bhféadfadh tionchar a bheith aige ar an gciúnas ilseánra, go díreach nó go hindíreach, is ea gur litríocht tréimhseacháin ba ea litríocht na hÉireann san aois seo caite (Mac Eoin 68). De bhrí go raibh litríocht na Gaeilge á foilsiú i dtréimhseacháin éagsúla ar feadh breis is 70 bliain, bhí rath ar leith ar shaothrú na ngearrscéalta agus na filíochta i gcomparáid leis an úrscéal. Ba idir 1940-1954 a foilsíodh *The Bell*, agus ba idir 1923-1958 a foilsíodh *The Dublin Magazine*. Ba sa bhliain 1942 a bunaíodh *Comhar*, agus ba sa bhliain 1948 a bunaíodh *Feasta*. Bhí *Irish Writing* á fhoilsiú idir 1946 agus

1954. Níor foilsíodh aon chnuasach gearrscéalta aistrithe idir 1929 agus 1968, agus níor foilsíodh aon úrscéal aistrithe idir 1929 agus 1972. Mar atá thuasluaite, tá borradh le tabhairt faoi deara sa líon saothar ficsin a aistríodh ó lár na 1980idí anonn. Cúis eile a d'fhéadfadh a bheith leis sin gur measadh géarchéim litríochta a bheith ann thart ar an am sin. Go minic spreagann géarchéim athrú, saibhriú, cúngú, nó leathnú de shaghas éigin. Ciallaíonn sé sin go mb'fhéidir gur rud nádúrtha é an ciúnas agus an dlús sa litríocht agus sa litríocht aistrithe araon:

But what if cultures do have within them periods of fracture and cleavage, even to the point of trauma? And what if the test of a culture is its capacity to survive these cleavages and even to be strengthened by them? (Welch 3).

É sin ráite, ní mór a chur san áireamh go bhféadfadh spriothéacsanna a bheith á bhfoilsíú ag tréimhsí thar a chéile mar fhreagairt ar pholasaí stáit, polasaí chun dlús a chur faoi theagmháil dhátheangach, mar shampla. Sampla amháin de pholasaí dá leithéid ba ea Polasaí na Comhairle Ealaíon faoin Aistriúchán Liteartha in Éirinn. Chaith An Chomhairle Ealaíon dhá bhliain, idir 1983 agus 1985, ag obair ar pholasaí chun dlús a chur faoi idirghníomhaíocht dhátheangach idir an Ghaeilge agus an Béarla (Cassidy, “Translating the Success of Irish Literature” 2). Tá dlús ar leith faoin aistriúchán ó thús na 1970idí anonn (Aguisín I). Díol spéise is ea go bhfuil dlúthcheangal idir idé-eolaíocht eachtrannaithe na n-aistritheoirí agus idé-eolaíocht na Comhairle Ealaíon i lár na 1980idí:

Ba mhaith léi ár litríocht Ghaeilge a spreagadh chun an teist leathimeallach seo a chur di agus chun páirt níos mó a ghlacadh i múnú chéadfaíocht na linne. / The Arts Council wishes to encourage our literature in Irish to avoid being cast as the literature of a ghetto and to play a more prominent role in the formation of contemporary sensibility (An Chomhairle Ealaíon, “Services in Literature” 16-17).

Ba éard a bheadh mar thoradh ar thús áite a thabhairt don dúchasú go mbeadh litríocht Ghaeilge na hÉireann sáinnithe i ngeiteo an Bhéarla i.e. ceilt na Gaeilge a bheadh mar thoradh ar thús áite a thabhairt don dúchasú. Ní hé sin is aidhm leis an aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla; tá sainiúlacht na scríbhinní Gaeilge á brú ar an mBéarla. Chomh maith leis sin, ba i lár na n-ochtóidí a d'fhógair An Chomhairle Ealaíon go raibh sí ag tacú leis an idirghníomhaíocht idir an dá shnáithe de litríocht na hÉireann:

Tá an litríocht Éireannach scríofa in dhá theanga agus is mian leis an gComhairle comhoibriú idir an dá theanga a chur chun cinn. Spreagann an Chomhairle na cliaint a thagann chuici chun an dá theanga a úsáid agus a chomhshlánú. Tá aistriúcháin roghnaithe ó litríocht chomhaimseartha na Gaeilge i dteideal tacaíochta. Is mian leis an gComhairle go méadófaí líon na n-aistriúchán seo agus go bhfoilseofaí in eagráin dhátheangacha araon iad (An Chomhairle Ealaíon, “Services in Literature” 16).

Ní mór staid earnáil foilsitheoireachta na hÉireann a chur san áireamh chomh maith agus tréimhsí dlúis agus ciúnais faoi chaibidil. Sna blianta i ndiaidh an Dara Cogadh Domhanda (1945-1974) ní raibh ach cúpla foilsitheoir neamhspleách ag foilsiú litríocht na hÉireann trí Bhéarla, The Dolmen Press ina measc (An Chomhairle Ealaíon, “Services in Literature” 8). Sa bhliain 1974 theip ar The Irish University Press, agus bhí go leor daoine oile in earnáil na foilsitheoireachta fágtha gan obair (An Chomhairle Ealaíon, “Services in Literature” 8). Sna blianta idir 1974-83 tháinig fás agus forbairt ar earnáil na foilsitheoireachta in Éirinn agus bhí sé d’acmhainn ag an gComhairle Ealaíon tacú le foilsitheoirí i rith na mblianta bláfara sin (An Chomhairle Ealaíon, “Services in Literature” 10). Chomh maith leis sin, bhí deis ag foilsitheoirí iarratas a dhéanamh ar mhaoiniú chun aistriúcháin a choimisiúnú faoi Scéim Dhleachtanna na nÚdar, scéim de chuid na Comhairle Ealaíon a thug tús áite d’aistriú litríocht chomhaimseartha na Gaeilge (An Chomhairle Ealaíon, “Services in Literature” 12).

D’fhéadfaí glacadh leis an dlús ilseánra atá le tabhairt faoi deara ó thús na 1980idí mar fhianaise ar chumhacht an chórais phátrúnachta mar sin. Tá líon suntasach de na saothair ficsein atá aistrithe foilsithe ag Cló Iar-Chonnacht, comhlacht foilsitheoireachta ar aistriúcháin iad na leabhair Bhéarla atá foilsithe aige. Tá cúnaimh airgeadais á fháil ag Cló Iar-Chonnacht ón gComhairle Ealaíon. Tá sé sin ag teacht leis an tuiscint go bhfuil de chumhacht ag an gcóras phátrúnachta íomhá ar leith de chultúr ar leith a chruthú, íomhá a bhfuil tionchar ag srianta idé-eolaíoch, maoinithe agus stádais uirthi (Lefevere, *Manipulation of Literary Fame* 16).

Aistriúcháin Liteartha ó Mhionteanga go Mórtheanga

Is é an difear is mó idir an t-aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla agus an t-aistriúcháin ó Bhéarla go Gaeilge, go bhfuil an t-aistriúcháin ó Bhéarla go Gaeilge dírithe, cuid mhaith, ar an gcomhthéacs náisiúnta. D’fhéadfadh an t-aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla a bheith

dírthe ar an gcomhthéacs náisiúnta, ar an gcomhthéacs idirnáisiúnta, nó ar an dá chomhthéacs in éineacht. Tá impleachtaí ar leith ag baint, dá réir sin, leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla nach bhfuil ag baint leis an aistriúchán ó Bhéarla go Gaeilge. Impleacht amháin is ea nach gá gur áis éascaithe tuisceana é an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla. Tá léitheoirí aonteangacha agus dátheangacha le cur san áireamh. Impleacht eile is ea gur aistriúchán liteartha, seachas aistriúchán pragmatach, formhór mór an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla. Is amhlaidh atá mar go bhfuil ról ar leith á chomhlíonadh ag an aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla. Is seift cothromaithe cultúir seachas áis éascaithe tuisceana é an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla, seift lena mheabhru don léitheoir nach ionann cultúr an spriocthéacs agus cultúr an bhuntéacs. Tá an tuiscint sin ag teacht le ceann de na hargóintí bunúsacha atá á cur chun cinn agam i.e. is é cultúr an bhuntéacs, seachas an focal, nó an seánra, an t-aonad aistriúcháin. Má spreagann an t-aistriúchán go Béarla an léitheoir i dtreo an bhuntéacs Ghaeilge, is cruthúnas é sin go bhfuil buntáistí ag baint leis an aistriúchán, pointe atá déanta ag Declan Kiberd sa réamhrá a chuir sé le *FourFront*:

. . . those who translate a tradition, including those who attack it in that very act of translation, may ultimately do more to defend and develop it than those who put the relics of a “folk past” into glass cases for the approval of antiquarians and tourists (10).

D’fhéadfaí glacadh leis na buntéacsanna a roghnaíodh lena n-aistriú mar fhianaise go raibh aidhm chinnte, chultúr-aibhsithe leis an bhfiontar aistriúcháin. Ní buntéacsanna cultúr-neodracha nó gann i míreanna cultúr-theoranta iad a bhformhór. Tá lorg chúlra stairiúil agus teangeolaíoch na hÉireann ar an bhfiontar aistriúcháin. Ba ag tús an tseachtú haois déag a d’éirigh leis an mBéarla fréamhacha a chur in Éirinn. D’athraigh stádas na Gaeilge ó theanga heigeamaineach go teanga fhrith-heigeamaineach mar thoradh ar fhorbairtí stairiúla agus polaitiúla (Cronin, “Altered States” 85). I bhfocail eile, is mionteanga í an Ghaeilge i gcomparáid leis an mBéarla de thoradh chumhacht an choilínitheora (Branchadell 7). Is é seo a leanas an sainmhíniú atá luaite le mionteanga sa Chairt Eorpach um Theangacha Réigiúnacha nó Mionlaigh:

Languages that are (a) traditionally used within a given territory of a State by nationals of that State who form a group numerically smaller than the rest of the State’s population; and (b) different from the official language(s) of that State (Branchadell 2).

D’ainneoin nach bhfuil an dara cuid den sainmhíniú thuas ábhartha i gcomhthéacs na hÉireann, is stádas mionteanga atá luaite leis an nGaeilge. Pointe ábhartha atá déanta ag Albert Branchadell agus coincheap “less translated languages” faoi chaibidil aige is ea go mbaineann suntas ar leith leis an gcasadh cultúrtha, leis an gcasadh cumhachta agus le tógáil náisiúin i saolré teangacha mar sin (1). Is bealach é an t-aistriúchán eachtrannaithe le déileáil leis an gcasadh cultúrtha, leis an gcasadh cumhachta, agus le tógáil an náisiúin iarchoilínigh. Sa chomhthéacs aistriúcháin faoi chaibidil tá tábhacht ar leith ag baint leis an gcasadh iarchoilíneach, tábhacht atá á léiriú sna spriothéacsanna féin agus sa liosta in Aguisín I. Bíonn léargas ar leith ar stair agus ar chúlra na teagmhála idir teangacha le fáil san aistriúchán a dhéantar ó mhionteanga go mórtheanga, ‘ . . . these languages [minority] “offer graphic illustrations of the processes of conquest, resistance and self-definition that guide translation in its relationship with power and history”’ (Branchadell 5).

Níor athraigh stádas na Gaeilge mar gheall ar athruithe ar theorainneacha idir limistéir éagsúla; is sampla d’athrú stádais laistigh den dlínse chéanna é cás na Gaeilge (Cronin, “Altered States” 86), sampla den choincheap ar a dtugann Michael Cronin coilíneachas inmheánach. Ba é Michael Hechter (1975) a d’úsáid an téarma *coilíneachas inmheánach* ar dtús chun dianseasmhacht ceangal eitneach i sochaithe casta san Iarthar a mhíniú:

In this model a core, or dominant cultural group, and a peripheral, or subordinate cultural group, were distinguished, and the periphery was considered to be an “internal colony” of the core – not unlike colonies created by overseas colonisation”’ (Branchadell 5).

D’fhéadfaí cás na hÉireann i ndiaidh dhíshealbhú na Gaeilge a mhíniú trí choincheap Hechter. Is féidir dianseasmhacht a lua leis an nGaeilge agus le cultúr Gaelach na hÉireann i.e. ní hamháin gur ann don litríocht Ghaeilge, is ann don litríocht Ghaeilge trí mheán an Bhéarla a bhuíochas don aistriúchán eachtrannaithe. Tá ról ag an aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla i ndianseasmhacht an cheangail eitnigh. Ciallaíonn sé sin go bhfuil bunús láidir faoin áitiú gur iarracht é an t-aistriúchán liteartha dul i ngleic leis an tráma cultúrtha a leanann dláithriú cultúir agus athrú teanga (Ó Cróinín 147). Is sampla é an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla de ghaol stádais a bheith iompaithe droim ar ais; tá cúl tugtha don Ghaeilge agus tá tosaíocht tugtha don Bhéarla:

For a thousand years, the literature of the world was being translated into Irish. From the eighteenth century it was being translated out into English and other tongues, demonstrating that the power relations had entirely reversed (Titley, “Turning Inside and Out” 312).

Tá an sliocht sin ag teacht leis an tuiscint nach féidir anailís a dhéanamh ar an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla gan forbairt na litríochta Gaeilge, litríocht na mbuntéacsanna, a chur san áireamh. Tá sé maíte ag Aodh Ó Canainn, mar shampla, go raibh litríocht na hÉireann ina neart ar feadh na gcéadta bliain de bharr na teagmhála leis an mór-roinn agus leis an aistriúchán (8). Chinntigh an teagmháil sin, ainneoin go raibh Éire suite ar imeall na hEorpa, go raibh sí i lár na hEorpa i dtéarmaí cultúrtha.

An Casadh Iarchoilíneach

Tá an chuma ar an scéal go raibh tionchar suntasach ag staid iarchoilíneach na hÉireann ar an straitéis aistriúcháin, agus gur ghlac na haistritheoirí leis go raibh dualgas orthu iarracht a dhéanamh íomhá de chultúr an bhuntéacs a athchruthú in intinn an léitheora shamhalta. Tá sé luaite ag Michael Cronin gur de dhlúth agus d’inneach an chaidrimh aistriúcháin idir mórtheanga agus mionteanga ceisteanna cumhachta agus féiniúlachta (*Translating Ireland* 4). Is sampla é an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla d’aistriúchán ó theanga a bhaineann le cultúr amháin go teanga nach mbaineann le haon chultúr faoi leith. Ciallaíonn sé sin, go bhfuil aidhm an spriothéacs, a bhfuil cosúlacht chinnte idir é agus aidhm an bhuntéacs sa chomhthéacs seo i.e. aird a tharraingt ar eileacht chultúrtha, ar chúl a gcinn ag na haistritheoirí.

Is léir ón liosta in Aguisín III go raibh dlús le haistriú saothar le Pádraig Mac Piarais agus le Pádraic Ó Conaire ag tús na haoise seo caite, beirt náisiúnaithe chultúrtha, agus go raibh bearna in aistriú an fhicsin nuair a bhí taoide an náisiúnachais chultúrtha tráite. Is fianaise é an pointe sin go mbaineann tábhacht chultúrtha leis an aistriúchán. Luaitear cúiseanna éagsúla le saothair a aistriú: an tuiscint go bhfuil cosúlacht idir an staid shóisialta as a d’eascair an buntéacs agus staid shóisialta chultúr an spriothéacs tráth an aistrithe; an tuiscint go bhfuil ról ag an aistriúchán i dtógáil náisiúin; agus an tuiscint gur féidir saintréithe an náisiúin a léiriú trí straitéis dhioscúrsach ar leith:

Translation can support the formation of national identities through both the selection of foreign texts and the development of discursive strategies to translate them. A foreign text may be chosen because the social situation in which it was produced is seen as analogous to that of the translating culture and thus as illuminating of the problems that a nation must confront in its emergence. A foreign text may also be chosen because its form and theme contribute to the creation of a specific discourse of nation in the translating culture. Similarly, a foreign text may be translated with a discursive strategy that has come to be regarded as a distinguishing characteristic of the nation because that strategy has long dominated translation traditions and practices in the translating culture (Venuti, “Local Contingencies” 180).

Tuiscint bhunúsach eile is ea gur féidir úsáid a bhaint as straitéis aistriúcháin lena chinntiú nach ligfeadh an náisiún réamhchoilíneach i ndearmad sa ré iarchoilíneach trí bhéim a leagan ar ghnéithe coimhthíocha an bhuntéacs:

The irreducible foreignness of these materials may actually result in an intensification of national desire: in this instance, whatever linguistic and cultural differences may be communicated by a translation elicit a desire for a unified nation that the translation cannot fulfil by virtue of those very differences (Venuti, “Local Contingencies” 180).

Is seift dhioscúrsach é an t-aistriúchán eachtrannaithe lena léiriú go bhfuil dhá shnáithe, nó dhá litríocht, le cur san áireamh i náisiún *nua*, iarchoilíneach na hÉireann. Tá Éire na ré réamhchoilíní thart, ach go siombalach, tá fianaise ar dhianseasmhacht an cheangail eitnigh le fáil in Aguisín I. Is fianaise é Aguisín I gur féidir, agus gur fiú, dar liom, dul i muinín an Bhéarla go sealadach, chun a fhógairt don saol mór gur ann do litríocht Ghaeilge na hÉireann. Chomh maith leis sin, is fianaise é Aguisín I go bhfuil blaiseadh cuimsitheach ar litríocht Ghaeilge an fichiú haois, ar fáil don léitheoir Béarla. I bhfocail eile, is ráiteas cumhachtach cultúrtha é Aguisín I i.e. tá litríocht Ghaeilge na hÉireann dianseasmhach. Is seift í an litríocht aistrithe lena fhógairt don domhan trí chéile nach ligfeadh cultúr na ré réamhchoilíní i ndearmad sa ré iarchoilíneach sa náisiún a tarraingíodh ó chéile de thoradh an choilínithe inmheánaigh. Tá sé maíte ag léirmheastóirí áirithe go mbraitheann láithreach an náisiúin ar infheictheacht chultúr dúchasach an náisiúin, ‘Nations derive their existence from those aspects of their culture that make them irreducibly different’ (Cronin, *Translating Ireland* 124). Tá aiséirí seachas scrios an náisiúin á éascú mar sin ag an aistriúchán eachtrannaithe sa ré iarchoilíneach. Tá sé seo ag teacht le tuiscint Venuti freisin i.e. is cleachtas cultúrtha agus polaitiúil é an t-aistriúchán, cleachtas cumhachtach chomh fada is a bhaineann le féiniúlachtaí náisiúnta

a chruthú (*Rethinking Translation* 13). Patrún eile atá ag teacht leis an tuiscint gur dioscúrsa straitéiseach chun aird a tharraingt ar dhá shnáithe de litríocht an náisiúin dhátheangaigh é an t-aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla, is ea go bhfuil contanam eachtrannaithe, nó traidisiún aistriúchán eachtrannaithe, le tabhairt faoi deara. Tá aistritheoirí an fichiú haois agus an aonú haois is fiche ag cloí le nósanna aistritheoirí an ochtú agus an naoú haois déag:

In Ireland, the translation movement into English from Irish that begins in earnest in the eighteenth century and continues throughout the nineteenth century is a vast enterprise that aims to carry the metaphorical energy and poetic eloquence of the older language into English, the language of power and commerce (Cronin, *Translating Ireland* 102).

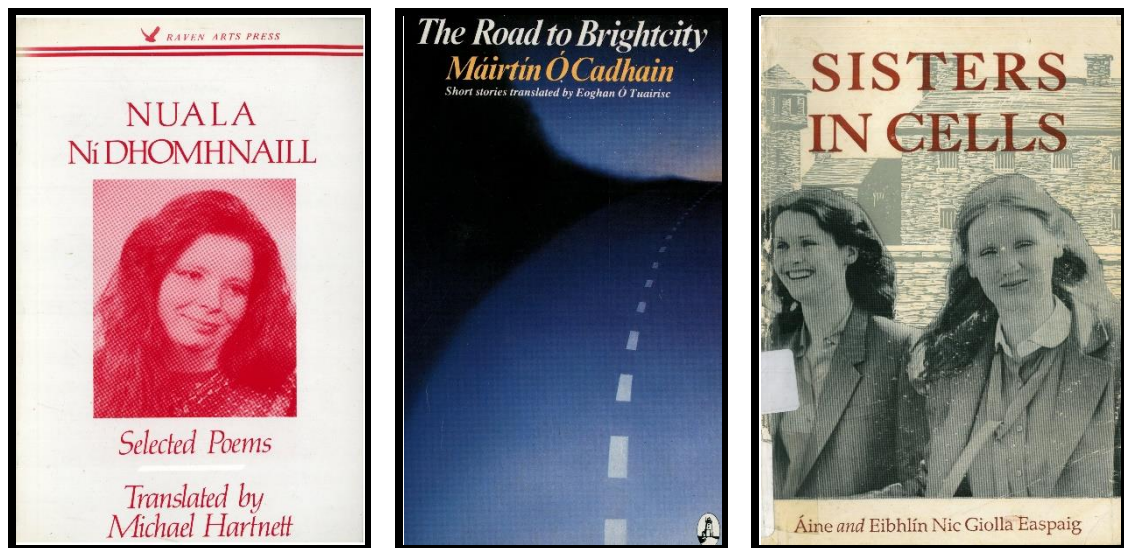
Ba sa bhliain 1893 a foilsíodh *Abhráin Ghrádh Chúige Chonnacht – Love Songs of Connacht*; ba é Dubhglas de hÍde a rinne na haistriúcháin. Ba é a bhí mar aidhm le haistriúcháin Bhéarla de hÍde spéis an phobail a mhúscailt sa Ghaeilge agus i litríocht na Gaeilge, agus cabhrú le foghlaimeoirí Gaeilge (Kiberd, *Idir Dhá Chultúr* 72). Is ag leanúint nós de hÍde atá na haistritheoirí a bhfuil saothair liteartha aistrithe ó Ghaeilge go Béarla acu ó shin i leith. Ciallaíonn sé sin, nuair is é an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla atá faoi chaibidil, gurb é slat tomhais an chórais phátrúnachta maidir leis an rud is *de-aistriúchán* ann, aistriúchán atá ag seachaint na straitéise dúchasaithe, líofa, nós atá ag teacht salach ar thraidisiún aistriúchán fhoilsitheoirí na Breataine agus Mheiriceá:

The prevalence of fluent domestication . . . because of its economic value: enforced by editors, publishers and reviewers, fluency results in translations that are eminently readable and therefore consumable on the book market, assisting in their commodification and insuring the neglect of foreign texts and English-language translation strategies that are more resistant to easy readability (Venuti, *The Translator's Invisibility* 12).

Is fianaise í straitéis eachtrannaithe na n-aistritheoirí go bhfuil siad meáite ar eileacht chultúrtha a chur ar a shúile do léitheoir an spriocthéacs. Tá iarracht chomhfhiosach á déanamh acu a chur in iúl don léitheoir gur ann don chultúr eile. Ní gá gur ar an straitéis amháin a bheadh lorg an eachtrannaithe, áfach, d'fhéadfaí glacadh leis an mbuntéacs a roghnaítear lena aistriú mar ráiteas eachtrannaithe freisin. Is ráiteas eachtrannaithe é Aguisín I; léargas cuimsitheach ar litríocht agus ar chultúr Gaelach Éire an fichiú haois.

Aistriú na Filíochta, an Fhicsin, agus an Neamhfhicsin

Buntáiste amháin a bhaineann le taighde ilseánra is ea go bhfuil deis ann comparáid a dhéanamh idir straitéis aistritheoirí éagsúla, agus cosúlachtaí agus difríochtaí a phlé. Is é an t-eachtrannú an snáth ceangail idir na haistritheoirí agus na seánraí ar fad. Tá lorg an eachtrannaithe ar gach gné den fhiontar aistriúcháin seo, na paraitéacsanna san áireamh, ‘The paratext is, rather a *threshold*, or a “vestibule” that offers the world at large the possibility of either stepping inside or turning back’ (Genette 155). Tá tionchar nach beag ag paraitéacsanna ar an léitheoir agus ar an bpróiseas léitheoireachta. Paraitéacs feiceálach é clúdach an spriothéacs:

Tríd is tríd, tá cosúlacht idir a bhfuil ag tarlú *lasmuigh* ar chlúdach an spriothéacs agus *laistigh* idir clúdaigh an spriothéacs i gcomhthéacs na filíochta, an fhicsin, agus an neamhfhicsin. É sin ráite, tá dhá eisceacht, eisceacht shuaitheanach ina measc, le tabhairt faoi deara i gcomhthéacs aistriú na filíochta. Níl ach dhá shaothar aonteangach ar an liosta, *The King's English* (O'Sullivan 1987), saothar a foilsíodh i bPáras; agus *Nuala Ní Dhomhnaill – Selected Poems* (1986) a d'fhoilsigh Raven Arts Press. Comhlacht foilsitheoireachta neamheaglach suite i bhfad ón nGaeltacht ba ea Raven Arts Press a bhunaigh an scríbhneoir aitheanta Dermot Bolger sa bhliain 1977. Fianaise ar an *neamheagla* sin ba ea é gur cuireadh brú ar an gcomhlacht a oifig ar Shráid Fhreidric Thuaidh i lár chathair Bhaile Átha Cliath a fhágáil sa bhliain 1984, mar gheall ar an gconspóid a bhain leis an bhfoilseachán *Kioskophile and Other Stories* (Kavanagh and

Rowan 1983). Tá léargas ar chúiseanna na conspóide le fáil i léirmheas Aubrey Dillon-Malone:

I would advise Raven to stick with poetry if “Kioskophile” is all they can come up with by way of departure. . . . Truly, here is the literary equivalent of an incendiary device . . . Even the sex scenes are objectionable. . . . Is Mr. Kavanagh having us on? Not even in the red light district of the Thessalonica have I read porn as cheap as this. Neither should Pauge Rowan’s vignettes have seen the light of day. The first “story” deals with the reactions of a few streetwise adolescents to the death of Elvis Presley; the second with the pubworld of darts; and the last with a young man who falls in love with a machine in a factory (I kid you not) (“Damp Squib” 14).

Pointe tábhachtach, áfach, is ea go mb’fhéidir go raibh sé mar aidhm ag Raven Arts Press a bheith i gcroílár na conspóide.

Ba é Ravens Arts Press a d’fhoilsigh an chéad díolaim filíochta de dhánta aistrithe Nuala Ní Dhomhnaill, *Nuala Ní Dhomhnaill – Selected Poems* (1986). Is grianghraf de Ní Dhomhnaill atá ar an gclúdach. É sin ráite, níl oiread agus dán amháin Gaeilge idir clúdaigh an fhoilseacháin. Ar lámh amháin, tá cuma na mídhílseachta ar an gcinneadh seo. Ar an lámh eile, áfach, d’fhéadfaí glacadh leis mar *mhídhílseacht shealadach*. Má chuirtear an Béarla in áit na Gaeilge, ní thaitneoidh sé le daoine; bealach éifeachtach, b’fhéidir, le haird a tharraingt ar an nGaeilge. Díol suntais, áfach, agus fianaise ar thábhacht an eachtrannaithe sa chomhthéacs aistriúcháin seo, is ea nach ann ach do dhá eisceacht. Tá an Ghaeilge taobh leis an mBéarla sna díolamaí filíochta ar fad atá foilsithe ó 1987 i leith. Is i bhfoirm dhátheangach atá na díolamaí ar fad de dhánta Ní Dhomhnaill atá foilsithe ó 1987 i leith.

Patrún paraitéacsúil ilseánra eile a bhfuil lorg an eachtrannaithe air é an réamhrá mínitheach ag tús an spriothéacs. Tríd is tríd, ní nós leis na haistritheoirí réamhrá mínitheach a chur roimh an spriothéacs, nós coitianta i gcomhthéacs Léann an Aistriúcháin trí chéile (Bassnett, *Translation Studies* 18). D’ainneoin a theirce is atá na réamhráite mínitheacha, tá cúpla réamhrá spéisiúil scríofa a bhfuil tuairimí mórán mar an gcéanna á roinnt iontu. Tá iarracht chomhfhiosach déanta ag Riobárd P. Breatnach sa réamhrá a chuir sé le *The Man from Cape Clear*, agus ag Frank Sewell sa réamhrá a chuir sé le *Out in the Open*, a mheabhrú don léitheoir go bhféadfaí idir shochar agus dochar a lua le fiontar aistriúcháin:

Let the hazards be as numerous as they can be, translation is, as Goethe nevertheless insists, ‘one of the most important, worthwhile concerns in the totality of human affairs’. To agree with him is not of course to desire the death of a single one of the world’s 3,000 to 4,000 languages at the hands of the arrogant empires of a few major ones (Breatnach, *The Man from Cape Clear* xv).

To appreciate or, indeed, tolerate the dialogue between the Irish and English versions of these poems, the ideal reader must be bilingual: is this asking too much? I don’t think so because, after all, it is becoming increasingly necessary anyway. Among the best writers in Ireland today, a growing number are writing in and / or reading in Irish. To ignore them or the influence of writing in Irish, would be to dismiss half the orchestra before listening to the concerto (Sewell, *Out in the Open* 13-14).

Patrún ilseánra amháin, nach bhfuil lorg an eachtrannaithe air, áfach, is ea gur saothair chanúint-neodracha iad na spriocthéacsanna ar fad. D’fhéadfadh an t-aistritheoir liteartha dul i muinín an traslitríthe nó na n-athruithe ortagrafacha chun aird a tharraingt ar éagsúlachtaí canúna. Níl iarracht déanta fiú ag na haistritheoirí a bhfuil béim á leagan acu ar a líofa is atá siad i gcanúint údar an bhuntéacs, saintréithe canúnacha a aistriú i.e. aistritheoirí *Graveyard Clay* (2016), Liam Mac Con Iomaire agus Tim Robinson. Ar lámh amháin, ciallaíonn sé sin go bhfuil ceann de na gnéithe is sainiúla a bhaineann le scríbhinní údar Gaeltachta ar bith ligthe ar lár ag an aistritheoir. Ar an lámh eile, tá cothromaíocht chanúnach le tabhairt faoi deara in Aguisín I. Tá buntéacsanna le húdair as Cúige Chonnacht, Cúige Mumhan, agus Cúige Uladh ar liosta na mbuntéacsanna i.e. Máirtín Ó Direáin agus Pádraig Breathnach; Maidhc Dainín Ó Sé agus Seán Mac Mathúna; Cathal Ó Searcaigh agus Seosamh Mac Grianna.

Aistriú an Fhicsin

47 saothar ficsein (Aguisín III) atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla le 116 bliain anuas. Chun críche na hanailíse seo, tá na saothair ficsein rangaithe in dhá fhochatagóir i.e. gearrscéalta, idir chnuasaigh aon-údair agus chnuasaigh ilúdair, agus úrscéalta. Tháinig sé chun solais i ndiaidh na téacs-anailíse go raibh roinnt mhaith cosúlachtaí idir na fochatagóirí. Tá dlús le haistriú an fhicsin i dtreo dheireadh ré na hathbheochana. Tá ciúnas le brath idir deireadh na 1920idí agus deireadh na 1970idí, agus tá dlús le tabhairt faoi deara arís ag tús na 1980idí. Is i rith na 1930idí, 1940idí, 1950idí agus formhór na 1960idí, atá an ciúnas aistriúcháin le brath. Bhí Saorstát na hÉireann bunaithe faoin tráth sin. Le linn do Thomas MacDonagh a bheith i mbun pinn sa bhliain 1916, mheabhraigh sé gur gníomh

nádúrtha ba ea an t-aistriúchán; go mbíonn ciúnas sa litríocht aistrithe nuair a bhíonn mothúcháin agus eispéireas *na Gaeilge* curtha in iúl trí Bhéarla:

At present a large amount of translation is natural. Later, when we have expressed already in English all the emotions and experiences expressed already in Irish, this literature will go forward, free from translation. Through the English language has come a freshening breath from without: with the Gaelic Renaissance has come a new stirring of national consciousness: these two have been the great influences in all new literatures (103).

D'fhéadfaí glacadh leis go bhfuil nasc idir an tréimhse ciúnais agus staid na hÉireann, idir chultúrtha, pholaitiúil agus shóisialta. Má thugtar spléachadh ar mhór-imeachtaí stair na hÉireann san fhichiú haois, tá ciúnas áirithe le brath sna blianta tar éis Chogadh Cathartha na hÉireann (1922-23). Ní raibh an ciúnas céanna le brath sna blianta idir 1913 agus 1923. Ní féidir neamhaird a thabhairt ar impleachtaí Fhrithdhúnadh Mór Bhaile Átha Cliath (1913); Rialtas Dúchais mar thoradh ar rith Acht um Rialú na hÉireann (1914); Éirí Amach na Cásca (1916); agus Cogadh na Saoirse (1919-1921). Ba sa bhliain 1937 a achtaíodh Bunreacht na hÉireann. D'fhéadfaí glacadh leis sin mar fhianaise go raibh an phráinn a measadh a bhain le soilsiú agus treisiú na barántúlachta agus na féiniúlachta Éireannaí i mblianta tosaigh na haoise seo caite imithe i léig i lár na haoise seo caite. Tá dlús áirithe le tabhairt faoi deara in aistriú an fhicsin ag tús na 1970idí. Ba sa bhliain 1955 a áiríodh Éire i measc na Náisiún Aontaithe. Dá réir sin, d'fhéadfaí a mhaíomh chomh maith go bhfuil nasc idir an dlús sa tionscnamh aistriúcháin agus tábhacht a bheith ag baint an athuair le ceisteanna féiniúlachta agus barántúlachta de thoradh na teagmhála ilchultúrtha. Fianaise eile fós gurb amhlaidh a bhí is ea go raibh Acht Phoblacht na hÉireann sínithe ag Uachtarán na hÉireann ag an am, Seán T. Ó Ceallaigh, faoin mbliain 1949. Ó thús na 1940idí anonn bhí mórscríbhneoirí ficsein Béarla na hÉireann i mbun pinn; leithéidí John Banville, Samuel Beckett, agus John McGahern. Má ghlactar leis go mbeidh litríocht Bhéarla na hÉireann chun tosaigh ar litríocht Ghaeilge na hÉireann, chomh fada is a bhaineann le téama agus teicníc, d'fhéadfaí a mhaíomh nach raibh aon chúis le saothair ficsein a aistriú i rith na tréimhse seo.

Tá ról an chórais phátrúnachta le cur san áireamh chomh maith, áfach. Tá saothair ficsein á bhfoilsíú gach bliain nach mór ó thús na 1980idí anonn. Chaith An Chomhairle Ealaíon beagnach dhá bhliain, idir 1983 agus 1985, ag obair ar pholasaí a raibh sé mar aidhm leis idirghníomhaíocht idir an Ghaeilge agus an Béarla a chothú. Is ó na 1980idí

anonn a foilsíodh leath de na cnuasaigh gearrscéalta. Tá rian an eachtrannaithe ar aidhmeanna na Comhairle Ealaíon:

Ceann de na haidhmeanna a bhí ag an gComhairle Ealaíon pobal léitheoireachta nua a chruthú trí mheán an aistriúcháin. Ba é ba chúis leis sin nach raibh ag éirí leis na scríbhneoirí Éireannacha a bhí ag scríobh trí Ghaeilge dul i bhfeidhm ar léitheoirí Béarla (Cassidy, “Translating the Success of Irish Literature” 3).

Is fianaise pharaitéacsúil é polasaí aistriúcháin na Comhairle Ealaíon gur féidir an teanga heigeamaineach a úsáid chun leasa na teanga frith-heigeamanaí. Is fianaise intéacsúil iad na spriothéacsanna eachtrannaithe ficsin gur féidir an teanga heigeamaineach a úsáid chun leasa na teanga frith-heigeamanaí.

Ciúnas in Aistriú an Fhicsin

Ó tharla nár foilsíodh aon saothar ficsin idir 1929 agus 1968, ní mór a chur san áireamh go mb’fhéidir gur ann do chóras litríochta dépháirtí i.e. go bhfuil litríocht theanga na mbuntéacsanna agus litríocht theanga na spriothéacsanna ag obair as lámha a chéile. Is éard atá i gceist leis sin go bhfuil riachtanais éagsúla á gcomhlíonadh ag na buntéacsanna agus ag na spriothéacsanna tráth a bhfoilsithe. Ba sa bhliain 1949 a foilsíodh *Cré na Cille* (Ó Cadhain) den chéad uair agus níor foilsíodh an chéad aistriúchán go Béarla i bhfoirm leabhair, *The Dirty Dust* (Titley), go dtí 2015. Ba sa bhliain 1910 a foilsíodh *Deoraíocht* (Ó Conaire) agus níor foilsíodh *Exile* (Mac Eoin) go dtí 1994. Ba sa bhliain 1916 a foilsíodh *An Mháthair agus Scéalta Eile* (Mac Piarais), agus ba sa bhliain 1916 a foilsíodh *The Mother and Other Tales* (Fitzgerald). Ba sa bhliain 1907 a foilsíodh *Íosagán agus Sgéalta Eile* (Mac Piarais) agus ba sa bhliain 1917 a foilsíodh spriothéacsanna Joseph Campbell. Ba sa bhliain 1904 a foilsíodh *Séadna* (Ua Laoghaire), agus ba sa bhliain 1916 a foilsíodh *Shiana* (Borthwick). Pointe spéisiúil, áfach, i gcás na mbuntéacsanna sin a bhfuil níos mó ná spriothéacs amháin luaite leo, is ea go bhfuil níos mó ná eagrán amháin den bhuntéacs foilsithe.

Anuas air sin, is buntéacsanna iad *Cré na Cille* agus *Séadna* a bhféadfaí heigeamaine chultúrtha agus spioradálta a lua leo (Mustafa, “Revisionism and Revival 46-47). Tá ról ar leith ag na buntéacsanna sin i gcanóin liteartha na Gaeilge. Tá íomhá ar leith d’Éirinn á cothú sna spriothéacsanna sin ar foilsíodh níos mó ná leagan amháin

aistrithe díobh. Ciallaíonn sé go bhfuil an íomhá d’Éirinn agus de phobal dúchasach, traidisiúnta, barántúil na hÉireann, a bhí á léiriú sna spriocthéacsanna, tábhachtach. Ní íomhá idéalach ná rómánsach de phobal na Gaeltachta atá á cruthú ag Cairtriona Pháidín, príomhcharachtar *Cré na Cille* (1949). Is íomhá idéalach dá chairde i Ros na gCaorach a chruthaigh Pádraig Mac Piarais in *Íosagán agus Sgéalta Eile* (1907). Tá an Ghaeltacht mar atá sí á léiriú ag Ó Cadhain, agus tá an Ghaeltacht mar ba mhaith le daoine í a bheith á léiriú ag Mac Piarais.

Ní raibh moill ar bith ar an gcóras pátrúnachta an íomhá den Ghaeltacht a chruthaigh Mac Piarais a chuir os comhair an léitheora Bhéarla. Bhí moill ar an gcóras pátrúnachta an íomhá den Ghaeltacht a chruthaigh Ó Cadhain a chur os comhair an léitheora Bhéarla. Tá cosúlacht idir na cúiseanna a spreag Ó Cadhain agus Mac Piarais chun saothair chruthaitheacha Ghaeilge a scríobh; is saothair ar son an dúchais a scríobh siad beirt, ach ní hionann an cur chuige a chleacht siad. Chreid Ó Cadhain, an fear Gaeltachta, an cainteoir dúchais is dúchasaí riamh b’fhéidir, gurb í an Ghaeilge an ghné ba thábhachtaí de chultúr na hÉireann (Denvir, *Cadhán Aonair* xiv). Is íomhá rómánsach, idéalach a chruthaigh an Piarasach den Ghaeltacht, fear nár rugadh agus nár tógadh sa Ghaeltacht. Tá an íomhá sin á treisiú ar dhá bhealach aige – suíomh na scéalta agus suáilceas muinteartha agus comharsanúil. Is fianaise ar an bpointe sin na sleachta thíos as ‘Na Bóithre’ agus as *Cré na Cille*:

‘Na Bóithre’ (Mac Piarais, Pádraig)	‘The Roads’ (Fitzgerald, T.A.)
Do bhí na daoine ina mion-sgathaibh ag déanamh ar theach na scoile. Do bhí muintir Ros na gCaorach ag teacht amach an bóthar, agus muintir Ghairbtheanach ag triall thart le teach an mháighistrea, agus muintir Chill Bhriocáin ag bailiughadh anuas an cnocán, agus muintir an Turlaigh Bhig cruinnighthe cheana; do bhí dream ó’n Turlach , agus corr-sgata ó Ghleann Chatha , agus duine nó beirt as Inbhear ag teacht isteach an bhóthar. ... Do bhíodar ag beannughadh isteach an doras. ... Do bhí an tAthair Rónán annsin agus é ag dul ó dhuine go duine agus ag cur fáilte roimh gach éinne (<i>An Mháthair</i> 27).	Little groups of people were moving on towards the school-house. The people of Rossnakeerac were coming out on the road, and the people of Garravanna going by the house of the school-mistress, and the people of Kilbreccan swarming down the hill, and the people of Tullybeg already arrived; there was a bunch of them from Turlough and an odd group from Glencaw and one or two from Inver facing in the road. ... They were going in the door ‘God-blessing’ everyone. ... Father Ronan was there going from one to another and welcoming everyone (<i>The Mother and Other Tales</i> 19-20).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
Is beag a d'airigh do mhása é, a Mháirtín Chrosaigh . Bhí brabach orthu ... Bhuel, má bhí anacair leapa ort, is mór an leas duit é, le thú féin a thaithí le na cláir anseo ... Bid Shorcha , a deir tú. Tá sí os cionn talún fós. Ní fearr linn anseo í. Ba ghránna an feic os cionn talún í, ní ag baint fogha ná easpa aisti é, agus ní mheasaim go gcuirfeadh an áit seo aon fharasbarr slachta uirthi ... Bhí tú féin agus Bid ag coimhlint le chéile go bhfeiceadh sibh cé agaibh ab fhaide a mhairfeadh, a deir tú. Is ea, dar m'ainín (162).	Your buttocks were well able for it, Máirtín Pockface . You had some surplus there ... If you had bedsores it's all the better for getting used to the boards here ... Bid Shorcha , you said. She's still above ground. Rather her there than here. Not wishing to demean her, but she was an ugly sight above ground and I don't think this place would improve her looks much either ... You and Bid were vying with each other to see which of you would live longest, you say? Yes, indeed (147).

Ní suáilceas muinteartha nó comharsanúil a thagann chun cuimhne i ndiaidh roiseanna cainte Chaitríona Pháidín a léamh. Ba sa Ghaeltacht a rugadh agus a tógadh Máirtín Ó Cadhain, ach ba é a scríobh an t-úrscéal a scaip an ceo rómánsúil a bhain leis an nGaeltacht (Denvir, *Cadhan Aonair* x). Ciallaíonn sé sin go bhfuil ról lárnach ag an *mídhílseacht shealadach* i ndílseacht Uí Chadhain don Ghaeltacht. Is trí bheith *mídhílis* don Ghaeltacht a d'éirigh le Ó Cadhain a dhílseacht a léiriú do Ghaeilge na Gaeltachta agus do phobal na Gaeltachta. D'fhéadfaí glacadh leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla mar shampla eile fós de *mídhílseacht shealadach*. Is féidir úsáid shealadach, straitéiseach a bhaint as an mBéarla chun solas a chaitheamh ar an nGaeilge. Is trí íomhá *neamh-idéalach* den Ghaeltacht a chur os comhair an léitheora a d'éirigh le Ó Cadhain aird a tharraingt ar an bhfíor-Ghaeltacht; an áit mar a bhí i ndáiríre; an cineál caidrimh a bhí idir na comharsana; an cineál saoil a chaith siad; agus an teanga a labhair siad. Is íomhá idéalach den chomhar comharsanúil a léiríodh i saothar Mhic Phiarais; an t-atmaisféar a bhí le brath i measc mhuintir an bhaile agus iad ar fad ag triall ar theach na scoile áit a raibh an sagart ag fanacht le fáilte a fhearadh rompu sa sliocht thuasluaite, mar shampla. Ba iad saothair Mhic Phiarais ba thúisce a cuireadh faoi bhráid an léitheora Bhéarla.

Mórpoinnte eile faoi na saothair ficsin is ea gur saothair féin-aistrithe iad naoi n-úrscéal as an 25 úrscéal aistrithe. Tá difríocht shuntasach idir cur chuige Phádraig

Standúin, féin-aistritheoir, agus cur chuige Joseph Campbell, duine d’aistritheoirí Mhic Phiarais, mar shampla. Tríd is tríd, ní nós leis na féin-aistritheoirí tús áite a thabhairt do dhílseacht ar leibhéal léacsach. Tá an chéad úrscéal féin-aistrithe le Pádraig Standún, *Lovers* (1991), i bhfad níos dílse ar leibhéal léacsach ná mar atá na húrscéalta a d’fhéin-aistrigh sé ina dhiaidh sin; *Stigmata* (1995) agus *Celibates* (1993) ina measc. É sin ráite, tá rian an eachtrannaithe ar na spriothéacsanna féin-aistrithe ar fad:

<i>Cíocras</i> (Standún, Pádraig)	<i>Celibates</i> (Standún, Pádraig)
<p>Bhí Bríd Sheáin Éamoinn agus Sorcha Mhicil ag críochnú a bpáidrín ag scrín nua na Maighdine Muire a tógadh don Bhliain Bheannaithe ag deireadh na nochtóidí. Oícheanta báistí chuadar isteach sa séipéal. Nuair a bhí an aimsir in araíocht d’fhanadar ag an scrín taobh amuigh, nó an ‘Grotto’ mar a thug siad air go háitiúil.</p> <p>“Tá an páidrín páirteach i ngairdín Pharthais, Ag moladh na mná a bhí ariamh gan locht, A Mhic Dé is a Rí na ngrásta ...’ Tháinig tocht i scornach Bhríd. Bhí an-chion aici ar an sagart a bhí ag fáil bháis taobh istigh de bhinn an tí le taobh an tséipéil. Ba gheall le mac di é, chomh gar di ar bhealach lena cúigear féin. Lig sí osna, agus d’fhág deireadh na bpaidreacha faoi Shorcha. ‘Go bhfana cúnaimh Dé againn i gcónaí ...’ (9).</p>	<p>“Put forth, we beseech thee, O Lord thy grace into our hearts ...”</p> <p>Bríd Sheáin Éamoinn and Sorcha Mhicil were coming to the end of their evening devotions at the shrine built in the Marian year at the end of the eighties. On wet evenings they prayed in the chapel. When the weather was suitable they stood at the outdoor shrine, “The Grotto” as it was known locally.</p> <p>“May the divine assistance always remain with us ...” Bríd’s words were suddenly choked by the lump which came in her throat. She had great time for Father Pat, the priest who lay on what was likely to be his deathbed behind the gable against which the grotto was built. She felt as close to him as to any of her own five sons. He had been so good the time Peadar was killed off the motorbike ... She sighed aloud as her friend finished the prayers: “... and may the souls of the faithful departed through the mercy of God rest in peace” (1).</p>

Is mó sampla den aistriúchán liteartha ná den aistriúchán litriúil atá le tabhairt faoi deara i saothar na bhféin-aistritheoirí, mar is léir ón sliocht thuas as an gcéad alt de *Cíocras* – *Celibates*. Níl abairt chomhfhreagrach Bhéarla taobh le gach abairt Ghaeilge; tá abairtí Béarla nach bhfuil ag comhfhreagairt d’abairtí Gaeilge. Is fianaise ar dhílseacht don eachtrannú iad na hainmneacha Gaeilge sa spriothéacs Béarla, “Bríd Sheáin Éamoinn” agus “Sorcha Mhicil”, mar shampla. Is sampla d’aistriúchán litriúil é “On wet evenings they prayed in the chapel”. Is sampla d’aistriúchán liteartha é “She felt as close to him as

to any of her own five sons”. Is sampla d’abairt bhreise sa spriothéacs é “He had been so good the time Peadar was killed off the motorbike”. Tá an cur chuige seo ionadaíoch do chur chuige fhéin-aistritheoirí an fhicsin. Tá úsáid á baint as meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha, ach níl brí an bhuntéacs á cur ó mhaith; tá an spriothéacs comhleanúnach; tá tús áite á thabhairt don eachtrannú.

Níos Mó ná Spriothéacs Amháin

Ceann de na spriothéacsanna ficin a bhfuil dhá spriothéacs luaite leis é *Séadna* (Ua Laoghaire 1904). Foilsíodh an chéad leagan Béarla, *Shiana*, in 1916, agus foilsíodh an dara leagan Béarla, *Séadna*, in 1989. Bhain nuacht le *Séadna* tráth a chéadfhoilsithe in 1904. Ba ann ba thúisce a léiríodh go bhféadfaí litríocht nua-aimseartha a chumadh i dteanga pobail ar leith, a mhair in áit ar leith, ag am ar leith. I measc na riachtanas a bhí á gcomhlíonadh ag *Séadna* tráth a fhoilsithe, bhí an dúil sa dea-Ghaeilge, i bpobal tuaithe nár theagmhaigh an Galldachas leis, i saol an bhéaloidis gan bhearna agus san Chríostaíocht mar lóchrann i ndoircheacht choitianta an lae (Titley, *An tÚrscéal Gaeilge* 40). Is buntéacs é a bhfuil neart samplaí d’eachtrannú le tabhairt faoi deara ann:

<i>Séadna</i> (Ua Laoghaire, Peadar)	<i>Séadna</i> (Ó Céirín, Cyril agus Kit Ó Céirín)
Ambasa bhí sé folamh! (27) ... “ Airiú , a Shéadna, an tú san?” (27) ... “ Mhuise , ’on daighe féin gheobhair agus fáilte (28).	Ambasa , it was empty! (30) ... ‘ Airiú , Séadna, is that yourself? he said. (31) ... ‘ Mhuise , indeed you’ll get it and welcome (32).

Tá an rud céanna fíor faoi *Shiana* (Borthwick 1916). Trí thús áite a thabhairt don eachtrannú, bhí *Shiana* ag freastal ar riachtanais mórán mar an gcéanna. Áis ba ea an spriothéacs agus an buntéacs araon, lena chinntiú nach ligfí glór ná cultúr sainsiúil na hÉireann i ndearmad. Pointe spéisiúil eile faoi *Séadna* agus plé á dhéanamh ar chúiseanna le saothair thar a chéile a aistriú is ea go raibh sé riachtanach staidéar a dhéanamh ar *Séadna* do scrúdú máithreánach Ollscoil na hÉireann idir 1913-1916. Ní nach ionadh, dá réir sin, go bhfuil líon mór fonótaí in *Shiana* (1916), agus go bhfuil lorg an eachtrannaithe orthu:

<i>Séadna</i> (Ua Laoghaire, Peadar)	<i>Shiana</i> (Borthwick, Norma)	Fonóta Eachtrannaithe
Dá mbeinn ina chás bhíos chomh marbh le hArt (20).	If I were in this place I'd be as dead as art ¹ (22).	Art Mac Cuinn, one of the Ancient Kings of Ireland.
“A Shiobhán,” ar sise, “nach mór an iúnadh nár inis Séadna dhuit an lá fé dheireadh go raibh sé ina Chéile Dé , agus gan bheith ár gcur amú mar a bhí?” (86).	“Hannah”, she said, “isn’t it a great wonder that Shiana didn’t tell you the other day that he was a Céile Dé ¹ , and not let us be under a false impression, as he did?” (95).	“Spouse of God”, the name of an order of monks in very early Christian times in Ireland; usually anglicised “Culdee”.

Ba é Glendale Press a d’fhoilsigh an dara spriochtéacs, *Séadna* (1989), agus ba iad Cyril agus Kit Ó Céirín a rinne an t-aistriúchán. Tá rian an eachtrannaithe ar an nóta eagarthóra ag tús an spriochtéacs:

All the original material has not been translated here. In particular, the device in dramatic form, used by the author to begin and re-introduce his story when it first appeared serially in *Irisleabhar na Gaedhilge*, has – with some regret – been dropped by the translators, as they considered it unsuitable for this edition of the book. Also, quite an amount of the minor section dealing with the attempts to “match” *Séadna* has been abridged, while here and there the translators have made bold to tighten the narrative (6).

Tá idir chosúlachtaí agus dhifríochtaí idir an dá spriochtéacs. Ní féidir tionchar an chórais phátrúnachta a chur as an áireamh, áfach, agus breithiúnas á thabhairt ar an straitéis aistriúcháin, agus trácht á dhéanamh ar mhíreanna a bhféadfaí glacadh leo mar *neamhréireanna* ar leibhéal na habairte, ‘The rules to be observed during the process of decoding and reformulation depend on the actual situation, on the function of the translation, and on who wants it made and for whom’ (Lefevere, “Composing the Other” 75). Ciallaíonn sé sin nach mbeadh aon bhunús lena mhaíomh go raibh aistritheoirí áirithe mídhílis don bhuntéacs nó go raibh easpa airde á tabhairt ag aistritheoirí éagsúla ar an mbuntéacs. Tá eolas maidir le straitéis Kit agus Cyril Ó Céirín le fáil sa réamhrá:

For the generations of school-goers whose reading of *Séadna* may have been maimed this translation will come as a welcome reprieve. Kit and Cyril Ó Céirín have given a new lease of life to *Séadna*, well beyond the originally agreed thirteen years. In as much as translation can, theirs has accessed the core, they have given wing to the flight of the story. They have assured a retelling (Byrne 11).

Is fianaise é sin chomh maith nach mór a chur san áireamh go bhféadfadh leibhéil éagsúla *dílseachta* a bheith i gceist fiú más é an *skopos* aistriúcháin chéanna atá i gceist, ‘... the prime principle determining any translation process is the purpose (*Skopos*) of the overall translational action’ (Nord 27). Níl aistritheoirí *Séadna* iomlán dílis don bhuntéacs ar leibhéal na habairte. Ní hionann sin agus a rá nach bhfuil siad dílis do chultúr an bhuntéacs. Is fianaise iad na sleachta thíos gur féidir leis an aistritheoir a bheith dílis don bhuntéacs ar bhealaí éagsúla. Is fianaise iad na sleachta thíos chomh maith, beag beann ar leibhéil éagsúla *dílseachta* nó *mídhílseachta*, go bhfuil tús áite á thabhairt don eachtrannú:

<i>Séadna</i> (Ua Laoghaire, Peadar)	<i>Shiana</i> (Borthwick, Norma)
“Tá go maith,” arsa Séadna. “Tá cathaoir bheag dheas shúgáin agam sa bhaile, agus an uile dhailtín a thagann isteach, ní foláir leis suí inti. An chéad duine eile a shuífidh inti, ach mé féin, go gceangla sí inti!” (4).	“Very well”, said Shiana. I’ll have a nice little <i>soogaun</i> chair at home, and every <i>dalteen</i> that comes in must needs sit in it. The next person that sits in it, except myself, may he stick in it!” (4).

<i>Séadna</i> (Ua Laoghaire, Peadar)	<i>Séadna</i> (Ó Céirín, Cyril agus Kit Ó Céirín)
“Tá go maith,” arsa Séadna. “Tá cathaoir bheag dheas shúgáin agam sa bhaile, agus an uile dhailtín a thagann isteach, ní foláir leis suí inti. An chéad duine eile a shuífidh inti, ach mé féin, go gceangla sí inti!” (4).	‘Here goes so,’ said Séadna. ‘I have a nice, little <i>súgán-chair</i> at home, and nothing will do every young fella who comes along but to sit in it. The very next person who sits in it, besides myself, may he be stuck to it!’(14).

Tá an patrún seo i.e. níos mó ná leagan aistrithe amháin de bhuntéacsanna áirithe a bheith i gcló, ag teacht leis an tuiscint gur bealach é an t-aistriúchán liteartha le déileáil leis an ngéarchéim féiniúlachta a luaitear le litríochtaí iarchoilíneacha go minic (Ashcroft *et al.* 9). Níl eisceachtúlachas ag baint leis an bpatrún seo. Foilsíodh seacht n-aistriúchán éagsúla den *Bodhicaryāvatāra*, tráchtas Búdaíoch a scríobhadh san ochtú haois, in imeacht cúig bliana, idir 1992 agus 1997 (Martínez Melis 207-208). Patrún eile a bhaineann leis na spriothéacsanna ficsin is ea go bhfuil cothromaíocht áirithe le tabhairt faoi deara sa líon spriothéacsanna atá scríofa ag scríbhneoirí de bhunadh na Gaeltachta, agus ag scríbhneoirí nach de bhunadh na Gaeltachta iad. Tá an pointe sin ag teacht leis an tuiscint gur seift cothromaithe cultúir é an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla. Tá

idir cainteoirí dúchais agus neamhdhúchais, agus scríbhneoirí Gaeltachta agus Galltachta, ag scríobh trí Ghaeilge ó thús na haoise seo caite anonn.

Na Gearrscéalta

As liosta na ngearrscéalta aon-údair, tá sé chnuasach scríofa ag scríbhneoirí de bhunadh na Gaeltachta, agus tá sé chnuasach scríofa ag scríbhneoirí nach de bhunadh na Gaeltachta iad. As liosta na n-úrscéalta aistrithe, tá 15 úrscéal scríofa ag scríbhneoirí ar de bhunadh na Gaeltachta iad, agus tá 10 n-úrscéal scríofa ag scríbhneoirí nach de bhunadh na Gaeltachta iad. Tá léargas á thabhairt san fhiontar aistriúcháin ar chúlraí teangeolaíochta agus ar dhearccháí éagsúla. Tá saothair le cainteoirí dúchais agus scríbhneoirí Gaeltachta aistrithe go Béarla. Tá léargas á thabhairt don léitheoir Béarla ar an saol tuaithe laistigh den Ghaeltacht, agus ar an saol tuaithe lasmuigh den Ghaeltacht i.e. Pádraic Breathnach agus Éamonn Mac Giolla Iasachta. Tá léargas le fáil freisin ag an léitheoir Béarla ar dhearcadh cainteoirí neamhdhúchais a mhair sa Ghaeltacht ar feadh scaithimh i.e. Risteard de Paor, údar *Úll i mBarr an Ghéagáin*, agus tá léargas le fáil ag an léitheoir Béarla ar an saol comhaimseartha i.e. Micheál Ó Conghaile, agus Ré Ó Laighléis, údair *The Colours of Man* agus *Terror on the Burren*. Is i saothair le Pádraic Ó Conaire agus Pádraig Standún, údair *Deoraíocht* agus *Lovers*, atá an léargas is gléine ar an imbhuailadh cultúir le fáil ag an léitheoir Béarla. Is éard atá mar thoradh air seo go bhfuil léargas á thabhairt ar Éire an fichiú haois tríd an litríocht aistrithe. Is beag gné de shaol ná de chultúr na hÉireann atá fágtha gan trácht ná tagairt sna saothair ficsin atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla le breis is céad bliain anuas.

Patrún eile a bhaineann leis na gearrscéalta aistrithe is ea go bhfuil laghdú suntasach tagtha ar an líon míreanna cultúr-theoranta atá sna gearrscéalta comhaimseartha i gcomparáid le gearrscéalta thús na haoise seo caite, ar gearrscéalta traidisiúnta, tuaithe iad a bhformhór. Is sna gearrscéalta osréalaíochta, neamhréasúnacha atá an easpa míreanna cultúr-theoranta le tabhairt faoi deara, na gearrscéalta sa chnuasach *The Colours of Man* (Ó Conghaile 2012), mar shampla. I measc na n-údar luaite in Aguisín I a bhfuil níos mó ná saothar amháin leo aistrithe, tá Pádraic Ó Conaire agus Pádraig Mac Piarais. Aistríodh saothar leo ag tús, lár agus deireadh na haoise seo caite. Údar a bhfuil a ainm le tabhairt faoi deara go minic i dtreo dheireadh na haoise seo caite agus tús na haoise seo é Micheál Ó Conghaile. D'fhéadfaí glacadh leis sin mar fhianaise go bhfuil suntas ar leith

ag baint le *nuacht* san fhiontar aistriúcháin ag tréimhsí áirithe i.e. *nuacht* agus ceannródaíocht Mhic Phiarais (Markey xliii) agus Uí Chonaire ag tús an fichiú haois, agus *nuacht* Uí Chonghaile ag tús an aonú haois is fiche. Ní gá go mbeadh sé sin fíor i gcónaí, tá an íomhá a chuirtear os comhair an léitheora Bhéarla le cur san áireamh i gcónaí. Bhain nuacht leis an úrscéal *Deoraíocht* (Ó Conaire 1910) ag tús na haoise seo; tugtar léargas ann ar an gcineál saoil, saol nach raibh saor ó mhasla ná máchail, a chaith Éireannach amháin ar deoraíocht i Sasana ag tús an fichiú haois. Ní saol na Gaeltachta atá á léiriú ann, ná níl aird á tarraingt ann ar chaint na ndaoine. Níor foilsíodh *Exile* go dtí 1994.

Bhain *nuacht* le *Cré na Cille* nuair a foilsíodh é in 1949, ach níor foilsíodh an chéad leagan aistrithe go dtí 2015. Tá rian an eachtrannaithe le brath go láidir ar shaothar Mhic Phiarais. Ba é an tOirmhinneach T.A. Fitzgerald, athbheochanóir ar ball d’ord na bPrionsiasach é, a d’aistrigh na gearrscéalta atá le fáil in *The Mother and Other Tales* (1916). Chuir Helena Concannon, staraí Caitliceach agus scríbhneoir, réamhrá cuimsitheach le *The Mother and Other Tales*, réamhrá ina sonraítear gurb ionann an saothar agus paeán d’údar an bhuntéacs. Tá fianaise ann go raibh straitéis aistriúcháin chinnte ag Fitzgerald – níor aistrigh sé ‘An Dearg-Daol’, gearrscéal a bhí bunaithe ar an gcéad seanmóir a chuala Mac Piarais i Ros Muc (Ó Gaora 33-34). Tá ábhar an ghearrscéil sin as alt leis an íomhá de shaol na Gaeltachta a bhí i dtreis sna gearrscéalta eile le Mac Piarais a aistríodh go Béarla. In ‘An Dearg-Daol’ is é an sagart, fear a bhfuil stádas ar leith sa phobal aige, is cúis leis an uaigneas agus leis an gcrá croí a fhulaingíonn an bhean (O’Leary, “Fiction of P.H. Pearse” 151).

Is fianaise iad na cúig ghearrscéal a aistríodh gur saothair ar son an dúchais iad *An Mháthair agus Scéalta Eile* (1916) agus *The Mother and Other Tales* (1916). Is í idé-eolaíocht an aistritheora eachtrannaithe an snáth ceangail idir na haistriúcháin ar shaothar Mhic Phiarais a rinne T. A. Fitzgerald agus Joseph Campbell, aistriúcháin a foilsíodh in imeacht bliana dá chéile. File, poblachtach agus duine de bhunaitheoirí Óglaigh na hÉireann as Béal Feirste ba ea Campbell, fear a chaith seal ag teagasc taobh leis an bPiarasach i Scoil Éanna (Markey xxxviii). Bunaithe ar chúla an aistritheora, bheifí ag súil leis gur fréamhaithe in idé-eolaíocht an aistritheora eachtrannaithe a bheadh a straitéis aistriúcháin, ‘Campbell’s English-language translations can be seen as ideologically driven attempts to enhance Pearse’s posthumous reputation and to promote his version of Irish national identity amongst a wider, English-speaking readership’ (Markey vii). Is léir

chomh maith nach bhfuil spriochtéacsanna Mhic Phiarais saor ó thionchar an chórais oideachais, ‘Schoolchildren study his Irish-language stories and Campbell’s translations of these stories were reissued in the 1920s, 1950s and 1960s, so that Pearse’s evocation of Gaelic identity became familiar to subsequent generations’ (Markey viii).

D’fhéadfadh go mbeadh nasc idir an pointe sin agus an dlús a bhí faoi aistriú na ngearrscéalta ag tús na haoise seo caite freisin. Sa bhliain 1908 glacadh leis an nGaeilge mar ábhar éigeantach don scrúdú máithreánach in Ollscoil na hÉireann, rud a chiallaigh go raibh gá le téacsanna a d’éascódh staidéar ar an nGaeilge. Is léir gur ghlac Mac Piarais leis go raibh feidhm theagascach ag *Íosagán agus Sgéalta Eile* mar go bhfuil gluais Ghaeilge-Bhéarla san eagrán a foilsíodh in 1907. Go gairid ina dhiaidh sin áiríodh *Íosagán agus Sgéalta Eile* i measc na dtéacsanna a raibh staidéar le déanamh orthu acu siúd a bhí ag ullmhú don Mheánteistiméireacht (Markey xx). Faoin mbliain 1915 bhí cúig eagrán éagsúla de *Íosagán agus Sgéalta Eile* foilsithe (Markey xxi).

Modh measctha a chleacht Joseph Campbell agus ainmfhocail dhílse á n-aistriú aige. Is cur chuige é sin a bhfuil lorg an eachtrannaithe air, agus seift chun aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs, agus ar an gceantar Gaeltachta a raibh luí ar leith ag Mac Piarais leis. Bhí sé de nós aige neart focal Gaeilge a fhágáil sa spriochtéacs Béarla chomh maith:

‘An Bhean Chaointe’ (Mac Piarais, Pádraig)	‘The Keening Woman’ (Campbell, Joseph)
“Sean-Tomás Ó Droighneáin ó’n nGleann, - deirtear liom go bhfuil an duine bocht ag fágháil bháis, acht is ar thaoibh an bhóthair gheobhas sé bás mura bhfuil ag Dia,” ar seisean; “fear de mhuintir Chonaire a bhfuil bothán aige an taobh so de Loch Simdile; Mainíneach ó Shnámh Bó; beirt i nEanach Mheadhoin; bean eicínt ar cheann de na hoileáin; agus Antoine Ó Grialghais ó Chamus Íochtair” (78).	‘Old Thomas O’Drinan from the Glen, - I’m told the poor fellow’s dying, but it’s on the roadside he’ll die, if God hasn’t him already; a man of the O’Conaire’s that lives in a cabin on this side of Loch Shindilla; Manning from Snamh Bo; two in Annaghmaan; a woman at the head of the Island; and Anthony O’Greelis from Lower Camus’ (91).

‘Íosagán’ (Mac Piarais, Pádraig)	‘Iosagan’ (Campbell, Joseph)
Maidir le cluichí, cá raibh an té, fear, bean, nó páiste, a d’fhéadfadh “Lúrabóg, Lárabóg” nó “An Bhuíon Bhalbh” a choinneáil ar siúl leis? (13-14).	As for games, where was the person, man, woman, or child could keep ‘Lúrabóg, Lárabóg’ or ‘An Bhuidhean Bhalbh’ (The Dumb Band) going with him! (8).

Is ionann cinntí aistriúcháin dá leithéid agus seift straitéiseach chun aird an léitheora Bhéarla a tharraingt ar an gcineál saoil a chaith daoine a bhí ag cur fúthu i gceantar barántúil Gaeltachta. Tá deis á tabhairt do léitheoir an spriothéacs *Éire Ghaelach* a bhlaiseadh. Saintréith eile de straitéis eachtrannaithe Campbell é úsáid fhairsing a bhaint as comhréir Bhéarla na hÉireann. Is é Eoghainín na nÉan atá ag caint anseo thíos, agus is léitheoir-éifeacht eachtrannaithe atá ag a chuid cainte:

‘Eoghainín na nÉan’ (Mac Piarais, Pádraig)	‘Eoineen of the Birds’ (Campbell, Joseph)
“Bímid ag caint ar na críocha i bhfad uainn a mbíonn sé ina shamhradh i gcónaí iontu, agus ar na farraigí fiáine san áit a mbáitear na loingis , agus ar na cathracha aolgheala a gcónaíonn na ríthe iontu” (47).	‘We do be talking about the countries far away, where it does be summer always, and about the wild seas where the ships do be drowned , and about the lime-bright cities where the kings do be always living’ (42).

Ba sa bhliain 1921 a foilsíodh *The Woman at the Window*, seacht ngearrscéal le Pádraic Ó Conaire aistrithe go Béarla ag Eamonn O Neill. Ag teacht leis an mórphatrún, níl aon réamhrá faoi straitéis aistriúcháin taobh istigh de chládaigh an spriothéacs seo. Is fianaise é an líon athchlónna, áfach, ar shuntas an chórais phátrúnachta agus ar an iarracht leanúnach a bhí ar bun íomhá ar leith a chothú. Sa bhlurba, leagtar béim ar chumas Uí Chonaire, an tslí a ndeachaigh sé i bhfeidhm ar scríbhneoirí eile, agus a stádas ceannródaíoch, ‘Greatly influenced by de Maupassant Padraic himself had an immense influence on all Irish writers. He was the only creative writer in Irish in his time and is considered to have been the greatest’ (1966).

D’ainneoin a bhfuil thuasluaite, tá líon i bhfad níos lú samplaí den aistriúchán litriúil, agus d’fhoclóir agus comhréir Bhéarla na hÉireann sa chnuasach seo le hais mar atá i ngearrscéalta aistrithe Mhic Piarais. Is mó tábhacht a luaitear, áfach, leis an dearcadh idéalaithe den saol mar a caitheadh i Ros Muc é, baile beag Gaeltachta i

gConamara, ag tús na haoise seo caite, i bhfís Mhic Phiarais d'Éirinn (Markey xi) i gcomparáid le fis Uí Chonaire d'Éirinn. Dhá scéal déag atá in *Field and Fair* (Ó Conaire), spriothéacs a foilsíodh den chéad uair in 1929. Bíodh is go bhfuil nóta gonta a bhfuil cuma an eachtrannaithe air curtha ag an aistritheoir, Cormac Breathnach, ag tús an tsaothair, níl aon mhórphlé ar a straitéis aistriúcháin déanta aige:

This Translation is an attempt to give readers of English an opportunity of becoming acquainted – not with Pádraic Ó Conaire's art, which is impossible in a translation, but, with the things and thoughts that occupied the mind of that rare genius (16).

Iar-Uachtarán ar Chonradh na Gaeilge, agus fear a raibh ról lárnach aige, sa bhliain 1922, san obair ullmhúcháin a bhain leis an nGaeilge a ainmniú mar ábhar éigeantach sna bunscoileanna, ba ea an t-aistritheoir Cormac Breathnach. Gné pharaitéacsúil atá ag teacht leis an tuiscint gurb é atá mar aidhm leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla aird a tharraingt ar an mbuntéacs, liosta de shaothair eile le húdar an bhuntéacs, Pádraic Ó Conaire, a bheith ag tús an spriothéacs seo i.e. *Béal an Uaignis* agus *Seacht mBua an Éirí Amach*. Tá tagairt phátrúnacht-nasctha i réamhrá an Bhreatnaigh freisin; is spriothéacs é atá ag freastal ar riachtanais an chórais oideachais, 'As the translation, though not strictly literal, is very close to the original, it will be found helpful to students of Padraic's most popular group of stories' (16). Gné pharaitéacsúil eile atá ag teacht le haidhm an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla an nóta ómóis atá ag tús an spriothéacs. Ba é F.R. Higgins, file agus cara le Ó Conaire a scríobh an nóta a leagtar béim ann ar chúlra Uí Chonaire trí thagairtí cosúil le, ' . . . that terrible passion for Gaelic life and speech that made him one of the greatest writers creating solely in Gaelic' (13). Tá éagsúlacht idir straitéis aistriúcháin Eamonn O'Neill (*The Woman at the Window* 1921) agus Cormac Breathnach (*Field and Fair* 1929). Straitéis eachtrannaithe treisithe a chleacht Breathnach, Campbell agus Higgins, i gcomparáid le O'Neill. Tá an straitéis eachtrannaithe treisithe sin ag eascairt as an úsáid fhairsing atá bainte ag Breathnach as foclóir agus comhréir Bhéarla na hÉireann. Chomh maith leis sin, níl ach céatadán beag samplaí den aistriúchán litriúil a chuireann cosc ar léitheoireacht líofa le fáil i spriothéacs O'Neill.

Is é an tátal atá le baint as a mhinice is atá ainmneacha Mhic Phiarais agus Uí Chonaire luaite in Aguisín I, go bhfuil rian an eachtrannaithe le tabhairt faoi deara ar leibhéil go leor i.e. an buntéacs a roghnaítear lena aistriú; téama an bhuntéacs; tionchar

an chórais phátrúnachta; idé-eolaíocht údar an bhuntéacs; agus idé-eolaíocht an aistritheora.

Na hÚrscéalta

26 úrscéal atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla le breis is céad bliain anuas (Aguisín IV). Tríd is tríd, is úrscéalta Gaeltachta ar féidir toise beathaisnéisiúil nó dírbheathaisnéisiúil a lua leo, seachas úrscéalta staire, polaitiúla nó bleachtaireachta atá aistrithe. Is fianaise shoiléir é gur bhain suntas le léargas áirithe a thabhairt ar chultúr agus traidisiún dúchasach na hÉireann trí mheán an aistriúcháin, go bhfuil úrscéalta le cuid de na húrscéalaithe ba bhisiúla le linn na tréimhse faoi chaibidil fágtha gan aistriú. B'fhéidir go raibh a saothar siúd as alt leis an íomhá a theastaigh ón gcóras patrúnachta a chur os comhair an léitheora Bhéarla. Tá sé maíte ag Titley, mar shampla, nach ndeachaigh aon scríbhneoir úrscéalta i ngiorracht tobar dúigh do Chathal Ó Sándair ó thaobh toirte, iomadúlachta nó raidhse a shaothair (*An tÚrscéal Gaeilge* 65). É sin ráite, níl aon úrscéal leis aistrithe go Béarla. Is léir freisin, áfach, nach ag triall ar an nGaeltacht a bhí Réics Carló, agus nach dírithe ar an léitheoir móréilimh a bhí sé. Ar an lámh eile, is suite ar oileán *Méara* atá *Mise Méara* (Wilmot 1946). Is é cuan mór na Gaillimhe a fhágtar taobh thiar agus is ar Oileáin Árann a thugtar aghaidh in *Úll i mBarr an Ghéagáin* (de Paor 1959). Is ag déanamh inní do na hoileánaigh a bhí “an t-ainmhí” agus is ag tógáil dhá thaobh an bhóthair leis a bhí “Blast” agus é ar a bhealach abhaile ó theach tábhairne an oileáin in *An tAinmhí* (Standún 1992). Is i mbothán suarach sa Bhreac-Ghaeltacht atá cónaí ar Bhidín in *Stigmata* (Standún 1995). Is i reilig sa Ghaeltacht atá *Cré na Cille* (Ó Cadhain 1949) suite. Ach rann faoi bhanna ceoil i nGaeltacht Thír Chonaill atá faoi chaibidil in *An Druma Mór* (Mac Grianna 1969). Tá patrún le tabhairt faoi deara; tá cosa i dtaca ag na húrscéalta aistrithe i gcultúr dúchasach na hÉireann.

Pointe soiléir eile is ea nár aistríodh aon úrscéal ó Ghaeilge go Béarla idir 1929-1972 (Aguisín IV). Ba idir 1972-2016 a aistríodh 23 úrscéal, as 26 úrscéal ina iomláine. Ní hé maoinneachas agus mórath an tseansaoil amháin is ábhar do na húrscéalta aistrithe. Mar a bheifí ag súil leis, ó tharla gur i dtreo dheireadh na haoise seo caite a scríobhadh formhór na n-úrscéalta atá aistrithe, tá léargas le fáil iontu ar an athrú atá tagtha ar shochaí na hÉireann ón uair a raibh Pádraig Mac Piarais i mbun pinn. Tá léargas á thabhairt don

domhan mór, trí mheán an aistriúcháin eachtrannaithe go Béarla, go bhfuil litríocht na Gaeilge i dtiúin leis an saol comhaimseartha:

<i>Lig Sinn i gCathú</i> (Ó hEithir, Breandán)	<i>Lead Us Into Temptation</i> (Ó hEithir, Breandán)
Bhí Peadar imithe go Meiriceá mar a raibh sé ina pháilóta le TWA ach bhí sé de mhí-ádh ar a dheartháir óg, Seosamh, luí go meisciúil agus go míchúramach le duine de na cailíní freastail. Thriail an seanGhrádach, nuair a hinsíodh an scéal dó, na seanchleasanna a oibriú a d'oibrigh chomh maith sin cheana. Ach bhí muintir an chailín líonmhar agus olc agus chonaic siad a seans. Chaithfeadh an bheirt pósadh nó dhéanfaí bualadh, bascadh agus dlí (80).	His brother, Peter, had gone to America where he became an airline pilot but his younger brother, Joe, had the misfortune to cohabit, drunkenly and carelessly, with one of the waitresses and make her pregnant. When Old O'Grady was told of this he tried the tricks that had worked so well in the past. But this girl's family were numerous and vicious and also saw their chance. They threatened law and disorder if the couple didn't marry immediately (50).

Is ann do níos mó ná athchló amháin de na húrscéalta a roghnaíodh lena n-aistriú. Maítear gurb é *Lig Sinn i gCathú* a foilsíodh den chéad uair in 1976, an t-úrscéal is mó a raibh caint faoi agus an saothar Gaeilge ba mhó ceannach bliain a fhoilsithe (Tittley, *An tÚrscéal Gaeilge* 59). Faoin mbliain 1998 ba ann don séú athchló. Dhá bhliain ina dhiaidh sin bhí an t-aistriúchán Béarla, *Lead Us Into Temptation*, i gcló. D'fhoilsigh Poolbeg Press athchló sa bhliain 1991, agus d'fhoilsigh Cló Iar-Chonnacht athchló in 2009. I gcomhthéacs an toise bheathaisnéisiúil, is eispéireas Gaillimheach atá á léiriú in *Lig Sinn i gCathú*, cathair a rug greim ar shamhlaíocht an údair mar gur fhreastail sé ar an ollscoil ansin. Tá úrscéalta eile ann freisin a bhfuil an ghné dhírbheathaisnéisiúil á treisiú iontu ar bhealach pearsanta, seachas ar bhealach poiblí. Ina measc tá úrscéalta Phádraig Standúin.

Tá níos mó úrscéalta le Standún ná úrscéalaí ar bith eile aistrithe. Ní hionann na téamaí a phléitear ina shaothar siúd agus na téamaí a phléann scríbhneoirí thús agus lár na haoise seo caite. Tá roinnt úrscéalta scríofa aige ina dtarlaíonn eachtraí do charachtair a tharla go fírinneach ina shaol féin, agus tá roinnt úrscéalta scríofa aige ina léirítear a thuairimí féin maidir le ceisteanna sóisialta nó polaitiúla trí mheán an phríomhcharachtair (Nic Eoin, “Úrscéalaíocht na Gaeilge” 17). Fianaise ar an bpointe sin an chéad abairt ar bhlurba *Stigmata*, ‘A hilarious, entertaining tale of superstition and belief, of potholes and priests, of sex and sanctity’ (1995), agus sliocht ó bhlurba *Lovers*:

Tom Connor arrives home from Dublin – he has been lobbying the government to provide work for the islanders he represents – to be told by his housekeeper, Marion Warde, that she is pregnant with his child. This would be a blow for any man but it is especially disastrous because Tom is the local parish priest (1991).

Cé gur bhain conspóid áirithe leis na húrscéalta ar fad a scríobh Standún, tá a straitéis aistriúcháin ag teacht le straitéis na bhféin-aistritheoirí eile. Níl réamhrá mínitheach roimh aon spriochéacs, agus níl fonótaí mínithe in aon spriochéacs. Tá fianaise ar thosaíocht a bheith á tabhairt don eachtrannú sna paraitéacsanna. Tá an méid seo scríofa ar chlúdach *Celibates*, mar shampla, ‘*Celibates* is based on the author’s Irish language novel *Cíocras*’ (1993). Ní hamháin go dtugann an líne sin le fios gur ann don bhuntéacs, tugann sé le fios nach gá gur aistriúchán focal ar fhocal, nó abairt ar abairt, a bheadh i gceist. Tá an rud céanna fíor faoi *Úll i mBarr an Ghéagáin* (de Paor 1959), ar foilsíodh an t-aistriúchán Béarla de, *Apple on the Treetop*, sa bhliain 1980. Is cuntas é a scríobh fear a chaith bunús bliana i measc na nÁrannach, ag ithe, ag ól, agus ag sclábhaíocht leo. Is patrún é sin atá ag teacht le ceann de phríomhaidhmeanna an fhiontair aistriúcháin seo. Tríd an toise beathaisnéisiúil éiríonn leis na húdair idir ársaíocht agus áilleacht na tíre, agus fhileatacht agus uaisleacht na ndaoine a léiriú, na gnéithe is mó a leagann údair béim orthu dar le Titley chun dearcadh rómánsach, nó íomhá idéalach, de shaol na Gaeltachta a léiriú (*An tÚrscéal Gaeilge* 258).

Is fianaise iad na húrscéalta a roghnaíodh lena n-aistriú go raibh feidhm idé-eolaíoch agus mheatonaiméach á comhlíonadh ag an aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla ó thús na haoise seo caite anonn. Is ag déanamh ionadaíochta do thraidisiún agus do chultúr dúchasach na hÉireann atá na húrscéalta aistrithe. Ní gá, áfach, go mbeadh an toise beathaisnéisiúil sin chomh láidir céanna i gcuid de na húrscéalta comhaimseartha, saothair Ré Uí Laighléis go háirithe. Is é an suntas a bhaineann leis na spriochéacsanna le Ó Laighléis atá ar an liosta ná gur fianaise iad ar chuimsitheacht an fhiontair aistriúcháin ó thaobh an léitheora de. Tá a shaothar siúd oiriúnach do dhéagóirí sóisearacha agus sinsearacha, agus do dhaoine fásta. Is saothair iad a bhfuil tionchar an chórais oideachais le brath orthu freisin, agus is saothair iad atá á gcur faoi bhráid an léitheora mar mheitithéacsanna.

Úrscéal amháin ar an liosta a bhféadfaí roinnt eisceachtaí a lua leis é *The Small Fields of Carrig* (1929). Tá sé luaite ag Éamonn Mac Giolla Iasachta ag tús *Cúrsaí Thomáis* (1927), nach úrscéal é:

Ní úrscéal, áfach, an cuntas so agamsa, dar ndóigh, ach lomthuirisc ar na rudaí a bhain dom féin, agus táim ar aigne é scríobh gan barr cleite do chur isteach ná bun cleite d'fhágaint amach, ach an fhírinne d'insint tríd síos, is cuma milis í nó searbh, mín nó garbh (7).

Is éard atá san úrscéal seo, dar le Titley, nochtadh glan ar sciar de shaol na tuaithe lasmuigh de cheantar Gaeltachta i dtús na haoise seo caite (*An tÚrscéal Gaeilge* 44). Ciallaíonn sé sin go bhfuil léargas á thabhairt ar shaol tuaithe na hÉireann, laistigh agus lasmuigh den Ghaeltacht, ag tús na haoise seo caite, tríd an bhfiontar aistriúcháin. Eisceacht eile is ea nach bhfuil téama an tsaothair seo ag teacht go hiomlán leis na téamaí a bhí á bplé sna saothair a aistríodh thart ar an am céanna. Bíodh is go bhfuil roinnt mhaith eolais ann faoi chleachtais feirmeoireachta agus ceardaíocht thraidisiúnta, tá brúidiúlacht, dúnmharú, agus díoltas foréigneach (O'Leary, *Gaelic Prose* 151), cúlchaint i measc comharsan (O'Leary, *Gaelic Prose* 153), agus ceisteanna tromchúiseacha cosúil le féiniúlacht eitneach, reiligiún agus gnéasacht á bplé ann freisin (O'Leary, *Gaelic Prose* 236). Ba iad *Shiana* (Borthwick 1916) agus *The Land of Wonders* (O'Neill 1916) an dá spriocléacs a foilsíodh díreach roimhe, dhá úrscéal a bhí ag teacht le téamaí litríocht an ama.

Foilsíodh úrscéal Séamus Wilmot, *Mise Méara*, sa bhliain 1946. Foilsíodh an spriocléacs féin-aistrithe, *And so began...*, sa bhliain 1972. Tá sé ráite ag Titley gur aoir bhog ar ghluaiseacht na Gaeilge agus ar staid na tíre atá ann (*An tÚrscéal Gaeilge* 50). Tá bearna shuntasach, 26 bliain, idir foilsiú an spriocléacs agus an bhuntéacs. Tá fianaise le fáil in Aguisín I go bhfuil tréimhse fhada idir foilsiú an bhuntéacs agus foilsiú an spriocléacs nuair nach bhfuil íomhá an bhuntéacs ag teacht leis an íomhá, nó steirítíopa *idéalach* i.e. an pobal tuaithe, Gaelach, Caitliceach. Tá cultúr an bhuntéacs á léiriú ar bhealach éagsúil i saothar *neamh-Ghaeltachta* Wilmot i.e. tá tús áite á thabhairt do thagairtí don Ghaeilge agus don Ghaeltacht seachas tagairtí a bheith á ndéanamh do nósanna airneáin nó caitheamh aimsire phobal na Gaeltachta. Tá líon suntasach tagairtí indíreacha do chúlra teangeolaíoch na hÉireann, agus don choimhlint idir teanga an choilínitheora agus teanga an phobail choilínigh, san úrscéal seo freisin.

Ba i dtreo dheireadh na haoise seo caite a foilsíodh *The Poor Mouth* (Power 1973), aistriúchán Béarla ar *An Béal Bocht* (Myles na gCopaleen 1941); scigaithris cháiliúil ar an dírbheathaisnéis cháiliúil, *An tOileánach* (Ó Criomhthain 1929). Ba in imeacht bliana dá chéile a foilsíodh an dá scigaithris ar an liosta, agus mar is léir ní ag tús na haoise seo caite a foilsíodh iad. Malairt na híomhá a bhí á léiriú sa litríocht aistrithe trí chéile atá le fáil in *The Poor Mouth* agus *And So Began....* Ba sa bhliain 1972 agus 1973 a foilsíodh an dá spriothéacs seo, tráth a raibh deireadh le práinn aistriúcháin na náisiúnaithe cultúrtha atá le tabhairt faoi deara idir 1904 agus 1939. Tá difríocht shuntasach idir *Éire* Thomáis Uí Chríomhthain agus *Éire* Bonaparte O’Coonassa, ‘In *The Poor Mouth*, . . . the Gaels are far from noncoopted exemplars of native essence; instead they are merely frustrated wanna-be collaborators in anglicization’ (McKibben 112). Is fianaise é sin, dar liom, ar chumhacht chultúrtha an aistriúcháin, agus ar an ionramháil is féidir a dhéanamh ar litríocht ag tréimhsí éagsúla chun freastal ar riachtanais éagsúla, ‘... translations are made to respond to the demands of a culture, and of various groups within that culture’ (Bassnett and Lefevere, “Proust’s Grandmother” 7).

Aistriú an Neamhfhicsin

The Revivalist’s investment in the fiction of the peasant was in part an attempt to consolidate what they saw as genuinely Irish in the face of a pervasive English influence (Mustafa, “Revisionism and Revival” 49).

26 saothar neamhfhicsin (Aguisín II) atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla. Ba sa bhliain 1933 a foilsíodh an chéad dírbheathaisnéis, agus tá ciúnas aistriúcháin le sonrú idir 1937 agus 1962. Pointe inspéise agus eisceachtúil faoi cheann de na saothair neamhfhicsin, *The Islandman* (Ó Criomhthain 1937), is ea nár imigh sé as cló riamh (de Paor, “Cumhacht an Aistriúcháin” 11). Is fianaise é sin ar thóir leanúnach a bheith ag an léitheoir idirnáisiúnta ar bharántúlacht na féiniúlachta Éireannaí, nó Éire na ré réamhchoilíní i bhfocail eile. Is foilseacháin aonteangacha iad na spriothéacsanna neamhfhicsin. Ba sa bhliain 1933 a foilsíodh *Twenty Years A-Growing* den chéad uair, an bhliain chéanna ar foilsíodh *Fiche Blian Ag Fás* den chéad uair. George Thomson agus Moya Llewelyn Davies a rinne an t-aistriúchán agus tá rian an eachtrannaithe ar an réamhrá a chuir siad roimh an spriothéacs. Tá aird an léitheora á tarraingt ar chúlráideacht, ar iargúlacht agus ar scoiteacht an tsaoil a chaith na hoileánaigh ar na Blascaodaí. Is léargas é sin ar

thábhacht an tsuímh, agus an cineál saoil a chaith daoine, i gcomhthéacs na litríochta aistrithe trí chéile:

The Blasket Islands lie off the Kerry Coast, in the extreme south-west corner of Ireland. The largest of them, the only one now inhabited, is nearly five miles long, and for the most part less than half a mile broad, rising to not quite a thousand feet at its highest point, - a treeless ridge of bog and mountain pasture descending in the west to a windswept headland of bare rock (vii).

Níl leisce ar Thomson agus Llewelyn Davies barántúlacht an tsaothair a chur ar a shúile don léitheoir ach oiread i.e. is cuntas macánta ó bhéal oileánaigh é seo:

It is the first translation into English of a genuine account of the life of the Irish peasants written by one of themselves, as distinct from what has been written about them by the poets and dramatists of the Anglo-Irish school (ix-x).

Ba é *The Islandman* an dara beathaisnéis cáiliúil a aistríodh ag tús na haoise seo caite, saothar a ndeirtear gurb ionann é agus ‘ . . . a literary coelarcant, a contemporary forerunner, the bizarre re-run of the first reel of a marathon film’ (Wilson Foster 58). Túsphointe i bhfiontar athghabhála cultúir ba ea é. Pointe spéisiúil a dhéantar go minic faoi aistriú dhírbheathaisnéisí na mBlascaodaí is ea go raibh aithne ag na húdair agus ag na haistritheoirí ar a chéile, Robin Flower, aistritheoir *An tOileánach* ina measc:

Flower is unusual, however: unlike the typical translator who may become involved only after the text is finished and proceeds with the job without any direct contact with the native or editor, Flower contributed to Ó Criomhthain’s development as a writer before the text was produced. And even before he took on the role as translator of *The Islandman*, he had already begun collecting material from Ó Criomhthain that would appear in a volume of local history edited by Flower. Flower, then, is an important figure in the process of production, and understanding his role is essential to developing a critical reading of *The Islandman* (Eastlake 129).

Tá neart scríofa faoi aistriúchán Flower agus ní á mholadh atá gach duine. Deir Tadhg Ó Dúshláine, mar shampla:

Le fírinne, is dodhéanta acmhainn liteartha fhriotail an Chriomthanaigh a aistriú, luchtaithe is atá sé le saibhreas an traidisiúin bhéil, le téamaí agus le foirmlí a mhacallaíonn siar trí thraidisiún an teanga go seanscéalta an laochais (“Gearrcaigh nó Gliogair” 37).

D’fhéadfadh go mbeadh *dearcadh diúltach* ag léitheoirí ar leith ar an spriocthéacs roimh é a léamh, mar gheall ar a ndílseacht don bhuntéacs. É sin ráite, tá pointí eile fós le déanamh faoi aistriú an neamhfhicsin nach gá go mbeadh rian an eachtrannaithe orthu. Rinne Robin Flower eagarthóireacht os íseal ar shaothar Thomáis Uí Chríomhthain nuair a d’fhág sé as *The Islandman* nithe nach raibh oiriúnach, dar leis féin, don íomhá dá chara ba mhaith leis a chur i láthair a chuid léitheoirí (de Paor, “Cumhacht an Aistriúcháin” 5). Ciallaíonn sé sin go raibh léitheoir cinnte ar intinn ag Flower, agus go raibh aidhm chinnte aige. Má bhí aidhm chinnte aige, bhí straitéis chinnte aige. Pointe straitéis-nasctha eile is ea gur bhain an buntéacs cáil amach dó féin. D’fhéadfadh go mbeadh tionchar aige sin ar straitéis Flower agus go raibh sé ag iarraidh go mbeadh an léitheoir lánchinnte gur saothar barántúil é an buntéacs. Thagair W.B. Yeats, mar shampla, don cháil a d’fhéadfadh a bheith ar an leagan aistrithe, fiú sula raibh an chéad leagan aistrithe i gcló:

When it was first published it caused something of a sensation in the narrow circle of Irish readers, and outside it. Mr. Yeats who, at that time was bringing his Academy into the world, was reported to have said that if the book should prove to fulfil in translation the claims that had been made for it, the old islandman would certainly be invited to become one of the Immortals! (Barrington 115).

Chomh maith leis sin, bhí ról ar leith le comhlíonadh ag Tomás Ó Críomhthain sa tuiscint a bhí ag daoine lasmuigh den oileán ar an gcineál saoil a chaith na hoileánaigh (Enright, “Introduction” 9). Éilíonn dílseacht do shaol na n-oileánach tús áite a thabhairt don eachtrannú. Is léir go ndeachaigh Tomás Ó Críomhthain, trí *The Islandman*, i bhfeidhm ar leibhéal náisiúnta agus idirnáisiúnta. Fianaise ar an tábhacht náisiúnta agus idirnáisiúnta a measadh a bheith leis is ea gur eisíodh stampa in Éirinn in onóir Thomáis Uí Chríomhthain, údar an bhuntéacs.

Dírbeathaisnéis cháiliúil eile ar liosta na saothar neamhfhicsin é *Peig* (Sayers 1936). Ba é Bryan MacMahon a rinne an t-aistriúchán a foilsíodh den chéad uair in 1973:

<i>Peig</i> (Sayers, Peig)	<i>Peig</i> (MacMahon, Bryan)
Bhí Micí sa tiomáint is <i>An Gamhain Geal Bán</i> aige á shéideadh suas. Bhí Bríde is Siobhán is ba dhóigh leat go bpógfaidís na béil dá chéile (71).	Micky was in great tongue, piping up with <i>An Gamhain Geal Bán</i> – ‘ The Bright White Calf ’ – and Bríghde and Siobhán were in such trim that you’d think they’d kiss the mouths off each other (86).

Mar is léir ón sliocht thuasluaite, tá cuma an eachtrannaithe ar an spriochtéacs seo freisin, spriochtéacs a bhain cáil amach dó féin mar go raibh sé luaite ar churaclam na hArdteistiméireachta ar feadh na mblianta go dtí 1999 nuair a tháinig an t-úrscéal *Gafa* (Ó Laighléis 1996) ina áit. Foilsíodh an spriochtéacs féin-aistrithe, *Hooked* (Ó Laighléis 1999) trí bliana ina dhiaidh sin. Gnáthdhuine ba ea Peig. Bhí an scéal a bhí le hinsint aici barántúil, traidisiúnta agus Gaelach. Fianaise eile ar thábhacht na barántúlachta san fhiontar aistriúcháin seo is ea nach raibh deireadh le ré dhírbheathaisnéisí na mBlascaodach i ndiaidh fhoilsiú *Peig*.

Foilsíodh *A Pity Youth Does Not Last* (Ó Gaoithín) in 1982; *Island Cross-Talk: Pages from a Diary* (Ó Criomhthain) in 1986; agus *A Day in Our Life* (Ó Criomhthain) in 1992. Is fianaise é an leanúnachas is féidir a lua le haistriú an neamhfhicsin go bhfuil ról leanúnach ag na saothair neamhfhicsin in íomhá d'Éire *Ghaelach* a chruthú don domhan mór. Pointe suntasach faoi aistriú dhírbheathaisnéisí na mBlascaodaí is ea go raibh tionchar suntasach ag cuairteoirí chuig an oileán ar dhlús a chur faoin bhfiontar aistriúcháin, 'Each book was inspired by a visitor to the island' (Barrington 118). Tá íoróin áirithe ag baint leis seo i.e. ceann de na cúiseanna is minice a luaitear leis an rath a bhí ar dhírbheathaisnéisí na mBlascaodaí is ea gur *ón taobh istigh* a scríobhadh iad, 'Other islands in other cultures have been written about, but mostly from the outside and in a more accessible language, even if written of by one of the island communities' (Mac Conghail). Ní féidir a ligean i ndearmad ach oiread, agus plé ar bun ar na cúiseanna a bhíonn le saothair thar a chéile a aistriú, gurb é an t-ábhar céanna atá faoi chaibidil sna dírbheathaisnéisí uile a aistríodh ag tús na haoise seo caite, agus gur mheas na cuairteoirí chuig an oileán / na húdair go raibh práinn ar leith ag baint leis an saol nach raibh i ndán dó ach deireadh ré, a chur i scríbhinn:

Seans gurb é is cúis leis na dírbheathaisnéisí seo a bheith chomh hiomadúil sa Ghaeilge ná gur tuigeadh do na húdair go raibh an saol mar a chleacht siad féin é ag athrú go mór agus gur cheart an saol sin a chaomhnú ar phár mar nach mbeadh a leithéid arís ann (Ó Héalaí 50).

Ba i ndiaidh na hAthbheochana a d'fhorbair an seánra seo agus bhí cúiseanna polaitiúla agus cultúrtha gur mar sin a bhí:

But where during the Revival are the autobiographies and fictions written by the remote countryman himself? The answer is that it was not until the Revival virtually ended as a self-contained literary movement of undoubted excellence that such works, because of and in ironic contradiction to the Revival, appeared (Wilson Foster 49).

Thar rud ar bith eile, is fianaise é aistriú an neamhfhicsin, dírbheathaisnéisí na mBlascaodaí go háirithe, ar chumhacht an aistriúcháin, cumhacht a chiallaíonn gur féidir deis a thabhairt don léitheoir le Gaeilge agus gan Ghaeilge litríocht Ghaeilge na hÉireann a léamh ar bhealach éigin eile, ‘Its books have been more alive and more seminal than most of the books produced in Ireland, whether in Irish or in English’ (Barrington 120). Ní bheadh an deis sin ann, áfach, murach gur thug na haistritheoirí tús áite don eachtrannú. Pointe spéisiúil eile is ea go bhfuil cuma réasúnta pleanáilte ar aistriú dhírbheathaisnéisí na mBlascaodaí. Is díol suntais, mar shampla, é ord foilsithe dhírbheathaisnéisí na mBlascaodaí. D’fhéadfaí a mhaíomh go bhfuil tús, lár agus deireadh an tsaoil pléite in *Twenty Years A-Growing, A Pity Youth Does Not Last* agus *Peig*; saol a bhféadfaí idir údarás agus bharántúlacht a lua leis.

Aistriú na Filíochta

Whereas Pearse started the twentieth century quelling his passions, Ó Searcaigh ends it, summoning his passions and revelling in the physical joys and pleasures of life (Sewell, “Between Two Languages” 157).

57 díolaim filíochta dátheangach a foilsíodh idir 1973 agus 2016 (Aguisín VI). Tá suntas straitéis-nasctha ag baint le liosta na ndíolamaí dátheangacha i gcomhthéacs na filíochta i.e. níl an dán Gaeilge, an buntéacs, á cheilt ar an léitheoir. É sin ráite, cuirtear ceisteanna go leor faoin díolaim dhátheangach, ‘To further complicate matters, in the multi-translator anthologies, there is no indication as to the translator’s actual competence in Irish and whether s/he worked from the original or a crib’ (Cronin, “Movie-Shows from Babel” 60). Tá dhá mhórphointe le cur san áireamh, áfach, roimh cheisteanna dá leithéid a phlé. An mbaineann tábhacht lena leithéid de cheisteanna nuair is é cultúr an bhuntéacs an t-aonad aistriúcháin, agus nuair atá tús áite á thabhairt don straitéis eachtrannaithe?

Ba é lár na n-ochtóidí agus na deich mbliana ina dhiaidh sin ré órga na ndíolamaí dátheangacha i.e. *Máirtín Ó Direáin: Selected Poems – Tacar Dánta* (1984); *The Bright*

Wave – An Tonn Gheal (1986); *Nuala Ní Dhomhnaill: Selected Poems – Rogha Dánta* (1988); agus *An Crann faoi Bhláth – The Flowering Tree* (1991) ina measc. Is fianaise é sin go mb’fhéidir go mbíonn glacadh áirithe leis an aistriúchán ó mhionteanga go mórtheanga nuair atá ré na práinne cultúrtha, nó an náisiúnachais chultúrtha, thart. Nó d’fhéadfaí glacadh leis mar fhianaise ar thionchar an chórais phátrúnachta. Is fianaise iad an dá shliocht thíos, áfach, go mb’fhéidir go raibh athmhachnamh áirithe ar bun ó lár na 1980idí anonn chomh maith:

In selecting Michael Davitt for publication Dermot (Bolger) has made a major contribution to the Irish language and poetry. . . . Once again the value of the dual-text approach to the revival movement is fully demonstrated (Butler 10).

As I went through the book [The Flowering Tree] I found myself tending more and more to ignore the translations and to concentrate on the original Irish (Kennelly 25).

Ba sa bhliain 1981 a foilsíodh an saothar dátheangach, *An Duanaire 1600-1900: Poems of the Dispossessed* (Kinsella agus Ó Tuama), aistriúchán Bhéarla ar dhánta Gaeilge a scríobhadh idir 1600-1900. Tá an Ghaeilge agus an Béarla taobh le chéile san fhoilseachán seo. Go siombalach, b’ionann an foilseachán seo, agus na foilseacháin dhátheangacha a tháinig ina dhiaidh, agus a fhógairt nach gá go mbeadh an Ghaeilge á cur ó mhaith ag an mBéarla, ‘The publication of Gaelic verse with facing-page translations has had a significant impact on Ireland’s literary scene in general, and on the reception and visibility of Irish-language poetry’ (O’Connor, “Translation through the Macaronic” 74). Tá rian an eachtrannaithe ar an réamhrá atá in *Poems of the Dispossessed* chomh maith:

Tuigeadh dúinn ó thosach gur chóir go bhféadfaí na haistriúcháin a léamh bonn ar bhonn leis na dánta Gaeilge sa tslí go bhféadfadh an té ar dheacair leis na buntéacsanna breis tuisceana a fháil orthu. . . . mar ghnáthnós, thugamar linn na samhailteacha agus na smaointe a bhí san fhilíocht Ghaeilge, agus sheachnaíomar samhailteacha agus smaointe nach raibh sa Ghaeilge (Ó Tuama and Kinsella xxxiv).

Saintréith de straitéis an aistritheora iarchoilínigh atá le tabhairt faoi deara sna díolamaí filíochta ar fad í an dílseacht roghnaitheach fhoclóireachta:

The technique of selective lexical fidelity which leaves some words untranslated in the text is a more widely used device for conveying the sense of cultural distinctiveness. Such a device not only acts to signify the difference between cultures, but also illustrates the importance of discourse in interpreting cultural concepts (Ashcroft *et al.* 64).

Tá focail Ghaeilge le fáil sna spriothéacsanna filíochta ar fad:

‘Ciorrú Bóthair’ (Davitt, Michael)	‘Shortening the Road’ (Davitt, Michael agus Louis de Paor)
Bhí roinnt laethanta caite aige Le gaolta taobh thiar den Spidéal: ‘Tá Gaeilge agat, mar sin?’ ‘Níl ná Gaeilge ach Gaoluinn ...’ Múscraíoch siúrálta, mheasas; ach níorbh ea, ‘Corcaíoch ó lár Chorcaí amach.’ (<i>Freacnairc Mhearcair</i> 6).	He’d spent a few days With relatives west of Spiddal: ‘Tá Gaeilge agat, mar sin?’ ‘Níl ná Gaeilge ach Gaoluinn...’ A Muskerryman for sure, I thought, But no, ‘A Corkman born and bred.’ (<i>Freacnairc Mhearcair</i> 7).

‘An Dord Féinne’ (Mac Piarais, Pádraig)	‘The Dord Feinne’ (Mac Piarais, Pádraig)
‘Sé do bheatha, a bhean ba léanmhar Dob’ é ár greach do bheith i ngéibheann, Do dhúthaigh bhreá i seilbh méirleach, ‘S tú díolta leis na Gallaibh. Óró, ‘s é do bheatha abhaile, Óró, ‘s é do bheatha abhaile, Óró, ‘s é do bheatha abhaile, Anois ar theacht an tsamhraidh. (<i>Rogha Dánta: Padraic Pearse</i> 50).	‘Se do bheatha, O woman that wast sorrowful, What grieved us was thy being in chains, Thy beautiful country in the possession of rogues, And thou sold to the Galls, Óró, ‘s é do bheatha abhaile, Óró, ‘s é do bheatha abhaile, Óró, ‘s é do bheatha abhaile, Now at summer’s coming! (<i>Rogha Dánta: Padraic Pearse</i> 51).

Tá focail áirithe fágtha gan aistriú sa spriothéacs chun aird a tharraingt ar an difríocht idir cultúr an bhuntéacs agus cultúr an spriothéacs, ‘ . . . this not only registers a sense of cultural distinctiveness but forces the reader into an active engagement with the horizons of the culture in which these terms have meaning’ (Ashcroft *et al.* 65). Tá brú á chur ar an léitheoir eileacht chultúrtha a bhlaiseadh.

Mar atá thuasluaite, ba é na 1980idí ré órga na ndíolamaí dátheangacha filíochta. Ciallaíonn sé sin, gur ar na saothair ficsin agus neamhfhicsin a thit an dualgas, le breis is 70 bliain anuas, a chinntiú go raibh láithreach Bhéarla ag litríocht na Gaeilge. Is eisceacht í filíocht Phádraig Mhic Piarais sa chomhthéacs seo. Seift pholaitiúil agus chultúrtha ba

ea a chuid filíochta siúd agus chuige sin, bhí téamaí áirithe á seachaint aige ina chuid filíochta:

The early twentieth century in Ireland was the period of a national movement towards independence. Members of resistance movements developed a holier-than-thou attitude to their imperialist enemies. This attitude was evident in writings by Pearse and other nationalists. The effect on Pearse’s poetry was a tendency to ‘renounce’ physical pleasures and worldly goods, in favour of abstract concepts (the sovereign nation) and holy ideals (sacrifice) (Sewell, “Between Two Languages” 155).

Glactar leis gurb é Mac Piarais a chuir tús le filíocht chomhaimseartha na Gaeilge ar an mbonn gurb é an chéad fhile san fhichiú haois a chum dánta gonta, liriciúla ag eascairt as mothúcháin phearsanta (Sewell, “Between Two Languages” 150). Ó tharla nár dhírigh sé ar an nGaeilge féin mar théama ina shaothar liteartha (Sewell, “Between Two Languages” 150), d’éirigh leis a léiriú go bhféadfaí féith na cruthaitheachta a aclú trí Ghaeilge. Ní hionann go díreach cás na bhfilí a bhí ag scríobh sa dara leath den aois seo caite, na filí a bhris tabúnna go leor agus a léirigh go raibh ar chumas na Gaeilge dul i ngleic leis an saol comhaimseartha. Tá fianaise ar an bpointe sin le fáil sa dán ‘Ceathrúintí Mháire Ní Ógáin’ i.e. i gcúpla líne éiríonn le Máire Mhac an tSaoi dímheas a léiriú ar an gcléir; aird a tharraingt ar áilíos na mban; agus léargas baineann a thabhairt ar chaidreamh collaí:

‘Ceathrúintí Mháire Ní Ógáin II’ (Mhac an tSaoi, Máire)	‘Mary Hogan’s quatrains II’ (Gleasure, James)
<p>Beagbheann ar amhras daoine, Beagbheann ar chros na sagart, Ar gach ní ach bheith sínte Idir tú agus falla –</p> <p>Neamhshuim liom fuacht na hoíche, Neamhshuim liom scríob is fearthainn, Sa domhan cúng rúin teolaí seo Ná téann thar fhaobhar na leapan -</p> <p>Ar a bhfuil romhainn ní smaoinfeam, Ar a bhfuil déanta cheana, Linne an uain, a chroí istigh, Is mairfidh sí go maidin. (<i>An Paróiste Míorúilteach</i>: 88-90).</p>	<p>I care little for people’s suspicions, I care little for priests’ prohibitions, For anything save to lie stretched Between you and the wall –</p> <p>I am indifferent to the night’s cold, I am indifferent to the squall or rain, When in this warm narrow secret world Which does not go beyond the edge of the bed –</p> <p>We shall not contemplate what lies before us, What has already been done, Time is on our side, my dearest, And it will last till morning. (<i>An Paróiste Míorúilteach</i>: 89-91).</p>

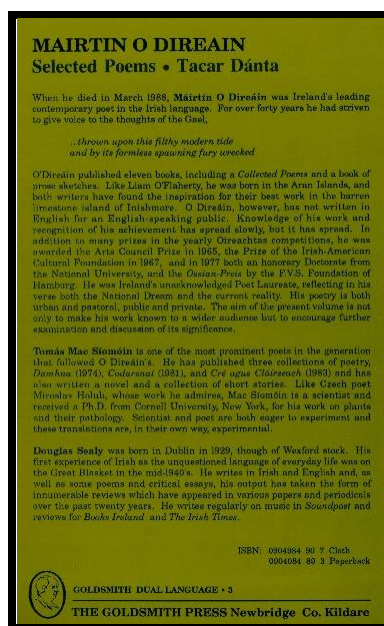
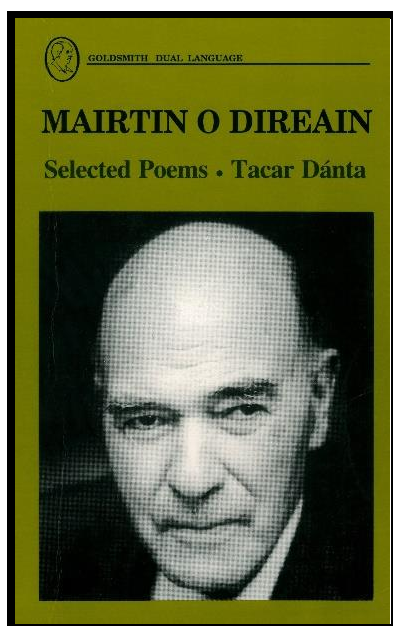
Ní hí Máire Mhac an tSaoi amháin a bhí dána, áfach. Bhí Michael Davitt agus Liam Ó Muirthile chomh dána céanna, dánacht nach bhfuil á ceilt ar an léitheoir Béarla:

‘Ár gCumann Diamhair’ (Davitt, Michael)	‘Our Mysterious Relationship’ (Bolger, Dermot)
<p>Beireann tú anlann ár gcumainn dhiamhair gach mí. I bhfios ná gan fhios níor chuas ina lántaithí fós. Tagaim air uaireanta trí bhotún i gcúinne tharraiceán na stocaí ar tí úscadh trí bhindealán tisiú; uaireanta sa dorchacht faoid ghabhal.</p> <p>An cuimhin leat an oíche lóistín in Inis fadó – na comharthaí doichill, fuarbholadh an tseomra chodlata? Dúraís: “bail an deabhail ar bhean an tí is ar a cuid braillíní bánbhuí!” An cuimhin leat an gal ag éirí as an leaba? An cuimhin leat an mhí? (<i>Rogha Dánta: Michael Davitt 20</i>).</p>	<p>You bear the blood of our mysterious relationship Every month. Consciously or unconsciously I have still never adapted to it. Sometimes by mistake I encounter it Tucked in the corner of a drawer of socks, Gradually seeping through a discoloured bandage: Sometimes in the dark Under your vagina.</p> <p>Do you remember the B&B In Ennis years ago? – that grim inhospitality, The cloying, musty bedroom? You said: “To hell with the landlady and her off-white sheets!” Do you remember the steam rising From the bed? Do you remember The month? (<i>Rogha Dánta: Michael Davitt 21</i>).</p>

‘Riastaí na Fola’ (Ó Muirthile, Liam)	‘Streaks of Blood’ (Bolger, Dermot agus Con Daly)
<p>Níorbh aon bhleais chaithiseach ar deireadh thiar é Ach feannadh leathuair a chloig a scaoil an tsnaidhm Fós féin cuimhneodsa le háthas ar do chéadgháire áthasach Nuair a fuasclaíodh an phairilís mhall i gcúl do chinn.</p> <p>N’fheadar an é an fuacht a chuir crith cos is lámh ort, Sinn ag póirseáil sa doircheacht, fiús eile fós imithe as, Níor shamhlaís riamh gur sa mhí-eagar comónta Sathairn sin A dhéanfadh fear na hoíche slí go gonta i do lár isteach. (<i>An Tonn Gheal 166</i>).</p>	<p>Finally it wasn’t one moment of exquisite pleasure But a frenzied half hour which tore the knot open And climaxed with your ecstatic haunting laughter As the paralysis of your body came loose in spasms</p> <p>Was it the cold which caused your limbs to shiver As we floundered in darkness with another fuse blown Never expecting during the normal Saturday disorder Night’s stallion to stampede down your deepest canyon (<i>An Tonn Gheal 167</i>).</p>

Ciallaíonn sé sin go bhfuil an chosúlacht ar an litríocht aistrithe gur mó tabúnna a briseadh san fhilíocht i gcomparáid leis na seánraí eile. É sin ráite, níl ceann de na húrscéalta is túisce a aistríodh, *Cúrsaí Thomáis* (Mac Giolla Iasachta 1927), gann i bplé faoi chúrsaí gnéis. Faoi lár na n-ochtóidí, áfach, ní uirlis pholaitiúil ba ea an Ghaeilge, agus is fianaise é saothar fhilí *Innti*, mar shampla, go raibh siad meáite ar a ndearcadh féin ar an nGaeilge a chur ar a shúile don léitheoir. Tríd is tríd, pléitear téamaí crosta i roinnt mhaith de na díolamaí dátheangacha ar an liosta in Aguisín VI. I measc na dtéamaí a phléitear in *Deora Nár Caoineadh – Unshed Tears* (Ní Ghlinn 1996) tá ciorrú coil, mí-úsáid leanaí, agus maisteachtóime. Díol spéise freisin, d’ainneoin gur dánta cultúr-neodracha iad trian de na dánta sa díolaim áirithe seo, go bhfuil an lámh in uachtar ag an eachtrannú.

Saintréith eile a bhfuil cuma an eachtrannaithe air is ea gur féidir cinnteacht suímh a lua le saothar na bhfilí comhaimseartha. Is léir, mar shampla, go bhfuil ról ar leith ag samhail an oileáin i saothar Uí Dhireáin; go bhfuil ról ar leith ag béaloideas na hÉireann i saothar Ní Dhomhnaill; agus go bhfuil ról ar leith ag tírdhreach na Gaeltachta i saothar Uí Shearcaigh. I gcomhthéacs an fhiontair aistriúcháin, áfach, tá suntas ar leith ag baint le *Selected Poems – Tacar Dánta Mháirtín Uí Dhireáin* a foilsíodh in 1984, ‘The publication of the translations represented a decisive change in cultural policy in Ireland’ (Cronin, *Translating Ireland* 169):

Ba é *Selected Poems – Tacar Dánta Mháirtín Uí Dhireáin* an chéad díolaim dhátheangach filíochta de shaothar le file beo a foilsíodh i dtreo dheireadh na haoise seo caite. Tá béim leagtha ar shuntas an tsaothair seo ag na haistritheoirí, Tomás Mac Síomóin agus Douglas Sealy, sa réamhrá a chuir siad leis, ‘His work, traditional in many of its attitudes, themes and perceptions, original in its technique and individualism, marks the watershed between the old and the new in Irish poetry’ (1). Ba é The Goldsmith Press a d’fhoilsigh an díolaim seo, comhlacht foilsitheoireachta a bhunaigh an file Desmond Egan sa bhliain 1972. Tá rian an eachtrannaithe ar an gcúis a bhí le bunú an chomhlachta seo freisin; bhí The Goldsmith Press meáite ar nua-scríbhneoireacht dhátheangach a chur ar fáil don léitheoir (Ó Coileáin, “The Goldsmith Press” 23). Sholáthair An Chomhairle Ealaíon tacaíocht airgeadais don fhoilseachán. Bhí téamaí fhilíochta Uí Dhireáin ag teacht le haidhm shonraithe na Comhairle Ealaíon ag an am:

Measann an Chomhairle [Ealaíon] gur chóir saothair na scríbhneoirí Gaeilge is fearr dá bhfuil againn a bheith ar fáil do lucht scríofa an Bhéarla anseo. Tá áthas orm a rá go raibh an Chomhairle Ealaíon ábalta cabhair a thabhairt don *Goldsmith Press* le *Selected Poems: Tacar Dánta* le Máirtín Ó Direáin a chur ar fáil le déanaí. Is comhartha láidir é seo ar an chaidreamh nua atá ag fás idir dhá theanga ár gcuid litríochta. Tá súil agam go mbeidh lucht léitheoireachta níos fairsinge ag freastal ar na scríbhneoirí Gaeilge de bharr na scéime seo agus go mbeidh an meas atá tuillte acu ag dul dóibh ón phobal anseo in Éirinn agus i gcéin. An dualgas mór a ghlac siad orthu féin, is é sin ceird na scríbhneoireachta Gaeilge, níor cheart go mbeadh sé ag teacht eatarthu agus lucht léitheoireachta a bheadh níos fairsinge ná mar atá acu faoi láthair (Cassidy, “An an Gheiteo” 38).

Bhí oifigeach litríochta na Comhairle Ealaíon ag an am, Laurence Cassidy, den tuairim go raibh tairbhe le baint as saothar dátheangach a fhoilsiú. D’fhéadfadh sé athfhoilsiú an bhuntéacs a spreagadh; pobal nua léitheoirí a chruthú; agus féith na samhlaíochta a mhúscailt sna haistritheoirí agus sna filí araon (“As an Gheiteo” 38). Ní fhéadfaí an aidhm sin a bhaint amach gan tús áite a thabhairt don eachtrannú.

I measc na ndíolamaí il-údair ar an liosta in Aguisín VI tá *Poems I Wish I’d Written* (1996), díolaim dhátheangach de dhánta aistrithe ag an bhfile Gabriel Fitzmaurice. Tá fianaise san fhoilseachán áirithe seo go bhfuil fonn cainte agus plé ar na haistritheoirí filíochta nach bhfuil ar na haistritheoirí ficsin, mar shampla. Ní feiniméan teoranta d’aistritheoirí liteartha na hÉireann amháin é seo, ‘While we have a number of detailed statements by poet-translators regarding their methodology, we have fewer statements

from prose translators’ (Bassnett 110). Meabhraíonn Fitzmaurice don léitheoir ag tús an réamhrá go bhfuil sé ag aistriú dánta le beagnach 25 bliain anuas (“Introduction” 13). Chomh maith leis sin, tugann sé a shainmhíniú féin ar an rud is aistriúchán ann, sainmhíniú a bhfuil rian an eachtrannaithe air sa mhéid is go maíonn sé gur comhartha ómóis do theanga an bhuntéacs é an spriothéacs, meitithéacs i bhfocail eile:

Translation is, for me, a way of saying things I wouldn’t otherwise have said, a conversation with other poets, a homage to a language I love. There is no such thing as a pure translation – little bits of the translator keep creeping in; different words have different meanings, or shades of meaning, in different languages and so the translation is the child of the original and the translator (15).

Fianaise eile fós go bhfuil na filí-aistritheoirí níos toilteanaí ná na haistritheoirí próis cúrsaí aistriúcháin a phlé an tagairt atá déanta ag eagarthóir, *An Tonn Gheal – The Bright Wave* (1986), Dermot Bolger, do na teoracha a thug sé do na haistritheoirí:

In giving my instructions to translators, I have stressed that, for this book, I am more concerned that the spirit of the original poem should come across and work as effectively as possible, as against merely reproducing a strictly literal line for line version (10).

Níl a leithéid de ráiteas le fáil in aon saothar ficsin atá aistrithe, ráiteas ar treisiú eile fós é ar a bhfuil á chur i gcás agam i.e. ghlac na haistritheoirí go bhféadfaí dul i ngleic le *dofheictheacht* na Gaeilge trí úsáid straitéiseach a bhaint as an mBéarla. Ní fhéadfaí é sin a dhéanamh gan tosaíocht a thabhairt don eachtrannú:

It is my feeling that the long overdue job of translating that often invisible half of our nation’s literature for English readers at home and abroad has finally begun with books like this, the Dolmen anthology, the recent Goldsmith *Selected Ó Direáin*, the versatile Gabriel Rosenstock’s *Migmars* and other titles. My hope is that other anthologists and translations will come along with different and varying views of Irish literature to help complete the picture (Bolger 11).

Fianaise eile fós ar an tuiscint sin an méid a scríobh Frank Sewell sa réamhrá a chuir sé le *Out in the Open*, ‘It is normally supposed that something always gets lost in translation; I cling obstinately to the notion that something can also be gained’ (13). É sin ráite, ach oiread leis na seánraí eile, tá guagacht pharaitéacsúil le tabhairt faoi deara sna díolamaí dátheangacha filíochta. Níl aon réamhrá curtha roimh *Life Styles* (O’Connor 1973), mar shampla, agus cosúil le *Rogha Dánta Ní Dhomhnaill* (1986), ní luaitear teidil na ndánta

sa bhunteanga ach oiread leis na saothair ar foilsíodh na buntéacsanna iontu ó thús. Tá naoi ndán in *Life Styles* (1973) agus níl fonóta luaite ach le trí cinn acu. Is ar an mblurba atá an t-aon tagairt don aistriúchán, ach is tagairt é a bhfuil rian an eachtrannaithe air:

His [Ulick O'Connor] translations of Brendan Behan's original Irish poems, here collected together for the first time, are a valuable addition to the range of Behan's writings now available in English and reveal that Behan was a fine poet in his native tongue (1973).

Coincheap amháin a luaitear go minic i gcomhthéacs aistriú na filíochta é coincheap na do-aistritheachta. Is sa mhionchnuasach dátheangach *Poetry Now 1: New Voices in Contemporary Irish Poetry* a d'fhoilsigh The Goldsmith Press in 1975, a fógraíodh go raibh dán Michael Davitt, 'Poker', do-aistrithe, 'Ba é 'Poker' an t-aon eisceacht amháin ar an gcur i láthair dátheangach seo, áfach, agus cuireadh in iúl go neamhbhalbh ina thaobh i nóta a bhí ag gabháil leis go raibh sé do-aistrithe' (Mac Giolla Léith 16). É sin ráite, foilsíodh leagan aistrithe den dán *do-aistrithe* in *An Crann faoi Bhláth* in 1991. Ní feiniméan aonuaire é seo. Tá coincheap na do-aistritheachta pléite ag Valentin Iremonger agus dhá dhán le Máire Mhac an tSaoi faoi chaibidil aige:

I wish, in particular, that I had been able to print some of her most recent poems – those entitled 'Quatrains I' and 'Quatrains II' which, in the depth of their vision and controlled intensity and in their masterful technical achievement, are, I think, the two best poems I have read in contemporary Irish. They are, however, completely untranslatable (51).

Tá 'Ceathrúintí Mháire Ní Ógáin' aistrithe mar 'Mary Hogan's quatrains' ag James Gleasure ó shin i leith (de Paor, *An Paróiste Míorúilteach*).

Is léir chomh maith go raibh iarracht ar bun sna díolamaí dátheangacha léargas a thabhairt ar shaibhreas na filíochta Gaeilge trí fhilí éagsúla a chur i láthair taobh le chéile. Is ag trácht ar *An Tonn Gheal – The Bright Wave* (1986) atá Pól Ó Muirí anseo thíos:

It is a strangely comprehensive book despite its fractured nature. It presents us with six poets with very different concerns and backgrounds. There is Davitt, the guru; Ó hAirtnéide, the poet caught between two languages; Maude, a bridge from the old to the new era; Ó Muirthile, a new star; Ó Searcaigh, the voice of Ulster and Ní Dhomhnaill, whose work has given birth to a cottage industry of translation (15).

Bhain nuacht leis seo, agus murab ionann agus formhór na saothar ficsein agus neamhficsein, níl iarracht leanúnach ar bun aird a tharraingt ar bharántúlacht nó ar thraidisiún dúchasach na hÉireann san fhilíocht. Ar lámh amháin, tá léargas le fáil san fhilíocht aistrithe ar an gcumha i ndiaidh an fhóid dúchais:

‘Gairdín Pháidín’ (Ní Ghlinn, Áine)	‘Páidín’s Garden’ (Ó Snodaigh, Pádraig)
Cuireann Páidín síol i mbosca beag ar leac fuinneoige ar an séú hurlár. Is aoibhinn leis an chré a bhrath faoina ingne. (<i>Deora Nár Caoineadh – Unshed Tears</i> 66).	Páidín sows some seed in a little box on the window sill of his sixth floor flat. He loves the feel of the clay under his fingernails. (<i>Deora Nár Caoineadh – Unshed Tears</i> 67).

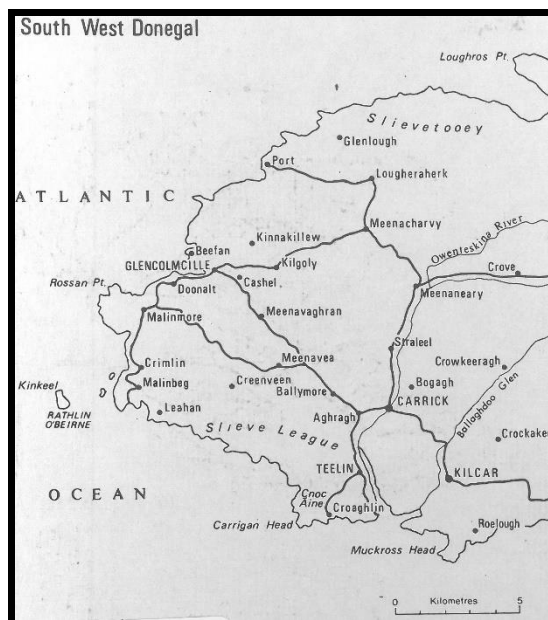
Ach ar an lámh eile, is ionann an fhilíocht aistrithe agus a fhógairt go raibh an Ghaeilge ábalta dul i ngleic leis an saol comhaimseartha, pointe ar leag Dermot Bolger béim air in *An Tonn Gheal – The Bright Wave*:

Poetry, however – in even the most difficult of situations – will out, and already this dichotomy was beginning to be solved with the emergence of a group of young writers who did not attempt to ignore or reject the contemporary world, but without disclaiming any manifestos or fighting any battles, were willing to embrace all aspects of modern life and modern Ireland within their work, which has served not to destroy the Irish tradition but to take it out into the real world again where it has become a living and exciting discourse (10).

Aistriú na Saothar Béaloidis

Sé shaothar béaloidis atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla, aistriúcháin a rinneadh idir 1939 agus 2005. Tá saothar ó phríomhcheantar Gaeltachta gach cúige i measc na saothar béaloidis atá aistrithe go Béarla. Is éard atá in *Síscéalta Ó Dhún na nGall – Fairy Legends from Donegal* (1977) síscéalta a bhailigh Seán Ó hEochaidh agus a d’aistrigh Máire Mac Néill go Béarla. Iníon le hEoin Mac Néill, an fear a chuir tús le hÓglaigh na hÉireann agus a bhunaigh Conradh na Gaeilge ba ea Máire Mac Néill. Gné pharaitéacsúil spéisiúil ag tús an tsaothair, fianaise ar thoise beathaisnéisiúil a bheith le sonrú i measc na saothar béaloidis freisin, é an grianghraf de Sheán Ó hEochaidh ag labhairt le Cathal Ó Baoill.

Bailitheoir béaloidis ba ea é, bhailigh sé scéalta ó dhaoine de bhunadh iardheisceart Dhún na nGall. Sine eile i slabhra an eachtrannaithe iad na paraitéacsanna cartagrafacha, an léarscáil de Dhún na nGall ag cúl *Síscéalta Ó Thír Chonaill – Fairy Legends from Donegal*, mar shampla:

Tá réamhrá cuimsitheach curtha ag Máire Mac Néill roimh an spriochtéacs, réamhrá ina sonraítear an chúis a bhí leis an saothar a aistriú (17-28). Is chun léargas a thabhairt ar an gcineál saoil a caitheadh in Éirinn tráth a tugadh faoin aistriúchán:

In recognition of this importance and of the appeal the stories should hold not only for folklorists but for all interested in the Irish past, Séamus Ó Duilearga urged me to undertake the translation into English (117).

Tá rian an eachtrannaithe le brath go láidir sna paraitéacsanna. Is sampla de shrianta straitéis-nasctha iad na tagairtí atá déanta ag Mac Néill don cheantar lena mbaineann na síscéalta agus an cineál saoil a chaith na daoine, ‘Livelihood in this beautiful but rugged land was a struggle, farming was for subsistence, and long distances had to be traversed on foot to fairs at Carrick, Kilcar, Killybegs and Ardara’ (118).

I bhfocail eile, tá na scéalta sa saothar seo, mórán cosúil le *An tOileánach* (Ó Criomhthain 1929), á n-insint ag mac iascaire nár fhág a bhaile dúchais riamh. Tá rian an eachtrannaithe le brath ar leibhéal intéacsúil chomh maith. I measc theidil na síscéalta in

Síscéalta Ó Thír Chonaill – Fairy Legends from Donegal tá ‘Áine of Cnoc Áine’ (37); ‘The Battle of Gleann Bholcáin’ (69); agus ‘The Man Led Astray on Samhain Eve’ (105). Tá na pointí thuasluaite ionadaíoch don mhéid atá le tabhairt faoi deara sna saothair bhéaloidis ar fad. Is é an tátal atá le baint as seo, beag beann ar an seánra lena mbaineann an buntéacs, go bhfuil tús áite á tabhairt don straitéis eachtrannaithe.

Tátail

Is éard atá sa chaibidil seo léargas ar chúlra stairiúil an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla le breis is 100 bliain anuas, mar aon le heolas ginearálta faoi na seánraí éagsúla. Tá lorg an eachtrannaithe ar gach comhpháirt den fhiontar aistriúcháin seo agus tá cúiseanna polaitiúla agus cultúrtha leis sin. Is fianaise ar chumhacht threascrach na litríochta aistrithe é liosta na saothar ar fad a aistríodh ó Ghaeilge go Béarla in Aguisín I mar a bhfuil teacht air; Éire an fichiú haois idir chraiceann agus chnámha, Éire an traidisiúin, agus Éire na comhaimsearthachta. Ar lámh amháin, is fianaise é sin ar fhreagairt an chultúir choilínithe don phróiseas coilíneach a d’fhág Éire teanga-dheighilte. Ar an lámh eile, is fianaise é ar chumas *Éire Ghaelach* an fód cultúrtha a sheasamh, i riocht an aistriúcháin, sa ré iarchoilíneach. Is fianaise iad na patrúin ilseánra go bhfuil seasmhacht le brath i measc na guagachta, agus nach gá, mar atá maíte ag Homi Bhabha, gurb ionann frithbheartaíocht agus gníomh freasúrach:

Resistance is not necessarily an oppositional act of political intention, nor is it the simple negation of exclusion of the “content” of an other culture, as a difference once perceived. It is the effect of an ambivalence produced within the rules of recognition of dominating discourses as they articulate the signs of cultural difference and reimplicate them with the deferential relations of colonial power – hierarchy, normalization, marginalization, and so forth (“Signs taken for Wonders” 153).

Ní gá gurb ionann an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla agus diúltú don Ghaeilge, ach oiread le sainiúlacht litríocht na Gaeilge a chur ó mhaith. Nuair is é an t-aistriúchán liteartha atá faoi chaibidil, is ionann frithbheartaíocht agus défhiús atá fréamhaithe i gcultúr an dioscúrsa fhrith-heigeamainigh; dioscúrsa frith-heigeamaineach a bhfuil an chumhacht aige difríochtaí cultúrtha a mhúnlú agus a athchruthú.

Caibidil II – Aistriú na Filíochta

Réamhrá

Is éard atá á chur i gcás agam sa chaibidil seo gur sine i slabhra an aistriúcháin eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla é aistriú na filíochta. Tosófar le hanailís ghinearálta croineolaíoch ar aistriú na filíochta. Tarraingeofar aird ar na príomhphatrúin, agus ar na filí ar aistriódh saothair leo. Ina dhiaidh sin, díreofar ar chás-staidéar Nuala Ní Dhomhnaill. Ar deireadh, cruthófar nasc idir straitéis aistritheoirí na filíochta agus straitéis aistritheoirí an fhicsin agus an neamhficsin. Cuirfidh na céimeanna seo ar mo chumas bonn láidir fianaise a chur faoin áitiú go raibh straitéis aistriúcháin chinnte ag aistritheoirí na filíochta, agus go bhfuil gréasán idé-eolaíoch ag tacú leis an bhfiontar aistriúcháin eachtrannaithe. Ó tharla gurb é is aidhm leis an gcaibidil seo solas a chaitheamh ar straitéis aistriúcháin na bhfilí-aistritheoirí, tá scóip ar leith ag baint le cás-staidéar a bhunú ar Nuala Ní Dhomhnaill, mórfhile Gaeilge atá fós i mbun pinn.

Trí thréimhse a luaitear le nua-fhilíocht na Gaeilge de ghnáth. I measc mhórfhilí na chéad tréimhse tá Pádraig Mac Piarais (1879-1916) agus Liam S. Gógan (1891-1979). I measc mhórfhilí an dara tréimhse tá Máirtín Ó Direáin (1910-1988), Seán Ó Ríordáin (1916-1977), agus Máire Mhac an tSaoi (1922). Is i measc mhórfhilí an tríú tréimhse a áirítear filí *Innti*, Nuala Ní Dhomhnaill ina measc. Díol spéise is ea go bhfuil an t-ord croineolaíoch sin iompaithe droim ar ais san fhiontar aistriúcháin. Bíodh is go luaitear Pádraig Mac Piarais i measc mhórfhilí na chéad tréimhse, níor foilsíodh díolaim dhátheangach dánta leis go dtí 1993. Bíodh is go n-áirítear Máire Mhac an tSaoi agus Seán Ó Ríordáin i measc mhórfhilí an dara tréimhse, níor foilsíodh díolamaí dátheangacha dá saothar go dtí 2011 agus 2014 faoi seach. Bíodh is gur leis an tríú tréimhse, nó glúin *Innti*, a bhaineann Nuala Ní Dhomhnaill, foilsíodh díolamaí dátheangacha dá saothar siúd roimh mhórfhilí Gaeilge na haoise seo caite. Chomh maith leis sin, ba thúisce a foilsíodh díolaim dhátheangach de shaothar Mháirtín Uí Dhireáin ná de shaothar Mhac an tSaoi agus Uí Ríordáin, bíodh is go raibh siad i mbun pinn sa tréimhse chéanna. Is fianaise é sin gur cleachtas cultúrtha, polaitiúil é an t-aistriúchán liteartha; cleachtas a fhreagraíonn do na héilimh a bhíonn á ndéanamh ag cultúr ar leith (Bassnett and Lefevere, ‘Proust’s Grandmother and the Thousand and One Nights’ 7).

Díol spéise, i bhfianaise an phointe thuasluaite, is ea go bhfuil mórdhifríocht idir saothar Uí Dhireáin agus Uí Ríordáin:

Is file pobail é Máirtín Ó Direáin arb é is príomhábhar dá shaothar ná ‘an t-oileán a bhí’; is file príobháideach aonair é Seán Ó Ríordáin arb é is bás dó go bunúsach ná ‘an Ríordánach a bheidh’ (Ó Tuama, *Filí faoi Sceimhle* 42).

Níl príomhthéamaí fhilíocht Uí Ríordáin, ach oiread le filíocht Mháire Mhac an tSaoi, ag teacht le príomhthéamaí na litríochta iarchoilíní, téamaí a mbíonn ról lárnach ag dímheas cultúrtha agus dialachtaic na láithreachta / díláithreachta iontu, ‘. . . place, displacement, and a pervasive concern with the myths of identity and authenticity are a feature common to all post-colonial literatures in english’ (Ashcroft *et al.* 9). Bhí Ó Ríordáin ag díriú ar ‘. . . nithe seachtracha laethúla comóna . . . ’ (Ó Tuama, *Filí faoi Sceimhle* 36). Is folús anama agus suaitheadh aigne a bhí ag dó na geirbe do Ó Ríordáin, seachas dialachtaic na láithreachta / díláithreachta:

Bhíos riamh i gcás idir an dá chomhairle seo i.e. an duine aonair versus an pobal. An ceadmhach focal a scríobh nach bhfuil nár airís? An bhfuil aon mhaith le focal cúlra daoine leis? Cé acu is ionraice an duine aonair nó an duine a chleachtann comhlúadar? An duine míchartanach an duine aonair seachas an duine cuileachtúil nó an é a mhalairt atá fíor? Is cinnte go mbochtaíonn sé duine bheith ar deighilt an iomarca óna chomhdhaoine ach ar a shon sin teastaíonn uaigneas (*Rogha an Fhile* 47).

Dá réir sin, ainneoin go raibh nuacht ag baint le saothar an Ríordánaigh, is léir gur bhain tábhacht ar leith leis an íomhá de litríocht na Gaeilge a bhí á cur ag an gcóras pátrúnachta os comhair an léitheora Bhéarla; ní le filíocht an aonaránaigh a bhain an tábhacht san fhiontar aistriúcháin seo. Is fianaise é saothar Mháirtín Uí Dhireáin a bheith aistrithe roimh shaothar Mhac an tSaoi agus Uí Ríordáin, mar shampla, gur bhain tábhacht ar leith leis an bpobal, nó leis an íomhá de staid na treibhe dúchasaí a d’fhéadfaí a chruthú tríd an bhfilíocht. Is as cumha i ndiaidh an tseansaoil mar a bhí ar Oileáin Árann, nó cumha maoithneach, atá cuid mhaith de chumadóireacht Uí Dhireáin ag eascirt. Téama lárnach ina shaothar an deoraíocht; téama a thagann chun solais i riochtaí éagsúla san fhiontar aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla. Is crann taca é Ó Direáin don chineál saoil nach ann dó a thuilleadh. Is oileánach cruthaithe é ag scríobh faoin oileán agus é ar deoraíocht ón oileán (Mac Craith 2). Dá réir sin, tá bunús leis an tuiscint go raibh téamaí shaothar Uí Dhireáin *oiriúnach* lena n-aistriú go Béarla, agus go raibh a shaothar ionadaíoch do chás

an oileánaigh iarchoilínigh. Pointe spéisiúil freisin is ea nach ndeachaigh Ó Direáin i ngleic ródhlúth le taobh diúltach an oileáin, agus gurb é oileán a óige a phríomhchomhartha stiúrtha (Mac Craith 9-10).

Ba sa bhliain 1984 a foilsíodh *Máirtín Ó Direáin: Selected Poems – Tacar Dánta*. Níor foilsíodh saothar fileata Mhac an tSaoi ná Uí Ríordáin aistrithe go Béarla i bhfoirm díolama go dtí an t-aonú haois is fiche, *An Paróiste Míorúilteach – The Miraculous Parish* (2011) agus *Selected Poems – Rogha Dánta – Seán Ó Ríordáin* (2014). Tarraingíonn an pointe sin aird ar an suntas a bhaineann le fiúntas liteartha mar shlat tomhais san fhiontar aistriúcháin. Deirtear gurb é *Eireaball Spideoige* (Ó Ríordáin 1952) an leabhar filíochta is mó cáil sa Nua-Ghaeilge. Bhí nuacht agus dánacht ag baint le filíocht Mhac an tSaoi sna 1950idí; ní gá gurb iad téamaí a cuid filíochta siúd na téamaí ba thúisce a samhlaíodh le *hÉire Ghaelach*, áfach, téama uilíoch an ghrá ina measc. Chomh maith leis sin, tá an tréimhse a raibh Mhac an tSaoi agus Ó Ríordáin i mbun pinn ag teacht le tréimhse de chiúnas aistriúcháin ilseánra i.e. idir 1939-1962.

Ar ndóigh, tá tionchar an chórais phátrúnachta le cur san áireamh i gcónaí freisin. Tá idir impleachtaí straitéiseacha agus léitheoir-ghaolmhara ag baint leis an bpointe seo. Is léir, mar shampla, ach oiread leis na spriocthéacsanna ficsin agus neamhfhicsin, nach bhfuil an fhilíocht atá aistrithe gann i míreanna cultúr-theoranta. Is díolamaí dátheangacha iad formhór na ndíolamaí filíochta. Tá idirphlé idir teanga agus cultúr an bhuntéacs, agus teanga agus cultúr an spriocthéacs, á éascú ag an díolaim dhátheangach. Is í an impleacht léitheoir-ghaolmhar is suntasaí nach bhfuil deis á tabhairt don léitheoir a ligean i ndearmad gur cloch chora (Hermans, *The Manipulation of Literature* 8) nó meitithéacs (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 283) é an spriocthéacs. Fiú mura bhfuil Gaeilge ar a thoil ag an léitheoir, beidh a fhios aige gur ann don Ghaeilge. Ba é foilsiú dhíolaim dhátheangach Uí Dhireáin tús ré na ndíolamaí dátheangacha. Bhí Ó Direáin beo tráth déanta na n-aistriúchán agus thug sé lántacaíocht don fhiontar (15). Bhí idirnáisiúnú Uí Dhireáin mar thoradh ar an bhfiontar aistriúcháin seo; d'éascaigh an t-aistriúchán go Béarla dánta leis a aistriú go Polainnis, Gearmáinis, agus Fraincis.

Tá fianaise pharaitéacsúil le fáil i bhformhór na ndíolamaí filíochta gur ag feidhmiú mar mheitithéacs atá an spriocthéacs. Is ar bhlurba *Pharaoh's Daughter* (Ní Dhomhnaill 1990), atá an méid seo a leanas scríofa:

It, and the other bilingual titles originated and published first by The Gallery Press (*The Astrakhan Cloak* and *The Water Horse*), secured her [Nuala Ní Dhomhnaill] reputation in Ireland and paved the way for her international profile.

Is sampla é *Pharaoh's Daughter* de mhórfhile Gaeilge a bheith i mbun comhrá le mórfhilí comhaimseartha Béarla. Pointe a dhéantar go minic faoin díolaim il-aistritheora is ea nach mbíonn guth údar an bhuntéacs le cloisteáil ó tharla stíl dá gcuid féin a bheith ag aistritheoirí éagsúla. Is pointe é nach bhfuil Ní Dhomhnaill dall air:

Peggy O'Brien said to me recently in the States that she doesn't get a sense of continuity in my work because of all the different translations. But this is how it worked out. In the beginning of the 90s everybody wanted to translate my work as I was really flavour of the month! And I was very thankful for them (Qwarnström 66).

Pointe nach ndéantar go minic, áfach, is ea go bhfuil tús áite á thabhairt ag na haistritheoirí ar fad don eachtrannú. Má ghlactar leis gur leis an íomhá atá á cruthú ag an díolaim ina hiomláine, seachas ag na dánta aonair / na haistritheoirí aonair, atá an tábhacht, ní gá go mbeadh Nuala Ní Dhomhnaill ná a cultúr á cheilt, ainneoin a bhfuil maíte i léirmheasanna go leor:

Hunting between the sheets of various contributions – Carson's long lines, Muldoon's intercontinental whimsy, Heaney's sacred wafers – for some common, uncommon shape that might be hers, I fear Ní Dhomhnaill leaves not even a dent in the pillow (Smyth 24).

D'fhéadfaí glacadh le *Pharaoh's Daughter* mar mheafar don aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla, nó mar chur síos meatonaiméach ar an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla. Tá féiniúlacht iníon Pharaoh ag brath ar thagairt dá hathair; níl ainm, ná aitheantas, dá cuid féin aici. Tá an Ghaeilge ag brath ar an mBéarla; tá an mhionteanga gan chumhacht ag brath ar an mórtheanga chumhachtach. Go siombalach, is ionann an straitéis eachtrannaithe agus fianaise nach féidir an Ghaeilge agus an Béarla, nó iníon Pharaoh agus a hathair, a scaradh óna chéile. É sin ráite, tá féiniúlacht dá cuid féin acu beirt. Is cuid de litríocht na hÉireann an litríocht Bhéarla agus an litríocht Ghaeilge, bíodh is gur litríocht inti féin í litríocht Bhéarla na hÉireann ar lámh amháin, agus litríocht Ghaeilge na hÉireann ar an lámh eile.

Inscne an Aistritheora

Now let us get one thing quite clear. I was not the male poets' Muse: they were my translators (Ní Dhomhnaill and Frawley 55).

Is fianaise é an ráiteas sin nach nglacann Ní Dhomhnaill leis go bhfuil a glór á cheilt ag an bhfearfhile. Is Éireannaigh, seachas fir nó mná, iad na filí agus na haistritheoirí atá luaite in Aguisín VI:

. . . in the relationship between the ruler and the ruled in the imperial or colonial or racial sense, race takes precedence over both class and gender . . . I have always felt that the problem of emphasis and relative importance took precedence over the need to establish one's feminist credentials (Said in Ahmad, "Orientalism and After" 167).

Dá mbeifí leis an téarma *culture* a chur in áit *race* thuas, b'ionann é agus ráiteas cruinn ar shuntas na difríochta idir inscne an fhile agus inscne an aistritheora, i gcomhthéacs an aistriúcháin eachtrannaithe. Is difríocht bheagthábhachtach é i bhfianaise mhórchumhacht an aonaid aistriúcháin sa chomhthéacs seo. Ní mór a chur san áireamh go mb'fhéidir gur leis an gcaidreamh idir an t-aistritheoir agus cultúr an fhile, seachas inscne an fhile nó an aistritheora, atá an tábhacht. Tá roinnt pointí déanta ag Ní Dhomhnaill in imeacht na mblianta a thacaíonn leis an áitiú seo. Tá fear agus bean luaite aici i measc na bhfilí-aistritheoirí is fearr léi. Tá sé ráite aici go mbaineann níos mó tábhachta le pearsantacht an aistritheora ná le hinscne an aistritheora, bíodh is gur ann d'eisceacht amháin (Qwarnström 65). Is leis an dán 'Oileán' aistrithe mar 'Island' ag John Montague a bhaineann an eisceacht:

'Oileán' (Ní Dhomhnaill, Nuala)	'Island' (Montague, John)
<p><u>Is dá mbeadh agam báidín</u> chun teacht faoi do dhéin, báidín fiondrúine, gan barrchleite amach uirthi ná bunchleite isteach uirthi ach aon chleite amháin droimeann dearg ag déanamh ceoil dom fhéin ar bord, (Pharaoh's Daughter 40).</p>	<p><u>And if I had a tiny boat</u> to waft me towards you, a boat of findrinny, not a stitch out of place from top to bottom but a single plume of reddish brown to play me on board, (Pharaoh's Daughter 41).</p>

Sa chéad leagan den dán a sholáthair Montague ba é “And I have a little boat” a scríobh sé, rud a chiallaíonn go bhfuil athrú ar aimsir an bhriathair i gceist – ón aimsir láithreach go dtí an modh coinníollach. Is i mionphointe gramadaí atá an eisceacht fréamhaithe. Ghlac Ní Dhomhnaill leis seo mar shampla den difríocht ointeolaíoch idir dearcadh an fhir agus na mná:

. . . in the first translation of this poem by John Montague, he wrote ‘And I have a little boat’. I pointed out to him that it wasn’t the present tense, but the conditional. I experienced this as a genuine difference between the male and female, where John had the ontological security to say ‘And I have’ in a way that I don’t. But after having pointed it out, he said ‘Fine!’ But I found it really interesting that that was the automatic and unconscious choice that he made (Qwarnström 65).

Tá an chodarsnacht thraidisiúnta bhitheolaíoch idir fireann agus baineann á tarchéimniú ag coincheap an bhaininn agus ag an murúch inscne-neodrach i saothar Ní Dhomhnaill trí chéile. Pointe a dhéantar go minic faoi shaothar Ní Dhomhnaill is ea gur dearcadh neamhphatrarcach atá ag lonrú trína cuid filíochta, agus gur íomhánna cumhachtacha de neamhspleáchas na mban atá á gcur os comhair an léitheora aici:

Nuala knows all too well the risks involved in celebrating what priests and pipe smoking conservative males fear most; the mystery of a woman’s independence in the birth of a child, and the troubled recognition that they can never really be sure where she’s gotten it (McAnailly Burke 20).

Tá úsáid ar leith bainte aici as miotaseolaíocht na hÉireann chun guth láidir baineann a chur os comhair an léitheora; níl sé sin á cheilt ag fearfhile-aistritheoir ar bith:

Nuala Ní Dhomhnaill has reversed the male gaze of earlier poetry and cast a bold eye on life and love, challenging male tradition and authority. . . . She has also ransacked history and mythology for female masks and voices, in poems characterised by female agency; where the ‘she’ is in the driving seat; and when ‘she’ talks, even the male warrior Cú Chulainn listens (Sewell, *Between Two Languages* 154).

Eascraíonn ceist spéisiúil straitéis-nasctha ón sliocht sin i.e. dá mbeadh an dearcadh neamhphatrarcach sin á scríosadh ag an bhfearfhile-aistritheoir, an gceadódh Ní Dhomhnaill dó saothar léi a aistriú go Béarla? Nó, an gceadódh an banfhile a bhfuil tagairt déanta aici d’imeallú dúbailte na mbanfhilí a scríobhann trí Ghaeilge (Ní Dhomhnaill and Frawley 181), imeallú ar bhonn inscne agus stádas teanga, d’fhearfhile-aistritheoir an

guth baineann nó an dearcadh neamhphatracach a phlúchadh? Is beag an baol i bhfianaise an tsleachta thíos, agus neart sleachta eile dá sórt:

The very concept of a woman being a poet was inherently threatening. Indeed, I was brought up amid a welter of proverbs and formulaic phrases of the likes of

na trí rudaí is measa i mbaile:
tuíodóir fliuch,
síoladóir tiubh,
file mná.

The existence of such sayings mimics the goings on of the canon, which has consistently excluded women's writing – on the level of literary and oral composition. This situation I find totally unsatisfactory, and the downright unfairness of it bothers me no end (Ní Dhomhnaill and Frawley 53).

Ag eascairt as na pointí sin, d'fhéadfaí a mhaíomh gur beag tábhacht a bhaineann leis an mír fhéintagarthach "I" i gcomhthéacs aistriú na filíochta, bíodh is gur léir gur pointe é nach raibh aistritheoirí ach oiread le filí éagsúla dall air. Is fearfhile é Cathal Ó Searcaigh a bhfuil saothar leis aistrithe go Béarla ag banfhilí-aistritheoirí, mar shampla. I ndiaidh anailís a dhéanamh ar mhodh aistrithe na míre féintagarthaí "I" tá an patrún céanna le tabhairt faoi deara in *Homecoming – An Bealach 'na Bhaile* is atá i bhfilíocht Ní Dhomhnaill. Eascraíonn pointe straitéis-nasctha eile as seo atá ag cur leis an tuiscint gur beag an tábhacht a bhaineann le hinscne an aistritheora i.e. is féidir glór baineann a lua le filíocht an fhearfhile. Is ag tús *Homecoming – An Bealach 'na Bhaile* a scríobhadh an sliocht thíosluaite; Cathal Ó Searcaigh atá faoi chaibidil ag Gabriel Fitzmaurice, eagarthóir na díolama:

He writes as much as a woman as as a man – not as androgyne but as one in whom the *yin* and *yang* of Chinese dualistic philosophy find expression, complementing each other and informing not only his poetry but his life ("Editor's Preface" x).

Tá pointe mórán mar an gcéanna déanta ag Ní Dhomhnaill agus an tionchar a bhí ag an bhfearfhile John Berryman ar a saothar féin faoi chaibidil aici, 'Berryman taught me not only about technique or voice; he also provided an example of a male poet utilising feminine energy' (Ní Dhomhnaill and Frawley 141). Chomh maith leis sin, agus an tsraith dánta ar a dtugtar dánta Mhóir faoi chaibidil aici, tá sé tugtha le fios ag Ní Dhomhnaill go gcreideann sí go bhféadfadh bé bhaineann a bheith ag an mbanfhile:

Museless poetry/poetic voice can be male/female – male poet can have a female muse and female poet can have a male muse, a female poet can have a female muse and a male poet can have a male muse (Ní Dhomhnaill and Frawley 141).

Maidir le modh aistrithe Paul Muldoon sa chomhthéacs áirithe seo, má ghlactar leis an dán iomlán mar aonad léitheoireachta, tá dílseacht inscne-nasctha le brath. Fianaise eile fós ar bheagthábhacht inscne an fhile-aistritheora, nó *mise* an fearfhile-aistritheoir, agus *ise* an banfhile, is ea nach bhfuil athrú forainmniúil ó “I” go “she” le sonrú sna spriocthéacsanna a sholáthair Michael Hartnett ach oiread. Is fianaise é sin nach cuid den phróiseas aistriúcháin é idirdhealú a dhéanamh idir *mise*, an fearfhile-aistritheoir, agus *ise*, an banfhile. Is pointe inspéise é seo go háirithe i gcomhthéacs straitéis aistriúcháin Hartnett ó tharla gur saintréith dá shaothar fileata gur trí ghuth an bhaininn a bhíonn an reacaire baineann, agus an reacaire fireann, ag labhairt ó thráth go chéile. Creideann sé gur féidir catagóirí a nglactar leo go hiondúil mar chatagóirí contrártha a tharchéimniú trí chleachtais liteartha éagsúla:

The *Inchicore Haiku*, read as pseudotranslations from a fictional oriental world, allow for a new kind of mediation between the city and the country. ‘My people’ (the rural people of west Limerick) can now be juxtaposed with the urban people of Inchicore. Writing in an oriental mode permits this kind of alignment so that previously opposed categories such as rural and urban, Irish and English, female and male, are no longer necessarily incompatible (Shields 144).

Dá réir sin, ní raibh sé dall ar an siombalachas a d’fhéadfadh a bheith ag baint leis an athrú forainmniúil i saothar fileata:

What is all the more unusual in Hartnett’s first poems is the way that the poet becomes the female persona, taking over her voice in a pronomial shift from ‘her’ to ‘I’ and in a narrative shift to direct speech. It is a movement that occurs for example in the long poem ‘The Retreat of Ita Cagney’ which tells of the heroine’s withdrawal into private life in order to protect her love child from her spiteful neighbours. . . . In the first five sections Ita is referred to as ‘she’ . . . But in the sixth and eighth section the narrator becomes Ita and speaks with her voice . . . (Shields 129).

Dá réir sin, d’fhéadfaí a rá go bhfuil cosúlacht áirithe idir cinneadh Hartnett, an file-aistritheoir, dánta Ní Dhomhnaill a fhágáil gan athrú forainmniúil, agus an úsáid atá bainte aige as an bpearsa bhaineann ina shaothar fileata féin. Is ionann sin agus a rá gur fosraith idé-eolaíoch de shaothar fileata agus de shaothar aistrithe Hartnett glór a thabhairt don

phearsa bhaineann, ‘There is a kind of integrity in Hartnett’s use of the female persona. Because the act of identification involves becoming her while giving her a voice she is no longer simply a symbol’ (Shields 131).

D’fhéadfaí neamhshuntas straitéiseach inscne an aistritheora a mhíniú ar bhealach eile fós:

Linguistically, the author is never more than the instance writing, just as *I* is nothing other than the instance saying *I*: language knows a ‘subject’, not a ‘person’, and this subject, empty outside of the very enunciation which defines it, suffices to make language ‘hold together’, suffices, that is to say, to exhaust it (Barthes 145).

Ciallaíonn sé sin gur gá a chur san áireamh gurb í *an teanga* seachas *an t-údar* atá ag labhairt. Ní gá glacadh le “I” mar mhír fhéintagarthach i gcomhthéacs aistriú na filíochta (Bassnett and Lefevere, *Constructing Cultures* xix). Níl oiread agus sampla amháin de “I” athraithe go “she”, nó “me” athraithe go “her”, i saothar banfhile atá aistrithe ag fearfhile san fhichiú haois. Is nós é seo atá le sonrú san aonú haois is fiche chomh maith agus sna díolamaí dátheangacha is déanaí a foilsíodh, *An Paróiste Míorúilteach – The Miraculous Parish* (de Paor 2011) agus *Leabhar na hAthghabhála – Poems of Repossession* (de Paor 2016). As measc an 64 dán le Máire Mhac an tSaoi in *An Paróiste Míorúilteach – The Miraculous Parish*, tá 34 dán aistrithe ag fearfhillí. I ngach dán is “I” atá ag freagairt do “mise”. Is nós é sin atá le tabhairt faoi deara fiú nuair nach eol don léitheoir inscne an fhile. Is *nom de plume* é Jerry Stritch, an file a sholáthair leagan próis de ‘Leanbh Altrama’ / ‘Fosterchild’ Biddy Jenkinson (de Paor, *Leabhar na hAthghabhála* 434); is “I remember” atá ag freagairt do “Is cuimhin liom” sa dán sin, mar shampla.

D’fhonn suntas fhéiniúlacht ghnéis (*sexual identity*) an fhile / an aistritheora chomh fada is a bhaineann le guth inscneach (*gendered voice*) dáin ar leith a cheistiú, agus lena fháil amach cibé an mbíonn nó nach mbíonn an teanga a úsáideann an file-aistritheoir mar bhonn le tuairimí éagsúla in intinn an léitheora maidir le hinscne an fhile, chinn Mitsuko Ohno tabhairt faoi thurgnamh (40). Páirteach sa turgnamh bhí idir fhir agus mhná, agus idir chainteoirí arb iad an tSeapáinis agus an Béarla a dteanga dhúchais. Roghnaigh Ohno dhá dhán grá le Cathal Ó Searcaigh agus dhá dhán le Nuala Ní Dhomhnaill a bhí aistrithe go Béarla. D’iarr sí ar na rannpháirtithe buille faoi thuairim a

thabhairt maidir le hinscne an fhile. I gcás dhánta Uí Shearcaigh bhí deacracht ag na rannpháirtithe a dhearbhú gur fear é an file.

Ba é ba chúis leis sin go raibh an chosúlacht ar an scéal gur ag labhairt le leannán fir a bhí an file, agus nach raibh leid ar bith tugtha roimh ré go bhféadfadh grá homaighnéasach a bheith i gceist. Maidir le dánta Uí Shearcaigh, bíodh is gur thug líon beag léitheoirí roinnt comharthaí faoi deara a thug le fios go bhféadfadh gur banfhile nó fearfhile a scríobh na dánta, níor thug ach léitheoir amháin siombalachas an fhotheidil ‘after C.P. Cavafy’, sa dán ‘Secret Love’ (*Out in the Open* 1997) faoi deara. De bhrí go raibh a fhios ag an léitheoir amháin sin gur file homaighnéasach de bhunadh na Gréige ba ea Cavafy, ba léir di nach raibh ciall leis an dán murach gur fear a scríobh (Ohno 42). Dá réir sin, is sa pharaitéacs, seachas i gcorp an dáin, a bhí suntas na hinscne le brath. Is é an mórphointe straitéis-nasctha atá le déanamh, nach bhfuil an cultúr dar de Ní Dhomhnaill, ach oiread lena guth láidir baineannach, nó a dearcadh neamhphatracach, á cheilt ar léitheoir an spriothéacs ainneoin nach ionann inscne an fhile agus inscne an aistritheora.

Ar an lámh eile, is sampla é filíocht Ní Dhomhnaill a bheith á aistriú ag Eiléan Ní Chuilleanáin de shaothar banfhile a bheith á haistriú ag banfhile. Díol spéise is ea go mbíonn an mhír fhéintagarthach “I”, nó an úsáid a bhaineann sí as forainmneacha cinnte agus éiginnte, ag dó na geirbe do Ní Chuilleanáin ina saothar fileata féin:

Sometimes I don’t want the “I” to be all that gendered. Rather I don’t want it to be inside a feminine person; sometimes I think it can be more detached. The “I” in “*The Crossroads*” is partly about my mother-in-law and, in the poem “*The Anchoress*”, I was partly thinking about Macdara and his feelings about his mother (Haberstroh 43).

Is fianaise é an pointe sin, áfach, dá nglacfaí le tuiscint Barthes, ‘ . . . the “I” which unites the text, it too, is never more than a paper “I” (161), go bhféadfaí neamhaird a thabhairt ar an gceist áirithe seo. Ó tharla, áfach, gur ceist í a bhí ag dó na geirbe do na haistritheoirí filíochta ar fad, tá suntas leis sa chomhthéacs aistriúcháin seo. Is fianaise é ar mhíchompord áirithe a bheith ag eascairt as an tuiscint gur isteach i mbróga an fhile atá an t-aistritheoir ag léim. Ní hé sin atá ag tarlú i ndáiríre, ach tá cumhacht shiombalach agus úinéireacht áirithe ag baint le húsáid a bhaint as an mír fhéintagarthach “I”, agus is

fianaise ar an bpointe sin a bhfuil ráite ag Ní Chuilleanáin, ‘ . . . [t]o say “I” in a poem is hard for me . . . ’ (Haberstroh 1996: 94; O’Malley 180). É sin ráite, tá léamh eile fós ag Ní Chuilleanáin ar an bpointe seo. Cé gur banfhile í agus go ndeir sí “I” i ndánta áirithe dá cuid, ní gá glacadh leis sin mar fhianaise gur glór baineann atá le cloisteáil (Haberstroh 43). D’fhéadfaí glacadh leis an mír fhéintagarthach mar mhír inscne-neodrach.

Tá an abairt thuasluaite ag teacht leis an tuiscint nach dóigh le Ní Chuilleanáin gurb ionann an déscaradh idir fireann agus baineann agus déscaradh dáiríre inscneach (Gilsenan Nordin, *Reading Eiléan Ní Chuilleanáin* 62). Ní gá, dá réir sin, gurb ionann tagairt do “I” in aistriúchán agus fianaise go bhfuil an t-aistritheoir tar éis léim isteach i mbróga an fhile. Is iarracht é an fiontar aistriúcháin seo cosa a thabhairt do litríocht an bhuntéacs, seachas bróga údar an bhuntéacs a líonadh. D’ainneoin sin, bíodh is go bhfuil deacracht ag Ní Chuilleanáin “I” a rá ina saothar fileata, agus le linn di a bheith i bun aistriúcháin freisin glacaim, tá sé déanta aici. D’fhéadfaí glacadh leis sin, áfach, mar fhianaise go raibh sí sásta a cuid *deacrachtaí* féin a chur ar leataobh d’fhonn dílseacht do straitéis aistriúcháin ar leith a chinntiú, nó fianaise nach ionann tagairt do “I” agus tagairt di féin.

Más amhlaidh atá, d’fhéadfaí glacadh leis bonn idé-eolaíoch a bheith lena cleachtas aistriúcháin. Is ionann “I” a bheith in úsáid aici in aistriúchán agus an nós atá aici a guth filíochta a thabhairt chun beochta trí reacaire trú pearsa a ligean i ndearmad (Sirr 453). Is fianaise é sin freisin gur ag glacadh leis an aistriúchán mar chleachtas cruthaitheach tánaisteach atá sí. Is féidir féiniúlacht a lua le hinscne ar bith, agus ní gá gurb ionann athrú inscne an fhorainm agus ceilt na féiniúlachta, ‘ . . . like a Gaelic bard the creature can be male or female, nomadic without losing a tribal identity’ (Ní Chuilleanáin in Michener 121). Dá réir sin, d’fhéadfaí a mhaíomh gur ag an mbanfhile-aistritheoir atá an líon is mó deacrachtaí le ceisteanna inscne i gcomparáid leis an bhfearfhile-aistritheoir. Is é an pointe is spéisiúla a eascraíonn uaidh sin i gcomhthéacs an aistriúcháin gur beag tionchar atá ag a leithéid ar an straitéis aistriúcháin trí chéile. Is pointe é a spreagann machnamh in intinn na bhfearfhilí-aistritheoirí agus na mbanfhilí-aistritheoirí araon, ach ceist nach gcuireann cosc ar an bpróiseas aistriúcháin. Is léir nach é seo a leanas atá i gceist:

My main contention, then, is that this new rapport between Irish poets of both languages, as expressed in these various anthologies, is bogus. There is no real desire for an exchange of ideas. We are simply witnessing poets while away the dark winter nights by translating Irish poetry. It occurs to me that translation, in this instance, has a lot more to do with colonialization - a desire to scavenge rather than a desire to propagate. It is patronage and pity (Ó Muirí 16).

Bean an Leasa

Do shuigh Bean an Leasa
isteach in iarthar na cairte
is do dhún sí an doras.
(Ní Dhomhnaill, ‘Bean an Leasa mar Shíobshiúlóir’ *Feis* 48)

Nuair a tháinig an fear caol dubh romham
ag doras an leasa
dúrt leis an áit a fhágaint láithreach
nó go sáfainn é.
(Ní Dhomhnaill, ‘An Bhatráil’ *Feis* 14)

Is fianaise iad na tagairtí a dhéantar do bhean an leasa, agus don lios sí, i bhfilíocht Ní Dhomhnaill ar thábhacht an traidisiúin dhúchasaigh ina cuid filíochta:

Ní Dhomhnaill has found a powerful muse in Irish myth, the woman of the *lios* or *sidh* (fairy fort or mound) who takes on two symbolic manifestations: The mother earth fertility goddess, and her alter ego, the wicked stepmother figure (Trodden Keefe, “What Ish My Language” 5).

Anuas air sin, tá sé maíte ag Angela Bourke go bhfuil tábhacht shiombalach, ar dhá leibhéal shuntasacha, leis na dánta le Ní Dhomhnaill a dtagraítear iontu do Bhean an Leasa, ‘. . . [tá] athshealbhú déanta aici ar íomhánna agus ar chainteanna an traidisiúin, agus seoid luachmhar ón tseanaimsir curtha ar fáil aici do mhná na haoise seo a bhfuil Gaeilge acu’ (“Bean an Leasa” 87). Is meafar comhfhiosach í Bean an Leasa chun Éire an traidisiúin dhúchasaigh a nascadh le hÉirinn na comhaimsearthachta, agus seift lena léiriú go mbaineann an file le treibh, nó le pobal, ar leith:

The use of themes from the native tradition by the aforementioned writers, and also by many others is, I would argue, a conscious literary effort to fuse time past into time present and future in order to arrive at a sense of insidership or belonging in a generally alienated universe (Denvir, “Finscéalta faoin Osnádúr” 34).

Tá fianaise eiseamláireach le fáil in ‘An Crann’:

'An Crann' (Ní Dhomhnaill, Nuala)	'As for the Quince' (Muldoon, Paul)
<p>Do tháinig bean an leasa le <i>Black & Decker</i>, do ghearr sí anuas mo chrann. D'fhanas im óinseach ag féachaint uirthi faid a bhearraigh sí na brainsí ceann ar cheann.</p>	<p>There came this bright young thing with a Black & Decker and cut down my quince-tree. I stood with my mouth hanging open while one by one she trimmed off the branches.</p>
<p>Tháinig m'fhear céile abhaile tráthnóna. Chonaic sé an crann. Bhí an gomh dearg air, ní nach ionadh. Dúirt sé 'Canathaobh nár stopais í? Nó cad a cheapfadh sí Dá bhfaighinnse <i>Black & Decker</i> is dul chun a tí agus crann ansúd a bhaineas léi, a ghearradh anuas sa ghairdín?'</p>	<p>When my husband got home that evening and saw what had happened he lost the rag, as you might imagine. 'Why didn't you stop her? What would she think if I took the Black & Decker round to her place and cut down a quince-tree belonging to her? What would she make of that?'</p>
<p>Tháinig bean an leasa thar n-ais ar maidin. Bhíos fós ag ithe mo bhricfeasta. D'iarr sí orm cad dúirt m'fhear céile. Dúirtsa léi cad dúirt sé, go ndúirt sé cad is dóigh léi, is cad a cheapfadh sí dá bhfaigheadh sé siúd <i>Black & Decker</i> is dul chun a tí is crann ansúd a bhaineas léi a ghearradh anuas sa ghairdín.</p>	<p>Her ladyship came back next morning while I was at breakfast. She enquired about his reaction. I told her straight that he was wondering how she'd feel if he took a Black & Decker round to her house and cut down a quince-tree of hers, <i>et cetera et cetera</i>.</p>
<p>'Ó,' ar sise, '<i>that's very interesting.</i>' Bhí béim ar an <i>very</i>. Bhí cling leis an <i>-ing</i>. Do labhair sí ana-chiúin.</p>	<p>'O,' says she, 'that's very interesting.' There was a stress on the 'very'. She lingered over the 'ing'. She was remarkably calm and collected.</p>
<p>Bhuel, b'shin mo lá-sa, pé ar bith sa tsaol é, iontaithe bunoscionn. Thit an tóin as mo bholg is faoi mar a gheobhainn lascadh cic nó leacadar sna baotháin líon taom anbhainne isteach orm</p>	<p>These are the times that are in it, so, all a bit topsy-turvy, The bottom falling out of my belly as if I had got a kick up the arse or a punch in the kidneys. A fainting-fit coming over me that took the legs from under me</p>

<p>a dhein chomh lag san mé gurb ar éigin a bhí ardú na méire ionam as san go ceann trí lá.</p>	<p>and left me so zonked I could barely lift a finger till Wednesday.</p>
<p>Murab ionann is an crann a dh’fhan ann, slán. (<i>Pharaoh’s Daughter</i> 36, 38).</p>	<p>As for the quince, it was safe and sound and still somehow holding its ground. (<i>Pharaoh’s Daughter</i> 37, 39).</p>

Seo thíos a bhfuil le rá ag Mícheál Ó Cróinín faoi ‘As for the Quince’:

Sa chéad líne sa bhundán, deir an file, ‘Do tháinig bean an leasa’ agus an t-aistriúchán atá ar an líne seo ná, ‘There came this bright young thing.’ Baineann íomhá ‘bean an leasa’ le traidisiúin áirithe bhéaloideas sa Ghaeilge, macalla den cheangal idir mná agus cumhacht bhagrach, neamhghnách. Ní hionann sin is a ‘fine young thing’ atá mar nath cainte i mbéarlagar fear óg agus iad ag cur síos ar chruth mná. Greamaítear dearcadh glan firinsneach san aistriúchán ar an mbuníomhá sa Ghaeilge atá fite fuaite le stair na mban sa chultúr Gaelach (145).

Ciallaíonn sé sin, ar an gcéad léamh, go bhfuil téarma inscne-neodrach, “bright young thing”, ag freagairt do théarma inscne-shonrach, “bean an leasa”. Díol spéise, áfach, iad na tagairtí do “she” agus do “her” sa dán céanna; níl Muldoon mídhílis don inscne. Níos faide anonn sa dán céanna, tá tagairtí inscne-shonracha dála “her place”, “her house” agus “Her ladyship”. Má chuirtear san áireamh gurb é an dán an t-aonad anailíse, agus go bhfuil córas cúiteach i gceist, tá an lámh in uachtar ag na tagairtí inscne-shonracha, bíodh is go bhfuil tagairt inscne-neodrach sa chéad líne den dán.

Tá pointe spéisiúil le déanamh ar leibhéal na haeistéitice chomh maith. Is é “Bright Young Thing” atá ag freagairt do “Bean an Leasa”, bíodh is go mbeadh dílseacht d’éifeacht fhileata ag eascairt as aistriúchán litriúil cosúil le *Lady of the Lios*, mar shampla. Ba dheacair a chreidiúint nár rith a leithéid le Muldoon, ach oiread le Hartnett ná Ní Chuilleanáin, agus dá réir sin, is é is dóichí ná a mhalairt gur samplaí iad seo de “seeming inconsistencies” (Tymoczko, “Metonymics of Translating” 21). Nuair a chas *Bean an Leasa* ar Eiléan Ní Chuilleanáin agus ar Michael Hartnett, ach oiread le Muldoon, níor thug siadsan neamhaird uirthi, ná ar a hinscne:

‘ Bean an Leasa mar Shíobshiúlóir ’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘ The Fairy Hitch-Hiker ’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
<p>Do shuigh Bean an Leasa isteach in iarthar na cairte is do dhún sí an doras. ‘Féach i do dhiaidh ort’ a dúirt sí lem’ fhear céile a bhí ag tiomáint abhaile tar éis lá crua oibre san oifig.</p> <p>D’fhéach sé is chonaic an bóthar lán suas d’earraí: fistéipeanna, ceamaraí, ríomhairí is rudaí, ‘Cad chuige iad seo?’ ar sé. ‘Sin iad mo cholpa spré dhuit.’ ‘Gan tú mhórligint dom, tá mo dhóthain agam cheana acu.’</p> <p>‘Féach i do dhiaidh ort,’ ar sise arís is nuair a d’fhéach sé thar a ghualainn bhí an bóthar lán de chapail mhóra, capaill ráis is capaill oibre. ‘Seo mo cholpa spré dhuit is an dtaitníonn siad leat?’ arsa mo bhean. ‘Ní thaitníonn siad ná tusa ach chomh beag,’ is do choinnigh sé a shúile scamhaite ar an roth tiomána.</p> <p>‘Féach i do dhiaidh ort,’ ar sise is dhein bean chomh breá dhi gur thit m’fhear céile i ngrá léi láithreach. D’imíodar den mbóthar is n’fheacasa ó shin é.</p> <p>Bíonn sé ag tiomáint juggernaut tré bhóithre iarthar Chorcaí is an diabhal de dhalladh faoi.</p> <p>Is dúirt bean liom go ndúirt bean léi go mbíonn sé ag gabháil timpeall na tíre i dteainc mór groí, na mionnaí beaga is na mionnaí móra á stealladh aige deas is clé, ag rá i measc rudaí eile go maróidh sé mé fhéin, is na leanáí is a Dhaid</p>	<p>The Queen of the Fairies Sat into the back of the van And closed the door. ‘Look behind you’ She said to my husband Driving home After a hard day at work.</p> <p>When he looked he saw The whole road full of stuff: Videotapes, cameras, Computers and all, ‘What’s this for?’ says he. ‘My dowry to wed you.’ ‘Not to offend you, I have enough of them already.’</p> <p>‘Look behind you,’ she said again And when he looked over his shoulder The road was full of great horses: Racehorses, ploughhorses. ‘More of my dowry And how do you like it?’ she said. ‘I don’t fancy your dowry or you,’ He said, and kept his eyes On the steering-wheel.</p> <p>‘Look behind you,’ she said And became so beautiful That my husband fell In love with her on the spot. They turned off the road And I haven’t seen him since.</p> <p>He’s driving a juggernaut On the roads of west Cork And he’s the devil to drive.</p> <p>And I heard on the grapevine From a woman in the know That he’s raving around The roads in this huge tank, Cursing and swearing Right and left Inter alia that he’s going to Do for me, the kids and his old fella</p>

is Uachtarán na Mac Léinn. Bhuel, tá mo lámhasa glan air. É féin an leaid. Deineadh sé pé rud ar bith is áil leis. Táim saor air, <i>by</i> deaid. Níl ach aon rud amháin le rá agam is é á rá agam gan stad: gurb í siúd atá á ghriogadh chun na n-oibreacha seo ar fad. (<i>The Water Horse</i> 10, 12).	And the President. Well, I wash my hands of him. He’s the lad, He can do what pleases him. I’ve cleaned my slate. All I have to say Till the cows come home Is that she’s the one that started The whole affair. (<i>The Water Horse</i> 11, 13).
--	--

‘Fuadach’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Abduction’ (Hartnett, Michael)
Do shiúl bean an leasa isteach im dhán. Níor dhún sí doras ann. Níor iarr sí cead. Ní ligfeadh fios mo bhéasa dhom í a chur amach arís is d’imríos cleas bhean an doichill uirthi, dúrt: (<i>Rogha Dánta</i> 60, 62).	The fairy woman walked into my poem. She closed no door She asked no by-your-leave. Knowing my place I did not tell her go. I played the woman -of-no-welcomes trick and said: (<i>Rogha Dánta</i> 61, 63).

Tá sé ráite ag Ní Dhomhnaill gur ann don oiread sin scéalta faoi na liosanna sí nach bhféadfadh sí liosta a dhéanamh, ach gurb é an siombalachas a bhaineann lena leithéid sin de scéalta gur fianaise iad ar fhoinsí dóchais agus inní phobal na hÉireann le blianta fada anuas (Ní Dhomhnaill and Frawley 163). Tá Bean an Leasa á cur i láthair an léitheora Bhéarla ar bhealaí go leor ag Ní Dhomhnaill. Sa dán ‘Bean an Leasa mar Shíobshiúlóir’ / ‘The Fairy Hitch-Hiker’ (*The Water Horse* 11), is é “The Queen of the Fairies” atá ag freagairt do “Bean an Leasa”. Is sampla spéisiúil é seo. De réir an bhéaloidis, ba i gceannas ar an lucht sí a bhí bean an leasa. Is é ‘The Faerie Queene’ an teideal atá ar dhán eipiciúil Edmund Spenser, agus i ndráma Shakespeare, ‘A Midsummer Night’s Dream’, Titania is ainm do *the Queen of the Fairies*, dráma a bhfuil móitíf na contrárthachta le sonrú go láidir ann, móitíf a d’fhéadfaí a lua le bean an leasa agus leis an murúch araon, i saothar Ní Dhomhnaill. Tá siombalachas il-leibhéil ag baint le cinntí aistriúcháin Ní Chuilleanáin, cinntí a léiríonn dílseacht do bhrí an bhuntéacs agus d’idirnáisiúnú Ní Dhomhnaill trí úsáid straitéiseach a bhaint as macallaí ón litríocht Bhéarla is spéis léi féin.

Fianaise eile fós ar shuntas na scéalta miotaseolaíochta i saothar Ní Dhomhnaill an tagairt do “An Ghlas Ghaibhneach”, an bhó dhraíochtúil ar baineadh mí-úsáid aisti trína crú trí chriathar, agus a thug aghaidh an athuir ar an bhfarraige de bharr na mí-úsáide sin (Ní Dhomhnaill and Frawley 78). Dála bhean an leasa, is i riochtaí éagsúla atá an bhó dhraíochtúil á cur os comhair an léitheora Bhéarla:

‘An Rás’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘The Race’ (Hartnett, Michael)
<p>Chím sa scáthán an ghrian ag buíú is ag deargadh taobh thiar díom ag íor na spéire. Tá sí ina meal mór craorag lasrach amháin croí an Ghlas Ghaibhneach á chrú trí chriathar. Braonta fola ag sileadh ón stráinín mar a bheadh pictiúr den Chroí Ró-Naofa. Tá gile na trí deirgeacht inti, is pian ghéar í, is giorrosnaíl (<i>Rogha Dánta</i> 138).</p>	<p>Sun’s in the mirror, red and gold in the sky behind me, one huge crimson blazing globe - Glas Gaibhneach’s heart milk through a sieve her drops of blood strained out like a picture of the Sacred Heart. Three scarlet brightnesses are there and pain so sharp, and sob so short (<i>Rogha Dánta</i> 139).</p>

‘An Rás’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘The Race’ (Mahon, Derek)
<p>Chím sa scáthán an ghrian ag buíú is ag deargadh taobh thiar díom ag íor na spéire. Tá sí ina meal mór craorag lasrach amháin croí an Ghlas Ghaibhneach á chrú trí chriathar. Braonta fola ag sileadh ón stráinín mar a bheadh pictiúr den Chroí Ró-Naofa. Tá gile na trí deirgeacht inti, is pian ghéar í, is giorrosnaíl (<i>Pharaoh’s Daughter</i> 94).</p>	<p>Suddenly, in the mirror, I catch sight of the sun glowing red behind me on the horizon, a vast blazing crimson sphere like the heart of the Great Cow of the Smith-God when she was milked through a sieve, the blood dripping as in a holy picture. Thrice red, it is so fierce it pierces my own heart, and I catch my breath in pain (<i>Pharaoh’s Daughter</i> 95).</p>

Tá rian an eachtrannaithe ar an dá leagan thuasluaite. Ní féidir líofacht léitheoireachta a lua le “the Great Cow of the Smith-God”. Is saintréith den litríocht iarchoilíneach é seanfhocail nó frásaí ó scéalta a bhaineann go sonrath le cultúr an bhuntéacs a bheith sa spriochtéacs. Is seift é sin chun an difríocht idir dhá chultúr a threisiú (Ashcroft *et al.* 53), agus dhá chultúr a choinneáil scartha óna chéile (Mustafa, “Revisionism and Revival”

51). Tá foshraith Ghaelach sna haistriúcháin Bhéarla ar fad; tá an Béarla in úsáid chun aird a tharraingt ar theanga agus ar chultúr treascartha na hÉireann. In intinn an léitheora dhátheangaigh, tá bearna chultúrtha idir an buntéacs agus an spriothéacs. Is pointe é sin atá fíor faoi aistriú na filíochta trí chéile, ní hamháin filíocht Ní Dhomhnaill. Tá pointe mórán mar an gcéanna déanta ag Séan Lysaght i léirmheas a scríobh sé faoi *Out in the Open* (1997), díolaim dhátheangach de dhánta Chathail Uí Shearcaigh:

These translations by Frank Sewell of the University of Ulster are very much in the service of the originals. Indeed they operate more as skeleton keys to the Irish poems than as independent texts themselves because they abridge the syntax, phrasing and vocabulary of the Irish. I take this as a work of humility and service, where the reader is impelled to work on the Irish to restore the poem to its full condition and to participate properly in the emotional register of the poet's voice (36).

Dá réir sin, seachas glacadh le haon cheann de na haistriúcháin thuasluaite, “bright young thing”, “the fairy woman”, nó “Queene of the Fairies”, mar *aistriúchán míchruinn* nó *mídhílis*, d’fhéadfaí glacadh leo mar aistriúcháin chomhfhiosacha, léitheoir-nasctha. Is cinntí iad a bhfuil sé mar aidhm leo idirphlé a chothú idir an buntéacs agus an spriothéacs, nó aird an léitheora dhátheangaigh a tharraingt ar an mbuntéacs. Nuair a chasann Muldoon ar bhean an leasa, tá an chuma ar an scéal go dtugann sé neamhaird uirthi. Nuair a chasann Hartnett agus Ní Chuilleanáin uirthi, tá an chuma ar an scéal go bhfuil siad ag iarraidh aird a tharraingt uirthi agus a siombalachas cultúrtha láithreach baill. Ach is léir nach ndéanann Muldoon dearmad ar an bpríomhaidhm riamh. Tá córas cúiteach mar bhonn lena straitéis aistriúcháin. Sa dán ‘An Bhatráil’ / ‘The Battering’, mar shampla, is é “the fairy fort” atá ag freagairt do “an lios”. I bhfocail eile, d’fhéadfaí mídhílseacht straitéiseach agus shealadach a lua le Muldoon.

Mórchosúlacht straitéis-nasctha idir cur chuige na n-aistritheoirí ar fad is ea go bhfuil iarracht leanúnach déanta acu cultúr an bhuntéacs a thabhairt slán. Is léir, áfach, go bhfuil an aidhm sin curtha i gcrích ar bhealaí éagsúla nach furasta a mhíniú ar an gcéad amharc. Tá tairbhe le baint as *dílseacht mhaslach* Philip Lewis sa chomhthéacs seo:

. . . it [abusive fidelity] acknowledges the abusive, equivocal relationship between the translation and the foreign text and eschews the prevailing fluent strategy in order to imitate in the translation whatever features of the foreign text abuse or resist dominant cultural values in the foreign language (Venuti, *Translator's Invisibility* 18).

Tá sé maíte ag Venuti gur sampla de straitéis fhrithbheartach an mhídhúlseacht mhaslach ar dhá chúis:

The resulting strategy might be called *resistancy*, not merely because it tries to avoid the narrow kinds of fluency that have long dominated English-language translation, but because it challenges the receiving culture even as it enacts its own ethnocentric violence on the foreign text (*Translator's Invisibility* 18).

Tá sé sin ag teacht leis an bpríomhargóint atá á cur i gcás agam i.e. is gníomh idé-eolaíoch, arb é aibhsiú chultúr an bhuntéacs is aidhm leis, an t-aistriúchán liteartha atá déanta ó Ghaeilge go Béarla le beagán le cois 100 bliain anuas. Is ionann tosaíocht a thabhairt do straitéis eachtrannaithe, agus bealach lena chinntiú gur gníomh frithbheartach é an t-aistriúchán liteartha. Baineann suntas straitéis-nasctha leis na pointí thuasluaite sa mhéid is go mbaineann siad an bonn de rúndiamhracht straitéis aistritheoir na filíochta. Tá an rud céanna ar bun ag na haistritheoirí ar fad, bíodh is go bhfuil cur chuige níos seachránaí ag aistritheoirí thar a chéile, agus nach ag an am céanna a bhí siad i mbun aistriúcháin. Anuas air sin, is fianaise eile fós an ghuagacht thuasluaite go bhfuil bunús leis an tuiscint nach ann don straitéis aistriúcháin dheifnídigh sa chomhthéacs iarchoilíneach (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 300).

Aistritheoirí Ní Dhomhnaill

Michael Hartnett

Translating helped me (Hartnett) enormously to come to terms with both languages. I translated *Nuala Ní Dhomhnaill* – I was very lucky there because I know Nuala and, when I was in difficulties with the phraseology, I could ring her up (especially as she occasionally uses phrases from the Dingle peninsula which I wouldn't be au fait with at all) (O'Driscoll 21).

Scríbhneoir dátheangach ba ea Hartnett. Dá réir sin, is cuid lárnach den phlé a dhéantar ar a shaothar cruthaitheach an t-achrann síoraí maidir le cén teanga ba chóir a úsáid mar

mheán cruthaitheach ag tréimhsí thar a chéile. In 1975 d’fhógair sé go poiblí go raibh cúl á thabhairt aige don Bhéarla nuair a foilsíodh *A Farewell to English*. Chuaigh sé i muinín an aistriúcháin ag tréimhsí éagsúla i rith a shaoil chun feidhmeanna éagsúla a chomhlíonadh. Ba sa réamhrá a chuir sé le *O Bruadair* a scríobh sé, “‘Poetry is that which gets lost in translation’ is a widely-held notion: I do not agree with it’ (13). Is é an suntas straitéis-nasctha atá leis sin gur chóir a bheith ag súil leis go mbeidh filíocht á haistriú go filíocht ag Hartnett, ‘Hartnett the translator is also Hartnett the poet’ (Shields 127).

Thuig Hartnett go bhféadfaí úsáid a bhaint as an aistriúchán chun aidhmeanna éagsúla a chur i gcrích ag tréimhsí éagsúla (Shields 143). Tá sé maíte ag Kathleen Shields gur mheas Hartnett go raibh sairse chultúrtha ag baint leis an mbréagaistriúchán, mar shampla, deis an choimhlint idir an dá theanga a ligean i ndearmad ar feadh tamaill (143). Ba i ndiaidh di teacht ar *A Farewell to English* a chuaigh Ní Dhomhnaill sa tóir ar Hartnett, agus i ndeireadh na dála, ba é an file-aistritheoir a raibh cúl tugtha don Bhéarla aige, a roghnaigh Ní Dhomhnaill chun an chéad díolaim dánta léi a aistriú go Béarla; ráiteas eachtrannaithe ann féin. Is léir freisin go raibh teagmháil idir Hartnett agus Ní Dhomhnaill nuair a bhí an t-aistriúchán ar bun; tá tagairt déanta ag Ní Dhomhnaill don fhreagra a thug Hartnett uirthi nuair a chuir sí ar a shúile dó nach raibh brí an bhuntéacs tugtha slán aige in dhá chás ar leith (“Afterword” 167). Is fianaise é sin nach raibh údar an bhuntéacs á ligean i ndearmad ag an aistritheoir. Is léir freisin go raibh meas acu ar a chéile. Scríobh Hartnett dán do Ní Dhomhnaill, ‘Do Nuala – Foighne Chrainn’ (1984), agus bhí an méid seo a leanas le rá ag Ní Dhomhnaill i ndiaidh bhás Hartnett, ‘His death is a great loss to the poetic milieu of Ireland and the intellectual contours of the cultural life of this country in general’ (“Afterword” 161).

Tá sé ráite ag Ní Dhomhnaill go gcreideann sí go dtiocfaidh gach rud chun solais de réir a chéile, ‘At some deep level I do believe in a Great Washing Machine Up in the Sky, where in time, when things finally get on to the wring cycle, things work out as they should’ (“Afterword” 167). Ciallaíonn sé sin nach dílseacht ar leibhéal léacsach tús agus deireadh an scéil. Chomh fada is a bhaineann le straitéis aistriúcháin, agus i bhfianaise teagmháil a bheith idir an file agus an t-aistritheoir, caolseans nach dtuigfeadh Hartnett an méid sin. Mórphointe straitéis-nasctha eile faoi Hartnett, an t-aistritheoir, is ea nach ndéanann sé iarracht riamh údar an bhuntéacs a cheilt nuair a bhíonn sé i mbun aistriúcháin. Is iad *O Bruadair*, *Haicéad* agus *O Rathaille*, teidil na saothar filíochta le

filí a rugadh sna blianta 1625, 1604 agus 1679, a d'aistrigh sé ó Ghaeilge go Béarla. Seo thíos an nóta a chuir sé roimh *Haicéad*, nóta a bhfuil rian an eachtrannaithe air:

I have tried here to show the variety of Haicéad's metres and the variety of his themes. I have not, of course, caught the beauty of his Irish. Some of the close-lipped Irish-speaking writers of today do not approve of translations from the language: it is as if they did (sic) do not wish to share poets they do not read themselves. A translation is, at best, an illuminating footnote to the original; and I hope that readers of this book will not be led away from but towards the real Haicéad (13).

Níl aon amhras ach gur thuig sé na féidearthachtaí straitéiseacha a bhain leis an aistriúchán; is fianaise é *O Bruadair* go háirithe ar a thuiscint go bhféadfaí úsáid a bhaint as an aistriúchán mar sheift ionramhála:

Here Hartnett manipulates the Ó Bruadair texts, selecting and excerpting more than he does in his other translations. His selection significantly reduces the social side of Ó Bruadair's work, reflected in the quantity of panegyrics, epithalamions, elegies, letters and genealogies. Sometimes Hartnett cuts the final verses to make a poem end on a more dramatic note. One explanation for this bold rewriting of Ó Bruadair is that for Hartnett he is emblematic of the writer who lives in transitional times and who unhappily falls between two traditions and two languages. Ó Bruadair despises English while feeling cut off from the speakers of his own language who have lost the social structures that supported aristocratic patronage (Shields 140).

Ní nós neamhghnách é seo. Bhain Ngugi wa Thiong'o, an t-údar Céiniach, úsáid mórán mar an gcéanna as an aistriúchán nuair a thug sé cúl don Bhéarla. Is léir freisin go raibh Hartnett lándáiríre faoin aistriúchán. D'fhoghlaim sé Spáinnis ionas go mbeadh ar a chumas saothair Spáinnise a aistriú, agus ba é an t-aistriúchán a phríomh-mhodh scríbhneoireachta ag tréimhse amháin (Shields 207).

Paul Muldoon

His (Robert Frost) great virtue is that he's accessible, but sometimes, if you look twice, there's a complete undercutting of what he seems to be saying. I find that very interesting, and it's something I try to do myself. I try for a sub-text which is quite often totally at variance with the main text (Donaghy and Muldoon 84).

Is ag trácht ar Robert Frost atá Paul Muldoon sa sliocht thuas, ach sílim gur sliocht thar a bheith oiriúnach é chun cur síos a dhéanamh ar straitéis aistriúcháin Muldoon. Éilíonn an

straitéis aistriúcháin a chleachtann sé foighne áirithe, agus ní mar a shíltear a bhítear i gcónaí. Tá an cur chuige a chleachtann sé beagán seachránach ar an gcéad léamh, ach leanúnach agus fíordhílis do chultúr an bhuntéacs ar an dara léamh. Is é an rud is suntasaí faoi straitéis Muldoon go bhféadfadh an chuma a bheith ar an scéal, ar an gcéad léamh, go bhfuil a chinntí aistriúcháin gan bhunús. Ciallaíonn sé sin go bhféadfadh mearbhall straitéiseach a bheith mar thoradh ar na cinntí a dhéanann sé, in intinn an léitheora dhátheangaigh go háirithe. Glacaim leis sin mar fhianaise go raibh an t-aistritheoir airdeallach ar an éifeacht a bheadh ag a straitéis aistriúcháin ar an léitheoir a bhí chun léitheoireacht dhátheangach a dhéanamh. Is ann don mhearbhall straitéiseach chun dlús a chur le hidirphlé leanúnach idir an spriothéacs agus an buntéacs in intinn an léitheora; tá ról lárnach ag an eachtrannú san idirphlé leanúnach sin idir an buntéacs agus an spriothéacs in aistriúcháin Muldoon.

Saintréith de straitéis Muldoon is ea go bhfuil an chosúlacht ar an scéal, ar an gcéad léamh, go dtéann sé i bhfad ón mbuntéacs ar leibhéal léacsach. Pointe tábhachtach is ea nach gá go mbeadh *mídhílseacht* do dhánta Ní Dhomhnaill mar thoradh ar *mhídhílseacht* ar leibhéal an fhocail. D’fhéadfaí glacadh leis mar fhianaise go raibh iarracht ar leith á déanamh aige idirphlé idir an spriothéacs agus an buntéacs a chothú, agus san am céanna go raibh iarracht á déanamh aige a chinntiú go bhféadfaí dúshlán na filíochta a lua leis na spriothéacsanna. Tá cosúlacht áirithe idir an straitéis aistriúcháin sin agus an cur chuige fileata a chleachtann Ní Dhomhnaill agus í ag cumadh filíochta. Is le teann measa ar an traidisiún Gaelach a dhéanann Ní Dhomhnaill an traidisiún Gaelach a ionramháil; is le teann measa ar an mbuntéacs a dhéanann Muldoon an traidisiún céanna a ionramháil. Tá fráma idé-eolaíoch ag tacú le saothar údar an spriothéacs, agus le saothar údar an bhuntéacs chomh maith:

Even the tradition in Irish, with so many mythological stories that we have always been fed, is in fact a marvellous sign of the imaginative dimension that I [Ní Dhomhnaill] wouldn’t have access to in English. It’s because I really love the tradition that I can make fun of it and suggest that there may be other readings. It gives a sense of choice, not the feeling that this is the way things have to be (Qwarnström 67).

Ní mór a chur san áireamh chomh maith go bhfuil ról lárnach ag athruithe cliste agus comhfhiosacha i straitéis aistriúcháin Muldoon (Sewell, “Between Two Languages” 165). Tá an tagairt atá déanta aige do “antiprescriptive” ag teacht leis an tuiscint sin:

Basically, I'm a person who can see some value in a great many of the theories that come floating by. What I resist very strenuously is the superimposing of any particular world picture, any kind of *ism*, that insists on everything falling into place very neatly – as in some great cookie cutter from the sky, or some magician's trunk that will include any mannequin that happens to swim into its ken and all the legs and arms, if they don't fit in, are going to be chopped off. I'm antiprescriptive (Keller and Muldoon 8).

Eiléan Ní Chuilleanáin

Cosúil le Muldoon agus Hartnett, tá taithí ag Eiléan Ní Chuilleanáin ar fhilíocht a aistriú, agus tá go leor tuairimí maidir leis an aistriúchán roinnte aici in agallaimh éagsúla atá déanta aici in imeacht na mblianta. Tá aistriúcháin ó Ghaeilge, Rómáinis agus Iodáilis léi i gcló, agus is ábhar sainspéise dá cuid é litríocht Bhéarla an *Renaissance* (Gilsenan, “Reading Eiléan Ní Chuilleanáin” i). Bíodh is gur léir machnamh a bheith á dhéanamh aici ar an aistriúchán go leanúnach, níl a buntuiscint ar aidhm an aistriúcháin athraithe ó bhonn le himeacht ama. Bhí lorg an eachtrannaithe ar a cuid tuairimí in 1996 agus in 2016:

I now feel that the business of the translator is to be as close as possible to the original poem; I think it gives important access for people who don't have the original language (Ray and Ní Chuilleanáin 72).

Always, in translating poetry, you are aiming to persuade the reader who can't read the original language that this is really as good as they've heard; often, you are also helping those who are unsure of their ability to read the original, or at least to read with the ease that makes reading poetry a pleasure. More often than you might think, you are allowing a competent reader to glance back and forth and share in your reading. But usually you are also bringing the public, any public, a gift from afar (Ní Chuilleanáin, “Translating Nuala Ní Dhomhnaill” 505).

Le linn di a bheith ag trácht ar dhúshlán an aistriúcháin ó Rómáinis go Béarla, mar shampla, thagair sí don dúshlán ar leith a bhain le focail, i gcomparáid le híomhánna, a aistriú, agus an suntas cultúrtha, seachas teangeolaíoch, a bhaineann le focail thar a chéile (Haberstroh 37). Glacann sí leis nach bhfuil an focal aonair neamhchasta:

The many intertwining meanings and ramifications of the word stress the difficulty involved in ever arriving at any one meaning since there are always other meanings hiding in the shadows struggling to be set free (Gilsenan Nordin, *Reading Eiléan Ní Chuilleanáin* 123).

Chomh maith leis sin, i gcomparáid le file-aistritheoir ar bith eile faoi chaibidil, ach amháin Michael Hartnett, is mó suntas a bhaineann leis an aistriúchán mar chuid de chleachtas leanúnach liteartha Ní Chuilleanáin (O'Malley 186). Fianaise ar a dháiríre is a ghlacann sí leis an aistriúchán is ea gur fhoghlaim sí Rómáinis ionas go mbeadh ar a cumas filíocht leis an mbanfhile Rómánach, Ileana Mălăncioiu, a aistriú go Béarla (O'Malley 179). Mórphointe straitéis-nasctha eile a chiallaíonn gur chóir a bheith ag súil go mbeidh tús áite á thabhairt aici don straitéis eachtrannaithe, is ea go bhfuil sé ráite aici go mbíonn fonn uirthi eileacht teangacha a chothú sna haistriúcháin a dhéanann sí (O'Malley 192).

Tá cosúlacht áirithe idir saothar fileata Ní Dhomhnaill agus Ní Chuilleanáin freisin i.e. meafar an uisce, suntas na farraige agus an talaimh thirim go háirithe. I gcomhthéacs Ní Dhomhnaill d'fhéadfaí glacadh leis an uisce mar mheafar don éiginnteacht nó don Bhéarla, agus i saothar fileata Ní Chuilleanáin d'fhéadfaí glacadh le guagacht an uisce, nó móitífeanna an tírdhreacha agus an uisce (Gilsenan Nordin, *Reading Eiléan Ní Chuilleanáin* 11), mar mheafar do ghuagacht an aistriúcháin. Maidir lena cúlra teangeolaíoch, tá sé ráite ag Ní Chuilleanáin gur go dátheangach 'to a certain extent' (Gilsenan Nordin, "The Weight of Words" 76) a tógadh í. D'fhéadfaí a mhaíomh ról lárnach a bheith ag an aistriúchán i *repertoire* an aistritheora seo mar bhealach chun an gaol idir an Béarla agus an Ghaeilge a choinneáil beo:

While Ní Chuilleanáin's childhood home hovered somewhere between being a bilingual and a macaronic environment, she disavows a claim to dual authority over Irish and English and instead situates herself between these languages (O'Malley 190).

Dá réir sin, d'fhéadfaí a rá go bhfuil níos mó ná caomhnú chultúr an bhuntéacs i gceist i gcás Ní Chuilleanáin. Braitheann sí féin gur suite idir dhá theanga atá sí; is féidir glacadh leis an aistriúchán liteartha mar spás idir dhá theanga chomh maith. Is léir freisin go bhfuil Ní Chuilleanáin airdeallach ar an nasc idé-eolaíoch a d'fhéadfadh a bheith idir údar an bhuntéacs agus údar an spriocthéacs. In aiste a scríobh sí faoin aistriúchán a rinne Thomas Moore ar shaothar de chuid Giovanni Pico della Mirandola, tagraíonn sí don nasc féideartha idir idé-eolaíocht Moore agus idé-eolaíocht Mirandola (O'Malley 179).

Cás-Staidéar: Nuala Ní Dhomhnaill

Part of creativity is the need to make an impact. You can't say 'I don't care!' though some people do it, but I don't think it's sincere. There is no reaction or feedback, just talking into a void and feeling invisible. I have seventeen years experience of it, and what does it do to you? It makes you bitter. It gives you a ghetto mentality which means that you are constantly looking over your shoulder and on the defensive all the time (Ní Dhomhnaill and Cronin 5).

Is gné shuntasach de *repertoire* fhile na mionteanga seo an t-aistriúchán go dtí an mhórtéanga. Ceithre mhórchnuasach filíochta i nGaeilge atá scríofa aici go dtí seo, agus is as na ceithre chnuasach sin a d'eascair na cúig dhíolaim aistrithe. Bíodh is gur cuid de *repertoire* Ní Dhomhnaill an t-aistriúchán go Béarla, ní cuid dá cleachtas filíochta é. Tá sé ráite aici nach file Béarla í, bíodh is go bhfuil dornán dá cuid dánta féin aistrithe go Béarla aici (“Afterword” 166). Ní chuireann sí a ladar in obair an aistritheora, ach amháin sa chás gur ann do mhíthuiscint shuntasach (“Afterword” 166). Ciallaíonn sé sin go bhfuil ról ar leith aici féin sa phróiseas aistriúcháin. Uaireanta soláthraíonn sí lomaistriúcháin, uaireanta eile ní sholáthraíonn. Glacann sí leis an spriocthéacs mar scáil atá á caitheamh ag an mbuntéacs. Tá an tuiscint sin ag teacht le haidhm aistriú an fhicsin agus an neamhficsin chomh maith; is scáil de litríocht na Gaeilge an litríocht aistrithe go Béarla:

. . . a translation is not supposed to replace another text, at least not in the sense of obliterating it; rather the text, the original, always remains as a presence behind or beyond the translation: it is always there as a touchstone and, even more significantly, it is invested with the ultimate authority (Bassnett and Lefevere, *Constructing Cultures* 23).

Is cinneadh comhfhiosach, idé-eolaíoch é cinneadh Ní Dhomhnaill scríobh trí Ghaeilge d'ainneoin gurb ionann an cinneadh sin agus srian a chur ar an líon léitheoirí. Is sampla é aistriú fhilíochta Ní Dhomhnaill d'aibhsiú dúbailte chultúr an bhuntéacs i.e. is ar an gcultúr Gaelach atá aird á tarraingt ag Ní Dhomhnaill agus ag a haistritheoirí. Tá ciall leis, dá réir sin, go dtabharfadh an t-aistritheoir a bhfuil meas aige ar shaothar agus ar idé-eolaíocht Ní Dhomhnaill, tús áite don straitéis eachtrannaithe. Chomh maith leis sin, d'fhéadfaí glacadh leis an ról lárnach atá ag an aistriúchán eachtrannaithe i *repertoire* Ní Dhomhnaill mar ráiteas idé-eolaíoch. Is seift é an t-aistriúchán eachtrannaithe chun cailteanas an chultúir Ghaelaigh a chúiteamh, agus páirt a ghlacadh i gcomhrá idirnáisiúnta. Ní féidearthachtaí iad seo a chuireann léirmheastóirí filíochta san áireamh i

gcónaí, áfach. Mura dtugann an léirmheastóir aird ar an straitéis aistriúcháin tá an baol ann gurb é seo a leanas an léamh a bheidh aige ar aistriú na filíochta ó Ghaeilge go Béarla:

The writing and publishing of poetry in Irish has recently and officially been regarded as a marginal activity in a peripheral culture which only becomes valid in translation, rather than an activity central to the maintenance and transmission, the very being of our culture and heritage which must be taken on its own terms (Ó Dúill 24).

Seachas díriú ar eochair-éifeacht an aistriúcháin, mar a dhéanann údar an bhuntéacs agus an t-aistritheoir, tá an léirmheastóir ag díriú ar an aistriúchán mar phróiseas diúltach, dochrach. Ní leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla amháin a bhaineann a leithéid de thuiscint, áfach, mar atá ráite ag Victor Hugo, ‘When you offer a translation to a nation, that nation will almost always look on the translation as an act of violence against itself’ (Venuti, “Local Contingencies” 177). Ní hé a bhí mar thoradh ar theoiric náisiúnach Schleiermacher go ndearnadh beag is fiú de chultúr na Gearmáine; ní hé a bhí mar thoradh ar straitéis eachtrannaithe aistritheoirí Ní Dhomhnaill go raibh a guth á plúchadh. Pointe tábhachtach is ea go bhfuil tairbhe le baint as an teagmháil ilchultúrtha, ‘Our language can thrive in all its freshness and completely develop its own power only by means of the most many-sided contacts with what is foreign’ (Lefevere 1977: 88; Venuti, “Local Contingencies” 187).

Bíonn léitheoir-éifeacht ar leith ag an eachtrannú, tuiscint an léitheora ar an mbuntéacs a fheabhsú san áireamh (Venuti, *Translator’s Invisibility* 168). D’fhéadfaí glacadh leis an aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla mar fhianaise gur litríocht neamhspleách bhailí í litríocht na Gaeilge, seachas a mhalairt. Tá an straitéis eachtrannaithe ag tacú leis an tuiscint nach bhfuil bailíocht fhilíocht na Gaeilge ag brath ar an mBéarla. Tá bailíocht litríocht na hÉireann ag brath ar fhoshraith na Gaeilge a bheith á léiriú dóibh siúd gan Ghaeilge, nó iad siúd ar bheagán Gaeilge, trí mheán an aistriúcháin eachtrannaithe go Béarla. Fianaise eile fós ar an áitiú sin is ea gur i ndiaidh an bhuntéacs a thagann an spriochtéacs, ‘Any of us who have chosen to write poetry in Irish have made our decision in full awareness of what it entails. Important work is, first and foremost, produced in solitude, far from the noise of the world’ (Ní Dhomhnaill and Frawley 56-67).

Is sampla é cás-staidéar Ní Dhomhnaill d'fhillíocht a bheith á haistriú ag filí-aistritheoirí. Ciallaíonn sé sin go raibh na trí chritéar a luaigh John Dryden le haistriú na filíochta á gcomhlíonadh i dtrí dhíolaim as ceithre dhíolaim dháttheangacha Ní Dhomhnaill. Is file é an t-aistritheoir; tá máistreacht aige ar an sprioctheanga agus ar an mbunteanga; agus tuigeann sé stíl údar an bhuntéacs (Bassnett 64). Is eisceacht é *Pharaoh's Daughter* sa chomhthéacs seo, ar an mbonn nach gá go bhféadfaí máistreacht ná líofacht sa bhunteanga a lua le gach aistritheoir. I measc na bhfilí sin tá Michael Longley, Medbh McGuckian, agus John Montague, údar na haiste 'On Translating Irish, Without Speaking It' (1989). É sin ráite, níl aistritheoir ar bith gan deiseanna eachtrannaithe. Is fianaise é meafar na murúiche go háirithe nach bhfuil easpa deiseanna ann aird a tharraingt ar shainiúlacht chultúr an bhuntéacs. Tá cosúlacht idir cás na murúch agus cás an chainteora dhúchais. Oireann téamaí agus leit móitífeanna shaothar Ní Dhomhnaill do *skopos* an fhiontair aistriúcháin seo. Tá fianaise le fáil sa dán 'Féar Suaithinseach', dán a bhfuil dhá leagan aistrithe de foilsithe. Is fréamhaithe i bhfinscéal cáiliúil cráifeach atá scéal an dáin seo i.e. tinneas an chailín de thoradh chailleanas na habhlainne coisricthe (Bourke 26). Is ionann an teideal 'Féar Suaithinseach' / 'Miraculous Grass' (*Pharaoh's Daughter*) / 'Marvellous Grass' (*Rogha Dánta*), agus tagairt don tomóg neamhghnách féir a fheictear i measc fothracha, an spota ar thit an abhlann choisricthe ó lámh an tsagairt de réir an fhinscéil (Bourke 26). Sa leagan den fhinscéal atá luaite in *Folktales of Ireland* (Ó Súilleabháin 1966), is tomóg neantóg, ar bharr sléibhe, seachas tomóg féir atá ag fás ag an spota neamhghnách seo (Bourke 26). Is tagairt é *The Fifty Minute Mermaid* (2007) do mhóitíf na murúch a d'fhág an saol faoi uisce agus a chuaigh chun maireachtála i measc an chine dhaonna ar an talamh tirim; móitíf a bhaineann go sonrach le finscéalta béil na hÉireann. Is seift é seo chun aird a tharraingt ar chailleanas cultúrtha chomh maith, nó mar a deir Mitsuko Ohno agus siombalachas na murúch faoi chaibidil aici:

Their cultural loss generates physical as well as psychological pain; hence the metaphor of 50 minute psychiatric sessions at a clinic, as indicated by the title of the English translation. Unable to find a cure, these sessions are required for the mitigation of the severe pain that the displaced people suffer on the land (117-118).

Go siombalach, is é an Béarla foinse díláithrithe na Gaeilge. Chomh fada is a bhaineann leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla, áfach, ní mór a chur san áireamh gur áis é an Béarla chun díláithriú na Gaeilge a chúiteamh. I bhfilíocht Ní Dhomhnaill, tá aird á

tarraingt ar dhíláithriú na Gaeilge, ach i bhfilíocht Ní Dhomhnaill aistrithe go Béarla, tá díláithriú na Gaeilge á chúiteamh trí úsáid straitéiseach a bhaint as foinse an díláithrithe.

Roimh dhíriú go sonrach ar straitéis aistriúcháin Hartnett, Muldoon agus Ní Chuilleanáin, is fiú a lua go bhfuil cosúlachtaí agus difríochtaí le tabhairt faoi deara idir straitéis aistriúcháin an triúir. Dála na n-aistritheoirí ficsin agus neamhficsin, áfach, is é an t-eachtrannú an snáth ceangail eatarthu.

Straitéis Aistriúcháin Michael Hartnett

Tá de thoradh ar chinntí áirithe a dhéanann Hartnett aird an léitheora dhátheangaigh a tharraingt orthu féin. Ghlac sé le tréigean na dílseachta ar leibhéal léacsach mar mhodh bailí chun aird an léitheora dhátheangaigh a tharraingt ar théamaí i saothar Ní Dhomhnaill, lucht cónaithe an tsaoil eile agus saintréithe chultúr dúchasach na hÉireann, mar shampla. I saothar Hartnett is é “the fairies” atá ag freagairt do “na daoine maithe”, agus “pattern” atá ag freagairt do “turas”:

‘Dinnéar na Nollag’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Christmas Dinner’ (Hartnett, Michael)
“Dhera, saighead a bhuail do chluais, tá na daoine maithe ag siúl na genoc anocht aríst ní foláir (<i>Rogha Dánta</i> 66).	“Dhera, an arrow struck your ear – the fairies I’m sure are walking the hill (<i>Rogha Dánta</i> 67).

‘Turais Chaitlíona’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Turais Chaitlíona’ (Hartnett, Michael)
“Tá sé ina bhrothall,” arsa mise mar mhagadh, “Ní raghair ’on turas ?” “ Turas , cad é turas ? - ní raibh aon ghnó agamsa do thuras ó tháinig an <i>dentist</i> ’on Daingean” (<i>Rogha Dánta</i> 104).	“Tis close,” I said, joking him, “You didn’t go on to the pattern ?” “ Pattern ? What pattern ? I have no need for a pattern since the dentist came to Dingle” (<i>Rogha Dánta</i> 105).

Bíodh is go bhfuil na haistriúcháin sin dílis do bhrí an bhuntéacs, ní aistriúcháin chiúine, neamhfheiceálacha iad. Tá idirphlé idir an buntéacs agus an spriocthéacs á spreagadh acu. Tá tábhacht le samplaí dá sórt mar gheall ar an éifeacht a d’fhéadfadh a bheith acu ar an léitheoir dátheangach. Má shamhlaíonn an léitheoir go bhfuil an t-aistriúchán mídhílis,

beidh idirphlé leis an mbuntéacs á spreagadh ag an aistritheoir. I measc na gceisteanna a d’fhéadfaí a chur sa chomhthéacs seo tá, céard é *pattern*? Nach ionann *journey* agus *turas*? Má théann an léitheoir ar thóir sainmhínte ar an rud is *pattern* ann tuigfidh sé gur ócáid ar leith a bhaineann le cultúr ar leith í. In Éirinn bailíonn slua le chéile ag tobar beannaithe, nó ag áit choisricthe a bhfuil ainm naoimh ar leith luaite léi agus caitheann siad tamall ag guí. I bhfocail eile, is nós cultúr-shonrach é. Tá brú á chur ag an aistritheoir ar an léitheoir eolas a chur ar shainiúlacht chultúr an bhuntéacs. Ceist eile a d’fhéadfaí a chur is ea cén fáth nach é *good people* atá ag freagairt do “na daoine maithe”? Cén fáth a bhfuil “fairies” ag freagairt do “daoine maithe”? Tá freagraí na gceisteanna sin nasctha le cultúr an bhuntéacs, nó téama coitianta i saothar údar an bhuntéacs.

Is léir freisin go raibh dílseacht aeistéitiúil ag déanamh inní do Hartnett, agus go raibh tairbhe á baint aige as córas cúiteach. Tá “smearadh” agus “deargadh” aistrithe mar “smear” agus “redden”, agus tá “deannach” agus “scornach” aistrithe mar “dust” agus “throat”. Ní ann don rím inmheánach a thuilleadh, ach tá an bhrí tugtha slán. Níl dílseacht don líon siollaí le sonrú, ach tá dílseacht fhísiúil agus dílseacht ar leibhéal na ngutaí i gceist:

‘Fuadach’ (Ní Dhomhnail, Nuala)	‘Abduction’ (Hartnett, Michael)
Ach táimse i bpáirc an leasa i ndoircheacht bhuan. Táim leata leis an bhfuacht ann, níl orm ach gúna fionnacheoigh. Is más áil leis mé a bheith aige tá a réiteach le fáil – faigheadh sé soc breá céachta is é a smearadh le him is é a dheargadh sa tine (<i>Rogha Dánta</i> 60, 62)	For I am in the fairy field in lasting darkness and frozen with the cold there dressed only in white mist. And if he wants me back there is a solution – get the sock of the plough smear it with butter and redden it with fire (<i>Rogha Dánta</i> 61, 63)

Ciúta fileata sofheicthe eile é uaim. Chomh fada is a bhaineann le straitéis Hartnett is léir *dílseacht* agus *mídhílseacht* a bheith ag obair as lámha a chéile i gcomhthéacs aistriú na huama. Ar lámh amháin, tá “noting the noise of doves” ag freagairt do “dúiseacht le dord colúr”, ach ar an lámh eile, tá “to your darling’s place” ag freagairt do “go tigh do ghrá ghil”. Tá dílseacht don ghuta leathan sa chéad sampla, agus is dílseacht do líon na siollaí atá i gceist sa dara sampla:

‘Scéala’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Annunciations’ (Hartnett, Michael)
is dúiseacht le dord colúr is stealladh ga gréine ar fhallaí aolchloch an lá a fuair sí an scéala (<i>Rogha Dánta</i> 44).	noting the noise of doves, sun-rays raining on lime-white walls – the day she got the tidings (<i>Rogha Dánta</i> 45).

‘Na Sceana Feola’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘The Meat Knives’ (Hartnett, Michael)
Cuireann tú iachall ar an mbeirt cailín coimhdeachta atá óg, rua agus ina gcúpla tomadh san uisce gan éadach, faoi bhun droichid agus fanacht, faid is a théann tú ar aghaidh go tigh do ghrá ghil (<i>Rogha Dánta</i> 46).	You order your two ladies-in-waiting (who are two red-haired twins) to dive in the water naked, under a bridge, and to wait, while you go ahead to your darling’s place (<i>Rogha Dánta</i> 47).

Dá réir sin, bíodh is gur ann do ghuagacht áirithe chomh fada is a bhaineann le cinntí aeistéitiúla thar a chéile, tá cothromaíocht aeistéitiúil le tabhairt faoi deara má ghlactar leis an dán mar aonad. Tá gnéithe de chultúr, aeistéitic agus brí an bhuntéacs ag obair as lámha a chéile mar chuid de chóras cúiteach. Anseo thíos tá gutaí fada ag teacht le gutaí fada, agus tá nasc físiúil idir “hag”, “hovel”, “blood” agus “floods”:

‘Mise an Fia’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘I am a Deer’ (Hartnett, Michael)
Gheobhaidh sé an chailleach istigh sa bhothán is fuil ina slaodaibh síos léi, (<i>Rogha Dánta</i> 20).	He finds the hag in her hovel blood in floods from her – (<i>Rogha Dánta</i> 21).

Sna sleachta thíos tá neamhaird tugtha ar éifeacht fhónach na ríme deireadh líne, ach tá nasc físiúil idir “witness” agus “wound”, “shoin” agus “ghoin”; agus idir “ruins” agus “rubble”, “seanafhothrach” agus “luifearnach”:

‘An Bhábóg Bhriste’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘The Broken Doll’ (Hartnett, Michael)
Theith sé go glórach is riamh ó shoin tánn tú mar fhinné síoraí ar an ghoin (<i>Rogha Dánta</i> 90).	He ran crying and ever since you are eternal witness to the wound (<i>Rogha Dánta</i> 91).

‘Féar Suaithinseach’ <i>Fianaise an chailín i ngreim “Anorexia”</i> (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Marvellous Grass’ (Hartnett, Michael)
Réabaí an seanafhothrach, bearraí na sceacha, glanaí an luifearnach, (<i>Rogha Dánta</i> 74).	Ransack the ruins cut the bushes, clear the rubble , (<i>Rogha Dánta</i> 75).

Is straitéis il-leibhéil a chleacht Hartnett. D’fhéadfadh *mídhílseacht* ar leibhéal léacsach nó ar leibhéal na híomhá, i véarsa amháin de dhán, a bheith á cúiteamh i véarsa éigin eile den dán céanna. Sa dán ‘Mór Cráite’ d’fhéadfaí *mídhílseacht*, nó *cultúr-cheilt*, a lua le “an Daingin” a bheith ar iarraidh ón spriothéacs. Ar an lámh eile, d’fhéadfaí glacadh leis an tagairt do “Mór” mar shampla de léirthisceanú cultúrtha, seift lena chinntiú go mbeidh aird an léitheora á tarraingt ar eileacht chultúrtha. Tá an focal “Mór” sa spriothéacs ag cur in iúl don léitheoir gur ann don chultúr eile:

‘Mór Cráite’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Mór Anguished’ (Hartnett, Michael)
Tá Mór go dlúth fé ghlas ina meabhairín bheag fhéin; 3”/4”/2” ábhar liath is bán –	Mór , is firmly under lock and key in her own tiny mind (2” x 4” x 3”)
‘Éistíg’, in ainm Dé, ar sise leis na préacháin is cabairí an Daingin a thagann san iarnóin ag suathadh a mbolg. (<i>Rogha Dánta</i> 36).	“Listen, in God’s name,” she begs the magpies and the crows that come at evening to upset their guts, (<i>Rogha Dánta</i> 36-37).

Tá rian an eachtrannaithe ar pharaitéacsanna *Nuala Ní Dhomhnaill: Selected Poems – Rogha Dánta* chomh maith. Is léir roimh shúil a chaitheamh ar dhán ar bith, gurb iad na dánta Gaeilge na buntéacsanna. Tá an patrún céanna le tabhairt faoi deara ar an gclúdach tosaigh. Tá ainm Nuala Ní Dhomhnaill, údar an bhuntéacs, ag barr an leathanaigh, agus tá ainm Michael Hartnett, údar an spriothéacs, ag bun an leathanaigh. Ní dhéantar oiread agus tagairt amháin don aistritheoir, Michael Hartnett, sa réamhrá. Is cur síos adhmholtach ar Ní Dhomhnaill, an cultúr dar de í, agus téamaí a saothar, atá ann. Deir Máire Mhac an tSaoi, an mórfhile Gaeilge a scríobh an réamhrá, gur dóigh léi gur chóir do *léitheoirí nua* Ní Dhomhnaill, glacadh leis gur phribhléid é a bheith in ann teacht ar shaothar léi i riocht an aistriúcháin (9). Is ar léitheoirí Ní Dhomhnaill seachas ar léitheoirí Hartnett atá béim á leagan ag Mhac an tSaoi.

Paraitéacs eile a bhfuil rian an eachtrannaithe air é an t-iarfhocal a scríobh Ní Dhomhnaill i.e. file ba ea Hartnett agus bhí Ní Dhomhnaill sásta go raibh Gaeilge sách maith aige leis an tasc seo a chur i gcrích (“Afterword” 161). San fhoilseachán céanna, leagann Ní Dhomhnaill béim ar eochair-éifeacht an aistriúcháin, agus ar na léitheoirí breise a bhíonn aici de thoradh an aistriúcháin, ‘There was a time when the amount of readers I was confident could understand me could be counted on the fingers of one hand’ (“Afterword” 167). Paraitéacs eile a bhfuil rian an eachtrannaithe air sa chomhthéacs seo é an léirmheas. Ní mhaítear in aon léirmheas atá léite agam gurb é Hartnett údar na ndánta, agus níl níos mó béime á leagan ar chultúr an spriochtéacs ná mar atá ar chultúr an bhuntéacs i léirmheas ar bith atá léite agam:

One of the most remarkable things about the very remarkable poet Nuala Ní Dhomhnaill is that she preserves – in an authentic yet wholly modern way – the *file’s* ancient conceit of communion with the earth goddess on behalf of a worldly sovereignty. Máire Mhac an tSaoi, singing her praises in the introduction to the translations in *Selected Poems*, remarks that her Irish is *like that of children brought up by their grandmothers, a hundred years old, a kind of miracle of survival* (Agee 22).

Patrún eile atá le tabhairt faoi deara sna léirmheasanna filíochta is ea nach dtéann léirmheastóir ar bith go croílár an phróisis aistriúcháin:

Occasionally one gets the feeling that Hartnett is unhappy with the original, particularly her use of Catholic imagery. Thus, *Amen, a thiarna* is translated as *Ay! Sěnor – c’est la vie*. He does not try to imitate the vowel sounds which carry her poems but does manage to convey the developed strength of her full-length lines with their abrupt pauses and overall technical control (Ó Drisceoil 42).

É sin ráite, tá níos mó béime á leagan ar an bpróiseas aistriúcháin nuair is é aistriú na filíochta, seachas aistriú an fhicsin nó an neamhficsin atá faoi chaibidil. Ní gá, áfach, go mbeadh baint dhíreach ag an bpointe sin leis an bhfiontar aistriúcháin seo *per se*. Is filí iad formhór na léirmheastóirí filíochta. Patrún léirmheastóireachta eile is ea go bhfuil béim á leagan ar an siombalachas a d’fhéadfadh a bheith ag baint leis an bhfoilseachán dátheangach chun aird a tharraingt ar dhá shnáithe litríocht na hÉireann, ‘The dual-language format is a concrete manifestation of how both languages shadow each other in contemporary Irish literary culture’ (O’Connor, “Between Two Languages” 433). Is é an snáth ceangail idir na paraitéacsanna ar fad gurb ionann iad agus seift lena léiriú gur ann don bhuntéacs.

Sampla amháin den leanúnachas intéacsúil é modh aistrithe theidil na ndánta agus na n-ainmfhocal dílis, modh aistrithe a bhfuil sé mar aidhm leis dúshlán theanga an choilínitheora a thabhairt. Is samplaí d’eachtrannú iad teidil a fhágáil gan aistriú, agus ainmneacha pearsanta a bhaineann le cultúr an bhuntéacs a fhágáil gan aistriú. I measc na samplaí den nós áirithe seo tá ‘Dúil’ / ‘Dúil’ (*Rogha Dánta* 30, 31) agus ‘Teist Dhonncha Dí ar Mhór’ / ‘Donncha Dí’s Testimony’ (*Rogha Dánta* 34, 35). Gné lárnach de straitéis eachtrannaithe Hartnett é míreanna a fhágáil gan aistriú i gcorp na ndánta. Is fianaise é sin go bhfuil sé mar aidhm ag Hartnett sainiúlacht chultúr Ní Dhomhnaill a chur ar a shúile do léitheoir an spriochtéacs:

Non-translated items will, if anything, create new opportunities, new linkages, and retain the air of foreignization. Partial translations might also encourage readers to learn the language, in the realization that not everything can be translated. This would “give voice” and recognition to the separate worlds and identity of the Gaelic speaker (Thompson 40).

Bealach eile le suntas míreanna dá leithéid a mhíniú is ea glacadh leo mar mhacallaí meatonaiméacha de chultúr an bhuntéacs (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 45), nó samplaí de dhiúltú iarchoilíneach don heigeamaine (Lloyd, *Anomalous States* 42). Is gnéithe coimhthíocha iad a chuireann bac ar an sruth léitheoireachta, gnéithe a bhfuil feidhm shiombalach eachtrannaithe leo; ní Béarla a bhí á labhairt in Éirinn riamh anall; ní i mBéarla a scríobhadh na dánta seo. Is atmaisféar eachtrannaithe atá á chothú ag tagairtí cosúil le “Fionn”, “Cuan”, “Bran and Sceolainn”, agus “Móin Mhór”:

‘Mandala’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Mandala’ (Hartnett, Michael)
<p>Thíos fúinn luíonn an paróiste iomlán faoi aon bhrat draíochta amháin. Tá Fionn ag bailiú bairneach lena bhior sa Chuan nó ag imirt báire leis an ngallán mór</p> <p>i ngort an tSithigh. Tá Bran agus Sceolainn ag fiach sa Mhóin Mhór is Prionsa na Breataine Bige ina churrachán ornáideach ag teacht i dtír ar an bport (<i>Rogha Dánta</i> 108).</p>	<p>Below us all the parish lies in its magic cloak. Fionn gathers limpets with his spear in Cuan or plays hurling with the standing stone in Sheehy’s field. Bran and Sceolainn hunt in Móin Mhór and a prince from Wales comes ashore in his small ornate boat (<i>Rogha Dánta</i> 109).</p>

Is léir freisin nár shíl Hartnett gurb ionann dílseacht don bhrí agus dílseacht don fhocal. Is fianaise é sin gur mheas sé tábhacht a bheith le cothromaíocht idir dílseacht do chomhthéacs cultúrtha an bhuntéacs agus íogaireacht fhileata. Is pointe é sin a bhfuil aird tarraingthe ag Michael Cronin air freisin:

However, Hartnett is anxious that his scrupulous attention to poetic detail should not be subsumed to scholarship. His translations are teleological. He tries to keep a West Limerick audience in mind and to convey how Ó Bruadair would have come across to a literate but not scholarly public. To this end, ‘I kept to his metres but simplified his diction. This is not meant to be a work of scholarship, but an attempt to restore and popularise’ (*Translating Ireland* 182).

Tá saothar fileata Ní Dhomhnaill breac le huchtóga cultúrtha, seanfhocail ina measc, deis eachtrannaithe eile fós. I gcomhthéacs Léann an Aistriúcháin tarraingítear go leor airde ar na deacrachtaí a bhaineann le seanfhocail agus teilgin chainte a aistriú, ‘It is not the specific items an expression contains but rather the meaning it conveys and its association with culture-specific contexts which can make it untranslatable or difficult to translate’ (Baker, *In Other Words* 68). D’fhéadfadh go mbeadh tairbhe le baint as *do-aistritheacht* an tseanfhocail nuair atá tús áite á thabhairt don straitéis eachtrannaithe, áfach. Is sa dán ‘Breith Anabaí Thar Lear’ a chastar an cor ar an seanfhocal *ní mar a shíltear a bhítear* ar an léitheoir:

‘Breith Anabaí Thar Lear’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Miscarriage Abroad’ (Hartnett, Michael)
Bhí mo shonas ag cur thar maoil go dtí sa deireadh gur bhris na bainc is sceith frog deich seachtainí; ní mar a shíltear a bhí. (<i>Rogha Dánta</i> 50).	I was brimming with happiness until the dykes broke and out was swept a ten-weeks frog – “the best-laid schemes ...” (<i>Rogha Dánta</i> 51).

Bealach amháin le “the best-laid schemes” a mhíniú is ea gur theastaigh ó Hartnett a bheith dílis do bhrí an bhuntéacs. Níl dílseacht ar leibhéal léacsach i gceist, ach d’fhéadfaí dílseacht a lua leis an mbrí. Bealach eile fós leis an gcinneadh seo a mhíniú is ea gur fianaise é go bhfuil macallaí liteartha le cloisteáil i spriothéacs Hartnett, agus gur theastaigh uaidh go mbeadh seanfhocal sa spriothéacs má bhí seanfhocal sa bhuntéacs. Seo a leanas líne ón dán ‘To a Mouse’, dán a scríobh an file mionteanga Robert Burns,

“The best-laid schemes o’ mice an ‘men / Gang aft agley” (1785). Is bunaithe ar an leathrann filíochta sin atá an seanfhocal coitianta Béarla, *the best-laid plans of mice and men often go awry*. Is sampla é aistriúchán Hartnett, “the best-laid schemes”, de dhílseacht il-leibhéil. Tá seanfhocal ag freagairt do sheanfhocal; tá íomhá an toirchis theipthe tugtha chun soiléire. Is sampla é seo freisin, áfach, de dhílseacht do bhrí dhán Ní Dhomhnaill seachas do chultúr Ní Dhomhnaill. D’fhéadfaí glacadh leis mar shampla de straitéis dúchasaithe. D’fhéadfaí an rud céanna a rá faoi mhodh aistrithe “Féile Uí Bhriain”; tá sainiúlacht chultúir á ceilt ar an léitheoir Béarla:

‘Máthair’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Mother’ (Hartnett, Michael)
Do thugais dom gúna is thógais arís é; do thugais dom capall a dhíolais i m’éagmais; do thugais dom cláirseach is d’iarrais thar n-ais é; do thugais dom beatha.	You gave me a dress and then you took it back from me. You gave me a horse which you sold in my absence. You gave me a harp and then asked me back for it. And you gave me life.
Féile Uí Bhriain is a dhá shúil ina dhiaidh. (<i>Rogha Dánta</i> 40).	At the miser’s dinner-party every bite is counted. (<i>Rogha Dánta</i> 41).

Teilgean cainte coitianta Gaeilge é *Féile Uí Bhriain* agus i gcomhthéacs na Gaeilge, is ionann é agus teach na féile agus na fairsinge falsa. Tá an bhrí sin le baint as aistriúchán Hartnett, bíodh is go bhfuil an tsainiúlacht chultúrtha scriosta.

Tá fianaise ar an gcóras cúiteach le fáil sa dán ‘Ag Cothú Linbh’. D’fhéadfaí a rá go bhfuil sainiúlacht chultúrtha cailte agus aibhsithe sa véarsa thíos:

‘Ag Cothú Linbh’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Feeding a Child’ (Hartnett, Michael)
go bhfuil do bháidín ag snámh óró sa chuan leis na lupadáin lapadáin muranáin maranáin, í go slim sleamhain ó thóin go ceann (<i>Rogha Dánta</i> 86).	That your small boat swims óró in the bay with the flippered peoples and the small sea-creatures she slippery-sleek from stem to bow (<i>Rogha Dánta</i> 87).

Mura bhfuil Gaeilge ar a thoil ag an léitheoir beidh sé dall ar an tagairt don amhrán Gaeilge ‘Óró Mo Bháidín’. Má tá an léitheoir ar bheagán Gaeilge, músclóidh an focal “óró” a fhiosracht i gcultúr an bhuntéacs. D’fhéadfaí an rud céanna a rá faoi “dealg láibe” atá aistrithe mar “mud-thorn”:

‘Féar Suaithinseach’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Marvellous Grass’ (Hartnett, Michael)
Mise, ní dúrt aon ní ina thaobh. Bhí náire orm. Bhí glas ar mo bhéal. Ach fós do luigh sé ar mo chroí mar dhealg láibe , gur dhein sé slí dó fhéin istigh i m’ae is im’ lár gur dhóibair go bhfaighinn bás dá bharr. (<i>Rogha Dánta</i> 74).	I – I said nothing. I was ashamed. My lips were locked. But still it lay on my heart like a mud-thorn until it penetrated my insides. From it I nearly died. (<i>Rogha Dánta</i> 75).

Tá suntas ar leith leis an *dealg láibe* i gcultúr an bhuntéacs, tá sé luaite i dtré cáiliúil, mar shampla. Deirtear gurb iad na trí nithe is géire amuigh, dealg láibe, fiacail cú agus briathar amadáin. Tá siombalachas cultúr-theoranta ar leith ag baint leis *an dealg* sa dán seo, siombalachas a mhaíonn Angela Bourke atá fréamhaithe i scéal a d’insíodh an seanchaí Éamon a Búrc, scéal a bhain go dlúth le cultúr an bhuntéacs:

For a thorn like this in narrative though, something capable of penetrating a young woman’s body against her will and changing her life forever, we can look back to the story told by Éamon a Búrc: . . . This story reads remarkably like a metaphor for pregnancy following rape (35).

Bíodh is gur sampla de dhílseacht ar leibhéal léacsach é “mud-thorn”, tá an dílseacht ar leibhéal na sainiúlachta cultúir ligthe i ndearmad.

Is fianaise eile fós ar ghuagacht straitéiseach an aistriúcháin iarchoilínigh na samplaí den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha atá in *Nuala Ní Dhomhnaill: Selected Poems – Rogha Dánta*. Teilgean cainte Gaeilge é *bailigh leat do chip is do mheanaí* arb é an leagan Béarla de *remove yourself and all your belongings* (Foclóir Gaeilge-Béarla Uí Dhónaill). Tá brí nath dúchasach na Gaeilge ligthe i ndearmad ag Hartnett mar gur aistriúchán litriúil a sholáthair sé:

‘Teist Dhonncha Dí ar Mhór’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Donncha Dí’s Testimony’ (Hartnett, Michael)
Nuair a dhúisíos ar maidin bhí tinneas cinn orm. Thugas fé ndeara go raibh gainní an liathbhuí ag clúdach a colainne. Bhí fiacla lofa an duibheagáin ag drannadh orm. Sea, thógas mo chip is mo mheanaithe is theitheas liom. (<i>Rogha Dánta</i> 34).	In the morning waking my head aching I saw sallow scales encrusted her and rotten teeth from the abyss snarled at me and hissed. I took my awl and last and left the place fast! (<i>Rogha Dánta</i> 35).

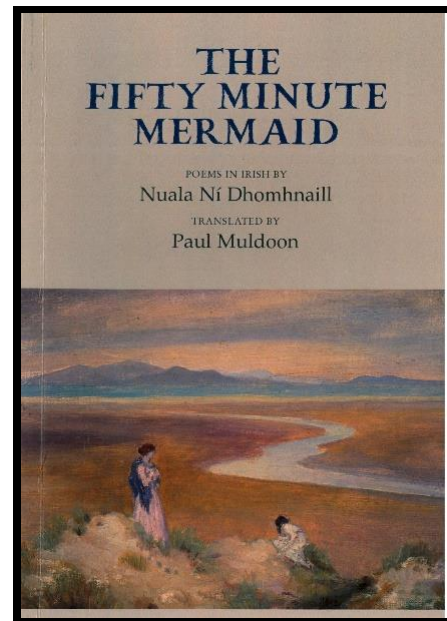
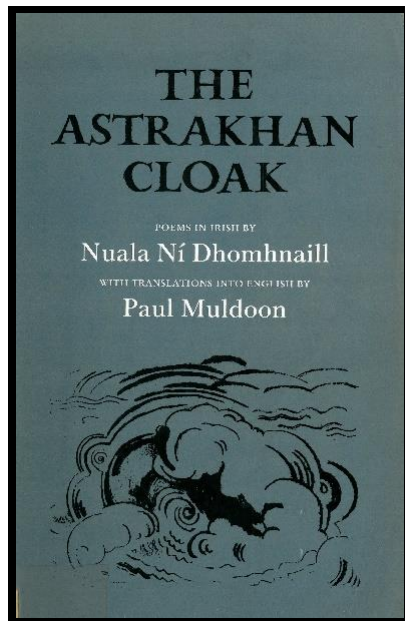
Tá Hartnett dílis don leibhéal léacsach agus don íomhá, áfach, agus tá cuma fhileata ar an rím deireadh líne idir “last” agus “fast”. Tá samplaí de dhílseacht don nath Gaeilge, agus d’fhocail an bhuntéacs, mar thoradh ar an aistriúchán litriúil le tabhairt faoi deara i saothar Hartnett chomh maith. Is nath dúchasach Gaeilge é *tháinig scaipeadh na mionéan orthu*, nath a chiallaíonn *they fled in all directions* (Foclóir Gaeilge-Béarla Uí Dhónaill):

‘Mór Cráite’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Mór Anguished’ (Hartnett, Michael)
‘Tá na héinne dúnta isteach ina ifreann féinín féin.’ Scaipeann na mion-éin nuair a chuireann sí scrabhadh sraith lastuas dóibh. (<i>Rogha Dánta</i> 36).	“every one’s enclosed in their own tiny hells.” The small birds scatter and spread when she flings up at them a sod of earth. (<i>Rogha Dánta</i> 37).

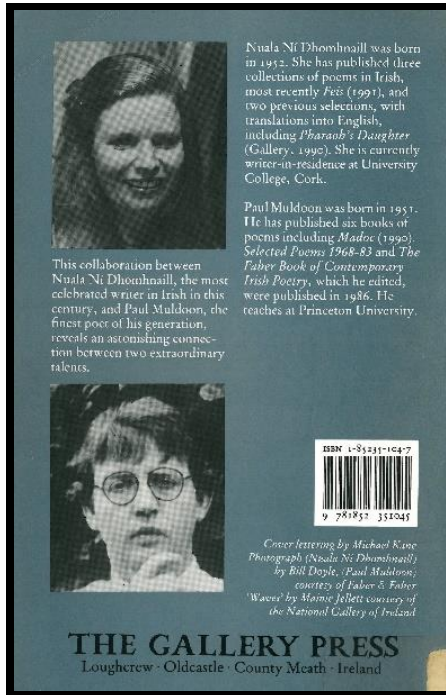
Seans go dtuigfidh an léitheoir a bhfuil Gaeilge ar a thoil aige gur nath dúchasach Gaeilge é “scaipeann na mion-éin” ach de bhrí gur aistriúchán litriúil atá déanta sa chás seo, níl aird an léitheora gan Ghaeilge á tarraingt ar chultúr an bhuntéacs. D’ainneoin go bhféadfaí glacadh leis seo mar shampla d’éifeacht dúchasaithe, tá rian an eachtrannaithe ar theideal an dáin, ‘Mór Anguished’. Is fianaise eile fós é sin go bhfuil an lámh in uachtar ag an eachtrannú i spriochtéacs Hartnett, agus go bhfuil a straitéis aistriúcháin bunaithe ar chóras cúiteach.

Straitéis aistriúcháin Paul Muldoon

Dála na n-aistritheoirí filíochta eile, is éard atá á chur i gcás agam gur fianaise iad na dánta atá aistrithe ag Paul Muldoon go raibh straitéis chomhfhiosach á cleachtadh aige, straitéis arb é is aidhm léi Nuala Ní Dhomhnaill agus a sainiúlacht chultúrtha a thabhairt chun beochta trí Bhéarla. Ceann de na príomhphointí a tháinig chun solais i rith na téacs-anailíse is ea go bhfuil na patrúin atá le tabhairt faoi deara sna paraitéacsanna ag teacht leis na patrúin atá le tabhairt faoi deara sna gnéithe intéacsúla:

Sna híomhánna thuas, cuirtear in iúl go soiléir don léitheoir gur aistriúchán ón nGaeilge atá ann i.e. “Poems in Irish by Nuala Ní Dhomhnaill”, agus is thíos faoi sin atá ainm an aistritheora. Tá an méid atá le feiceáil ar an gclúdach cúil ag teacht leis sin:

Nuala Ni Dhomhnaill was born in 1952. She has published three collections of poems in Irish, most recently *Féis* (1997), and two previous selections, with translations into English, including *Pharaoh's Daughter* (Gallery, 1992). She is currently writer-in-residence at University College, Cork.

Paul Muldoon was born in 1951. He has published six books of poems including *Madoc* (1990), *Selected Poems 1968-83* and *The Faber Book of Contemporary Irish Poetry*, which he edited, were published in 1986. He teaches at Princeton University.

This collaboration between Nuala Ni Dhomhnaill, the most celebrated writer in Irish in this century, and Paul Muldoon, the finest poet of his generation, reveals an astonishing connection between two extraordinary talents.

ISBN 1-85131-104-7
9 781851 352045

Cover lettering by Michael Kane
Photograph (Nuala Ni Dhomhnaill) by Bill Doyle, (Paul Muldoon), courtesy of Faber & Faber
"Waves" by Máiréa Jefferys courtesy of the National Gallery of Ireland

THE GALLERY PRESS
Loughcrew · Oldcastle · County Meath · Ireland

This extravaganza of marvellous tales conjures a biography of mermaids and, in patterns of sometimes startling sounds and images, traces the fate of their race. It follows the paths and portals to another world, Land-Under-Wave, the realm of myth, imagination and the psyche. It is a book in touch and tune with the wellsprings of poetry. Neither 'believing nor disbelieving', sometimes insouciant and always wide ranging, *The Fifty Minute Mermaid* is a book of accumulating force and subtle consonance. Paul Muldoon's generous surrender to Nuala Ni Dhomhnaill's poems supports José Saramago's adage that the author with his or her language creates a national literature; world literature is created by translators.

Nuala Ni Dhomhnaill is the first Irish-language poet to win a worldwide reputation. She has published four collections and her work has been translated by a host of leading contemporary writers. The Gallery Press also publishes *Pharaoh's Daughter*, *The Astrakhan Cloak* (also translated by Paul Muldoon) and *The Water Horse*. In 2002-2004 she was Ireland Professor of Poetry.

Paul Muldoon is one of the most admired writers alive. He has published eleven collections of poems as well as volumes of lectures, libretti, song lyrics and plays. Chair of Princeton's Center for the Creative and Performing Arts, he has been Professor of Poetry at Oxford. His most recent collection is *Maggot* (2010). *Moy Sand and Graves* won the Pulitzer Prize in 2002.

Author photographs by Paul Sherman and Peter M Van Hattem
"Unsettled" by George Russell (AE) from a private collection
courtesy of James Adam Salterons

ISBN 978-1-85131-374-0
9 781851 353740

THE GALLERY PRESS
Loughcrew · Oldcastle · County Meath · Ireland

Tá rian an eachtrannaithe ar an mbéim atá leagtha sna híomhánna thuas ar an éifeacht fadraoin agus idirnáisiúnta a d'fhéadfadh a bheith ag an bhfiontar aistriúcháin seo. Tá rian an eachtrannaithe ar an tagairt thuasluaite do nath cáiliúil José Saramago; is ag Ní Dhomhnaill atá an litríocht náisiúnta á cruthú; is ag Muldoon atá an litríocht idirnáisiúnta á cruthú. Ag teacht leis sin, is í Nuala Ní Dhomhnaill seachas Paul Muldoon atá ag déanamh inní d'fhormhór na léirmheastóirí filíochta. Is ag tagairt do shiombalachas cultúrtha mheafar na murúiche atá Carmine Starnino, mar shampla, meafar atá lárnach i saothar Ní Dhomhnaill agus atá tugtha chun beochta ag Muldoon:

Merfolk are mermaids; or, more specifically, they are an Irish species called *merrow* who have the ability to assume human form. According to Ní Dhomhnaill, merfolk were driven to land two centuries ago, a race on the run (156).

Fiú amháin sna léirmheasanna sin a bhfuil tagairt á déanamh iontu do chur chuige an aistritheora, tá tagairt d'údar an bhuntéacs, nó saintréith de chultúr údar an bhuntéacs, taobh leo:

But when Muldoon has to depart from the original, for idiomatic or semantic reasons, he does so with flair and insight. Ní Dhomhnaill's gach dubh ina gheal of political reaction becomes "persuade us/to look on the bright side", the Irish "an dubh a chur ina gheal ort" not being available in English (Bushe 77-78).

Is féidir guagacht straitéiseach a lua le straitéis aistriúcháin Muldoon freisin. Tá iarracht déanta aige greim a fháil ar shamhlaíocht an léitheora agus cultúr an bhuntéacs a chur ar a shúile dó. I measc na seifteanna ar bhain sé tairbhe astu chun frithbheartaíocht chultúr an bhuntéacs a chinntiú, tá samplaí de theanga an phobail choilínithe taobh le teanga an choilínitheora:

‘Spléachanna Fánacha ar an dTír-fó-Thoinn’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Some Observations on Land-Under-Wave’ (Muldoon, Paul)
<p>Caithfidh mé a admháil go bhfuilim go mór faoi dhraíocht ag íomhá an oileáin seo. Tá go leor tagairtí dó i litriocht na seanteangan, is ainmneacha difriúla air san mbéaloideas comhaimseartha. Orthu seo tá ‘An Bhreasail’, ‘Tír Hiúdaí’ lámh le Dún na nGall, ‘Beag-Ára’, ‘Cill Stuithín’, ‘Teach Doinn’ is ‘Dún idir Dhá Dhrol’. (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 152).</p>	<p>I also have to admit I’m spellbound by the image of this island. There are many references to it in the literature of Old Irish, along with many variant names for it in contemporary folklore. Among these are ‘Hy-Bresail’, ‘Tír Hiúdaí’ (hard by Donegal), ‘Beag Ára’, ‘Cill Swithin’, ‘The House of Donn’, and ‘The Fortress-between-Two-Cauldrons’. (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 153).</p>

Seift eachtrannaithe eile é an t-idirshliocht; “From the Irish an obair, ‘the task’” atá ag freagairt do “Sin í An Obair”:

<i>An Obair</i> (Ní Dhomhnaill, Nuala)	<i>The Task</i> (Muldoon, Paul)
<p>áit éigin faoin dtuath in aice le Cill Mhaighneann i gContae na Mí, a thugann an ainm don áit. Sin í An Obair. (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 20).</p>	<p>somewhere near Kilmainham, County Meath, that the place took its name. Nobber. From the Irish <i>an obair</i>, ‘the task’. (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 153).</p>

Is dílseacht do chultúr an bhuntéacs atá mar thoradh ar a leithéid sin d’idirshleachta. I ndánta eile fós, is as an aistriúchán litriúil atá dílseacht do chultúr an bhuntéacs ag eascairt. Is é “Peig Sayers on the Great Blasket Island” atá ag freagairt do “Peig Sayers ar an Oileán”:

<i>Easpa Comhbhróin</i> (Ní Dhomhnaill, Nuala)	<i>Lack of Sympathy</i> (Muldoon, Paul)
Is dála an mhéid a tharla do Pheig Sayers ar an Oileán nuair a thit a mac féin le faill (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 58).	Such was the case with Peig Sayers on the Great Blasket Island when her own son fell from a cliff (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 59).

Fiú mura bhfuil Gaeilge ar a thoil ag an léitheoir, caolseans nach dtuigfidh sé an siombalachas cultúrtha agus liteartha a bhaineann leis an oileánach cáiliúil seo agus a fód dúchais. Lena chois sin, is fianaise é “at a ‘gap of danger’” a bheith ag freagairt do “an bharna bhaoil”, ar iarracht bhreise a bheith á déanamh ag Muldoon aird a tharraingt ar an mbuntéacs, nó Amhrán na bhFiann sa chás seo, fiú nuair atá sé dílis d’fhocail an bhuntéacs:

<i>Spléachanna Fánacha</i> <i>ar an dTír-fó-Thoinn</i> (Ní Dhomhnaill, Nuala)	<i>Some Observations</i> <i>on Land-Under-Wave</i> (Muldoon, Paul)
Níor luaigh sí riamh níos mó ná san, ná níor labhair smid ar na fleánna is féastaí a chleachtadar ar chiumhais an duibheagáin; an tine ghealáin ag rince ar fhaobhar maol an neamhní, an bearna baol nach luaitear san Amhrán Náisiúnta . (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 158).	That’s all she ever mentioned about it, nor did she ever discuss the junketing and jollification engaged in there on the brink of the abyss. Like St Elmo’s fire dancing on the bare edge of nothingness, at a ‘gap of danger’ that’s not mentioned in our National Anthem . (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 159).

D’fhéadfadh tagairt d’amhrán náisiúnta na tíre íomhá d’Éirinn a chruthú in intinn an léitheora. Tagann ciorclaíocht na dílseachta / na mídhílseachta ar leibhéal léacsach chun soiléire i ndiaidh anailís a dhéanamh ar theidil na ndánta chomh maith. I gcásanna áirithe is léir nach bhfuil dílseacht ar leibhéal léacsach i gceist, ach i gcásanna eile fós is é a mhalairt atá fíor. Tá samplaí de dhílseacht léacsach le sonrú i.e. ‘Easpa Comhbhróin’ / ‘Lack of Sympathy’ (*The Fifty Minute Mermaid* 58-59). Tá samplaí ar fianaise iad ar phróiseas cúiteach a bheith i gceist. Is é ‘Public Works’ atá ag freagairt do ‘Na Murúcha i mBun Oibreacha Innealtóireachta’ (*The Fifty Minute Mermaid* 68-69), teideal a bhfuil rian an dúchasaithe air. Tá neamhaird tugtha ar na murúcha sa teideal, ach is ina steillbheatha “i mbun oibreacha innealtóireachta agus ag cuimhneach ar áirc a dhéanamh” atá “the merfolk” i gcorp an dáin:

<i>Na Murúcha i mBun Oibreacha Innealtóireachta</i> (Ní Dhomhnaill, Nuala)	<i>Public Works</i> (Muldoon, Paul)
go bhfuilid de shíor is choíche ag lorg cosanta is díonadh is go bhfuilid an-thugtha d'oibreacha innealtóireachta. <i>(The Fifty Minute Mermaid 68).</i>	the merfolk are constantly concerned with safety and security issues and are especially drawn to vast engineering projects. <i>(The Fifty Minute Mermaid 69).</i>

Tá aird dírithe ag léirmheastóirí éagsúla ar nós seo Muldoon dul i muinín an aistriúcháin litriúil agus an aistriúcháin liteartha i gcomhthráth. Ag teacht lena bhfuil á mhaíomh agamsa, tá sé maíte ag Paddy Bushe gur cinntí comhfhiosacha atá mar bhonn leis an meascán (77-78). Ní bheadh filíocht á haistriú go filíocht dá mbeadh an lámh in uachtar ag an aistriúchán litriúil:

Literal translations, it runs, are of course not literature, nor were they ever meant to be. They are intended only to serve as a help to the reader who is unable to struggle through the source text on his own, but who has enough knowledge of the source language to plod through the source text if he is allowed the occasional glance at the literal translation often printed opposite (Lefevere, “The Translation of Poetry” 386).

Tá sé maíte ag Paddy Bushe gurb ionann “blank” a bheith ag freagairt do “bán” agus fianaise ar dhílseacht do bhrí, mar aon le fianaise ar nasc fónach agus físiúil idir an buntéacs agus an spriochtéacs (77-78):

‘Dubh’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Black’ (Muldoon, Paul)
Mar gach píosa guail nó smear nó airne, gach deamhan nó diabhal nó daradaol, gach cleite fiaigh mhara nó íochtar bhonn bróige, gach uaimh nó cabha nó poll tóna gach duibheagán doimhin a shlogann ár ndóchas, táim dubh dubh dubh.	Like each and every lump of coal, every blackberry and sloe and demon and devil and Devil’s Coachman, every grave and cave and arsehole, every bottomless pit in which we lose all hope, I’m black as black can be.
Má tá Srebrenica, cathair an airgid, ‘Argentaria’ na Laidne, bán. <i>(The Fifty Minute Mermaid 16).</i>	Now that Srebrenica, that silver city – ‘Argentaria’, as the Romans called it – is blank. <i>(The Fifty Minute Mermaid 17).</i>

Tagann sampla eile fós de chinneadh a bhféadfaí *mídhílseacht* a lua leis chun solais sa dán ‘Mo Mháistir Dorcha’. Is “pastures of clover and fescue and lucerne” atá ag freagairt do “móinéir”:

‘Mo Mháistir Dorcha’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘My Dark Master’ (Muldoon, Paul)
Is tugaim a tháinte dubha chun abhann, Buaibh úd na n-adharca fada. Luíonn siad síos i móinéir . Bím á n-aoireacht ar chnoic san imigéin atá glas agus féarach. (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 12).	I lead his blue-black cows with their fabulously long horns to water. They lie down in pastures of clover and fescue and lucerne . I follow them over hills faraway and green. (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 13).

Más léamh dátheangach atá á dhéanamh, is *míréir* thar a bheith feiceálach é seo; *míréir* rí-éifeachtach, áfach, chomh fada is a bhaineann le hidirphlé idir an buntéacs agus an spriothéacs a spreagadh. Níl “fescue” agus “lucerne” mídhílis do bhrí an bhuntéacs; is cineál féir é feisciú, agus is é *meidic na bó* an leagan Gaeilge atá ar “lucerne”. In Éirinn is furasta féar a shamhlú ag fás sa mhóinéir, agus ba a fheiceáil ag iníor sa mhóinéir. Is bealach í an *mhídhílseacht* fheiceálach chun dlús a chur leis an siar agus aniar idir an buntéacs agus an spriothéacs, aidhm an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla i bhfocail eile.

Gné lárnach eile de straitéis Muldoon é éifeacht aeistéitiúil an bhuntéacs a thabhairt slán. I measc na gciútaí fileata atá le tabhairt faoi deara sa spriothéacs tá dílseacht don athrá sa dán ‘Titim i nGrá’. Chomh maith leis sin, tá iarracht déanta ag Muldoon éifeacht na ríme deireadh líne a thabhairt slán i.e. is “spuds / bud” atá ag freagairt do “sa chlais / ar na gais”:

'Titim i nGrá' (Ní Dhomhnaill, Nuala)	'I Fall in Love' (Muldoon, Paul)
<p>Titim i ngrá le gach a bhfuil ag dul as: leis na prátaí ag dubhadh is ag lobhadh istigh sa chlais, leis na <i>Brussels sprouts</i> ag meirgiú ar na gais ruaite ag an mbleaist seaca, searbh is tais. Na rútaí airtisióc á gcreimeadh ag an luch, na ruacain bodhar is doimhin sa ghaineamh fliuch, na gráinní síl faoi iamh sa talamh, slán. Titim i ngrá, beagáinín, leis an mbás. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 22).</p>	<p>I fall in love with all that's going off: with blackened spuds rotting in their beds, with Brussels sprouts nipped in the bud by a blast of frost, rat-eaten artichokes, and, like so many unpicked locks, the tares and cockles buried in shifting sand; it's as if I fall in love a little with death itself. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 23).</p>

Is fianaise eile fós go bhfuil córas cúiteach i gceist na samplaí de rím deireadh líne, agus tagairtí do mhíreanna cultúr-theoranta sa spriochtéacs nach raibh sa bhuntéacs:

'Loch a'Dúin' (Ní Dhomhnaill, Nuala)	'The Lay of Loughadoon' (Muldoon, Paul)
<p>cloisimid uail gadhar is gárthaí fear mar a bhfuil tréada caorach á seoladh abhaile ag lucht aoireachta nó eitití maola á seilg ag an bhFiann. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 64).</p>	<p>come hound voices and the view- halloo not of shepherds, no, but Fionn and the Fianna hunting high and low for that elusive, hornless doe. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 65).</p>

Tá béim á leagan ag Muldoon ar thábhacht na bhFianna trí nasc físiúil a chruthú trí fhocal breise a ionsá sa spriochtéacs i.e. “Fionn and the Fianna”. Ní gá glacadh le “Fionn” mar shampla d’aistriúchán mídhílis. Fianaise eile fós nach dírithe go hiomlán ar an bhfocal aonair a bhí Muldoon “spick and span” thíos. Ní aistriúchán litriúil é seo, ach tá macallaí fónacha idir “tríd an gcistin ghlan” agus “spick and span”:

'An Sceach Gheal' (Ní Dhomhnaill, Nuala)	'The Whitethorn Bush' (Muldoon, Paul)
<p>D'éalaigh an leanbh amach tríd an gcistin ghlan síos na staighrí cloiche sciomartha go maith le <i>Vim</i> síos an pasáiste dorcha go dtí seomra an bhainne, an déirí, áit a raibh sciléidí is beistí (<i>The Astrakhan Cloak</i> 58).</p>	<p>The child stole out of the kitchen where all was spick and span, down the stone steps scoured with <i>Vim</i> and the dark corridor to the milking- room with its skillets and cooling-pans (<i>The Astrakhan Cloak</i> 59).</p>

Ní bhíonn mídhílseacht do bhrí an bhuntéacs mar thoradh ar chinntí ar bith a dhéanann Muldoon. Ar an gcéad amharc, d’fhéadfaí a mhaíomh nach é “blank” an t-aistriúchán is fearr ar “bán” i ndán a bhfuil an oiread sin suntais le *dath* agus contrárthacht an dorchadais / na gile ann:

‘Dubh’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Black’ (Muldoon, Paul)
Má tá Srebrenica, cathair an airgid, ‘Argentaria’ na Laidne, bán . (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 16).	Now that Srebrenica, that silver city – ‘Argentaria’, as the Romans called it – is blank . (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 17).

Nuair a chuirtear san áireamh go bhfuil ról lárnach ag an dílseacht il-leibhéil i straitéis Muldoon, mar aon leis an bpointe atá déanta ag Paddy Bushe, is léir gur cinneadh a bhfuil éifeacht ar leith leis é “blank” a bheith ag freagairt do “bán”:

After the dark litany of the poem, after the overpowering repetition of *dubh*, Ní Dhomhnaill tells us that Srebrenica, *cathair an airgid*, is now *bán*. The sense of this ending depends on the ambiguity that *bán*, as well as *white*, means *empty*, or *devastated*. Quite a challenge for the translator. Muldoon’s quite brilliant *blank* not only adequately translates the meaning, but also makes a *phonic* and *visual link* with *black* that is an adequate replacement for the *link of contraries in the original*. It also carries the echo of *my mind is blank* which is so inherent in the poem (77-78).

Is fianaise iad na sleachta thuasluaite go bhfuil straitéis aistriúcháin Muldoon drámata go leor. Éiríonn leis greim a fháil ar eithne an bhuntéacs, agus aird léitheoir an spriochtéacs a dhíriú ar an eithne sin trí fhocail a tharraingíonn aird orthu féin a roghnú, níos minice ná a mhalairt. Is fórsaí nirt iad Nuala Ní Dhomhnaill, bean an leasa agus an mhurúch. Éiríonn le Muldoon aird an léitheora a tharraingt ar na fórsaí sin trí neamhaird shealadach agus straitéiseach a thabhairt ar gach ceann i ndiaidh a chéile. D’fhéadfaí a mhaíomh go bhfuil drámatacht áirithe ag baint le “Bean an Leasa” a aistriú mar “Bright Young Thing”, nó “clóca uaithne” a aistriú mar “cloak of green astrakhan”:

‘An Crann’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘As for the Quince’ (Muldoon, Paul)
Do tháinig bean an leasa le <i>Black & Decker</i> , do ghearr sí anuas mo chrann. D’fhanas im óinseach ag féachaint uirthi faid a bhearraigh sí na brainsí ceann ar cheann. (<i>Pharaoh’s Daughter</i> 36, 38).	There came this bright young thing with a Black & Decker and cut down my quince-tree. I stood with my mouth hanging open while one by one she trimmed off the branches. (<i>Pharaoh’s Daughter</i> 37, 39).

‘Deora Duibhshléibhe’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Dora Dooley’ (Muldoon, Paul)
Dá mbuailfinn anois leis an mBean Sí Deora Duibhshléibhe is í ag teacht ag caoineadh Gheartaigh Mhurargáin: seanbheainín liath faoi chlóca uaithne is madra beadaí faoina hascaill (<i>chihuahua</i> , ní foláir) (<i>The Astrakhan Cloak</i> 46).	If I should now come upon the banshee Dora Dooley on her way to keen the Fitzgeralds of Murrargane with her cloak of green astrakhan and a lap-dog under her oxtreen (a Chihuahua undoubtedly), (<i>The Astrakhan Cloak</i> 47).

Tá tábhacht leis an éiginnteacht agus leis an idirphlé a spreagann a leithéid in intinn an léitheora dhátheangaigh. Tá aird léirmheastóirí tarraingthe ar an leagan aistrithe de bean an leasa a sholáthair Muldoon (Cronin, “Movie-Shows from Babel” 71; Harris 33), ach cá bhfios nach é sin go díreach a shíl Muldoon a tharlódh? I ndeireadh na dála, is idirphlé leis an mbuntéacs atá mar thoradh ar an gcinneadh seo. Tarraingeoidh “bright young thing” aird an léitheora chomparáidigh nó dhátheangaigh ar an mbuntéacs, ar na cúiseanna míchearta ar dtús, b’fhéidir. Is ionann “bean” a aistriú mar “thing” agus sampla de shainiúlacht inscne chomh maith leis na forchialla cultúrtha a bhaineann leis an lios sí a chur ó mhaith. Díol spéise, áfach, is ea go bhfuil na samplaí seo ag teacht leis an áitiú nach ann d’aon mhodh aistriúcháin chinnte sa chomhthéacs iarchoilíneach:

D. Robinson (1997: 98, 108-13), arguing against Venuti and Niranjana, suggests that no single mode of translation can serve all the ends of postcolonial contexts. He recommends middle grounds, playful and creative mistranslations, and continual retranslation, among other tactics (Robinson 1997: 98, 108-13; Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 300).

Níl an t-áitiú gur “playful and creative mistranslations” a bhí mar bhonn le straitéis Muldoon gan réamhtheachtaí. Ní gá gurb ionann mídhílseacht don fhocal agus mídhílseacht don bhrí. Is filíocht atá á haistriú; ba chóir go n-éileodh an fhilíocht níos mó

ná léamh aonuaire. Seachas glacadh leis go bhfuil Muldoon *mídhílis* ar leibhéal léacsach, ní mór a chur san áireamh go mb'fhéidir go bhfuil iarracht á déanamh aige dúshlán na filíochta a aistriú. Is é 'As for the Quince' atá ag freagairt do 'An Crann' (*Pharaoh's Daughter* 36), mar shampla. Ní dílseacht ar leibhéal léacsach atá i gceist, ach tá dílseacht don íomhá i gceist. D'fhéadfaí siombalachas eile fós a lua leis an "quince-tree"; is crann é a fhásann sa Tuirc, bíodh is nach crann dúchasach de chuid na Tuirce é. Ba as an Tuirc d'fhear céile Nuala Ní Dhomhnaill. Sampla eile atá ag teacht lena bhfuil á áitiú agam é "the Otherworld Club or the Faerie Queen" a bheith ag freagairt do "sa lios":

'Comhairle Ón mBean Leasa' (Ní Dhomhnaill, Nuala)	'The Heist' (Muldoon, Paul)
De ghnáth nuair a théim ar mo chuairt oíchiúil isteach sa lios cuireann siad suandrugá isteach sa chaidé chugham ag cinntiú go ndearmhadaim a bhfeicim is a gcloisim sara dhúisim, (<i>Pharaoh's Daughter</i> 144).	Every night it's the same old story; I make my way into the <i>Otherworld Club</i> or the <i>Faerie Queen</i> where someone slips me a Mickey Finn or puts a knock-out pill in my coffee so that by the time I come to I've forgotten all I've seen and heard. (<i>Pharaoh's Daughter</i> 145).

Bealach eile leis an mídhílseacht straitéiseach a mhíniú féachaint ar mhodh aistrithe na dteicnící filíochta, aistriú na ríme, mar shampla. Tá sé ráite ag Muldoon go bhfuil spéis ar leith aige i leathrím (Donaghy and Muldoon 78). Tá sé tugtha le fios aige gur gá an mórfhictiúr a chur san áireamh i gcónaí, agus nach bhfuil tairbhe ag baint le cleasaíocht aeistéitiúil mura bhfuil sé ag cur leis an dán ina iomláine (Donaghy and Muldoon 80). Pointe eile a eascraíonn as an méid atá ráite ag Muldoon faoina chur chuige is ea go bhfuil cosúlacht áirithe idir a chur chuige cruthaitheach féin agus a straitéis aistriúcháin, go háirithe chomh fada is a bhaineann leis an acrabataic shamhlaíoch agus suntas na sraitheanna:

Muldoon delights in half rhyme, gives rein to puns and homophonic suggestion, and is as interested in sonic links between words as semantic ones; employing a dazzling range in both vocabulary and allusion, he often calls attention to his own high style and imaginative high jinks. . . . One might say that Muldoon's poetry is concerned with *seeing things* in several senses of that phrase (Keller and Muldoon 2).

Saintréith de straitéis Muldoon is ea neamhaird a thabhairt ar théarmaí áirithe ón mbuntéacs. Ní chiallaíonn sé sin go bhfuil neamhaird á thabhairt aige ar an mbuntéacs, áfach. Ní mór a chur san áireamh go bhfuil cinntí comhfhiosacha á ndéanamh aige. Is sampla sofheicthe é “ál na n-éan neamhaí”:

‘Titim i nGrá’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘I Fall in Love’ (Muldoon, Paul)
<p>Is ní hí an titim, ná an t-éirí aníos san earrach – an searradh guaille, an cur chun cinn arís, ag tabhairt faoin saol, ag máirseáil bhóithrín an rí is measa liom, ach an t-amhras atá orm faoi. Croithimid dinn brat sneachta, an tocht cleití oigheartha a thiteann ó ál na n-éan neamhaí. Caithimid uainn é, mar dhuaireas, i gcúil an choicís, meallta ag straois na gréine is an teas. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 22).</p>	<p>For it’s neither the fall nor the coming to in spring – neither shrug of the shoulders nor sudden foray down that boring ‘little road of the King’ – but something else that makes me wary: how I throw off the snowy sheet and icy quilt made of feathers from some flock of Otherworldly birds, how readily I am beguiled by a sunny smile, how he offers me a wing. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 23).</p>

Tá saothar Ní Dhomhnaill breac le tagairtí follasacha agus neamhfhollassacha don saol eile. Tá Muldoon ag tarraingt airde ar an bpointe seo trí cheannlitir a thabhairt don fhocal “Otherworldly”. Is é *heavenly* agus *celestial* an phríomhchiall foclóra atá le *neamhaí* (Foclóir Gaeilge-Béarla Uí Dhónaill), rud a chiallaíonn go bhféadfaí *mídhílseacht* a chur i leith Muldoon. Pointe tábhachtach, áfach, is ea gur fianaise é “Otherworldly” go bhfuil Muldoon dílis do mheafar leanúnach i saothar fileata Ní Dhomhnaill i.e. an saol eile. Tá mórán aidhmeanna á gcomhlíonadh ag Muldoon san am céanna; tá sraitheanna go leor sa mhullach ar a chéile:

Armagh was a peasant society that really had not changed for a long time. I remember vividly a neighbor plowing with horses, people planting turnips with a turnip barrow. There were tramps, gentlemen of the road. One of them was called Paddy Patch, and there was one called Forty Coats, because he wore so many layers. Layers are the secret, you know (Wilson and Muldoon 2004).

Sa dán ‘An Chéad Amharc’, is é “from Alaska to the Azores” atá ag freagairt do “ós na tíortha teo suas go dtí na farraigí fuara”:

‘An Chéad Amharc’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘First Sight’ (Muldoon, Paul)
Tá an t-oileán lán de bhláthanna is de chnónna aduaine agus is féidir leis bogadh leis ar fuaid na cruinne ós na tíortha teo suas go dtí na farraigí fuara. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 78).	This island has flowers and plants and exotic nuts galore and moves swiftly about the planet from Alaska to the Azores. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 79).

Is é *from the warm countries to the cold seas* a bheadh mar thoradh ar chúl-aistriú “ós na tíortha teo suas go dtí na farraigí fuara”. Dá mba rud é go raibh tús áite á thabhairt ag Muldoon don aistriúchán litriúil sa chomhthéacs seo, ní bheadh dé ar “Alaska” ach oiread le “the Azores”. É sin ráite, tá fuacht agus teas le brath sa spriocthéacs mar atá sa bhuntéacs. Ciallaíonn sé sin gur íomhánna seachas focail a bhí ag dó na geirbe don fhile-aistritheoir sa chomhthéacs áirithe seo.

Is léir freisin go bhfuil Muldoon toilteanach aistriúcháin chultúr-neodracha a sholáthar ó am go chéile. Dá mbeifí le díriú ar an dán aonair, seachas ar an díolaim dánta, mar aonad anailise, d’fhéadfaí glacadh lena leithéid mar shamplaí de straitéis dúchasaithe. I scéalta béaloidis na hÉireann is í an Ghlas Ghaibhneach, bó na torthúlachta agus an táil; is é “the Inexhaustible Cow” atá anseo thíos:

‘Loch a’Dúin’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘The Lay of Loughadoon’ (Muldoon, Paul)
‘Nuair a bhí Éire faoi dhraíocht is dhá cheann ar gach caora saraí chrúigh an bhean an Ghlas Ghaibhneach isteach i soitheach a bhí mar chriathar bhí dair ag fás sa Mhóin Mhór, is eilití á seilg ann ag na Fianna . Bhí Éire fós ag Cáit Ní Dhuibhir is dhá chluas capaill ar Labhraidh Loingseach.’ (<i>The Astrakhan Cloak</i> 64).	‘When Ireland was still under a spell and every sheep had two heads forsooth and before the Inexhaustible Cow had been milked into the sieve and oak-trees grew in the Big Bog where the Fianna went in chase of deer, the country belonged to Kate Dwyer, begob, and Larry Lynch had horses’s ears.’ (<i>The Astrakhan Cloak</i> 65).

Beidh a fhios ag an léitheoir dátheangach nach ag freagairt do *bó* atá “cow”. Beidh air dul sa tóir ar bhrí an Ghlais Ghaibhnigh. Tá idirphlé idir an buntéacs agus an spriocthéacs á spreagadh. Tá tuilleadh fianaise fós ar an idirphlé comhfhiosach idir an t-eachtrannú agus an dúchasú le fáil in ‘An tOileán’:

'An tOileán' (Ní Dhomhnaill, Nuala)	'The Island' (Muldoon, Paul)
<p>Nuair a nocht an t-oileán ar dtúis mar léas i mBun Cárthaí, i gceantar farraige nach raibh aon ní roimhe riamh ann do dhein muintir na háite iontas is scéal nua de.</p> <p>Do líon an domhan móra is a mháthair isteach i gcairteacha is mar a dúirt an fear i dtaobh an chaca mhóir a dhéanfá i lár an bhóthair gan ach é a chur amach ar Raidió na Gaeltachta – do tháingadar anoir is aneas is aniar is aduidh ag féachaint air.</p> <p>Bhí scuainte móra gluaisteán ag gabháilt siar os cionn dhá mhíle slí ar dhá thaobh de bhóthar na faille. Chaith cuid acu beaiceáil suas i gcoinne an aird le méid agus stuacaíocht an tráchta a bhí ina gcoinne.</p> <p>Bhí cuid eile acu a chuaigh ar lár i dTráigh an Choma nuair a thriaileadar casadh ar an ngaineamh ann. Cuireadh fios ansan ar tharracóir chun iad a bhogadh agus is amhlaidh a dhein seo cocstí ceart den obair.</p> <p>Sa deireadh Caitheadh flít Gardaí a chur amach chucu chun stiúir a chur orthu. Dúnadh an bóthar sa tranglam ach roimhe sin dhein lucht díolta uachtar reoite is sceallóg a mbuilín orthu. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 80).</p>	<p>When the island appeared out of nowhere like that half-rainbow that sometimes appears south-west of Slea Head the locals were all agog.</p> <p>The world and his wife and mother piled into their motors and, as the man said about taking a crap in the middle of the road just to get a mention on the wireless, they came from all arts and parts to take a gander.</p> <p>They were lined up bumper to bumper for more than two miles on both sides of the coast road. Some of them had to back up on to the shoulder on account of the sheer force of oncoming traffic.</p> <p>Others got bogged down on Coumeenole Strand when they tried to turn around on the sand. They sent for a tractor to pull them out which made a right balls of the whole thing.</p> <p>At the end of the day a whole fleet of Guards had to be dispatched to restore law and order. In the midst of all this confusion the road was closed though not before the ice-cream and fish-and-chip vendors had made a killing. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 81).</p>

Is é “the wireless” atá ag freagairt do “Raidió na Gaeltachta”. Is é “Slea Head” atá ag freagairt do “Bun Cárthaí”, bíodh is gurb é *Caragh Creek* an leagan oifigiúil Béarla. Is é “Coumeenole Strand”, an leagan oifigiúil, atá ag freagairt do “Tráigh an Choma” níos faide anonn sa dán céanna, áfach. Is fianaise iad na samplaí thuasluaite, agus samplaí eile nach iad, gurb ionann aistriúcháin a bhféadfaí *neamhréireanna* a thabhairt orthu ar an gcéad amharc, agus fianaise ar straitéis chinnte a bheith ag an aistritheoir seachas a mhalairt.

Is léir freisin gur nós le Muldoon iarracht chomhfhiosach a dhéanamh a bheith dílis d’éifeacht fhileata, trí chóras cúiteach. Ar lámh amháin, is é “with their judders and jolts and jostles” atá ag freagairt do “go tultanta taltanta talantur”, ach ar an lámh eile, is é “a car backfires” atá ag freagairt do “foghraíonn fothram fo-chairr”:

‘Coco-de-Mer’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Coco-de-Mer’ (Muldoon, Paul)
Níor leomhamair ár gceannaithe a iontó, meaits a lasadh ná oiread is corraí. D’imigh na crainn tharainn de thruist láidir go tultanta taltanta talantur. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 90).	and didn’t dare look back or light a match or move a muscle as the trees went jumbering past with their judders and jolts and jostles. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 91).

‘Radharc ó Chábán tSíle’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘The View from Cabinteely’ (Muldoon, Paul)
I measc na línte bána tithíochta foghraíonn fothram fo-chairr. Gaibheann lucht rothar thar bráid i strillíní mantacha dubha. Éalaíonn ribíní deataigh ó gach simléir; i gcistiní tá scáileanna laistiar des na cuirtíní lása ag ullmhú suipéir. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 20).	A car backfires in the next avenue. The bicycle-brigade in headlong, straggling retreat. Smoke rising from chimneys. Those shades behind lace shades, cooking up a storm. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 21).

Is léir freisin go bhfuil neamhaird straitéiseach tugtha aige ar éifeacht fhileata i gcásanna eile fós. Is ionann “not a care in the world” a bheith ag freagairt do “gan cíós, cás ná cathú” agus samplaí de neamhaird a thabhairt ar ghné aeistéitiúil na filíochta:

'An Chinniúint, Mar Chat Dorcha' (Ní Dhomhnaill, Nuala)	'Destiny' (Muldoon, Paul)
Tá monabhar bog crónánach le clos ó dhaoine ag siúl timpeall gan faic le déanamh acu, gan cíós, cás ná cathú. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 42).	The droning on and on of passers-by with time to kill and not a care in the world. (<i>The Astrakhan Cloak</i> 43).

Is ionann líon na siollaí sa bhuntéacs agus sa spriocthéacs sa chás seo, áfach. Is ionann “a racket raised” a bheith ag freagairt do “ina chlibirt cheart” agus sampla de dhílseacht don ghné aeistéitiúil agus do bhrí an bhuntéacs araon:

'Baisteadh na Murúch' (Ní Dhomhnaill, Nuala)	'The Order of Baptism' (Muldoon, Paul)
Bhí cuid acu ar feadh tamaill mhóir chomh séantach sin ar uisce gur dhiúltaíodar glan fiú do ghnás an Bhaiste. Bhí sé ina chlibirt cheart ar feadh i bhfad idir iad agus cléirigh na Deoise. (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 96).	There were some of them who had been so long and so strongly in denial of water they completely refused its use in the ritual of Baptism. There was such a racket raised about it between themselves and the clergy of the Diocese. (<i>The Fifty Minute Mermaid</i> 97).

Is fianaise iad na pointí thuasluaite go bhfuil tábhacht ar leith ag baint le straitéis Muldoon maidir leis na buntáistí a bhaineann leis an aistriúchán litriúil i gcomparáid leis an aistriúchán liteartha, mar chuid de straitéis aistriúcháin, a phlé. Éiríonn le Muldoon, seachas aistritheoir filíochta ar bith faoi chaibidil, ach amháin Gearóid Mac Lochlainn (*Sruth Teangacha* 2002), a chur ina luí ar an léitheoir go bhfuil tús áite á thabhairt aige don aistriúchán liteartha, bíodh is gur straitéis mheasctha a bhíonn á cleachtadh aige. An *mhídhílseacht dhílis* is cúis leis sin. Tarraingíonn a leithéid aird ar a laghad suntas a bhaineann le dílseacht ar leibhéal léacsach i bhfiontar aistriúcháin liteartha, ó mhionteanga go mórtheanga. Is bealach éifeachtach é seo chun aird a tharraingt ar shuíomh an bhuntéacs, nó, níos tábhachtaí fós, nuair is aistriúchán ó mhionteanga go mórtheanga atá i gceist, ar chumhacht an phobail choilínithe, ‘Given that colonialism’s violence erases or distorts beyond recognition the *names* of the colonized, it seems important *not* to translate proper names in a post-colonial or decolonizing practice’ (Niranjana 183). Tá deis á thabhairt ag Muldoon do chultúr an bhuntéacs an fód a sheasamh i gcultúr cumhachtach na mórtheanga.

Straitéis Aistriúcháin Eiléan Ní Chuilleanáin

D’ainneoin go measaimse gurb é an *skopos* céanna atá mar bhonn le straitéis Ní Chuilleanáin, Hartnett agus Muldoon, tá straitéis Ní Chuilleanáin beagán éagsúil ar chúis ar leith, ‘ . . . the impulse towards translation flows through Ní Chuilleanáin’s work . . . ’ (O’Malley 179). Ciallaíonn sé sin gur soiléire an macalla liteartha i saothar aistrithe Ní Chuilleanáin i gcomparáid leis an mbeirt eile. Éilíonn cinntí áirithe atá déanta ag Ní Chuilleanáin, a bhfuil an chuma orthu gur aistriúcháin mhídhílse iad ar an gcéad léamh, iniúchadh foighneach, ‘ . . . Ní Chuilleanáin’s work inclines toward the meditative and intellectual, and prefers the implicit to the explicit’ (Stanfield 149). Tá ceist thábhachtach le cur sa chomhthéacs seo; an ionann macalla liteartha an aistritheora a bheith le cloisteáil sa spriothéacs agus plúchadh ghuth údar an bhuntéacs? Nó, an ionann an macalla liteartha agus fianaise gur dócha leis an aistritheoir gur creat é an buntéacs chun dánta nua a bhunú air? Sa chomhthéacs áirithe seo, is fianaise í an straitéis eachtrannaithe, agus an foilseachán dátheangach, nach ann dá leithéid sin de bhaol. Ní mór a chur san áireamh freisin nach i dtéacsanna aistrithe amháin a bhíonn a leithéid de mhacallaí le cloisteáil; tá macallaí litríochtaí eile agus údar thar a chéile le cloisteáil i ngach saothar liteartha.

Tá sé ráite ag Ní Dhomhnaill go ndeachaigh litríocht an Bhéarla go mór i bhfeidhm uirthi, saothar le Shakespeare agus John Berryman ina measc (Ní Dhomhnaill and Frawley 138-139). Tá Ní Chuilleanáin i ndiaidh cur ar chumas Ní Dhomhnaill comhrá a choinneáil le mórfhilí Eilíseacha, leithéidí Thomas Nashe, William Shakespeare, agus Edmund Spenser. Is é “Spring, the sweet spring” (*The Water Horse* 97), líne as dán cáiliúil den teideal céanna le Nashe, atá ag freagairt do “Níor thugamair féin an samhradh linn”; líne a thugann an t-amhrán cáiliúil Gaeilge ‘Thugamar Féin an Samhradh Linn’ chun cuimhne. Tá “In my heart, in my core” ag freagairt do “atá im’ chroí im’ lár”. Is líne as an dráma *Hamlet* (Gníomh 2, Radharc 2) é “In my heart’s core, ay, in my heart of heart”:

‘Fhir a’ Bháta’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Fhir a’ Bháta’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
<p>Nuair a d’fhágais do churachán coirt bheithe taobh leis an dtóinn ag cur ceangal lae is bliana uirthi i gcás ná beifeá riamh uaithi ach aon uair a’ chloig amháin,</p> <p>do chuiris dhá théad i muir agus téad i dtír uirthi in áit nach raibh tonn dá bualadh, gaoth dá luascadh, grian dá grianscoltadh nó fiú préacháin an aeir ag déanamh caca uirthi.</p> <p>Tú féin a bhí tar éis í a thógaint ó bhonn, ag sairseacht ar bhalcóin do thí samhraidh, ag fí meathán agus tuigí dearga i bhfráma naomhógach. D’aithníos láithreach tú is thuig an gaol nach féidir a shéanadh a chuirfidh orm an doras a dhúnadh amach anseo le hosna thuirseach.</p> <p>Is dála an phailnithe tré uisce a imíonn ar lus na ribín mar a scaoiltear aníos na blátha fireann ó íochtar an duibheagáin is go snámhann na staimíní lastaithe le gráinníní troma pailín, iad á gcumhdach ó uachtar an uisce ag báidíní beaga pontúin na bpiotal,</p> <p>seol, a bhuachaillín, seol do bhád isteach sna trí phiotal gléineacha atá im’ chroí im’ lár. (<i>The Water Horse</i> 48).</p>	<p>When you left Your light boat of birchbark Beside the wave Putting a binding Of a year and a day on her Though you planned to be away For only an hour,</p> <p>You laid two cords on the sea And one on land In a place where no Wave would beat her, Wind would shake her, Sun would burn her, Or even crows flying Could shit on her.</p> <p>She was your own Made from the start, you Lounging on the terrace Of your summer home Weaving red stripes In the shape of a boat. I spotted you at once, Felt the core kinship That will not be denied So that since then When I close the door I sigh wearily.</p> <p>So, like the pollen on water That travels on ribbonweed – The male flower shoots up</p> <p>Out of the dark water And the stamens float, loaded With small grains of pollen, Kept from the water By little pontoon boats, The petals –</p> <p>Sail in, my lad, Sail your boat In between the shining petals In my heart, in my core. (<i>The Water Horse</i> 51).</p>

Is líne as saothar eile fós le Shakespeare, *Antony and Cleopatra* é “*’Tis the god Hercules, whom Antony loved / now leaves him*”, atá ag freagairt do “is é an dia Hercules, a ghráigh Anthony, atá á fhágaint”:

‘Clabhsúr’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Closure’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
Chualasa leis, mar a bheadh i dtaibhreamh, é ag gabháilt thar bráid, a scol amhráin is a phort feadaíola aige faoi mar a bheadh óbónna i dtaobh thíos den stáitse ‘is é an dia Hercules, a ghráigh Anthony, atá á fhágaint’ – (<i>The Water Horse</i> 76).	I heard him passing too, though as if In a dream, a voice Singing and a scatter of notes on the whistle Like the sound of oboes within the stage <i>’Tis the god Hercules, whom Antony loved now leaves him</i> – (<i>The Water Horse</i> 77).

Agus tá fianaise eile fós ar mhacallaí liteartha Ní Chuilleanáin le tabhairt faoi deara sa dán ‘Fionnuala’:

<p>‘Fionnuala’ (<i>iarchlaochlaithe</i>) (Ní Dhomhnaill, Nuala)</p>	<p>‘Fionnuala’ (<i>after her change</i>) (Ní Chuilleanáin, Eiléan)</p>
<p>Dá gcaithfinn faid mo shaoil ag cuimhneamh air is an saol atá romhainn – trí chéad bliain ar Loch Dairbhreach, trí chéad bliain ar Shruith na Maoile is an trí chéad deireanach in Iorras Dhomhann agus in Inis Gluaire – sin naoi gcéad bliain ar fad ar muir, ‘ár n-uail le healtaibh éan,’ ní fhéadfainn ciall ar bith a bhaint den ghníomh a d’fhág lasmuigh den dtairseach teolaí sinn, ag caoi ar locháin reoite; a chuir lasmuigh de pharaiméadair na daonnachta sinn, ag plé le himeachtaí atá thar ár n-eolas; a chiallaigh go mbeadh nádúr an éin is a bhallaibh beatha ag roinnt go deo linn – an ghileacht, an muineál caol, an clúmh min, agus an ceol glórmhar. Níorbh fhiú riamh an t-athrú, níorbh fhiú riamh an claochló. Cé go bhfuil againn fós ár nguthanna daonna a bhréagann na slóite, ár gciall, ár gconn, ár nglórtha binne is ár nGaeilge féin, do thabharfainn aon rud ach bheith saor ón mallacht, is ós na geasaibh droma draíochta seo a bhain ár gcló nádúrtha dinn ag bronnadh crot agus nádúr an éin orainn. (<i>The Water Horse</i> 124).</p>	<p>If I spent all my life Thinking about it, And all of eternity – Three hundred years on Lake Derravaragh, Three hundred on the Sea of Moyle And the last three hundred in Errislannan And in Inishglorey, That is nine hundred years on water <i>Our cries among the flocks of birds</i> I could not start to make sense of the deed That left us outside that warm threshold Wailing on frozen lakes, That put us beyond the bounds of humankind To wrestle beyond our knowledge, To discover that the bird’s nature And the bird’s limbs Were shared with us forever – The whiteness, the slender neck, the soft feathers, And the singing voice. It was never worth it, the change, The total alteration. Although our human voice remains To enchant the hearers, Our mind, our sense, our sweet music And even our Gaelic tongue remains, What would I not give To be free from the curse, The dread laws we obey, That took our natural shape away And gave us the blood and shape of birds. (<i>The Water Horse</i> 125).</p>

Is líne as ‘The Renegado’ le Philip Massinger é “To enchant the hearers” atá ag freagairt do “a bhréagann na slóite”. Bhí cáil ar leith ar an dráma ‘The Renegado’ i ngeall ar an léargas a tugadh ann ar choimhlint chultúrtha idir Eoraip na Críostaíochta agus Afraic Thuaidh na Moslamach. D’fhéadfaí glacadh le ‘Fionnuala’ mar shiombail den choimhlint chultúrtha chomh maith i.e. an cainteoir Gaeilge a bhfuil a *cló nádúrtha* bainte di, atá

anois ar an imeall nó *lasmuigh*, nó mar shiombail den athrú reachta a tharla mar gheall ar an bpróiseas coilínithe (Potts 68-69). Nó, d’fhéadfaí a rá gur meafar do chás an bhanfhile Ghaeilge í *Fionnuala*, meafar atá tugtha slán ag Ní Chuilleanáin agus nach bhféadfaí a thuiscint gan cúlra stairiúil na hÉireann a thuiscint, ‘As an Irish language poet, Ní Dhomhnaill feels as if she were reduced to a *walking ghost* or *corpse* in an Ireland in which English dominates the majority of everyday discourse’ (Ní Dhomhnaill and Frawley 14). Léamh eile ar na línte seo is ea gur dócha le *Fionnuala* go bhfuil tábhacht leis an riocht sealadach i.e. riocht na heala, chomh fada is a bhaineann le glór eile a thabhairt di. A dhála sin, tá sealadachas ag baint leis an spriothéacs Béarla, sealadachas a bhfuil tairbhe le baint as i.e. glór eile a thabhairt d’fhilíocht Ghaeilge Ní Dhomhnaill. Glacann Hiroko Ikeda leis seo mar fhianaise ar an inní atá ar Ní Dhomhnaill gur i riocht eile ar fad a bheidh aird á díriú ar an litríocht Ghaeilge i.e. an t-aistriúchán go Béarla (55).

Líne spéisiúil eile ón dán ‘Fionnuala’ é “Our cries among the flocks of birds” atá ag freagairt do “ár n-uail le healtaibh éan”, líne atá le fáil sa ghearrscéal ‘The Bell’s Hollow’ le Hans Christian Andersen. Is ag tagairt d’áit chónaithe na murúch fir atá teideal ghearrscéal Andersen. Ba é Andersen a scríobh an síscéal cáiliúil ‘The Little Mermaid’, murúch bheag a raibh ceisteanna féiniúlachta ag dó na geirbe di. Murab ionann agus an mhurúch bheag i síscéal Andersen, ‘The Little Mermaid’, a bhí toilteanach cúl a thabhairt don fharrage agus do riocht na murúiche ar mhaithe le seilbh a fháil ar anam daonna, is é príomhtheachtaireacht *The Water Horse*, agus díolamaí dátheangacha uile Ní Dhomhnaill, nach ionann iompú go sealadach i dtreo an Bhéarla agus cúl a thabhairt dá hanam Gaelach. Is leis an nGaeilge a bhaineann an bhuaire. Níl Ní Dhomhnaill ag brath ar an mBéarla ach tá sí toilteanach úsáid straitéiseach a bhaint as. Is file Gaeilge í, is amhlaidh a bheidh go deo; is le cultúr Gaelach na hÉireann a bhaineann sainiúlacht a glóir, is amhlaidh a bheidh go deo. Chomh maith leis sin, tá cosúlachtaí áirithe idir an dán ‘Fionnuala’ agus ‘The Song of Fionnuala’ as *Irish Melodies* (Moore 52). Is minic a ghlactar le *Irish Melodies* mar sheift a thug glór liteartha don fho-íochtarán (Ryder 183). D’fhéadfaí an rud céanna a rá faoin aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla – is sampla é de ghlór eile a bheith á thabhairt don Ghaeilge.

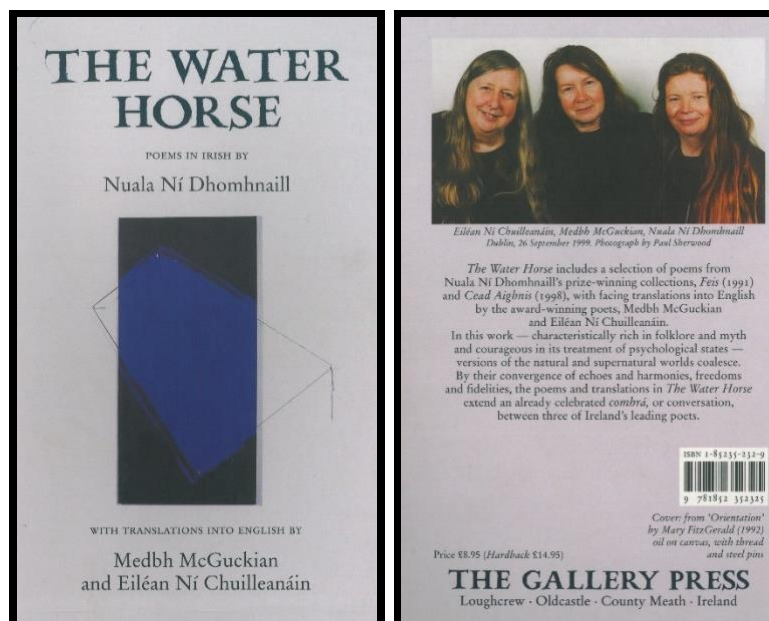
Gné eile de straitéis eachtrannaithe Ní Chuilleanáin is ea go n-éiríonn léi aird a tharraingt ar an tábhacht a bhaineann le miotaseolaíocht agus béaloideas na hÉireann mar fhoshraith den fhéiniúlacht náisiúnta, tuiscint atá á treisiú i bhfilíocht Ní Dhomhnaill. Sa

dán ‘*Fhir a’ Bháta*’ tá réamhthagairt a d’fhéadfadh líne as *Kalevala* na Fionlainne a mheabhrú don léitheoir grinnsúileach:

‘ <i>Fhir a’ Bháta</i> (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘ <i>Fhir a’ Bháta</i> (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
Nuair a d’fhágais do churachán coirt bheithe taobh leis an dtóinn ag cur ceangal lae is bliana uirthi i gcás ná beifeá riamh uaithi ach aon uair a’ chloig amháin, (<i>The Water Horse</i> 48).	When you left Your light boat of birchbark Beside the wave Putting a binding Of a year and a day on her Though you planned to be away For only an hour, (<i>The Water Horse</i> 49).

Bhí ról lárnach ag *The Kalevala* i bhféiniúlacht náisiúnta na bhFionlannach a chothú. Sa sliocht thuas is é “Your light boat of birchbark” atá ag freagairt do “do churachán coirt bheithe”. Is líne as *The Kalevala* é “Rocking in my boat of birch-bark”. Má ghlacann Ní Chuilleanáin le *The Water Horse* mar shaothar a bhfuil ról ar leith aige i gcothú fhéiniúlacht náisiúnta na hÉireann, is ag tabhairt tús áite don eachtrannú a bheidh sí. Maítear ar bhlurba *The Water Horse* gur comhrá idir triúr de mhórfhilí na hÉireann atá ann (1999). Sílim, áfach, gur comhrá idir i bhfad níos mó ná triúr atá i gceist de thairbhe na straitéise aistriúcháin eachtrannaithe a chleacht Ní Chuilleanáin. D’fhéadfaí glacadh leis chomh maith gur mheas Ní Chuilleanáin gur bhain siombalachas agus tábhacht le Ní Dhomhnaill, banfhile mionteanga, a chur taobh le leithéidí Shakespeare agus Nashe, fearfhilí mórtheanga. Tá saothar Ní Dhomhnaill á idirnáisiúnú; idirnáisiúnú atá á éascú, go straitéiseach, trí mheán na mórtheanga. Tá an t-áitiú gurb é cultúr Ní Dhomhnaill seachas focail Ní Dhomhnaill, an t-aonad aistriúcháin a shamhlaíonn an t-aistritheoir, ag teacht leis an tuiscint sin, d’ainneoin a dhílse is atá Ní Chuilleanáin don fhocal aonair. Tá an chuma ar an scéal nach sciorrann oiread agus focal amháin den bhuntéacs uaithi.

Is léir freisin go bhfuil nasc idir na patrúin intéacsúla agus pharaitéacsúla in *The Water Horse*, agus patrúin na ndíolamaí eile. Ní ann don réamhrá mínitheach, don fhonóta, ná don iarnóta. Ach níl údar an bhuntéacs á cheilt ag an aistritheoir:

Patrún soiléir amháin atá le tabhairt faoi deara chomh fada is a bhaineann leis na léirmheasanna atá scríofa faoi *The Water Horse* is ea go dtagraítear anseo is ansiúd do straitéis na n-aistritheoirí:

Medbh McGuckian seems to operate on an assumption that only the other extreme is adequate to her imagined world – familiar syntax and phrasing are eschewed. Eiléan Ní Chuilleanáin’s poems need no such strategies: there is a quiet, assured confidence that everyday language will rise to the occasion. Ní Chuilleanáin has translated poems that are nearer to conversational register and her clarity and no-special-effects approach reflect the originals well (Ní Fhoghlú 117).

Ní gá, áfach, go mbeadh gach a bhfuil sna léirmheasanna ag teacht lena bhfuil á mhaíomh agamsa. Ní dócha, mar shampla, gur féidir a rá gur straitéis gann in éifeachtaí speisialta a chleachtann Ní Chuilleanáin. Is ann do na héifeachtaí speisialta, ach tá siad ceilte ar an gcéad chúpla léamh i.e. na naisc *dhofheicthe* a chruthaítear idir litríocht agus miotaseolaíocht náisiúnta agus idirnáisiúnta, mar shampla. Eascraíonn pointe spéisiúil as sliocht eile fós as léirmheas Shíobhán Ní Fhoghlú, ‘Readers of English can never experience a Nuala poem with all of its linguistic and cultural reverberations intact’ (118). Dá bhfágfaí an focal *never* ar lár as an abairt thuasluaite b’ionann é agus fianaise ar iarmhairt dhiúltach a bheith ag an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla. Bheadh an baol ann go gceapfadh an léitheoir go raibh filíocht á cumadh trí Bhéarla ag Nuala Ní Dhomhnaill dá mbeadh a macallaí teangeolaíocha agus cultúrtha ar fad le cloisteáil ag an léitheoir Béarla.

Ní gá ach oiread go mbeadh *éifeachtaí speisialta* Ní Dhomhnaill soiléir ar an gcéad léamh. Is fianaise é sin, ainneoin dílseacht Ní Chuilleanáin don fhocal aonair, go bhfuil sí dílis do dhúshlán na filíochta freisin. Tá roinnt mhaith tagairtí bíobalta sna spriochtéacsanna, mar shampla. Is fianaise iad tagairtí dá sórt de thrasnú áirithe a bheith idir saothar Ní Chuilleanáin, an file, saothar a maíonn Irene Gilsean Nordin claonadh láidir spioradálta a bheith ann (*Reading Eiléan Ní Chuilleanáin* ii), agus saothar Ní Chuilleanáin, an t-aistritheoir. Is é “Felt the core kinship / That will not be denied” atá ag freagairt do “is thuig an gaol / nach féidir a shéanadh”. Tagraítear i Soiscéal Mharcais (2: 1-12) do “A love that will not be denied”:

<p>‘Fhír a’ Bháta’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)</p>	<p>‘Fhír a’ Bháta’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)</p>
<p>D’aithníos láithreach tú is thuig an gaol nach féidir a shéanadh a chuirfidh orm an doras a dhúnadh amach anseo le hosna thuirseach. (<i>The Water Horse</i> 48).</p>	<p>I spotted you at once, Felt the core kinship That will not be denied So that since then When I close the door I sigh wearily. (<i>The Water Horse</i> 51).</p>

Is é “To be free from the curse / The dread laws we obey” atá ag freagairt do “ach bheith saor ón mallacht / is ós na geasaibh droma draíochta seo”. I Leabhar na nGalátach tagraítear do “Christ redeemed us from the curse of the law”:

<p>‘Fionnuala’ (<i>iarchlaochlaithe</i>) (Ní Dhomhnaill, Nuala)</p>	<p>‘Fionnuala’ (<i>after her change</i>) (Ní Chuilleanáin, Eiléan)</p>
<p>Cé go bhfuil againn fós ár nguthanna daonna a bhréagann na slóite, ár gciall, ár gconn, ár nglórtha binne is ár nGaeilge féin, do thabharfainn aon rud ach bheith saor ón mallacht, is ós na geasaibh droma draíochta seo a bhain ár gcló nádúrtha dinn ag bronnadh crot agus nádúr an éin orainn. (<i>The Water Horse</i> 124).</p>	<p>Although our human voice remains To enchant the hearers, Our mind, our sense, our sweet music And even our Gaelic tongue remains, What would I not give To be free from the curse, The dread laws we obey, That took our natural shape away And gave us the blood and shape of birds. (<i>The Water Horse</i> 125).</p>

Ní gá glacadh leis na samplaí thuas, áfach, díreach mar thrasnú idir saothar fileata Ní Chuilleanáin agus a straitéis aistriúcháin, d’fhéadfaí glacadh leo mar iarracht a bheith dílis don neas-suíomh cultúrtha atá le sonrú i saothar Ní Dhomhnaill. Mar is léir ó na samplaí thuas tá saothar Ní Dhomhnaill á chur taobh le ceann de na saothair is cáiliúla a foilsíodh riamh, an Bíobla. Ar lámh amháin, tá deighilt shuntasach idir teanga an Bhíobla agus teanga Ní Dhomhnaill. Tá an sean agus an nua á gcur taobh lena chéile i bhfilíocht Ní Dhomhnaill; “bean an leasa”, ar lámh amháin, agus “juggernaut”, “videotapes”, agus “computers and all”, ar an lámh eile:

‘ Bean an Leasa mar Shíobshiúlóir ’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘ The Fairy Hitch-Hiker ’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
<p>Do shuigh Bean an Leasa isteach in iarthar na cairte is do dhún sí an doras. ‘Féach i do dhiaidh ort’ a dúirt sí lem’ fhear céile a bhí ag tiomáint abhaile tar éis lá crua oibre san oifig.</p> <p>D’fhéach sé is chonaic an bóthar lán suas d’earraí: fistéipeanna, ceamaraí, ríomhairí is rudaí, ‘Cad chuige iad seo?’ ar sé. ‘Sin iad mo cholpa spré dhuit.’ ‘Gan tú mhórligint dom, tá mo dhóthain agam cheana acu.’</p> <p>Bíonn sé ag tiomáint juggernaut tré bhóithre iarthar Chorcaí is an diabhal de dhalladh faoi. (<i>The Water Horse</i> 10, 12).</p>	<p>The Queen of the Fairies Sat into the back of the van And closed the door. ‘Look behind you’ She said to my husband Driving home After a hard day at work.</p> <p>When he looked he saw The whole road full of stuff: Videotapes, cameras, Computers and all, ‘What’s this for?’ says he. ‘My dowry to wed you.’ ‘Not to offend you, I have enough of them already.’</p> <p>He’s driving a juggernaut On the roads of west Cork And he’s the devil to drive. (<i>The Water Horse</i> 11, 13).</p>

Tá an tseanaimsearthacht agus an chomhaimsearthacht á gcur taobh lena chéile ag Ní Chuilleanáin, trí na tagairtí bíobalta thuas. D’fhéadfaí glacadh leis seo mar shraith eile fós de straitéis Ní Chuilleanáin; iarracht chomhfhiosach a chur in iúl don léitheoir gur fréamhaithe i dteanga agus cultúr ársa atá saothar Ní Dhomhnaill, níos ársa fiú ná an Bíobla, má ghlactar leis gur foilsíodh an chéad Bhíobla sa bhliain 1611, agus go mbaineann inscríbhinní oghaim áirithe leis an tríú agus leis an gceathrú haois. Díol spéise freisin is ea nach bhfuil aon dán aistrithe ag Ní Chuilleanáin atá aistrithe ag Muldoon ná Hartnett roimpi. Gan neamhaird a thabhairt ar spontáineacht gach fiontair aistriúcháin

agus éagsúlacht dánta, áfach, is ionann é sin agus a rá nach gcuirtear an neas-suíomh cultúrtha, atá le brath i bhfilíocht Ní Dhomhnaill, i láthair an léitheora Bhéarla go dtí go bhfoilsítear an tríú díolaim dhátheangach, *The Water Horse*.

Ar an lámh eile, i measc na gcosúlachtaí atá idir straitéis Ní Chuilleanáin, Hartnett agus Muldoon, tá neamhréireanna straitéiseacha ar leibhéal léacsach. Cé nach bhfuil an focal “proverb” sa bhuntéacs thíosluaite, d’fhéadfaí glacadh leis mar chinneadh arb é is aidhm leis éagsúlacht chultúrtha a mheabhrú don léitheoir, seachas sampla de *mhídhílseacht* don bhuntéacs:

‘Muintir m’Athar’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘My Father’s People’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
‘Cíos do thiarna nó bia do leanbh,’ an gháir chatha agaibh. (<i>The Water Horse</i> 38).	The proverb your war cry, ‘Rent for a landlord or food for a child’. (<i>The Water Horse</i> 39).

Sampla eile fós a bhféadfaí, ar an gcéad amharc, míréir ar leibhéal léacsach a lua leis is ea “waiting for the dawning of the dawn”:

‘Muintir m’Athar’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘My Father’s People’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
go bhfuil binn dó le feiscint fós le hais Droichead Ghleann na hUaighe . Is a athair roimhe sin arís, ar a dtugaidís Seán na mBan , tánn sibh faram i gcónaí, a mhuintir m’athar sa chistin dhorcha, ag feitheamh leis an mhaidin (<i>The Water Horse</i> 42).	The gable is visible yet beside the bridge of Gleann na hUaighe . And his father before him again, that they called Seán of the Women , That I feel my father’s people are still with me In the dark kitchen, waiting for the dawning of the dawn (<i>The Water Horse</i> 43).

Seachas glacadh leis seo mar mhíréir nó easpa cúraim, d’fhéadfaí glacadh leis mar sheift chun aird a tharraingt ar shainiúlacht chultúr an bhuntéacs. Má chuireann an líne sin líne as ‘Fáinne Geal an Lae’, fonn a luaitear le cuitire de bhunadh Shligigh, Thomas Connellan, a bhí i mbun ceoil sa séú haois déag, i gcuimhne don léitheoir grinnsúileach, is fianaise é go bhfuil an léitheoir á mhealladh i dtreo chultúr an bhuntéacs. Saintréith eile de straitéis eachtrannaithe Ní Chuilleanáin is ea samplaí de theanga an choilínitheora a

chur taobh le teanga an phobail choilínithe. Is i lár an dáin chéanna atá “Gleann na hUaighe” agus “Seán of the Women”. Is léir freisin go bhfuil iarracht chomhfhiosach déanta ag Ní Chuilleanáin nasc fónach agus físiúil a chruthú idir an buntéacs agus an spriochtéacs ó áit go chéile. Is é “the Moorish voice” atá ag freagairt do “an bhuntsraith Mhúrach”, agus is é “scrap of dirt” atá ag freagairt do “sram as súil”:

‘Ceol’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Music on the Air’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
Is léir an bhuntsraith Mhúrach leis na haeranna. (<i>The Water Horse</i> 90).	I can hear the Moorish voice under the airs, (<i>The Water Horse</i> 91).

‘Oscailt an Tuama’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Opening the Tomb’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
Dá dtitfeadh sram as súil nó smuga ó shrón (<i>The Water Horse</i> 86).	If there fell a scrap of dirt From an eye or snot from a nose (<i>The Water Horse</i> 87).

Patrún eile atá le tabhairt faoi deara i saothar Ní Chuilleanáin is ea go bhfuil meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha sa spriochtéacs. Is sampla eiseamláireach d’aistriúchán neamhlitriúil fileata é “With steps of polished glass leading upward” atá ag freagairt do “is staighrí sleamhaine suas chuige”:

‘Turas na Scríne’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘Pilgrimage to the Shrine’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
Ghaibh sí go héadrom is go mear tríd is tháinig amach mar a bheadh os comhair teampaill is staighrí sleamhaine suas chuige. (<i>The Water Horse</i> 16).	She went speedily, lightly across, And emerged as if in a piazza before a temple With steps of polished glass leading upward. (<i>The Water Horse</i> 17).

Is fianaise é sin gur gá a chur san áireamh go mbíonn an file ag smaoineamh in íomhána, agus go bhfuil tosaíocht á tabhairt aici sa chomhthéacs seo don íomhá seachas don chomhfhuaim, nó don nasc físiúil agus fónach, a bheadh mar thoradh ar aistriúchán litriúil cosúil le *slippy steps* a bheith ag freagairt do “staighrí sleamhaine”. Is seift eile fós é an t-aistriúchán litriúil chun dílseacht do phríomh-mhóitífeanna Ní Dhomhnaill a chinntiú. Patrún eile is ea go bhfuil nathanna dúchasacha Béarla á gcur taobh le nathanna dúchasacha Gaeilge i gcásanna go leor. Is fianaise é sin go raibh Ní Chuilleanáin sásta

dul i muinín an aistriúcháin liteartha, anois agus arís, agus go raibh iarracht ar bun aici a chinntiú go raibh brí an spriochéacs dílis do bhrí an bhuntéacs. Is é “Till the cows come home” atá ag freagairt do “is é á rá agam gan stad”:

‘Bean an Leasa mar Shíobshiúlóir’ (Ní Dhomhnaill, Nuala)	‘The Fairy Hitch-Hiker’ (Ní Chuilleanáin, Eiléan)
Bhuel, tá mo lámhasa glan air. É féin an leaid. Deineadh sé pé rud ar bith is áil leis. Táim saor air, <i>by</i> deaid. Níl ach aon rud amháin le rá agam is é á rá agam gan stad: gurb í siúd atá á ghriogadh chun na n-oibreacha seo ar fad. (<i>The Water Horse</i> 12).	Well, I wash my hands of him. He’s the lad, He can do what pleases him. I’ve cleaned my slate. All I have to say Till the cows come home Is that she’s the one that started The whole affair. (<i>The Water Horse</i> 13).

Tátail

Ainneoin nach féidir aon chúis chinnte a lua le straitéis eachtrannaithe na bhfilí-aistritheoirí, is féidir roinnt tátal fianaise-bhunaithe a bhaint as torthaí na mionanailíse. Léamh amháin ar an straitéis eachtrannaithe is ea gur seift í a bhfuil dhá phríomhaidhm á comhlíonadh aici – caomhnú an traidisiúin trí athchruthú leanúnach an traidisiúin (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 41), agus athghabháil chultúr dúchasach na hÉireann (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 20). Bréagnaíonn an úsáid leanúnach atá á baint as an straitéis eachtrannaithe san fhilíocht, san fhicsean agus sa neamhfhicsean, an tuiscint go n-éilíonn seánraí éagsúla straitéisí aistriúcháin éagsúla (Bassnett and Lefevere, *Constructing Cultures* 4). I measc na gcúiseanna a d’fhéadfaí a lua le straitéis eachtrannaithe aistritheoirí na filíochta tá tionchar an chórais phátrúnachta; impleachtaí an aistriúcháin ó mhionteanga go mórtheanga; cúlra iarchoilíneach theanga an bhuntéacs; agus bonnsraith idé-eolaíoch an fhiontair. Tá roinnt impleachtaí ag eascairt as tús áite a thabhairt don eachtrannú. Is fianaise é ar fhosraith pholaitiúil an fhiontair aistriúcháin, agus ar an tuiscint go bhfuil freagracht shóisialta ar fhilí-aistritheoirí na mionteanga:

Translation as opposition [foreignization] marks clearly the political realm of translation, and the social responsibility of the translator. Translators with threatened languages in particular have enormous power over the way the minority languages are perceived, since it is with translation that the writings are encountered by the vast majority of readers (Thompson 41).

Is léir go n-éilíonn aistriú na filíochta, ach oiread leis an bhfíricsean agus an neamhfíricsean, comhréiteach cúramach. Má tá dílseacht d'éifeacht aeistéitiúil le brath in áit amháin, d'fhéadfadh go mbeadh mídhílseacht d'éifeacht aeistéitiúil le brath in áit éigin eile. É sin ráite, ní ghéilleann aistritheoir ar bith don aeistéitic ar shlí a chuireann brí an bhuntéacs as a riocht. Is ionann na pointí thuasluaite agus bréagnú ráiteas seo a leanas Mhíchíl Uí Chróinín; is athghabháil chultúrtha seachas *gabháil chultúrtha* atá i gceist:

Bíodh is go bhfuil an-chuid difríochtaí teanga agus cultúir idir an Ghaeilge agus an Béarla ní thuigfeadh léitheoir na ndíolamaí aistriúchán filíochta ó *An Tonn Gheal* ar aghaidh nach bhfuil siad mar an gcéanna. Cuirtear na difríochtaí faoi chois agus soláthraítear trédhearcacht bhréagach do léitheoir na n-aistriúchán. Go deimhin, tá an cur chuige seo fréamhaithe i dtraidisiún ársa an impiriúlachais Rómhánaigh, an t-aistriú mar ghabháil chultúrtha (140-141).

Tá na difríochtaí idir an dá chultúr á n-aibhsiú, agus fuascailt chultúr an bhuntéacs atá mar thoradh air sin. Bealach eile leis seo a mhíniú is ea glacadh le modh aistrithe na filíochta mar shampla de mhórtéanga a bheith á hionramháil ag miontéanga ar a son féin. Tá an mhórtéanga á húsáid ag an miontéanga mar idirtheanga shealadach a éascaíonn filleadh ar an miontéanga. Tá an tuiscint sin ag teacht le tuiscint Jacques Derrida gur ar loighic chiorclach atá smaointeoireacht náisiúnach bunaithe, ‘. . . the nation, imagined to be a homogenous essence, must be constructed, but the construction is understood as “a recourse, a re-source, a circular return to the source”’ (Derrida 1992: 12; Venuti, “Local Contingencies” 178). Tá sé maíte ag Venuti go mbraitheann straitéisí aistriúcháin náisiúnacha ar an gclorclaíocht chéanna, ‘Nationalist translation agendas depend on the same circularity: the national status of a language and culture is simultaneously presupposed and created through translation’ (“Local Contingencies” 178). Má ghlactar leis gurb ionann an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla agus idirtheanga, is féidir glacadh leis mar shampla den chiorclaíocht thuasluaite chomh maith. Éascaíonn coincheap na clorclaíochta filleadh go sealadach agus go straitéiseach ar an mbarántúlacht agus ar an traidisiún, saintréithe ghluaiseacht náisiúnachas cultúrtha an stáit iarchoilínigh

i bhfocail eile (Whelan 95). Ní fhéadfaí solas a chaitheamh ar bharántúlacht nó ar thraidisiún dúchasach an bhuntéacs gan tús áite a thabhairt don eachtrannú.

Pointe eile a bhfuil rian an eachtrannaithe air is ea gurb ionann glacadh le coincheap na ciorclaíochta agus glacadh leis nach mbaintear an bonn den bhuntéacs riamh, ‘After the act of translation is over, the original work still remains in its original position. Translation is rather an attempted revitalization of the original in another verbal order and temporal space’ (Devy 186-187). Chomh maith leis sin, tá an úsáid threascrach atá á baint ag na haistritheoirí filíochta as an aistriúchán ag teacht le straitéis an aistritheora fheiminigh Susanne de Lotbinière-Harwood:

My translation practice is a political activity aimed at making language speak for women. So my signature on a translation means: this translation has used every translation strategy to make the feminine visible in language (Munday, *Introducing Translation Studies* 129).

Tá straitéis aistriúcháin deartha ag Lotbinière-Harwood chun aird a tharraingt ar an meon baineann. Tá straitéis aistriúcháin deartha ag Hartnett, Muldoon agus Ní Chuilleanáin chun aird a tharraingt ar fhilíocht Nuala Ní Dhomhnaill agus an cultúr dar di í.

Caibidil III – Aistriú an Fhicsin

Réamhrá

Is éard atá á chur i gcás agam sa chaibidil seo gur sine i slabhra an aistriúcháin eachtrannaithe, iad na saothair ficsin, idir ghearrscéalta agus úrscéalta. Tosófar le hanailís ghinearálta chroineolaíoch ar na saothair ficsin aistrithe. Tarraingeofar aird ar na príomhphatrúin, agus ar na húdair ar roghnaíodh saothair leo lena n-aistriú. Leagfar béim ar ról an chórais phátrúnachta agus ar na gnéithe seachthéacsúla a mbíonn tionchar acu ar aistriú an fhicsin. Ina dhiaidh sin, díreofar ar chás-staidéar Mháirtín Uí Chadhain. Ar deireadh, déanfar cur síos ar thorthaí na hanailíse ginearálta ar aistriú an fhicsin, agus ar thorthaí na mionanailíse a rinneadh mar chuid den chás-staidéar. Is iad an dá ghné seo a bheidh mar bhonn le léargas cuimsitheach a thabhairt ar phríomhthréithe straitéis na n-aistritheoirí ficsin. Cuirfidh na patrúin a thiocfaidh chun soiléire bonn láidir fianaise faoin áitiú go bhfuil straitéis aistriúcháin chinnte i gceist, agus go bhfuil gréasán idé-eolaíoch ag tacú leis an bhfiontar aistriúcháin eachtrannaithe.

Is éard is mian liom a léiriú gur ghlac na haistritheoirí leis an aistriúchán mar sheift chun aird a tharraingt ar eileacht chultúrtha. Ba é a bhí mar aidhm acu litríocht Ghaeilge na hÉireann a chur ar a shúile don léitheoir Béarla. Ó tharla gurb é is aidhm leis an gcaibidil seo solas a chaitheamh ar straitéis aistriúcháin na n-aistritheoirí ficsin, tá scóip ar leith ag baint le cás-staidéar a bhunú ar Mháirtín Ó Cadhain, mórscríbhneoir Gaeilge an fichiú haois. Is bunaithe ar shleachta eiseamláireacha as saothair éagsúla de chuid an Chadhnaigh atá aistrithe go Béarla atá an fhianaise atá mar bhonn leis an argóint atá á cur i gcás agam. As liosta na saothar aistrithe ficsin, is ag Ó Cadhain atá an líon is mó aistritheoirí. Tá saothair liteartha le Ó Cadhain aistrithe ag ochtar aistritheoirí idir 1981 agus 2016. Is iad na haistritheoirí atá i gceist Eoghan Ó Tuairisc; Louis de Paor, Mike McCormack, agus Lochlainn Ó Tuairisg; Joan Trodden Keefe; Alan Titley; Liam Mac Con Iomaire agus Tim Robinson. Dá réir sin, tá neart spriothéacsanna chun mionanailís a dhéanamh orthu, agus tá dóthain toirte sna spriothéacsanna sin chun tuairimí tomhaiste, bunaithe ar fhianaise, maidir leis an straitéis a chleacht na haistritheoirí aonair a phlé.

Tá léargas á thabhairt ar éagsúlacht shaothar Uí Chadhain agus a fhorbairt liteartha trí mheán an aistriúcháin go Béarla. Is gearrscéalta tuaithe, Gaeltachta atá le fáil in *The Road to Brightcity* (1981) agus *Dhá Scéal – Two Stories* (2006). Is nóibhille Kafkach í *An Eochair – The Key* (2015), agus glactar le *Cré na Cille* (1949) mar úrscéal ceannródaíoch. Nuair a chéadfhoilsíodh *Cré na Cille* sa bhliain 1949 bhain nuacht le scóip na cainte agus le hábhair phlé na gcorp (Ní Ghairbhí 49). Chomh maith leis sin, glactar leis gurb é *Cré na Cille* an chéad iarracht a rinneadh, muintir na Gaeltachta, nó muintir na hÉireann, mar a bhí siad i ndáiríre, a thabhairt chun beochta i scríbhinn Gaeilge (Mac an tSaoir, “Colún Léirmheasa: Cré na Cille” 7). Anuas air sin, baineann deis neamhchoitianta anailíse le *Cré na Cille* a áireamh mar chuid den chás-staidéar ó tharla trí spriochtéacs a bheith ar fáil.

Is chun riachtanas tráchtas dochtúireachta a chomhlíonadh a rinne Joan Trodden Keefe a haistriúchán, *Churchyard Clay* (1984). Ba é Alan Titley a sholáthair an dara spriochtéacs, *The Dirty Dust* (2015). Liam Mac Con Iomaire agus Tim Robinson a sholáthair an tríú spriochtéacs, *Graveyard Clay* (2016). Tá sé seo eisceachtúil i gcomhthéacs an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla. Níl ach sampla amháin eile den fheiniméan seo le tabhairt faoi deara. Tá trí leagan Béarla de ghearrscéal cáiliúil Phádraic Uí Chonaire, *M’Asal Beag Dubh* (1919) foilsithe. Foilsíodh ‘My Little Black Ass’, aistriúchán Chormaic Bhreatnaigh in *Field and Fair* in 1929. Foilsíodh ‘My Little Black Donkey’, aistriúchán David Marcus in *The Irish Monthly* in 1950. Foilsíodh ‘My Little Black Ass’, aistriúchán Eoghain Uí Thuairisc in *The Finest Stories of Padraic O Conaire* in 1982.

Éire mar a Bhí agus Éire mar Atá

47 saothar ficsin (Aguisín III) atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla ó thús na haoise seo caite anonn. Saothair leis an Athair Peadar Ua Laoghaire (*Shiana* 1916) agus Pádraig Mac Piarais (*The Mother and Other Tales* 1916) ba thúisce a aistríodh go Béarla. Is léir go bhfuil níos mó gearrscéalta ná úrscéalta aistrithe, ach ní gá glacadh leis sin mar fhianaise ar fheabhas na ngearrscéalta i gcomparáid leis na húrscéalta. Tá cúinsí seachthéacsúla le cur san áireamh, mar aon leis an rath a bhí ar sheánraí thar a chéile i litríocht na Gaeilge san aois seo caite. Tá ciall leis go raibh rath ar leith ar an ngearrscéal in Éirinn san aois

seo caite i gcomparáid leis an úrscéal má ghlactar le háitiú Colm Tóibín faoina oiriúnaí is a bhí an gearrscéal mar fhoirm don tsochaí iarchoilíneach, ‘In our post-colonial societies, it [the short story] is a perfect form: we need not deal with the bitterness of the past, the confusion of the present or the hopelessness of the future’ (*Martyrs and Metaphors* 8-9). Tá pointe mórán mar an gcéanna déanta ag Frank O’Connor a thagair don “submerged population group”, an pobal guagach, a athraíonn ó scríbhneoir go scríbhneoir, agus ó ghlúin go glúin (18). Is fianaise é an liosta in Aguisín I go mb’fhéidir gur fearr a d’fheil an gearrscéal, ní hamháin don ré iarchoilíneach, ach don chóras pátrúnachta iarchoilíní chomh maith. Tá athaistriúchán déanta ar scéalta de chuid an Phiarsaigh, mar shampla. Ní mór a chur san áireamh, áfach, go mb’fhéidir go bhfuil feidhm dhúbailte á comhlíonadh ag a shaothar siúd i.e. áis éascaithe tuisceana agus áis cothaithe barántúlachta (Markey viii).

Tá neart fianaise le fáil sna saothair ficsein ar an gcontrárthacht idir an seansaol mar a bhí in Éirinn ag tús an fichiú haois, agus an saol comhaimseartha mar a bhí ag deireadh an fichiú haois agus ag tús an aonú haois is fiche. Is mór idir saol na bpáistí soineanta agus áilleacht agus uaigneas an Iarthair, i ngearrscéalta Phádraig Mhic Phiaraís, agus an t-ualach inní atá ar chroí an fhir aeraigh agus beocht agus clampar na cathrach, i ngearrscéalta Mhichíl Uí Chonghaile. Ba sa bhliain 1879 a rugadh Pádraig Mac Piarais. Foilsíodh an chéad chnuasach gearrscéalta leis, *Íosagán agus Sgéalta Eile*, sa bhliain 1907. Foilsíodh an dara cnuasach gearrscéalta leis, *An Mháthair agus Scéalta Eile*, sa bhliain 1916. Ba i mBaile Átha Cliath a rugadh é, ach bhí luí aige le Ros Muc i nGaeltacht Chonamara. Ba sa bhliain 1962, ar Inis Treabhair, oileán amach ó chósta Chonamara, a rugadh Micheál Ó Conghaile. Ní hionann an íomhá de shaol na Gaeltachta atá cruthaithe acu beirt. Is ag trácht ar an gcéad chnuasach gearrscéalta le Ó Conghaile, *Mac an tSagairt*, atá Alan Titley anseo thíos:

Tuaireascíonn Micheál Ó Conghaile an saol mar a fheiceann sé féin é, an saol mar atá sé a déarfadh go leor, agus ní healaí dúinn é a agairt mar locht air mura bhfuil gach aon ní go deas amuigh ansin (“An Bobailín á Scaoileadh Amach” 41).

Tá an saol comhaimseartha á léiriú ar dhá bhealach shuaitheinseacha i ngearrscéalta Uí Chonghaile – na téamaí a phléann sé agus an úsáid a bhaineann sé as focail Bhéarla mar shaintréithe de Ghaeilge na Gaeltachta. I measc na dtéamaí a phléitear ina shaothar siúd tá caidreamh homaighnéasach agus dearcadh an tseansagairtín shlóchtaigh ar a leithéid

sin de *carry-on* in ‘Cailte i gConamara’ (Ó Conghaile, *An Fear Nach nDéanann Gáire* 9). Ionsaí gnéis a rinneadh ar an scéaláí is ábhar don ghearrscéal ‘Gabhal na gCloch’ (Ó Conghaile, *An Fear A Phléasc* 99). In ‘Leabhar na bPeacaí’ (Ó Conghaile, *An Fear A Phléasc* 63) is seanbhean neamhphósta a raibh leanbh aici atá ar leaba a báis. Sa ghearrscéal ‘An Fear a Phléasc’ (Ó Conghaile, *An Fear A Phléasc* 9) tá neart samplaí den úsáid a bhaineann Ó Conghaile as focail Bhéarla ina ghearrscéalta Gaeilge, nós nach bhfuil le tabhairt faoi deara i ngearrscéalta Mhic Phiarais ná Uí Chonaire mar shampla, ach oiread le húdar ar bith eile a bhí i mbun pinn ag tús an fichiú haois. Tá an nós sin as alt leis an ngnáth-thuisctint ar an rud a shamhlaítear le saibhreas teanga, nó *dea-Ghaeilge*, bíodh is gur saintréith de Ghaeilge na Gaeltachta comhaimseartha a leithéid:

Trácht ina chior thuathail an chuid eile den lá. *Traffic jams*. ... Sea, a Jó, tá an ceart agat, *winos*. ... Céard a bheidís in ann a dhéanamh *anyways* ag an tráth sin? ... *Cowboy* eicínt a chum é sin siúrálte. ... Fág ag na *yanks* é, a mhac. ... É sin ráite go bhfuil siad ag iompú isteach ina *veggies* in aghaidh an lae. ... Mná meánaosta leathantónacha Meiriceánacha lena gcuid *spyglasses* (Ó Conghaile, ‘An Fear A Phléasc’ 11).

Ní hamháin gur bhain nuacht le téamaí scríbhinní Uí Chonghaile, tharraing sé aird ar steiréitíopa thríonóid naofa litríocht na Gaeilge ar feadh i bhfad i.e. an cainteoir dúchais, an tuath agus an Ghaeltacht, agus mar atá ráite ag Bríona Nic Dhiarmada, thug sé faoi dhíthógáil an steiréitíopa chéanna (619). Ní íomhána den chainteoir dúchais, den tuath ná den Ghaeltacht, a eascraíonn as an sliocht thíos as an ngearrscéal ‘The Mercy-Fucker’, mar shampla, murab ionann agus gearrscéalta an Phiarsaigh a aistríodh go Béarla i 1916:

‘An Mercyfucker’ (Ó Conghaile, Micheál)	‘The Mercy-Fucker’ (Duffy, Katherine)
<p><i>Mercy-fucker</i>, a deirimse, théis ciúnais ghairid, é soiléir ón gcaoi mhall ar dhúirt mé an dá fhocal d’aon ghnó nár thuig mé céard a bhí i gceist aige. Chaoch a shúile uathu féin faoi dhó nó faoi thrí mar a bhuailfeadh gathanna solais iad. Bhreathnaigh sé orm mar a bheadh ag fiafraí de féin cé as ar éirigh mé. Tá buíon againn ann, a mhínigh sé ansin, a chaitheann tréimhsí timpeall na cearnóige anseo agus bíonn muid ag focáil fear a bhíonn ag crúsáil. (<i>An Fear Nach nDéanann Gáire</i> 59).</p>	<p>A Mercy-fucker, I say, after a brief pause, and it was obvious from the slow way I pronounced the two words that I didn’t understand what he meant by them. He blinked a few times, involuntarily, as if the sun had got into his eyes. He looked at me like he was wondering where on earth I’d sprung from. There’s a group of us, he said, who spend time around the square here and we fuck men who are cruising. We do it for mercy’s sake. (<i>The Colours of Man</i> 143).</p>

Ag tús na haoise seo caite, is íomhánna de sheansaol, traidisiúnta, iargúlta, tuaithe, dúchasach, barántúil na hÉireann atá i dtreis i litríocht na Gaeilge. Ag deireadh na haoise seo caite, is é an saol comhaimseartha agus dúshláin an tsaol sin atá á gcóradh. Tá an t-athrú sin á léiriú trí mheán an aistriúcháin. Tá téamaí Mhic Phiarais agus Uí Chonghaile as alt lena chéile, mar atá úrscéal cáiliúil an Athar Peadar, *Séadna*, agus úrscéalta Phádraig Standúin. Tá idéal na Gaeltachta á chosaint ag fear Bhaile Átha Cliath, agus tá an saol comhaimseartha, an saol mar atá, á léiriú ag fear Chonamara. Tá an tAthair Peadar ag tarraingt airde, trí chaint na Gaeltachta, ar an gcoimhlint idir an mhaith agus an t-olc, agus tá Pádraig Standún ag plé na ngnéithe *nár chóir* a phlé agus *nach mbaineann* le saol na Gaeltachta, in intinn an románsaí agus an idéalaí. Tá fianaise ar an áitiú sin le fáil sna sleachta thíos as ‘An Mháthair’ (Mac Piarais 1916) agus ‘Athair’ (Ó Conghaile 1997), agus as *Séadna* (Ua Laoghaire 1995) agus *Stigmata* (Standún 1994):

‘An Mháthair’ (Mac Piarais, Pádraig)	‘The Mother’ (Fitzgerald, T.A.)
Do bhí comhluadar ban ag sníomhadh bréidín i dtigh Bhairbre an Droichid oidhche airneáin. Badh ceol leat bheith ag éisteacht leo agus a nglórtha ag déanamh comh-bhinnis le dordán na dtúirní, mar bhíos glór an tseantúir le crónán na ndos. (<i>An Mháthair agus Sgéalta Eile</i> 3).	There was a knot of women spinning frieze in the house of Barbara an Drehed one night, late. It would be music to you to be listening to them and their voices making harmony with the humming of the spinning-wheels, like the note of a chanter with the monotone of the drone. (<i>The Mother and Other Tales</i> 3).

<p>‘Athair’ (Ó Conghaile, Micheál)</p>	<p>‘Father’ (Sewell, Frank)</p>
<p>“Agus tá tú ...” a deir sé, ag stopadh mar a dhéanfadh an focal staic stobarnáilte ina scornach, at nó stad mar a bheadh an focal ag breathnú roimhe, féachaint an mbeadh sábháilte teacht amach – nó agus súil b’fhéidir go ndéarfainnse aríst é – an focal sin a rinne fuaim ghlugarnach ina chluasa tamaillín roimhe sin, focal nach móide a múnlaíodh as a scornach tuaithe féin ariamh. Focal strainséartha ... Focal nach raibh fiú nath measúil Gaeilge ann dó nó má bhí, ní in aice láimhe ... Níor rith sé liom nár fhreagair mé ar chor ar bith é, mise imithe amú thar teorainn, ag póirseáil istigh ina hintinn, nó gur phreab a athrá mé. “Agus deir tú liom go bhfuil tú ...” (<i>An Fear a Phléasc</i> 148).</p>	<p>“And you ...” he said, as if the word stuck or swelled up in his throat until he didn’t know if it was safe to release it or rather he hoped, perhaps, that I would say it – the word that had popped in his ears just now, a word he was never likely to form in his rural throat unless it was spat out in some smutty joke for the lads down the pub. A word there wasn’t even a word for in Irish, not easy to find anyway ... I forgot I hadn’t answered him, carried away trying to read his mind when suddenly he repeated: “Are you telling me you’re...” (<i>FourFront</i> 21).</p>

<p>Séadna (Ua Laoghaire, Peadar)</p>	<p>Séadna (Ó Céirín, Cyril agus Kit Ó Céirín)</p>
<p>Bhí an tráthnóna ag teacht. Na daoine a fuair cuireadh chun na cóisireach bhíodar ag teacht leis. Tháinig Seán Ceatach agus a iníon. Tháinig Báb an Leasa agus a muintir. Tháinig Nóra an Tóchair agus a beirt driothár, an bheirt rincoirí dob fhearr a bhí sa dúthaigh. B’í Nóra féin an rincoir mná dob fhearr a bhí ann. Tháinig fear an bhramaigh, agus nuair a fhiafraigh duine éigin de cá raibh an chuid eile dá chuid féasóige: “Do stath sí féasóg dob fhearr ná mo chuid féasóigse,” ar seisean, “agus is maith an bhail ar bheirt againn gur dhein” (194).</p>	<p>The evening was coming. Those who had got an invitation to the party were also coming. Seán Ceatach and his daughter came; Báb of the Ring-Fort and her people came; Nóra of the Bog Road and her two brothers, the two best dancers in the district, came; the man who owned the colt came and, when someone asked him where was the rest of his beard, he replied, ‘She tugged beards better than mine, and it’s a good thing for the two of us that she did!’ (106).</p>

<i>Stigmata</i> (Standún, Pádraig)	<i>Stigmata</i> (Standún, Pádraig)
Bhí Máirtín ag brionglóideach. I háirím sa Mheánoirthear a bhí sé. Bhí bean ag teagmháil lena bhod, ar éigean. Bhí pléisiúr iontach á thabhairt aici dó, ach ní raibh sé in ann í a fheiceáil i gceart. Bhí caille ar a héadan. Bhí náire air. Céard a déarfadh Mairéad ? Ach ní fhéadfadh sé í a stopadh, cé a chuirfeadh i gcoinne a leithéid de phléisiúr? Nuair a theagmhaigh a teanga leis, d'éirigh sé de léim, faitíos go mbainfeadh sí plaic as. Dhúisigh sé agus chonaic sé Mairéad ansin os a chomhair amach. ‘Bhí tú ag ól,’ ar seisean léi nuair a mhothaigh sé an boladh fíona uaithi (213).	Máirtín was in a harem. A beautiful dark-haired woman, who seemed to be naked except for a number of flimsy veils, leaned over him on a luxurious couch. Several similarly dressed women made the slow movements of belly-dancers around the tent. The woman nearest to him leaned down and gently kissed him on the lips. He felt that he shouldn't be there. He was in enough trouble with Mairead as it was. But what man could say no to the pleasure that was building inside him? For one awful moment as the woman's mouth descended again, he thought she was going to bite his nose. He awoke with a start. Mairead was leaning over him on the couch. “You were drinking?” he asked (203).

Ainneoin éagsúlacht na spriothéacsanna thuasluaite, tá mórchosúlacht amháin eatarthu. Tá sainiúlacht chultúr an bhuntéacs á tabhairt chun beochta iontu. Is fianaise iad na sleachta as na gearrscéalta thuas go bhfuil an t-athrú saoil agus sochaíoch á léiriú san fhiontar aistriúcháin. Tá téamaí na ngearrscéalta an-difriúil i.e. pobal tuaithe ag súil le hoíche airneáin, ar lámh amháin, agus fear óg ag iarraidh a insint dá athair go bhfuil sé aerach, ar an lámh eile.

Ní raibh iarracht á déanamh ag na haistritheoirí ficsin míreanna cultúr-theoranta nó comharthaí aduaine a cheilt, míreanna nach gá go mbeadh cur amach ag léitheoir an spriothéacs orthu (Baker, *In Other Words* 21). Is fianaise iad a leithéid de mhíreanna gur ann d'éagsúlacht dho-cheilte an chultúir eile (Cronin, *Translating Ireland* 124) sna saothair ficsin. Ina measc, tá ainmfhocail dhílse; focail Ghaeilge sa spriothéacs Béarla; tagairtí do nósanna a bhaineann go sonrach le cultúr an bhuntéacs; agus tagairtí d'amhráin a luaitear le cumadóirí atá fréamhaithe i gcultúr an bhuntéacs. Is abairtí as an ngearrscéal ‘Na Bóithre’ (Mac Piarais 1916), aistrithe ag an Oirmhinneach T.A. Fitzgerald mar ‘The Roads’ (1916), agus abairtí as an úrscéal *Úll i mBarr an Ghéagáin* (de Paor 1959), aistrithe mar *Apple on the Treetop* (1980) le Victor Power atá anseo thíos:

'Na Bóithre' (Mac Piarais, Pádraig)	'The Roads' (Fitzgerald, T.A.)
<p>Do bhí solus i dteach Pheadair Uí Neachtain, agus do chuala sí glórtha ó thaoibh Shnámh Bó. Do lean uirthi ag tarraing ar an Turlach. Nuair do shroich sí Cnocán na Móna tháinig gealach amach, agus do chonnaic sí uaithi mothar na gcnoc (36). ... D'fhógair sé go mbeadh ceol agus damhsa agus óráideacha Gaeghilge ann; go mbeadh píobaire ann ó'n gCeathramhadh Ruadh; go mbeadh Bríghid Ní Mhainín ann chum "Conntae Mhuigheo" do thabhairt uaithi; go n-innseochadh Máirtín Iascaire scéal Fiannaidheachta (24). ... Do phreab sí de'n suidhistín. (<i>An Mháthair agus Sgéalta Eile</i> 31).</p>	<p>There was light in Peter O Neactain's house and she heard voices on the Snavbo side. She followed on, drawing towards Tully. When she reached Cruacan na Mona the moon came out, and she could see the outline of the hills (28). ... He announced that there would be music and dancing and Gaelic speeches at it; that there would be a piper from Carrarua; that Brigid Manning would be there to give us "County Mayo"; that Martin the Fisherman would tell a story of the Fianna (16). ... Up she jumped of the sugawn chair. (<i>The Mother and Other Tales</i> 23).</p>

<i>Úll i mBarr an Ghéagáin</i> (de Paor, Risteard)	<i>Apple on the Treetop</i> (Power, Victor)
<p>Snaidhmeann an bóthar le chéile Eochail, Baile na Creige agus Fearann an Choirce. Agus siar ó Chill Mhuirbhe, cuireann sé leo Sruthán agus Bun Gabhla sula dtéann sé as ina chosán clochach ar an gcladach is faide siar (61). ... Ní raibh riamh, fiú amháin ag an nGiolla Deacair, ainmhí a bhí chomh ramhar, leisciúil, bradach, ceandána leis an ainmhí sin (26). ... Is cuimhin liom scéal faoi thriúr captaen loinge as Gaillimh, triúr deartháireacha de mhuintir Earcaigh (54). ... Ní bheinn sásta bheith ag siúl timpeall ag caint Gaeilge agus ag tógáil claíocháí, gan gá ar bith le ceachtar acu. Mar a bheadh gamhain i mbuaile. ... Is cuimhin liom an chéad cheann, Cuairt an tSrutháin Bhuí, agus is cuimhin liom an t-amhránaí, é ar leathghlúin ar an urlár, a chaipín mar scáth os cionn a dhá shúil agus é ag rá na gcéadta véarsa go réidh cúramach (73). ... Lig siad don bhád briseadh ina smidiríní faoi na hailte agus fuair iarsmaí na ndaoine bochta adhlacadh agus suaimhneas faoi na tonnta (55). ... ‘As Gaillimh a tháinig tú?’ (9). ‘Cuma sa diabhal, ach is breá an lá é’ (9). ‘Ní féidir dallamullóg a chur ar mhuintir na dúiche seo in aon teanga! (8).</p>	<p>The road links together Eochall, Baile na Creige and Fearann an Choirce. And west from Kilmurray, it runs into Sruthan (Little Stream), and Bun Gabhla before it tapers off into a rocky path which leads to the farthest seashore (62). ... I remember another story about three sea captains from Galway, three brothers by the name of Earcaigh (55). ... No one, even the legendary “Giolla Deacair” ever had an animal so fat, lazy, dishonest or headstrong (25). ... I wouldn’t be satisfied to walk around here and talk Irish and build fences with no rhyme nor reason for any of it. Like a fat summer calf in a booley (86). ... I remember the first one Cuairt an tSrutháin Bhuí, and I recall the singer, on one knee on the floor, his cap like a visor over his eyes, enunciating the dozens of verses quietly, carefully (76). ... They let the boat smash itself to smithereens under the cliffs and the remains of the poor people found burial and perhaps final peace beneath the waves (56). ... ‘Is it from Galway you are?’ (7). ... ‘Sure what matter, but it’s a fine day anyway’ (7). ... ‘Faith you couldn’t put anything over the likes of them people in these parts in any language (6).</p>

Tá fianaise le fáil sna sleachta sin go raibh iarracht chomhfhiosach á déanamh ag na haistritheoirí aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs ainneoin bearna beagnach 60 bliain a bheith idir tráth déanta na n-aistriúchán. Is le cultúr cinnte, cultúr Gaelach na hÉireann, a bhaineann Colm de Bhailís (1796-1906), file de bhunadh cheantar na n-oileán i gConamara (Denvir, *Amhráin Choilm de Bhailís* 8). Is amhrán é ‘Cúirt an tSrutháin Bhuí’ faoi bhráca a rinne de Bhailís áit éigin taobh thall de chuan i Leitir Calaidh i gceantar na n-oileán (Denvir, *Amhráin Choilm de Bhailís* 35, 133). Is amhrán a luaitear le Cúige Chonnacht, agus atá coitianta i gConamara é ‘Contae Mhaigh Eo’ (Ní Choilm 28). Is ionann tagairt do ‘Cúirt an tSrutháin Bhuí’ agus ‘Contae Mhaigh Eo’ a fhágáil sa spriochtéacs agus cuireadh a thabhairt don léitheoir eolas a chur ar shainiúlacht chultúr

an bhuntéacs. Is téarma Éireannach ar an gcleachtas feirmeoireachta ar a dtugtar *transhumance* go coitianta é *booleying*. Is éard a bhí i gceist leis in Éirinn ainmhithe a bhogadh ó thalamh íseal go thalamh ard le hathrú na séasúr (Gardiner 107). Tá suntas ar leith leis an téarma seo i bhfiontar aistriúcháin eachtrannaithe. Glactar leis mar chleachtas traidisiúnta atá luaite le hiarthar na hÉireann go háirithe (Gardiner 107). Ba é iarthar na hÉireann croí na barántúlachta agus na féiniúlachta Éireannaí ag tús an fichiú haois de bhrí gur measadh go raibh eisint an chultúir a bhí faoi thionchar an uirbithe agus an ghalldaithe in oirthear na hÉireann tugtha slán san iarthar (Nash 1993; Gardiner 109). Is ar éigean go raibh an cleachtas fós beo in Éirinn ag deireadh an naoú haois déag (Gardiner 109). Tá an t-aistritheoir ag cur in iúl do léitheoir an spriothéacs go bhfuil deireadh leis an saol mar a bhí tráth scríofa an bhuntéacs.

Tá siombalachas cultúrtha ag baint le “sugawn chair” chomh maith. Is le cultúr agus le ré ar leith a shamhlaítear an chathaoir áirithe seo, íomhá a bhfuil siombalachas ar leith léi, ní hamháin i ngearrscéalta Mhic Phiarais agus san úrscéal *Séadna* (Ua Laoghaire 13), ach i litríocht Bhéarla na hÉireann chomh maith, gearrscéal cáiliúil Seán O’Faoláin ‘The Sugawn Chair’ (1947), mar shampla. Is le cultúr dúchasach na hÉireann a bhain an suidhistín. Ní fhéadfaí an tsraith comhcheangal céanna a lua le téarma cineálach cosúil le *chair*. Dá réir sin, tá suntas ar leith ag baint le tagairtí cosúil le “sugawn” agus “booley” i bhfiontar aistriúcháin díchoilínithe. Go siombalach, is ionann é straitéis na n-aistritheoirí agus a fhógairt, bíodh is go bhfuil an seansaol thart, nach gá é a ligean i ndearmad. Tá modh aistrithe na míreanna cultúr-theoranta sna sleachta thuasluaite ionadaíoch d’aistriú na saothar ficsin. Tá tairbhe á baint ag na haistritheoirí as téarmaí a bhaineann go sonrach le cultúr an bhuntéacs, cosúil leis na téarmaí faoi chló trom sna sleachta thuasluaite, chun líofacht léitheoireachta a chosc.

Patrún eile atá le tabhairt faoi deara sna saothair ficsin is ea úsáid a bheith á baint as meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha, meascán arb é an léitheoir-éifeacht atá aige aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs. Patrún suntasach eile is ea go bhfuil laghdú tagtha ar an luí a bhí ag na haistritheoirí leis an aistriúchán litriúil ó thús an fichiú haois anonn. Is i ngearrscéalta aistrithe Mhic Phiarais is mó a úsáideadh an t-aistriúchán litriúil a bhfuil cuma na haduaine air:

<i>Bairbre</i> (Mac Piarais, Pádraig)	<i>Barbara</i> (Campbell, Joseph)
Bhí Bríghidín ag dul in aois anois (creidim go raibh sí cúig bliana caite nó b'fhéidir cúig bliana go leith), agus bhí sí ag éirí as cuid de na nós a chleachtaíodh sí i dtús a hóige (52). ... Ba ghearr go dtáinig codladh uirthi (54). ... “A Mhama,” ar sise go brónach, “ó tháinig Niamh Chinn Óir, tá faitíos orm go ndearna mé dearmad ar Bhairbre bhocht, agus gur mó an spéis a chuir mé i Niamh Chinn Óir ná intise ; agus féach gurb í ba dhílse dhom ina dhiaidh sin! (57). ... Bhí sí ag casadh poirt di féin agus ghá chrochadh go breá , nuair a chuala sí an tuairt – tuairt mar bheadh rud éigin ag titim ar an urlár (55). ... Bíonn páistí ag súil le hiontais i gcónaí, agus nuair thiteas rud iontach amach ní chuireann sé an oiread uafáis orthu is chuireas ar dhaoine fásta (50). ... Siar léi sa seomra agus isteach sa leabaidh léi de léim (45). ... D'fhéach Bríghidín air agus ionadh uirthi (<i>Íosagán agus Sgéalta Eile</i> 45).	Brideen was getting older now (I believe she was five years past, or, maybe, five and a-half), and she was rising out of a share of the habits she learned at the start of her babyhood (31). ... It was short till sleep came on her (32). ... ‘Mama,’ says she, sadly, ‘since Niamh Goldy-Head came, I’m afraid I forgot poor Barbara, and it’s greater the liking I put in Niamh Goldy-Head than in her ; and see, it’s she was most true to me in the end (34). ... She was turning a tune to herself , and lifting it finely, when she heard a ‘plop’ – a sound as if something was falling on the floor (33). ... Children do be expecting wonders always, and when a wonderful thing happens it doesn’t put as much astonishment on them as it does on grown people (29). ... West with her into the room , and into the bed with her with a leap (26). ... Brideen looked at him, and wonder on her (<i>Patrick Pearse: Short Stories</i> 26).

Ní nathanna coitianta Béarla iad “West with her”, “turning a tune” nó “wonder on her”. Is bealach é seo lena chinntiú nach gceapfaidh an léitheoir gur trí Bhéarla a scríobhadh an gearrscéal. Tá pointe tábhachtach le déanamh, áfach: ní gá go mbeadh aduaine mar thoradh ar an aistriúchán litriúil i gcónaí. Cnuasach gearrscéalta breac le samplaí den aistriúchán litriúil é *The Woman at the Window* (1921), seacht ngearrscéal le Pádraic Ó Conaire aistrithe ag Eamonn O Neill. Chomh fada is a bhaineann le haistriú an fhicsin, tá an meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha ag obair as lámha a chéile ar dhá phríomhchúis i.e. dílseacht do bhrí an bhuntéacs, agus spriothéacs soléite, eachtrannaithe, a sholáthar. Is patrún é seo atá le tabhairt faoi deara go leanúnach, cé go n-athraíonn an cóimheas idir an dá chur chuige le himeacht ama agus ó théacs go téacs.

Tá “chapel” agus “church” ag freagairt do “séipéal” sa sliocht thíos as an ngearrscéal ‘Nóra Mharcais Bhig’. Má ghactar leis gurb é an focal aonair an t-aonad aistriúcháin d’fhéadfaí glacadh leis seo mar *bhotún* nó *neamhréir*. Má léitear an t-alt

iomlán, áfach, d’fhéadfaí glacadh leis mar neamhréir straitéiseach. Tá tábhacht ar leith leis an eaglais i saol déphárteach Nóra Mharcais Bhig; d’fhéadfaí glacadh le neamhréir an aistritheora mar sheift chun aird an léitheora dhátheangaigh a tharraingt ar fhothéama tábhachtach an ghearrscéil seo i.e. baineann “chapel” leis an saol a bhí á chaitheamh ag Nóra i Londain, agus is ionann “church” agus íomhá d’Éirinn, nó Ros Dhá Loch, an saol mar a bhí in Éirinn:

‘Nóra Mharcais Bhig’ (Ó Conaire, Pádraic)	‘Little Marcus’s Nora’ (O Neill, Eamonn)
Bhí séipéal ar a haghaidh amach – séipéal beag bhí ar oscailt feadh na hoíche i ngeall ar fhéile éigin. ... B’aisteach léi ar dtús gach a bhfaca sí, bhí sé chomh fada sin ó bhí sí istigh i séipéal roimhe sin. Tháinig a hóige ar ais chuici. Bhí sé i séipéal Ros Dhá Loch arís. (<i>Scothscéalta</i> 92).	Right in front of her stood a chapel – a little chapel that was open that night in honour of some feast. ... Everything she saw at first seemed strange to her it was so long since she had been in a church . Her youth came back to her. She was again in the church at Rosdaloch. (<i>The Woman at the Window</i> 61).

Is fianaise é sin nach féidir breithiúnas a thabhairt ar straitéis na n-aistritheoirí ficsin gan aird a thabhairt ar an aonad aistriúcháin.

Tá na sleachta thuas ionadaíoch don mhéid atá ag tarlú sna spriothéacsanna ficsin ar fad. Ní hionann sin agus a rá, áfach, nach bhfuil eisceacht nó dhó le tabhairt faoi deara, eisceachtaí ar mó luí atá acu le straitéis dúchasaithe ná le straitéis eachtrannaithe. Seo thíos sliocht as dhá ghearrscéal le Máirtín Ó Cadhain – ‘Críonadh na Slaite’ / ‘The Withering Branch’ agus ‘An Strainséara’ / ‘The Stranger’:

‘Críonadh na Slaite’ (Ó Cadhain, Máirtín)	‘The Withering Branch’ (Ó Tuairisc, Eoghan)
Measaim nach rachainn chuig an gcéilí tigh Tom Learaí, beag ná mór, mura mbeadh go raibh Cólín Mhaidhc ag strócántacht liom i gcaitheamh an tráthnóna. (<i>An Braon Broghach</i> 59).	I’d never have gone at all, I think, to the house-dance at Tom Learai’s had Coilin Mhaidhc not been nagging at me all evening to go. (<i>The Road to Brightcity</i> 19).

'An Strainséara' (Ó Cadhain, Máirtín)	'The Stranger' (de Paor, Louis et al.)
... "Ní sheo áit ar bith dhuit a bheith ag caint ar churachaí ," adúirt Nóra. "Ní raibh Micil se'againne in aon churach ariamh. Ná mise. Ná m'athair" (77). ... "Cuirfidh sé faoi deara dhuit a dhul amach i gcurach , nó go mbáitear thú.....". ... "Óra muise, beannacht Dé dhuit, a bhean! Meas tú an ngabhainnse in aon churach dó? (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 92).	... 'This is no place for boat-talk ,' said Nóra. 'Our Micil was never in a boat , nor me, nor my father ...' (139). ... "He'll make you go out in a currach so you drown ...' ... 'God bless you, woman! Do you think I'd set foot in a currach for him? (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 153).

Is éard is cúis le haird a tharraingt ar “the house-dance” nach gá gurb ionann na híomhánna d’Éirinn ná an tsraith comhcheangal cultúr-theoranta a chruthódh an téarma “céilí” agus an téarma “house-dance” in intinn an léitheora. Ag deireadh an ochtú haois déag agus ag tús an naoú haois déag bhíodh céilithe á n-eagrú ag Conradh na Gaeilge in Éirinn agus in ionaid dhiaspóiracha éagsúla, Sasana, Albain agus Meiriceá ina measc (Foley 46). Tá sé maíte ag Catherine E. Foley gur glacadh leis an gcéilí mar uirlis idé-eolaíoch chun dlús a chur leis an náisiúnachas cultúrtha (46). Dá réir sin, tá siombalachas cultúrtha ar leith ag baint leis an téarma “céilí”, téarma atá liostaithe i bhfoclóir Bhéarla na hÉireann Terence Dolan freisin (50), nach bhfuil le “house-dance”. Is leagáidí cultúrtha (Ricoeur 5) iad téarmaí cosúil le “céilí” agus “curach”. Pointe tábhachtach is ea go bhfuil na hainmfhocail dhílse “Tom Learai” agus “Coilin Mhaidhc” san abairt chéanna. Ní samplaí de straitéis dúchasaithe iad na hainmfhocail dhílse sin. Is ag an eachtrannú atá an lámh in uachtar san abairt aonair, sa ghearrscéal trí chéile, agus sa chnuasach gearrscéalta *The Road to Brightcity* ina iomláine.

Is téarma cineálach, cultúr-neodrach é “boat”. Is téarma cultúr-shonrach é “curach”. Ní hamháin go samhlaítear Éire leis an gcurach, tá sé maíte ag Emyr Evans gur siombail d’iarthar na hÉireann a bhí ann ag tús an naoú haois déag agus ag tús an fichiú haois (28). Chomh maith leis sin, tá sé ráite ag an gcritic ealaíne, James White, gurb ionann olaphictiúr cáiliúil ar chanbhás Paul Henry, ‘Launching the Currach’, agus fréamhshamhail de radharc tíre na hÉireann i samhlaíocht an domhain trí chéile (Kennedy 59). Dá réir sin, ciallaíonn an tagairt do “boat” agus “curach” sa ghearrscéal céanna gur ag an eachtrannú atá an lámh in uachtar. Fianaise eile fós atá ag cur leis an bpríomhargóint

atá á déanamh is ea go bhfuil téarmaí cosúil le “Gilín”, “óinseachs”, “Gleann Leitir Bric” agus “croobawns” le fáil in *Dhá Scéal – Two Stories* freisin:

‘Ciumhais an Chriathraigh’ (Ó Cadhain, Máirtín)	‘The Edge of the Bog’ (de Paor, Louis <i>et al.</i>)
Ar feadh nóiméide thug sí toirt gheal chun cruinnis ag dul thríd an scáthán cúngaithe sin ... B’fhéidir gurbh é Gilín a bhí ag filliúint ón tréad (28). ... Níor ghá di, mar dhéanadh baothóga eile, a léine a nóchán thuas údan ag cumar na dtrí sruthán i n Gleann Leitir Bric ... (27). ... ‘Níor chuala mé aon chaint ar na crúbáin thiar againn féin ariamh ...’ (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 77).	She noticed something bright passing through the narrow light ... Maybe it was Gilín, the pet lamb , returning from the fold (53). ... She didn’t have to wash her shirt, like those other óinseachs , up where the three streams came together in Gleann Leitir Bric ... (52). ... ‘I never heard of croobawns back in our place ...’ (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 140).

Is fianaise iad na samplaí thuasluaite, bíodh is go bhfuil an t-eachtrannú agus an dúchasú ag obair as lámha a chéile i gcorr-ghearrscéal, gur ag an eachtrannú is mó atá an éifeacht. Tá na haistritheoirí ficsein meáite ar spriothéacsanna a sholáthar atá fréamhaithe go daingean i gcultúr an bhuntéacs. Is straitéis dhiúltaithe seachas straitéis ghlactha a chleacht na haistritheoirí; díchoilínitheoirí seachas coilínitheoirí ba ea iad:

Translators who follow resistance theory deliberately avoid excluding any elements that betray the ‘otherness’ of the text’s origin and may even consciously seek them out. Smoothness and transparency are therefore undesirable and even marks of a colonizing mentality (Landers 52).

Is ionann spriothéacs cnapánach, uchtógach, spriothéacs eachtrannaithe i bhfocail eile, agus fianaise gur ról díchoilínithe atá á chomhlíonadh ag an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla. Is fianaise eile fós é tús áite a bheith tugtha don eachtrannú go raibh iarracht chomhfhiosach á déanamh ag na haistritheoirí ficsein traschultúrú chultúr an bhuntéacs a sheachaint. Is é a mhalairt a bhí ag tarlú; bhí gnéithe de chultúr an bhuntéacs á dtraschultúrú chuig cultúr an spriothéacs. Is fianaise ar an bpointe sin iad téarmaí cosúil le “sugawn chair”, “currach”, agus “booley”. Bhí cultúr na Gaeilge á thraschultúrú chuig an mBéarla; cur chuige atá ag teacht le haidhmeanna ghluaiseacht Athbheochan na Gaeilge:

One of the goals of the Irish Revival was the development of a national literature in English. The effort involved such things as the deployment in and transculturation to English of Irish-language literary and historical materials, . . . the uptake of certain linguistic elements from Irish (Tymoczko and Ireland 15).

Is fianaise í tosaíocht a bheith á tabhairt don eachtrannú go raibh na haistritheoirí meáite ar litríocht na Gaeilge a chur ar an ardán idirnáisiúnta. Ní bheadh idirnáisiúnú litríocht na Gaeilge mar thoradh ar an aistriúchán dúchasaithe.

Anáil an Chórais Phátrúnachta

Patrún eile atá le tabhairt faoi deara sna spriocthéacsanna ficsein is ea go bhfuil anáil an chórais phátrúnachta le brath go láidir. Ní raibh saothar le Máirtín Ó Cadhain ainmnithe ar chúrsa oideachais dara leibhéal i rith an fichiú haois; níor aistríodh an chéad saothar dá chuid go dtí tús na n-ochtóidí. Bhí staidéar le déanamh ar shaothar le Pádraig Mac Piarais mar chuid den scrúdú idirmhéanach ag tús na haoise seo caite. Faoin mbliain 1915 bhí cúig eagrán de *Íosagán agus Sgéalta Eile* (1907) i gcló (Ó Háinle, *Gearrscéalta an Phiarsaigh* 20). Tá tionchar an chórais oideachais le brath go láidir ar shaothair ficsein eile fós a aistríodh ag tús na haoise seo caite, *Field and Fair* (Ó Conaire 1930) agus *M'Asal Beag Dubh agus Sleachta Eile* (Ó Conaire 1965) ina measc. Tá rian an eachtrannaithe ar na sleachta seo a leanas atá le fáil ag tús *M'Asal Beag Dubh* agus *Field and Fair*:

Téacsanna le haghaidh scoileanna (Ó Conaire, *M'Asal Beag Dubh*).

This Translation is an attempt to give readers of English an opportunity of becoming acquainted – not with Pádraic O Conaire's art, which is impossible in translation, but, with the things and thoughts that occupied the mind of that rare genius. As the translation, though not strictly literal, is very close to the original, it will be found helpful to students of Padraic's most popular group of stories (Breathnach 16).

Tá sé sonraithe ag Maria Tymoczko go bhfuil nasc idir an pátrún agus an léitheoir, ar lámh amháin, agus idir an léitheoir agus na noirm agus na straitéisí aistriúcháin, ar an lámh eile:

The demands of patronage are intertwined with questions of audience, which is an important element in translation norms and strategies. Not only will factors such as the belief system or the value of an audience affect the translation strategy, but the nature of the audience itself will determine the translation norms (Tymoczko, “Post-colonial Writing and Literary Translation” 31).

Is fianaise iad an dá shliocht ó *Field and Fair* agus *M’Asal Beag Dubh agus Sleachta Eile* go raibh aistriú saothair ficsin áirithe ag freastal ar riachtanais an chórais oideachais. Ciallaíonn sé sin go bhféadfadh feidhm dhúbailte a bheith á comhlíonadh ag an spriothéacs. Ar lámh amháin, is ionann an spriothéacs agus deis a thabhairt don léitheoir ginearálta saothar Mhic Phiarais agus Uí Chonaire a bhlaiseadh. Ar an lámh eile, áis éascaithe tuisceana do mhic léinn ba ea na spriothéacsanna chomh maith. Nuair a foilsíodh *Íosagán agus Sgéalta Eile* (1907) den chéad uair, chuir Mac Piarais, le cabhair ó Cholm Ó Neachtain, gluais Gaeilge-Béarla leis le cabhrú le léitheoirí a bhí ag foghlaim Gaeilge (Markey xx). Go gairid ina dhiaidh sin bhí sé riachtanach staidéar a dhéanamh ar *Íosagán agus Sgéalta Eile* don Teastas Idirmheánach (Markey xx). Sa bhliain 1908 ainmníodh an Ghaeilge mar ábhar éigeantach chun tabhairt faoi chúrsaí a bhí á reáchtáil ag Ollscoil na hÉireann (Markey xviii). Ciallaíonn sé sin go raibh dhá mhóraidhm Athbheochan na Gaeilge á gcomhlíonadh ag leabhar beag gearrscéalta an Phiarsaigh – téacsanna staidéir a sholáthar, agus próslitríocht nua-aimseartha a chruthú (Markey xx).

Dá réir sin, d’fhéadfaí a mhaíomh gur bhain fiúntas liteartha, mar aon le fiúntas seachthéacsúil agus stairiúil, mar shampla, le *Íosagán agus Sgéalta Eile*. Foilsíodh eagrán i ndiaidh a chéile de shaothar Mhic Phiarais tráth a raibh géarghá le saothair liteartha a bhí oiriúnach do scrúduithe scoile agus máithreánacha. É sin ráite, is minic an focal *ceannródaí* luaite taobh le hainm Mhic Phiarais agus Uí Chonaire. Scríbhneoirí bisiúla ba ea an bheirt acu a thuill meas agus cáil agus duaiseanna liteartha go leor. Níl oiread agus tréimhse bliana idir foilsiú *An Mháthair agus Sgéalta Eile* (Mac Piarais 1916) agus *The Mother and Other Tales* (Fitzgerald 1916). Ní gá ach oiread gur iarracht é an t-aistriúchán liteartha ar shoiscéal éigin a scaipeadh (de Blácam 278). Ní gá gur comóradh ar an mbuntéacs a bheadh i gceist, ná ní gá gur géilleadh do staid pholaitiúil a bheadh i gceist. Is beag plé a dhéantar ar an bhféidearthacht go mb’fhéidir gurb ionann an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla agus iarracht chomhfhiosach dúshlán an choilínitheora a thabhairt i.e. aird an domhain mhóir a tharraingt ar an *Éire mar a bhí* trí mheán na litríochta aistrithe. Tá dúshlán chumhacht an choilínitheora á thabhairt ag aistritheoirí an

fhicsin trí thús áite a thabhairt don eachtrannú. Is fianaise í an straitéis eachtrannaithe gur ag an bpobal coilínithe atá cuid den chumhacht. Ní mór a chur san áireamh go mb'fhéidir gur namhaid samhalta é an coilínitheoir cumhachtach sa chomhthéacs aistriúcháin seo, agus go mb'fhéidir go bhfuil an cultúr coilínithe *róchosantach* faoina shaibhreas agus uathúlacht chultúrtha féin. D'fhéadfaí glacadh leis an aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla mar mhodh ceistiúcháin, fiontar díchoilínithe, nó iarracht athghabhála.

Is é an Béarla foinse na cumhachta i ré iarchoilíneach na hÉireann. Níl aon chúis nach bhféadfaí úsáid straitéiseach a bhaint as an bhfoinse cumhachta sin, an Béarla, chun aird a tharraingt ar Éire Ghaelach na ré réamhchoilíní. Tá deireadh leis an seansaol, ach ní gá é a ligean i ndearmad; is é sin go díreach atá á fhógairt ag aistritheoirí na saothar ficsin. Is fianaise ar an bpointe sin iad téamaí na saothar ficsin a scríobhadh ag tús na haoise seo caite, agus téamaí na saothar ficsin a foilsíodh sa dara leath den aois seo caite. Is féidir an saibhreas agus uathúlacht chultúrtha a athchruthú. Tá bealaí ann lena léiriú nach i mBéarla amháin atá litríocht na hÉireann scríofa, agus á scríobh. Tá an tuiscint seo ag teacht leis an áitiú gurb ionann an t-aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla agus *Schattenkultur* (*shadow culture*) (Kittel 3). Tá scáil na Gaeilge á caitheamh ag an mBéarla. Tá scáil na mionteanga á caitheamh ag an mórtheanga. Tá scáil an chultúir choilínithe á caitheamh ag cultúr an choilínitheora. Is patrún é sin atá i dtreis sna saothair ficsin ar fad atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla ó thús an fichiú haois anonn.

Aistritheoirí Uí Chadhain

Alan Titley

I was often forced to concentrate on the spirit of the work, pushing the precise meaning of a specific passage into second place (Gorjan 205).

Ainneoin gurb é Zlatko Gorjan a dúirt an méid thuas agus é ag trácht ar *Ulysses* a aistriú go Cróitis sa bhliain 1955, bunaithe ar an mionanailís atá déanta agam ar *The Dirty Dust*, sílim gur cur síos réasúnta cruinn é ar an straitéis aistriúcháin a chleacht Alan Titley. Tá idir dhílseacht agus mhídhílseacht ar leibhéal léacsach le tabhairt faoi deara in *The Dirty Dust*, ach tá beocht agus spiorad an bhuntéacs tugtha slán. Ag teacht leis sin, tá béim

leagtha ag Titley ar thábhacht chultúr an bhuntéacs san fhiontar aistriúcháin, ‘We’re not just talking about translating individual words, for to understand a work produced by a particular culture we must know something of that culture’ (“Thoughts on Translation” 65). Is léir freisin go bhfuil cur amach aige ar shaothar agus ar shaol Uí Chadhain. Chuir sé *Máirtín Ó Cadhain: Clár Saothair* i dtoll a chéile in 1975. Thug sé Léacht Uí Chadhain in 1981, agus níl easpa tagairtí do Mháirtín Ó Cadhain in *An tÚrscéal Gaeilge* (Titley 2002).

Ceann de na mórphointí faoi straitéis aistriúcháin Titley is ea gur fianaise é go raibh sé dílis do scríbhinní Uí Chadhain trí chéile seachas d’fhocail aonair Uí Chadhain. I bhfocail eile, bhí sé airdeallach ar fhéidearthachtaí agus ar aidhm an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla. Má chuaigh Ó Cadhain thar fóir leis na focail, chuaigh Titley thar fóir leis na focail, ach ní gan chúis a rinne ceachtar acu amhlaidh. Staid na Gaeilge a bhí ag déanamh inní do Ó Cadhain; fuinneamh foclach Uí Chadhain a thabhairt chun beochta a bhí ag déanamh inní do Titley. Chomh maith leis sin, tá taithí ag Titley ar aistriúchán liteartha a dhéanamh agus ar chur síos a dhéanamh ar ghnéithe éagsúla den fhiontar aistriúcháin (“An Taibhse Laistigh” 11). Tá aistriúcháin ar shaothair liteartha leis féin déanta aige; foilsíodh ‘The Judgement’ agus ‘The Last Butterfly’ in *FourFront* (1998). Chuir sé réamhrá le *An Tonn Gheal – The Bright Wave* (1986) agus brollach le *The Islander* (2012). Tá sé sonraithe aige go bhféadfadh an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla dul chun tairbhe na Gaeilge; is ag trácht ar an aird a tharraing aistriú fhilíocht Nuala Ní Dhomhnaill go Béarla ar fhilíocht na Gaeilge atá sé anseo thíos:

Without this publicity many people would think, and would like to think, that Irish poetry and Irish literature do not exist at all. Nobody in Ireland must be allowed to say that Irish literature is written solely in English. They must never be free to ignore us in our country (Titley, “Thoughts on Translation” 70).

I ndiaidh na téacs-anailíse atá déanta agam is léir gurb é an cur chuige céanna a chleacht Titley le linn dó *Cré na Cille* a aistriú, agus a chleacht na haistritheoirí, dar leis, a d’aistrigh sleachta as *Ulysses* go Gaeilge i.e. is gníomh é a thugann ómós don údar agus do litríocht údar an bhuntéacs araon (“An Seoigheach sa Ghaeilge” 110). Tá roinnt mhaith de phríomhchomharthaí sóirt a scríbhinní liteartha féin i.e. an scigaithe, an phaistís, an t-imeartas agus an fhíodóireacht focal (Nic Eoin, *Trén bhFearann Breac* 395), tugtha chun beochta aige in *The Dirty Dust*. Más “Gaeilge ró-otraithe” (Nic Eoin, *Trén*

bhFearann Breac 396) atá in *Stiall Fhial Feola* (Titley 1980), is Béarla ró-otraithe atá in *The Dirty Dust*. Ach is Béarla ró-otraithe é a chiallaíonn go bhfuil Ó Cadhain tugtha chun beochta trí Bhéarla. Is léir freisin machnamh a bheith déanta ag Titley ar na dúshlán a bhainfeadh le *Cré na Cille* a aistriú go Béarla sular thug sé faoin tasc. Bhainfeadh dúshlán ar leith, dar leis, le *an diabhal* mar atá luaite sa dara líne de *Cré na Cille* a aistriú, agus bhainfeadh *contúirt* ar leith le dul i muinín Bhéarla na hÉireann (“Turning Inside and Out” 320). Is fianaise é *The Dirty Dust* go raibh Titley meáite ar bhíob agus ar bhoirbe na gcorpán a thabhairt chun beochta; ní raibh luach siamsúil *Cré na Cille* á ligean i ndearmad aige. Chomh maith leis sin, tá nod maidir le tuiscint Titley ar an rud is *dea-aistriúchán* ann le fáil sa bhrollach a chuir sé le *The Islander* (Bannister agus Sowby 2012). Tá an abairt seo a leanas ag teacht lena bhfuil á chur i gcás agamsa, ‘This translation is homage to both the writer and the editor, but it is also an act of honour to a wonderful book’ (Titley, “Foreword” xi).

I measc na fianaise seachthéacsúla a thugann le fios gur chóir go mbeifí ag súil leis go raibh straitéis aistriúcháin chinnte ag Titley, tá na hábhair atá pléite aige sa réamhrá a chuir sé le *The Dirty Dust*. Ní raibh tosaíocht á tabhairt ag Titley don aistriúchán litriúil; ní hé an focal aonair bun agus barr an scéil:

It is not the meaning itself which is the problem but the tone, and feel, and echo. . . There is no such thing as a literal translation, as the simplest small word beyond “cat” and “dog” expands into a foliage of ambiguity. Even a fairly direct word like *baile* in Irish throws up difficulties (“Ó Cadhain’s Squabbling Corpses” xiv).

I gcásanna áirithe, fiú dá dtabharfadh sé tús áite don aistriúchán ba litriúla agus a d’fhéadfadh sé, ní gá gurb é sin an t-aistriúchán ba dhílse don bhuntéacs ná do Ó Cadhain. Is fianaise ar an bpointe sin é teideal an spriothéacs, *The Dirty Dust*:

The most literal translation of *Cré na Cille* might be “The earth of the graveyard,” but this doesn’t have any sense of the ring of the original. I presume that Ó Cadhain put in the alliteration for his own purposes as he had done with other titles (“Translator’s Introduction” xiv).

Is fianaise í an tagairt thuas do *theidil eile* nach gá go raibh Titley ag glacadh le *Cré na Cille* mar shaothar aonair; is cuid d’oidhreacht chruthaitheach Uí Chadhain é *Cré na Cille*. Is ag tarraingt airde ar Ó Cadhain trí chéile a bhí Titley seachas saothar aonair Uí

Chadhain. Thaitin an teideal uamach le Ó Cadhain i.e. ‘An Braon Broghach’ (1948), *Cois Caoláire* (1953), agus ‘Ciumhais an Chriathraigh’ (1953). Dá réir sin, is saintréith stíle de scríbhinní liteartha Uí Chadhain í an teideal uamach, saintréith atá tugtha slán ag Titley.

Joan Trodden Keefe

Is cuid de thráchtas Ph.D. é aistriúchán Joan Trodden Keefe, *Churchyard Clay* (1984). Ba i mBaile Átha Cliath a rugadh í agus chaith sí blianta i mbun cúrsaí faoi litríocht na hÉireann a theagasc in Ollscoil Berkeley. Is léir freisin nach raibh sí gan taithí ar an aistriúchán liteartha sular thug sí faoi *Cré na Cille* a aistriú go Béarla. Ba sa bhliain 1976 a foilsíodh an saothar, *The Other Voice: Twentieth-Century Women’s Poetry in Translation*, saothar a ndearna sí comheagarthóireacht air. Tá rian an eachtrannaithe ar an saothar sin agus is pointe é sin a bhfuil aird tarraingthe ag léirmheastóirí air. Ba í Brita Stendahl, mar shampla, a scríobh, ‘A buried culture is “unearthed”.’ agus í ag trácht ar an bhfoilseachán seo (685). Ba sa bhliain 1977 a foilsíodh *Irish Poems: from Cromwell to the Famine*, saothar aonteangach de dhánta aistrithe agus roghnaithe ag Keefe. Ba sa tréimhse idir 1640 – 1840 a scríobhadh na bundánta, agus ina measc siúd a bhfuil dánta leo aistrithe ag Keefe tá Piaras Feiritéar, Seán Clárach Mac Domhnaill, agus Cathal Buí Mac Giolla Ghunna. Díol spéise, bíodh is gur foilseachán aonteangach é seo, nach bhfuil iarracht á déanamh na haistriúcháin a chur i láthair mar bhuntéacsanna, agus go bhfuil nóta maidir le cúlra gach file roimh na dánta aistrithe, mar aon le cur síos cuimsitheach ar stair fhilíocht na Gaeilge ag tús an leabhair (1-19). Tá fianaise le fáil sa réamhrá a chuir sí le *Irish Poems: from Cromwell to the Famine*, go raibh neart machnaimh déanta aici ar na féidearthachtaí a bhaineann leis an aistriúchán liteartha:

Some translators are reluctant to depart from any construction in the original and, in the limit, tend to the crib or gloss form. Others take the original as a starting point for a “free” translation which sometimes involves significant license. Within the intervening spectrum, I have adopted no specific aiming point. Instead, for each individual poem I have tried to be guided, on the one hand, by a desire to stay as close in spirit to the original as possible, and, on the other, by a respect for English verse. The necessary compromise has been struck by my taste and depends upon the poem (9).

Tá lorg an eachtrannaithe chomh maith ar *The Penguin Book of Women Poets* (1978), díolaim filíochta aonteangach eile a ndearna sí comheagarthóireacht uirthi. Fianaise ar an bpointe sin is ea nach bhfuil iarracht déanta a cheilt ar an léitheoir Béarla gurb í Máire Mhac an tSaoi a scríobh ‘Harvest of the Sea’, bíodh is nach bhfuil an dán Gaeilge san fhoilseachán (377). Dá réir sin, tá fianaise ann gur aistritheoir eachtrannaithe í Keefe. Is fianaise iad na dánta aistrithe in *Irish Poems: from Cromwell to the Famine* go raibh sárthuiscint ag Keefe ar an tSean-Ghaeilge, agus is fianaise é *Churchyard Clay* go raibh sárthuiscint aici ar an Nua-Ghaeilge. Ó thaobh na straitéise aistriúcháin de, tá *Churchyard Clay* breac le paraitéacsanna rud a fhágann go bhfuil neart eolais á roinnt leis an léitheoir maidir leis an gcomhthéacs cultúrtha, sóisialta agus polaitiúil a raibh an buntéacs fréamhaithe ann. Tá cur síos déanta aici ar chúlra baile agus liteartha Uí Chadhain; ar an tionchar a bhí ag an tréimhse a chaith sé i Sibéir na hÉireann air (Ó Cadhain, *Páipéir Bhána* 7); agus ar a stíl scríbhneoireachta.

Tagairt spéisiúil amháin atá déanta aici ina réamhrá, tagairt atá ag teacht leis an tuiscint go bhfuil tús áite á thabhairt aici don eachtrannú, is ea go mb’fhéidir go bhfuil macallaí ó scríbhinní Jonathan Swift le cloisteáil i monalóga *Stoc na Cille*. Is féidearthacht é seo nach bhfuil mionphlé déanta uirthi go fóill, bíodh is go bhfuil sé luaite ag Ó Cadhain féin (*Páipéir Bhána* 24) go ndearna sé aithris ar *Tale of a Tub* (Swift 1704), saothar Béarla a bhfuil cáil idirnáisiúnta air. Trína leithéid de thagairt a lua sa réamhrá tá cuireadh á thabhairt ag Joan Trodden Keefe don léitheoir, an fhéidearthacht go bhfuil nasc idé-eolaíoch idir *Cré na Cille*, an buntéacs, agus saothar cáiliúil Béarla, *Tale of a Tub*, a fhiosrú. Is é an toradh a bheadh ar a leithéid d’fhiosrú go mbeadh an léitheoir ag cur lena bhfuil ar eolas aige faoi údar an bhuntéacs, Máirtín Ó Cadhain.

Glacann léitheoirí áirithe le *Tale of a Tub* mar shaothar próis a raibh sé mar aidhm leis an eaglais Anglacánach a chosaint (Williams and O’Connor). Glacann léitheoirí eile fós leis mar ionsaí ar gach cineál reiligiúin (Williams and O’Connor). In *apologia* a chuir Swift leis an leagan de *A Tale of a Tub* a foilsíodh in 1710, míníonn sé aidhm amháin a bhí leis an saothar i.e. ionsaí a dhéanamh ar na grúpaí reiligiúnacha arb ionann iad agus baol do heigeamaine na heaglaise Anglacánaí. D’fhéadfaí glacadh le *Cré na Cille* mar ionsaí ar íomhá rómánsúil na Gaeltachta agus ar naofacht chaint na ndaoine. In *Tale of a Tub* tá ionadaíocht á déanamh ag triúr deartháireacha don deighilt idir an eaglais

Anglacánach, an eaglais Chaitliceach agus an íoseaglais. In *Cré na Cille* tá deighilt aicmeach á ceistiú trí mheafar “Áit an Phuint” agus “Áit na gCúig Déag”, agus tá ról lárnach ag beirt deirfiúracha sa cheistiú sin. D’fhéadfadh cosúlachtaí eile fós a bheith le tabhairt faoi deara idir saothar eile le Swift agus saothar Uí Chadhain. Is le ráiteas borb, mar shampla, a chuireann Swift tús lena dhán, ‘A Satirical Elegy on the Death of a Late Famous General’ (1722), “His Grace! impossible! what dead!”. Is le ráiteas borb a chuirtear Stoc na Cille i láthair léitheoir *Cré na Cille* den chéad uair, “Is mise Stoc na Cille. Éistfear le mo ghlór! Caithfear éisteacht ...” (68).

Líne spéisiúil eile as dán Swift é “The last loud trump must wake him now”. D’fhéadfaí glacadh le *Cré na Cille* mar iarracht Uí Chadhain cainteoirí dúchais Chonamara a dhúiseacht, agus a n-aird a tharraingt ar a dteanga dhúchais féin, go hindíreach agus go hachrannach. Níor thaitin an léargas a thug Ó Cadhain ar a chomharsana féin le gach duine. Is é is dóichí ná a mhalairt, áfach, go ndearna sé iarracht chomhfhiosach achrann a tharraingt sa mhullach air féin, agus gurb é a bhí mar phríomhaidhm aige aird phobal na Gaeltachta i.e. ‘ . . . caomhnóirí an chultúir sa nGaeltacht, an mheán aicme íochtarach, múinteoirí de dhúchas na háite . . . ’ (Ó Cadhain, *Páipéir Bhána* 13), a tharraingt ar shainiúlacht agus ar shaibhreas a gcultúir féin.

Cosúlacht eile fós is ea gur fear cúise ba ea Swift (Baker, “Jonathan Swift” 3), agus gur fear cúise ar bhealaí conspóideacha ba ea Ó Cadhain (Mac Aonghusa 87). Sheas sé go tréan, agus go trodach go minic, leis na nithe a chonacthas dó a bheith tábhachtach: tír, teanga agus pobal na Gaeilge (Mac Aonghusa 7). Tá sé ráite gur fear praiticiúil agus fear nach raibh glacadh ar bith aige leis an maoithneachas ba ea Swift (Baker, “Jonathan Swift” 3). Níl blas an mhaoithneachais ar *Cré na Cille*, is le Dotie amháin a luaitear an maoithneachas, cé go mb’fhéidir gur le teann maoithneachais don teanga a raibh cáil an bháis uirthi a scríobh Ó Cadhain *Cré na Cille*. Dá réir sin, is fianaise é an plé thuas gur féidir leis an aistritheoir aird a tharraingt ar údar agus ar shaothar an bhuntéacs ar bhealaí éagsúla. Mar atá léirithe agam, d’fhéadfadh an tagairt do Jonathan Swift i réamhrá Trodden Keefe fiosracht a mhúscailt in intinn an léitheora maidir le cúlra scríbhinní Uí Chadhain, údar an bhuntéacs, agus na macallaí idirnáisiúnta a d’fhéadfadh a bheith le cloisteáil i gcomhrá cáiliúil Chonamara.

Liam Mac Con Iomaire agus Tim Robinson

Is é *Cré na Cille*, mór-úrscéal na Gaeilge, an chéad saothar litríochta atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla ag Liam Mac Con Iomaire agus Tim Robinson. Is deacair teacht ar fhianaise ar thuairimí Mhic Con Iomaire, ar de bhunadh an cheantair chéanna le Ó Cadhain é, pointe atá á threisiú ar chlúdach deannaigh *Graveyard Clay*, ach oiread le tuairimí Robinson, maidir leis an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla. Pointe spéisiúil a eascraíonn uaidh seo is ea nach bhfuil aon fhianaise bunaithe ar an mionanailís atá déanta agamsa go bhfuil nasc idir cúlra teangeolaíoch an aistritheora agus a *dhílseacht* don bhuntéacs. Tá na haistritheoirí ar fad, beag beann ar an áit ar rugadh iad, nó lé a bheith acu le canúint amháin seachas canúint eile, dílis don bhuntéacs ar bhealaí éagsúla. Is í canúint an bhuntéacs an t-aon ghné nach bhfuil iarracht ar bith déanta a aistriú. D’fhéadfaí glacadh leis seo mar shampla den fheiniméan ar a dtugann Paul Ricoeur díchúigiú na máthairtheanga (9).

Sna spriothéacsanna, tá canúint an bhuntéacs á ligean i ndearmad, á díchúigiú i bhfocail eile, agus tá tús áite á thabhairt do chanúint na hÉireann trí chéile trí úsáid straitéiseach a bhaint as Béarla na hÉireann / aistriúchán litriúil. Tá tábhacht leis an gcanúint chúigeach, ach tá sé níos tábhachtaí go mbeadh deis cainte á tabhairt do litríocht Ghaeilge na hÉireann, seachas pócaí éagsúla den tír a chur ag caint. Is fianaise í an tagairt do chúlra teangeolaíoch an aistritheora ar chlúdach deannaigh *Graveyard Clay* go mb’fhéidir gur mheas Mac Con Iomaire go mbeadh sé féin níos dílse do Ó Cadhain ná mar a bhí Alan Titley, mar shampla, ó tharla gur de bhunadh cheantar dúchais Uí Chadhain é. I bhfianaise na mionanailíse atá déanta agamsa níl aon bhunús lena leithéid de thuiscint.

Bíodh is gur deacair teacht ar thuairimí Mhic Con Iomaire maidir leis an aistriúchán liteartha, níl sé gan cur amach agus taithí ar an aistriúchán liteartha. Tá anailís déanta aige ar shaothar liteartha atá aistrithe ó Ghaeilge go Béarla mar is léir ón sliocht thíos a bhfuil *Lead Us Into Temptation* (1978), an t-aistriúchán Béarla de *Lig Sinn i gCathú* (1976), faoi chaibidil ann:

D'éirigh go breá leis an leabhar ó thaobh díolacháin de ach bhí roinnt de shaintréithe an bhunleabhair i nGaeilge ar iarraidh – splanc agus spleodar na teanga féin ina measc. Ní thuigfeadh é seo, dar ndóigh, ach an léitheoir nó an léirmheastóir a raibh an t-úrscéal léite i nGaeilge aige ... (Mac Con Iomaire, *Breandán Ó hEithir* 443).

Ainneoin gur fianaise é sin gur thuig Mac Con Iomaire an tábhacht a bhaineann le *splanc agus spleodar* theanga an bhuntéacs, braithim go mb'fhéidir gurb í sin an ghné is mó a bhfuil faillí déanta aige féin uirthi in *Graveyard Clay* mar gheall ar aird ar leith a bheith dírithe aige ar an bhfocal aonair. Chomh maith leis sin, d'aistrigh sé *Tales from the Poorhouse* (1999) le Eugene McCabe go Gaeilge, saothar a foilsíodh faoin teideal *Scéalta ó Theach na mBocht* (2001). Is i muinín na straitéise dúchasaithe a chuaigh sé agus an saothar sin á aistriú aige i.e. tá dul na Gaeilge, Gaeilge Chonamara, ar an spriochtéacs. Ciallaíonn sé sin go dtugann an t-aistritheoir atá ag aistriú ó Bhéarla go Gaeilge, ar mian leis a bheith dlíis don Ghaeilge, tús áite don dúchasú. Is é a mhalairt atá le tabhairt faoi deara nuair atá saothar á aistriú ó Ghaeilge go Béarla. Nuair is mian leis an aistritheoir téarmaí cultúr-shonracha a thabhairt chun beochta, is don eachtrannú a thugann sé tús áite.

Tá saothar le Tim Robinson, *Camchuairt Chonamara Theas – A Twisty Journey, Mapping South Connemara, parts 1-58* (2002) aistrithe ó Bhéarla go Gaeilge ag Liam Mac Con Iomaire freisin. D'ainneoin nach bhfuil aon saothar cruthaitheach leis i gcló, tá blas Conamarach ar na saothair leis atá i gcló. Tá beathaisnéis Sheosaimh Uí Éanaí (2007), an t-amhránaí cáiliúil ar an sean-nós as Carna, agus Bhreandáin Uí Eithir (2000), iriseoir, craoltóir agus údar Gaeilge a raibh bá ar leith aige le hOileáin Árann, scríofa aige. Dá réir sin, d'fhéadfaí a mhaíomh go bhfuil iarracht chomhfhiosach, leanúnach á déanamh ag Mac Con Iomaire, ach oiread le Robinson, aird a tharraingt ar Chonamara. Tá saothar ficsein amháin scríofa ag Tim Robinson, an bailiúchán gearrscéalta *Tales and Imaginings* (2002), agus níl sé gan taithí ar an aistriúchán liteartha ach oiread le Mac Con Iomaire. Tá leagan Béarla de dhánta le Máirtín Ó Direáin, 'Cuireadh do Mhuire' (1943) agus 'Ó Mórna' (1975) ina measc, foilsithe ina leabhar *Stones of Aran: Labyrinth* (1995). Sa leabhar céanna, tá sleachta as *Annála Beaga ó Iorrus Aithneach* (1941) le Séan Mac Giollarnáth aistrithe go Béarla aige. Anuas air sin, tá fianaise le fáil sna nótaí buíochais ag cúl *Stones of Aran: Labyrinth* (1995) go bhfuil seantaithí ag Robinson agus ag Mac Con Iomaire ar chúrsaí aistriúcháin a chíoradh (Robinson, *Stones of Aran* 473).

Dá réir sin, ainneoin gur léir nach cleachtas lárnach de *repertoire* Robinson ná Mhic Con Iomaire é an t-aistriúchán liteartha, d’fhéadfaí glacadh leis mar ghné eile fós d’iarrachtaí na beirte aird a tharraingt ar Chonamara. Tá formhór scríbhinní Robinson dírithe ar, nó fréamhaithe, i dtírdhreach Chonamara. Is as Gaeltacht Chonamara d’údar *Cré na Cille*. D’fhéadfaí glacadh leis an ról a bhí ag Robinson in aistriú *Cré na Cille* mar fhoshraith dá scríbhinní Conamaracha. Is fianaise iad foilseacháin dá chuid cosúil le *Mapping South Connemara* (1985) agus *Setting Foot on the Shores of Connemara* (1981) ar iarrachtaí comhfhiosacha agus leanúnacha a bheith á ndéanamh aige tírdhreach Chonamara a chur ar an mapa. D’fhéadfaí glacadh le *Graveyard Clay* mar iarracht eile fós Conamara a chur ar an mapa.

Eoghan Ó Tuairisc

Ba é Eoghan Ó Tuairisc an chéad scríbhneoir cruthaitheach a d’aistrigh gearrscéalta le Máirtín Ó Cadhain go Béarla. Ba sa bhliain 1981 a foilsíodh an chéad eagrán de *The Road to Brightcity*, agus foilsíodh an dara heagrán in 1987. Is cnuasach aonteangach é, a bhfuil naoi ngearrscéal leis an gCadhach ann, gearrscéalta a foilsíodh in *Idir Shúgradh agus Dáiríre* (1939) agus *An Braon Broghach* (1948). Scríbhneoir dátheangach ba ea Ó Tuairisc, rud a chiallaíonn go raibh slat tomhais an aistritheora á chomhlíonadh aige de réir thuiscint Sheáin Uí Chruimín:

Ní leor eolas aige ar an dá theanga, iad a bheith mar a déarfá “ar chomh-eolas aige”. Téann daoine chomh fada lena rá go gcaithfidh sé bheith ar a chumas taibhreamh sa dá theanga atá i gceist. Ina theannta sin ba chóir don aistritheoir féin bheith ina scríbhneoir sa dá theanga, agus thar gach rud eile, é bheith de umhlaíocht ann a thuiscint go gcaithfidh sé tús áite a thabhairt don bhunúdar is dá stíl is obair an aistriúcháin ar siúl aige (9).

Tá neart fianaise ann gur léir meas agus tuiscint a bheith ag Ó Tuairisc ar scríbhinní liteartha agus ar theicníc scéalaíochta Uí Chadhain:

In his typical story he picks on a significant moment in the life of a central figure (nearly always a woman), studs his narrative with sharp realistic details, sketches a community, sets up a mental interiority of feelings, memories, ideas, in his central character and then creates about the figure a further psychological dimension (G17 / 1793).

Thug Ó Cadhain le fios ardmheas a bheith aige féin ar chumas cruthaitheach Uí Thuairisc (Caerywn Williams and Ní Mhuiríosa 371). Ní raibh drogall ar Ó Tuairisc a thuairimí maidir leis an aistriúchán liteartha a phlé. Taobh leis an leagan Béarla den dán ‘Sna hAmanntaí Lámhdhéanta’ / ‘In the Hand-Made Times’ le Lorcán Ó Treasaigh, scríobh sé an méid seo a leanas, ‘Is trua a bheith ag cur obair dho-aistrithe ar fáil, ach sin é atá muid ag déanamh’ (*Rogha an Fhile* 88). Tá rian an eachtrannaithe ar an tuairim sin; ní dóigh leis gur ann don spriocthéacs le teacht in ionad an bhuntéacs. Is léir freisin machnamh a bheith déanta aige ar fhéidearthachtaí agus ar dhúshlán an aistriúcháin liteartha. I measc na mionphointí atá pléite aige, tá an dúshlán a bhaineann le tuiséal ginideach na Gaeilge a aistriú go Béarla (*Rogha an Fhile* 39). Ní raibh sé dall ar theoiric an aistriúcháin ach oiread; tá *On Translating Homer* (1861) le Matthew Arnold luaite i measc na saothar a raibh staidéar le déanamh aige orthu mar chuid de chúrsa máistreacht a rinne sé (Nic Eoin, *Eoghan Ó Tuairisc* 412). Anuas air sin, is léir go raibh an léitheoir ag déanamh inní dó:

Dúirt sé i 1974 nárbh iad ‘an gnáthphobal’ na léitheoirí a shamhlaigh sé dó féin ar chor ar bith ach ‘muintir shofaisticiúil na hEorpa, lucht beag ... ach tá siad ann’ (Denvir, “Firéan an Fhocail” 17).

... agus ó tharla go bhfuil cuid mhaith de léitheoirí Éireann gan taithí ar fhilíocht na Gaeilge a bhreithniú agus a mheas, d’iarramar ar na filí “aistriú” Béarla a chur ar fáil, chun cabhrú leis na léitheoirí úd cuid bheag de shaibhreas agus de ghéire na Gaeilge, mar fhísteanga agus mar uirlis intleachtach, a bhreith leo (Ó Tuairisc, *Rogha an Fhile* 7).

Louis de Paor, Lochlainn Ó Tuairisg, agus Mike McCormack

Ba sa bhliain 2006 a foilsíodh an chéad fhoilseachán dátheangach de shaothar Mháirtín Uí Chadhain, *Dhá Scéal – Two Stories*. Is toradh é an foilseachán seo ar chomhfhiontar idir triúr aistritheoirí. Is scríbhneoir cruthaitheach é Louis de Paor a bhfuil cur amach aige ar theoiric agus ar phraitic an aistriúcháin liteartha (“Cumhacht an Aistriúcháin”). Is scríbhneoir cruthaitheach é Mike McCormack, a bhfuil dhá chnuasach gearrscéalta agus trí úrscéal leis i gcló, an t-úrscéal duaisbhuaiteach *Solar Bones* (2016) ina measc. Is suite in iarthar na hÉireann atá *Solar Bones*, agus caitear solas ann ar *la condition humaine* trí shaol Marcus Conway, riocht a bhí ag déanamh inní do Ó Cadhain chomh maith. Is cainteoir dúchais Gaeilge de bhunadh Chois Fharráige é Lochlainn Ó Tuairisg, a bhfuil

saineolas aige ar scríbhneoirí Chonamara. Ba é a chóirigh an leagan de *Sgríbhinní Mhíchíl Bhreathnaigh* a d'fhoilsigh Cló Iar-Chonnacht in 2009. Tá sé ag obair mar eagarthóir sinsearach litríochta le Cló Iar-Chonnacht, comhlacht foilsitheoireachta Gaeltachta. Tá fianaise pharaitéacsúil ann a thugann le fios, roimh mhionanailís a dhéanamh ar an dá ghearrscéal, gur chóir go mbeifí ag súil go mbeidh ról ar leith á chomhlíonadh ag an spriothéacs seo ar chontanam an eachtrannaithe. Tá dánta dá chuid féin aistrithe ag de Paor, agus tá sé ráite aige gur *bréagscríbhinn* é an spriothéacs (Fulton x). Is i nGaeilge amháin atá na dánta leis atá le fáil sa chnuasach dátheangach *Jumping Off Shadows* (Delanty and Ní Dhomhnaill). Ní fhoilsítear aistriúchán go Béarla ar a bhunsaothar Gaeilge sula mbíonn an bunsaothar Gaeilge foilsithe. Tá an nós sin ag teacht lena bhfuil á áitiú agam maidir le bonnsraith idé-eolaíoch a bheith faoin aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla i.e. is meitithéacs é an spriothéacs.

I gcomhthéacs an fhiontair seo trí chéile is léir gur dlúthchuid den iarracht leanúnach aird an léitheora a tharraingt ar an mbuntéacs é an cinneadh saothair a fhoilsiú i bhfoirm dhátheangach. Is ráiteas eachtrannaithe ann féin é an foilseachán dátheangach. Tá an rud céanna fíor faoi chomhthéacsanna aistriúcháin eile freisin:

In fact, he (Ayling) constantly reminds his readers of this by having his books published as facing page editions. Even for the reader who knows no Chinese at all, and therefore has no way of checking the translations, the presence of Chinese characters, and the occasional reproduction of a Chinese painting on the page facing each actual translation, serve as a reminder of the fact that what he is reading cannot really be read according to the poetics of his own literature (Lefevere, “Translation and the Creation of Images” 68).

Tá tús áite á thabhairt ag de Paor don straitéis eachtrannaithe ina shaothar féin-aistrithe, *Gobán Cré is Cloch – Sentences of Earth and Stone* (1996) ina measc. Tá an nós céanna á leanúint in *Dhá Scéal – Two Stories*. Anuas air sin, glacann sé leis gur féidir eochair-éifeacht a lua leis an aistriúchán:

Translation, which in Ireland has often been more effective as a gag than as a second voice bridging the immense distance between languages, has not only made my voice audible, albeit at very low volume in Australia – it has extended considerably the range of sounds and their echoes across time and space which I can now hear in my own language (de Paor, “Disappearing Language” 67-68).

Dhá ní nach féidir iad a scaradh óna chéile, dar liom, an eochair-éifeacht agus an t-eachtrannú.

Cás-Staidéar: Máirtín Ó Cadhain

Bíodh is gur ag an eachtrannú atá an lámh in uachtar, ní hionann sin agus a rá gurb é an cur chuige céanna a chleacht aistritheoirí Uí Chadhain:

The translator also has the right to differ organically, to be independent, as long as that independence is pursued for the sake of the original, a technique applied in order to reproduce it as a living work. Between the basic semantic substance of the original and its shift in another linguistic structure a kind of dialectic tension develops along the axis faithfulness-freedom. The demand to be faithful in translation is a starting point. Its observation, or at least the effort to observe it, is the basis upon which stylistic requirements can assert themselves. Thus shifts do not occur because the translator wishes to “change” a work, but because he strives to reproduce it as faithfully as possible and to grasp it in its totality, as an organic whole (Popovič 80).

Chinn Robinson agus Mac Con Iomaire *Cré na Cille* a aistriú i ndiaidh dóibh alt le Michael Cronin a léamh in *The Irish Times* in 2001 (Mac Con Iomaire xxii). Ciallaíonn sé sin gurb é an t-aistritheoir tionscnóir an aistriúcháin. Ba é Cló Iar-Chonnacht i gcomhar le Yale Margellos a d’fhoilsigh an spriocthéacs. Tá Yale Margellos tiomanta do shaothair scríofa i dteangacha éagsúla as ar fud na cruinne a chur ar fáil trí Bhéarla; ráiteas eachtrannaithe ann féin. Má chuirtear ráiteas misin Chló Iar-Chonnacht i.e. coimirceoir,

pátrún agus caomhnóir chultúr na Gaeilge agus na Gaeltachta, agus aidhm Yale Margellos san áireamh, d'fhéadfaí a mhaíomh go bhfuil cuspóir nó feidhm an spriothéacs sonraithe, bíodh is nach gá gurb é an foilsitheoir a thionscain an t-aistriúchán. Ar an lámh eile, ba é an foilsitheoir, Cló Iar-Chonnacht, a thionscain *The Dirty Dust*. Tá sé ráite ag Alan Titley gurb é Micheál Ó Conghaile, bunaitheoir Chló Iar-Chonnacht, a d'iarr air tabhairt faoin aistriúchán (Mulroney 2015). Tá sé ráite ag Micheál Ó Conghaile go bhfuil *Cré na Cille* á aistriú go Seicis, Ollainnis agus Gearmáinis faoi láthair mar go bhfuil Cló Iar-Chonnacht ag iarraidh litríocht na Gaeilge a chur chun cinn, agus a thaispeáint go bhfuil níos mó i gceist le litríocht na hÉireann ná saothar Yeats, Joyce agus Beckett (Ó Coimín 2015).

Is fianaise iad na trí spriothéacs, *Churchyard Clay*, *The Dirty Dust* agus *Graveyard Clay*, nach ann don aistriúchán foirfe agus gur féidir an rud céanna a rá ar bhealaí éagsúla (Ricoeur 25). Tá bearna fhada idir foilsiú *Cré na Cille* (1949) agus foilsiú *The Dirty Dust* (2015). Ní féidir talamh slán a dhéanamh de na cúiseanna atá leis an mbearna sin. Is mórshaothar le mórscríbhneoir é *Cré na Cille*. Ní gá go mbeadh mórshaothar an mhórscríbhneora *do-aistrithe*, agus ní gá ach oiread go mbeadh sé níos dúshlánaí ná buntéacs ar bith eile a aistríodh roimhe. D'aistrigh G.H. McWilliam *The Decameron* (Boccaccio 1348-1358) ó Iodáilis go Béarla, bíodh is go ndúirt sé ag tús an tsaothair go raibh sé *do-aistrithe* (Ó Cuilleanáin 46). Foilsíodh dhá leagan éagsúla de *Cré na Cille* in imeacht bliana, cé go bhféadfaí a rá go mb'fhéidir gur measadh go raibh an saothar seo *do-aistrithe* ar feadh breis is leathchéad bliain. Uaireanta i gcomhthéacs Léann an Aistriúcháin glactar leis go mbeidh an dara spriothéacs níos fearr ná an chéad spriothéacs. Nuair a thug G.H. McWilliam faoi *The Decameron* a aistriú go Béarla, thug sé le fios go mbeadh a aistriúchán féin níos fearr ná na haistriúcháin a bhí déanta roimhe sin (71). Ní gá go mbeadh an pointe sin fíor nuair is é aistriú *Cré na Cille* ó Ghaeilge go Béarla atá faoi chaibidil. Tá leaganacha aistrithe i ndiaidh a chéile de mhórshaothair liteartha na cruinne, cosúil leis an mBíobla, agus saothair le Shakespeare, á bhfoilsiú ó foilsíodh na buntéacsanna (Ricoeur 7). Níl aon aistriúchán foirfe; ní bhíonn an t-aistritheoir riamh sásta (Ricoeur 7).

Ba dheacair a áitiú gur fearr *Graveyard Clay* (2016) ná *The Dirty Dust* (2015), nuair a chuirtear an comhthéacs aistriúcháin san áireamh. Ní gá ach oiread go mbeadh ceann de na spriothéacsanna a foilsíodh in imeacht bliana dá chéile níos fearr ná *Churchyard Clay* (1984), an chéad spriothéacs. Tá trí spriothéacs ann, agus is aonad

amháin iad anois, aonad comhlántach a d’eascair as ionramháil straitéiseach an bhuntéacs chéanna. Tá gach spriothéacs ag cur, ar a bhealach féin, leis an mbuntéacs. Tá níos mó eolais pharaitéacsúil in *Graveyard Clay* faoi chúlra Uí Chadhain; timpeallacht a óige; an cineál saoil a chaith sé; cúlra fhoilsiú *Cré na Cille*, agus suíomh an úrscéil, ná mar atá in *The Dirty Dust*. Tá níos mó eolais faoi stair agus staid pholaitiúil na hÉireann sa chéad leath den fhichiú haois in *Churchyard Clay* ná mar atá sa dá spriothéacs eile. Tá na trí spriothéacs ag cur leis an mbuntéacs seachas ag baint dó. Má ghlactar leis gur uirlis idé-eolaíoch é an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla, uirlis a bhfuil sé mar aidhm léi sainiúlacht chultúr Gaelach na hÉireann, agus ardchumas scríbhneoireachta mhórúdar na Gaeilge, a chur ar a shúile don léitheoir Béarla, ní gá go mbeadh an spriothéacs is déanaí a foilsíodh *níos fearr* ná an spriothéacs is túsce a foilsíodh.

Is seift seachanta athchultúraithe í straitéis eachtrannaithe na n-aistritheoirí go léir. Trí thús áite a thabhairt don eachtrannú d’éirigh leo a bheith dílis do bhuntéacs Uí Chadhain, dá chultúr, agus dá idé-eolaíocht teanga. Bhí sé mar aidhm ag Máirtín Ó Cadhain an teanga a raibh sé ag scríobh inti agus, dá bhrí sin, an náisiún dar de í, a tharrtháil ón nduibheagán (Ó Tuama, “Tiomna Roimh Bhás” 55). D’ainneoin go raibh tús áite á thabhairt ag na haistritheoirí ar fad don eachtrannú, ní hionann sin agus a rá gurb é an léitheoir-éifeacht chéanna a bhí ag na trí spriothéacs. Is fianaise é *The Dirty Dust* go raibh níos mó airde á thabhairt ag Titley ar léitheoir-éifeacht an bhuntéacs a athchruthú, ar an éifeacht a bheadh ag an spriothéacs ar an léitheoir arb eol dó iomrá mór a bheith ar Ó Cadhain, ach nach raibh in ann a shaothar a léamh trí Ghaeilge. Tá tábhacht leis an léargas a thugtar ar bheocht na Gaeilge in *Cré na Cille*. Chuaigh caint an chomhluadair Ghaeltachta i bhfeidhm láithreach ar léitheoirí an bhuntéacs tráth a fhoilsithe, ‘An té léifeadh an leabhar seo déarfadh sé láithreach gur teanga í seo nach baol di an bás, ach gur dual di borradh ó bhuinte i mbláth agus ó bhláth i dtoradh’ (Mac an tSaoir, “Colún Léirmheasa: Cré na Cille” 30).

Tá na trí spriothéacs dílis don bhuntéacs ar bhealaí éagsúla. Is i léitheoir-éifeacht an spriothéacs atá an phríomhdhifríocht fréamhaithe. Is é is cúis leis sin an *dílseacht* ar leibhéal léacsach a d’fhéadfaí a lua le haistriúchán Trodden Keefe, Mhic Con Iomaire agus Robinson, agus an *mhídhílseacht* ar leibhéal léacsach a d’fhéadfaí a lua le haistriúchán Titley:

The function of a translation is dependent on the knowledge, expectations, values and norms of the target readers, who are again influenced by the situation they are in and by their culture. These factors determine whether the function of the source text or passages in the source text can be preserved or have to be modified or even changed (Kussmaul 149).

Is é an scéal céanna atá á insint sna trí spriothéacs. Tá sé maíte ag Reiss agus Vermeer nach mór go mbeadh spriothéacs comhleanúnach le riachtanais an léitheora i.e. go mbeadh an léitheoir in ann an spriothéacs a léamh go líofa (Kussmaul 64). Ní gá go mbeadh sé sin fíor i gcónaí, áfach. Ní mór an cúlra comhthéacsúil a chur san áireamh, mar aon leis an léitheoir samhailta. Más léitheoir idé-eolaíoch é an léitheoir, ar spéis leis eolas a chur ar chultúir éagsúla, ní bheidh sé ag súil go mbeidh sé in ann an spriothéacs a léamh go líofa. Beidh sé ag tnúth leis an dúshlán a bhaineann leis an dothuigtheacht chultúrtha. Is fianaise í an straitéis eachtrannaithe gur dócha leis an aistritheoir go mbeidh fonn ar an léitheoir samhailta eolas a chur ar chultúr an bhuntéacs. Tá an léitheoireacht uchtógach comhleanúnach le haidhm an fhiontar aistriúcháin seo trí chéile; is uchtóg chultúrtha é an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla.

Ó tharla go bhfuil bonnsraith idé-eolaíoch faoin bhfiontar seo agus go bhféadfaí na spriothéacsanna agus na buntéacsanna a úsáid chun aird a tharraingt ar an gcultúr Gaelach, is caomhnú seachas athrú fheidhm an bhuntéacs atá i gceist. Fiú má chuirtear i leith Titley gur ag saor-rothaíocht a bhí sé, ar an mbonn nach raibh sé chomh dílis ar leibhéal léacsach do *Cré na Cille* is a bhí Robinson agus Mac Con Iomaire, nó Trodden Keefe, is fianaise iad na patrúin éagsúla in *The Dirty Dust* gur saor-rothaíocht chomhfhiosach a bhí ar bun aige. Tá iomrá ar Ó Cadhain i measc léitheoirí nach bhfuil ar a gcumas Ó Cadhain a léamh trí Ghaeilge; dá réir sin, beidh siad ag súil le rud éigin speisialta. Is fianaise iad na spriothéacsanna go n-éilíonn a leithéid d'ionchas saor-rothaíocht áirithe, agus gurb é Titley is fearr a thuig é sin. Bhain *Cré na Cille* stangadh as an léitheoir in 1949; bhain *The Dirty Dust* stangadh as an léitheoir in 2015. In 1949 bhí léitheoir amháin, Spailpín ar an Achréidh, den bharúil nár labhair muintir na Gaeltachta mar a labhair Caitriona Pháidín agus a comhluadar:

Níor chuala mise a leithide siúd dho chainnt ariamh. Má chualas ba ag roighneadóirí ceart críochnuigh ar chúla téarmaí é. Ní bheadh mná ná páistí ag éisteacht. Féach ins an leabhar seo tugtha dhon phobal le léigheamh iad. Tá súil le Dia agam-sa nach mbeidh an leabhar seo le fághail ag an bpobal nuair a bheidheas mo chuid páistí fhéin fásta suas le congnamh Dé (Denvir, *Cadhan Aonair* 38).

In 2015 agus 2016 bhí léirmheastóirí áirithe den bharúil nach raibh modh cainte *Caitriona Paudeen* (*The Dirty Dust*) agus a comhluadar Conamarach inchreidte:

Terms like “bonking”, “fuck me pink”, “scum bucket”, “slag bag”, “piss flaps” and “cunty gash” may not quite have been on the lips of Irish-speakers in Connemara in the 1940s but Titley’s rendition feels right, and that’s the best you can say of any translation (Barry 2015).

“Holy fuckaroni!” Caitriona Paudeen, a rural woman born in the nineteenth century and dead before the end of the Second World War, shrieks at one point (Brennan 2016).

Titley, moreover, mixes British and American slang indiscriminately (“hot broads” and “all over the bleedin’ gaff,” for example) and throws in apparently deliberate anachronisms. Caitriona, in the 1940s, uses “muppet” more than once as a term of abuse—the Muppets were created in 1954 and the abusive use of the word begins much later. These are presumably conscious dissonances but as such the effects are of Titley’s, not Ó Cadhain’s, creation (O’Toole 8).

Díol spéise an abairt dheireanach i léirmheas Fintan O’Toole. Bíodh is go bhfuilim ag teacht leis nuair a deir sé go bhfuil samplaí de neamhréireanna comhfhiosacha le tabhairt faoi deara i straitéis aistriúcháin Titley, ní mór aidhm na neamhréireanna sin a phlé. Ní mór a chur san áireamh go mb’fhéidir gur fianaise iad neamhréireanna comhfhiosacha ar dhílseacht d’éifeacht an bhuntéacs, seachas fianaise go raibh lán scóid ligthe ag Titley lena shamhlaíocht agus go raibh Ó Cadhain ligthe i ndearmad aige. Tá aird tarraingthe ag Titley féin ar na cúiseanna a bhí le neamhréireanna áirithe, ‘A familiar halloo is commonly greeted by using someone’s name. I have tried to follow this, but have on occasions left it out, as it would appear tiresome and unnatural’ (“Translator’s Introduction” xiii). Mar atá ráite ag Fintan O’Toole, is fianaise ar lorg a láimhe a bheith fágtha ag Titley ar an spriothéacs iad na “presumably conscious dissonances”, ach tá pointe eile fós le déanamh. Is fianaise iad “conscious dissonances” Titley ar an iarracht chomhfhiosach a bhí á déanamh aige léitheoir-éifeacht *Cré na Cille* a thabhairt chun beochta in *The Dirty Dust*. Ní gá go raibh an méid a scríobh Ó Cadhain ag teacht le modh cainte na gcomharsan. Go deimhin, is gné chomhfhiosach de scríbhinní liteartha Uí Chadhain an *neamhdhílseacht chanúnach*, ‘Téann daoine go dtí mo theach i gCois Fharrage agus imeasc mo chomharsan le fiosrú ar an láthair arb í caint mo mhuintire chor ar bith atá agam’ (Ó Cadhain, *Páipéir Bhána* 15).

D'fhéadfaí an rud céanna a rá faoi *The Dirty Dust*. Is cruthúnas é sin ar a chóngrafaí is atá spriochtéacs Titley do shaintréith de bhuntéacs Uí Chadhain. Bhain tábhacht le *Cré na Cille* mar shaothar a chothaigh míchompord áirithe i measc léitheoirí Gaeltachta; is fianaise í straitéis Titley gur mheas seisean gur chóir go mbeadh míchompord áirithe ar léitheoirí *The Dirty Dust* chomh maith. Is léir freisin, áfach, nach é Titley an t-aon aistritheoir a bhfuil lorg a láimhe fágtha aige ar spriochtéacs. Tá pointe mórán mar an gcéanna déanta i gCaibidil II faoi Eiléan Ní Chuilleanáin agus Paul Muldoon a bhfuil dánta le Nuala Ní Dhomhnaill aistrithe acu beirt. Níl an fhianaise chomh sofheicthe i gcás Ní Chuilleanáin, mar shampla, mar nach scríobhann sí filíocht trí Ghaeilge. Is scríbhneoir dátheangach aitheanta é Alan Titley. Ní mór a chur san áireamh go mb'fhéidir gur maith an rud é nach bhfuil modh cainte Caitriona Paudeen (*The Dirty Dust*) inchreidte. Ní raibh caint Chaitriona Pháidín inchreidte an chéad lá riamh, agus b'fhéidir gurb é sin a mórghua mar charachtar. Más ea, tá tábhacht le *neamh-inchreidteacht* a cuid cainte a chur ar a shúile don léitheoir Béarla, agus is fianaise é *The Dirty Dust* gur thuig Alan Titley an méid sin.

Tá cúlra casta go leor luaite le haistriú *Cré na Cille*. Tá léirmheastóirí áirithe den tuairim gur deacracht teacht ar aistritheoirí a bheadh ábalta mórshaothar mhórscribhneoir na Gaeilge a aistriú go Béarla is cúis leis an mbearna idir foilsíú an bhuntéacs agus foilsíú an spriochtéacs (Mac Congáil 5). Is beag tagairt a dhéantar, áfach, d'impleachtaí idé-eolaíocha an aistriúcháin liteartha, ach oiread leis an íomhá de chultúr an bhuntéacs is féidir a chur i láthair léitheoir an spriochtéacs nuair a aistrítear saothar liteartha. Tá an íomhá de shaol na Gaeltachta a chuirtear i láthair in *Cré na Cille* ag teacht salach ar an íomhá idéalach de shaol na Gaeltachta a chuirtear i láthair an léitheora i litríocht Ghaeilge thús an fichiú haois. Bunaithe ar liosta na saothar ficsein (Aguisín III), is cosúil nach raibh an íomhá a bhí á cruthú ag Ó Cadhain ag teacht leis an íomhá a raibh foilsitheoirí sásta a chur os comhair an léitheora Bhéarla go dtí i dtreo dheireadh an fichiú haois agus tús an aonú haois is fiche. Ní chiallaíonn sé sin, áfach, nach raibh nasc idir stádas Uí Chadhain agus an mhoill a bhí ar shaothair leis a aistriú go Béarla:

If the literary artist is viewed as a uniquely gifted creative genius endowed with profound insight and a mastery of his native language, the work he produces will naturally come to be regarded as exalted, untouchable, inimitable, hallowed. If, in addition, language is conceived as closely correlated with nationhood and the national spirit, the canonized set of texts that together make up a given literature will also assume an aura of sacred untouchability. In such circumstances, any attempt to tamper with a literary text by rendering it into another language must be condemned as a foolhardy and barely permissible undertaking, doomed from the start and to be judged, at best, in terms of relative fidelity, and at worst as outright sacrilege (Hermans, *The Manipulation of Literature* 7-8).

Ba dheacair a áitiú, áfach, gur fianaise ar “outright sacrilege” é an spriothéacs eachtrannaithe arb é atá mar thoradh air léitheoireacht neamhlíofa, agus aird an léitheora a tharraingt ar an mbuntéacs. Ó tharla stádas ar leith a bheith ag Ó Cadhain sa chanóin liteartha, níl aon amhras ach go bhfuil cúpla pointe breise le cur san áireamh agus aistriú a scríbhinní liteartha á phlé:

Máirtín Ó Cadhain was the most remarkable example in modern Ireland of the writer *engagé*. His commitment, however was such as one rarely encounters amongst writers of the major European literatures; because the main purpose of his life and work was that of rescuing the very language he was writing in – and therefore the nation it belonged to – from oblivion (Ó Tuama, “A Writer’s Testament” 242).

Níor foilsíodh leagan Béarla de *Cré na Cille* go dtí an bhliain 2015. Tá aistriúchán Danmhairgise (Munch-Pedersen 2000) agus Ioruaise (Rekdal 1995) foilsithe cheana féin. Ba é Ole Munch-Pedersen a chuir *Scéalta Mháirtín Neile: Bailiúchán Scéalta Ó Árainn* (1994) in eagar, agus foilsíodh ailt leis in *Comhar* in imeacht na mblianta (Meitheamh 1994) (Bealtaine 1993). Tá leagan Danmhairgise de *An tOileánach* (Ó Criomhthain 1929) curtha i gcrích aige freisin. Ba mar chuid d’iarrachtaí Idirmhalartán Litríocht Éireann (ILÉ) traidisiún na Gaeilge a chur in aithne do léitheoirí thar lear a rinneadh an t-aistriúchán seo (Caball 5). Tá leagan Danmhairgise den dán ‘Paidir’ le Seán Ó Ríordáin le Jan Erik Rekdal i gcló (Rosenstock, “An Dá Ghuth” 40), agus tá ailt acadúla faoi thraidisiúin éagsúla Éire na meánaoise scríofa aige. Tá fianaise intéacsúil agus pharaitéacsúil le fáil in *Kirkegårdsjord* (Rekdal 1995) nach bhfuil Máirtín Ó Cadhain á cheilt ar an léitheoir Ioruaise. Dá réir sin, ní i gcomhthéacs an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla amháin atá fianaise le fáil ar an nasc idir idé-eolaíocht an aistritheora agus a straitéis aistriúcháin:

PERSONER:	
Caitriona Pháidín:	nybegravet
Pádraig Chaitríona:	hennes eneste sønn
Nóra Sheáinín's datter:	kona til Pádraig Chaitríona. Felles husholdning med Caitríona.
Máirín:	jentungen til Pádraig Chaitríona og Nóra Sheáinín's datter.
Nóra Sheáinín:	moren til Pádraig Chaitríona's kone.
Baba Pháidín:	søster av Caitríona og Neil. I Amerika. Håp om å arve henne.
Neil Pháidín:	søster av Caitríona og Baba.
Jeaic na Scolóige:	mannen til Neil.
Peadar Neil:	sønn av Jeaic og Neil
Meaig Bhriain Mhóir:	kona til Peadar Neil og datter til Brian Mór.
Brian Óg:	sønn av Peadar Neil og Meaig Bhriain Mhóir. Skal bli prest.

Originalens tittel: *Cré na Cille*

© Eastát Mháirtín Uí Chadhain, 1995

Printed in Norway
 Norbok as, Oslo/Gjøvik 1995
 Sats: Typografisk a.s, Oslo 1995
 Omslagsillustrasjon:
 Jack B. Yeats: *Men of Destiny*
 (National Gallery of Ireland, Dublin)

Boken er utgitt med støtte fra Ireland
 Literature Exchange (Idirmhalartán Litríocht Éireann), Dublin

ISBN 82-05-22975-9

Téacs-Anailís

Chomh fada is a bhaineann leis na trí leagan Béarla de *Cré na Cille*, is ar éigean gur gá dul thar alt tosaigh an úrscéil chun straitéis gach aistritheora a shoiléiriú:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Churchyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)
... Ní mé an ar Áit an Phuirt nó na Cúig Déag atá mé curtha? D'imigh an diabhal orthu dhá mba in Áit na Leathghine a chaithfidís mé, th'éis ar chuir mé d'fhainiceachaí orthu! Maidin an lae ar bhásaigh mé ghlaigh mé aníos ón gcisteanch ar Phádraig: "Achuiní agam ort a Phádraig a leanbh," adeirimse. "Cuir ar Áit an Phuirt mé. Ar Áit an Phuirt. Tá cuid againn curtha ar Áit an Leathghine, ach má tá fhéin ..." (1).	... I wonder is it in the Pound Plot or the Fifteen-Shilling Plot I am buried? They are gone to the devil if they dumped me in the Half-Guinea Plot , after all the cautions I gave them! The morning of the day I died I called up from the kitchen to Patrick: "My request to you, Patrick my child," I said. "Bury me in the Pound Plot. In the Pound Plot. Some of us are buried in the Half-Guinea Plot, but even if we are ..." (1).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)
... Ní mé an ar Áit an Phuint nó na Cúig Déag atá mé curtha? D'imigh an diabhal orthu dhá mba in Áit na Leathghine a chaithfidís mé, th'éis ar chuir mé d'fhainiceachaí orthu! Maidin an lae ar bhásaigh mé ghlaigh mé aníos ón gcisteinach ar Phádraig: " Achuiní agam ort a Phádraig a leanbh, " adeirimse. "Cuir ar Áit an Phuint mé. Ar Áit an Phuint . Tá cuid againn curtha ar Áit an Leathghine , ach má tá fhéin ...' (1).	... Don't know if I am in the Pound grave, or the Fifteen Shilling grave? Fuck them anyway if they plonked me in the Ten Shilling plot after all the warnings I gave them. The morning I died I calls Patrick in from the kitchen, " I'm begging you Patrick, I'm begging you, put me in the Pound grave , the Pound grave! I know some of us are buried in the Ten Shilling grave , but all the same ..." (3).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
... Ní mé an ar Áit an Phuint nó na Cúig Déag atá mé curtha? D'imigh an diabhal orthu dhá mba in Áit na Leathghine a chaithfidís mé, th'éis ar chuir mé d'fhainiceachaí orthu! Maidin an lae ar bhásaigh mé ghlaigh mé aníos ón gcisteinach ar Phádraig: " Achuiní agam ort a Phádraig a leanbh, " adeirimse. "Cuir ar Áit an Phuint mé. Ar Áit an Phuint . Tá cuid againn curtha ar Áit an Leathghine , ach má tá fhéin ...' (1).	... I wonder am I buried in the Pound Plot or the Fifteen-Shilling Plot? Or did the devil possess them to dump me in the Half-Guinea Plot , after all my warnings? The morning of the day I died I called Pádraig up from the kitchen: " I beseech you, Pádraig, my child, " I said. "Bury me in the Pound Plot. In the Pound Plot. Some of us are buried in the Half-Guinea Plot , but even so" (3).

Is é glór Chaitríona Pháidín, bean úradhlactha, máthair Phádraig, máthair chéile Iníon Nóra Sheáinín, deirfiúr Neil Pháidín agus Baba Pháidín, comharsa béal dorais agus uchtchara Mhuraeid Phroinsiais, an chéad ghlór a chloistear ó íochtar cille agus níl uaithi ach a dhéanamh amach cár cuireadh í. Ar an gcéad dul síos, is fianaise iad na trí spriothéacs gur ann d'fhachtóir do-athraithe an aistriúcháin (Bassnett, *Translation Studies* 33). Tá na haistritheoirí ar fad dílis do bhrí an bhuntéacs. Tá "pound plot" agus "fifteen-shilling plot" sa trí spriothéacs ag freagairt do "punt" agus "cúig déag". Tá na haistritheoirí ag rá leis an léitheoir ón gcéad abairt ar aghaidh go mbaineann an téacs atá á léamh acu le saol agus le cultúr atá éagsúil lena gcultúr féin. Ní mó ná sásta atá Caitríona Pháidín agus í ag iarraidh a dhéanamh amach cibé an bhfuil nó nach bhfuil sí curtha san áit cheart. Is ag ceistiú a mic atá sí. É sin ráite, is léir ó na sleachta thuasluaite nach í an aird chéanna a thug na haistritheoirí ar fad ar réim teanga Chaitríona Pháidín. Tá Caitríona

Pháidín corraithe go maith nuair a thagann sí i láthair an léitheora. Is pointe é sin atá treisithe i spriochéacs Titley sa mhéid is gur le “Fuck them anyway” a chuireann sé tús leis an dara habairt. Tá an réim teanga sin thar a bheith éagsúil leis an dá spriochéacs eile, ach d’fils san am céanna. Is é “They are gone to the devil” agus “Or did the devil possess them”, atá in *Graveyard Clay* agus *Churchyard Clay*, rud a fhágann nach bhfuil Caitríona Pháidín chomh feargach is atá sí sa bhuntéacs.

D’fhéadfaí glacadh le modh aistrithe an chéad ailt mar fhianaise go bhfuil Titley d’fils do réim teanga an bhuntéacs, agus san am céanna go bhfuil sé meáite ar stangadh a bhaint as an léitheoir ón tús. Á chur san áireamh gur comhrá neamhfhoirmiúil atá i gceist, tá inchreidteacht *Graveyard Clay* agus *Churchyard Clay* le ceistiú sa chéad abairt eile freisin. Tá sé níos inchreidte gur “I’m begging you Patrick” a déarfadh máthair le mac, seachas “I beseech you, Pádraig, my child” nó “My request to you, Patrick my child”. Is fianaise iad na pointí sin ar straitéis chinnte a bheith ag na haistritheoirí ar fad, ainneoin nach ionann léitheoir-éifeacht na gcinntí a rinne siad. Is fianaise é an t-alt tosaigh freisin ar lé ar leith a bheith ag Titley leis an aistriúchán liteartha. Is fianaise ar a chóngaraí a chloígh Trodden Keefe, Mac Con Iomaire agus Robinson le focail an bhuntéacs í an abairt ghonta “In the Pound Plot”. Níl abairt chomhfhreagrach i spriochéacs Titley. Chinn seisean an abairt ghonta sin a nascadh leis an abairt roimhe. Ciallaíonn sé sin nach mór a chur san áireamh nach gá gurb é an focal aonair, ach oiread leis an abairt aonair, an t-aonad aistriúcháin ina intinn siúd.

Bhí luí ar leith ag Stoc na Cille, mar shampla, le roiseanna móra de chaint uamach; tá sé sin tugtha slán ag Titley, níl sé tugtha slán ag Trodden Keefe ná ag Mac Con Iomaire agus Robinson chomh héifeachtach céanna. Is fianaise eile fós é sin nach mór a chur san áireamh go bhfuil leibhéal d’lfeachta níos doimhne i gceist i straitéis aistriúcháin Titley ná mar atá sna spriochéacsanna eile. Tá fianaise le fáil sa sliocht thíos:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Churchyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)
Is líneáil uirthi laoi cumainn na fuisseoige ag teacht as fraitheacha firmiminte trí smúit éadrom an Aibreáin chuig an aireamh , agus an mhuine atá ina caoinchláirseach ag ceiliúir cúplála na lonta (229).	Love-song of lark echoing back from heaven’s vault through light April mist to the ploughman, mating-song of blackbird quivering the vine like harpstrings, these are this raiment’s lining (252).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)
Is líneáil uirthi laoi cumainn na fuisseoige ag teacht as fraitheacha firmiminte trí smúit éadrom an Aibreáin chuig an aireamh , agus an mhuine atá ina caoinchláirseach ag ceiliúir cúplála na lonta (229).	Its lining is the love song of the lark chirping above in the high empyrean and pouring down through the diaphanous air on the ploughman , while the brushwood is the mellifluous melody which accompanies the birds in their bundling (202).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
Is líneáil uirthi laoi cumainn na fuisseoige ag teacht as fraitheacha firmiminte trí smúit éadrom an Aibreáin chuig an aireamh , agus an mhuine atá ina caoinchláirseach ag ceiliúir cúplála na lonta (229).	Its lining is the love-song of the lark, coming to the ploughman from the vault of the firmament through the light April haze, and the thicket that has become a gentle harp with the coupling song of blackbirds (209).

Ní fhéadfaí dílseacht ar leibhéal léacsach a lua le “through the diaphanous air on the ploughman”, ach ní hionann sin agus a rá gur ón spéir a thit na focail sin – ní comhtharlú é athrá na ngutaí leathana, nó éifeacht na comhfhuaimne – *ou – ou – ou*. Is léir freisin gur dílse éifeacht uamach “mellifluous melody” agus “birds in their bundling” do roiseanna cainte Stoc na Cille ná “quivering the vine like harpstrings” agus “this raiment’s lining”. Is fianaise é sin gur thuig Titley nach gá gur le brí an fhocail aonair a bheadh an tábhacht, agus go bhféadfadh tábhacht ar leith a bheith le macallaí an fhocail aonair. Má tá focal amháin sa bhuntéacs ní gá go mbeadh focal amháin ag freagairt dó sa spriothéacs, mar is léir ó “diddley die de dum” anseo thíos:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Churchyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)
... “ A dheabhais ,” adeir Triona, “seo muic bhreá le scólladh...” (329).	... “ The devil ,” said ‘Triona, “here’s a nice pig to scald ...” (348).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)
... “ A dheabhais ,” adeir Triona, “seo muic bhreá le scólladh...” (329).	... “ Diddley die de dum ,” Caitriona sings, ‘a fine big pig for roasting ...’ (276).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
... “ A dheabhais ,” adeir Tríona, “seo muic bhreá le scólladh...” (329).	... “ By the devil ,” said Cairtriona, “it’s a fine pig for scalding ...” (284).

I gcásanna eile, má tá focal amháin sa bhuntéacs, d’fhéadfadh an chuma a bheith ar an scéal, má ghlactar leis an abairt aonair mar aonad aistriúcháin, go bhfuil an focal sin ligthe i ndearmad sa spriochtéacs. Ní gá, áfach, gurb ionann focal ón mbuntéacs a bheith ar lár sa spriochtéacs agus brí an bhuntéacs a bheith ligthe i ndearmad, nó curtha ó mhaith; d’fhéadfadh iarracht a bheith ar bun ag an aistritheoir a bheith dílis d’éifeacht aeistéitiúil an bhuntéacs:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)
Óra, stop liom! Aimsir na Leice Oighir ru! (135).	Ara, put a sock in it! The time of the Ice Age, for God’s sake! (118).
“ Mionnóidh mé ort. Cuirfear thar fharraige thú ...” (137).	“I’ll swear black and blue . You’ll be deported ...” (120).
‘M’anam, a Mhicil,’ a deirimse, ‘nár leag mé mo chos chlé ná dheas istigh sa scioból sin le trí seachtainí (140).	“I swear to God, Micil,” says I, “I haven’t been next nor near the barn for the last three weeks” (123).

Ní sampla d’aistriúchán litriúil é “next nor near” atá ag freagairt do “cos chlé ná dheas”. Is sampla é de dhílseacht do chor cainte agus réim inchreidte i dteanga an spriochtéacs. Is comhrá neamhfhoirmiúil atá i gceist. Is ionann an bhrí atá le “mionnóidh mé ort” agus “I’ll swear black and blue”, cé nach sampla é de dhílseacht ar leibhéal léacsach. Ní sampla é “put a sock in it” d’aistriúchán litriúil, ach is sampla é de dhílseacht do bhrí agus do réim an bhuntéacs. Is dílseacht aonleibhéil atá le tabhairt faoi deara i saothar aistritheoirí *Churchyard Clay* agus *Graveyard Clay* i gcomparáid leis sin; is sampla de dhílseacht do bhrí an bhuntéacs é “quit it” agus “stop it”, mar shampla:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Churchyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)
Óra, stop liom! Aimsear na Leice Oidhre ru! (135).	Hey, quit it! The time of the Ice Age indeed! (149).
	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
	Oh, stop it! The Ice Age my foot! (124).

D’fhéadfaí glacadh leis an dílseacht aonleibhéil do bhrí an fhocail mar fhianaise go raibh móraidhmeanna údar an bhuntéacs á ligean i ndearmad ag na haistritheoirí. D’fhéadfaí glacadh leis na rachtanna spleodracha cainte ó thús deireadh *Cré na Cille* mar fhianaise go raibh iarracht ar bun ag Máirtín Ó Cadhain an bonn a bhaint den tuiscint gur bó bheannaithe í Gaeilge na Gaeltachta (Ó Tuama, *A Writer’s Testament* 242). D’fhéadfaí glacadh leis na sleachta thuasluaite mar fhianaise go raibh Titley ag iarraidh a bheith dílis do mhóraidhm Uí Chadhain; go raibh Robinson, Mac Con Iomaire, agus Trodden Keefe, ag iarraidh a bheith dílis d’fhocail Uí Chadhain:

I tried to match the original Irish common speech with the familiar versions of demotic English that we know, mixing and mashing as necessary, and even inventing when required. . . . much of the Irish of *The Dirty Dust* in the original would be incomprehensible and even weird to many native Irish speakers now (Titley “Translator’s Introduction” xiii).

Ciallaíonn sé sin gur cuid de straitéis aistriúcháin Titley an dílseacht il-leibhéil, dílseacht a sháraíonn dílseacht ar leibhéal léacsach. Ceist ábhartha sa chomhthéacs seo, a bhaineann an bonn den tuiscint gur dílseacht ar leibhéal léacsach bun agus barr an scéil, is ea an raibh ciall le gach rud a dúirt carachtair Uí Chadhain in *Cré na Cille*? Mura raibh, an bhfuil sé tábhachtach go dtuigfeadh léitheoir an spriochéacs é sin? Mura bhfuil ciall le gach uile fhocal a dúirt carachtair Uí Chadhain, agus mura bhfuil ciall le gach uile fhocal a dúirt na carachtair sin i spriochéacs Titley, tá sé dílis ar leibhéal na héifeachta aeistéitiúla. Is scríbhneoir cruthaitheach é Titley, scríbhneoir a bhfuil cosúlachtaí áirithe idir a stíl féin, agus stíl Uí Chadhain. Ní focalspárlaithe iad ceachtar acu. Is léir gur aoibhinn leo beirt éifeacht na huama agus an chomhfhocail; tá fianaise le fáil sa ghearrscéal ‘An Tuisle Giniúnach’:

‘Maith a m’anam’, arsa an Tiúbaí Scildánach agus é ag diúgadh an aroile go taoscach, ‘Cá bhfuil mo néal nóna nó an amhlaidh gurb é atá i ndán dúinn ár neamh a chaitheamh de shíor ar ár maóile mhainge go súch saobhchiallach le méid is le minicí ár sruthanna seanmheá ar sheisce is ar shídhiall?’ (Titley, *Eiriceachtaí* 9).

Tá anáil Titley, an scríbhneoir cruthaitheach, le brath ar *The Dirty Dust*, ach níl glór Uí Chadhain plúchta aige. D’fhéadfaí glacadh le mórshaothar Uí Chadhain a bheith á aistriú ag Titley mar chleamhnas déanta ag na haingil féin (O’Leary, “Noisy as the Grave”). Tá fianaise eile fós ar a thábhachtaí is atá an dílseacht il-leibhéil le fáil i rachtanna cainte Chaitríona Pháidín agus sna comhráite a bhíonn ag carachtair eile lena chéile. Is léir nach

bean chiúin í Cairtriona Pháidín, agus níl leisce uirthi scalladh teanga a thabhairt do dhuine ar bith. Is trína stíl chainte agus chomhrá a thugtar a binbe chun beochta. Is fianaise iad na sleachta thíos go bhfuil beocht ag baint le *The Dirty Dust* nach bhfuil ag baint le *Graveyard Clay* agus *Churchyard Clay*, Cairtriona Pháidín atá i mbun cainte:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Churchyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)
Ababúna! ... (180).	Aba Boona ... (197).
A bhrogúis! ... (180).	You Crab! ... (197).
An sniogshúdaire salach! (180).	The dirty nitwit! (197).
	<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)
	Holy fuckaroni! Ababoona! (157).
	You pompous piss artist! ... (157).
	The sneaky swill slurper! (157).
	<i>Churchyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
	Ababúna! ... (163).
	You sourpuss! ... (163).
	The dirty sponger! (163).

Is fianaise é modh aistrithe “Ababúna!” nach gá gurb é an focal Gaeilge sa spriothéacs Béarla is dílse don bhuntéacs, cé go bhfuil éifeacht eachtrannaithe ar leith ag an gcleachtas aistriúcháin seo. Tugann “Holy fuckaroni! Ababoona!” (*The Dirty Dust*) le fios don léitheoir nach bhfuil Cairtriona Pháidín róshásta. Beidh éifeacht eachtrannaithe ag “Ababúna!” (*Graveyard Clay*) ar an léitheoir, ach ní gá go mbeadh sé chomh héifeachtach le “Holy fuckaroni!” (*The Dirty Dust*), chomh fada is a bhaineann le míshástacht Chaitriona Pháidín a chur in iúl don léitheoir aonteangach. Is fianaise iad na habairtí thuas nach dílseacht ar leibhéal léacsach slat tomhais an dea-aistriúcháin in intinn Titley, agus gurb é slat tomhais Robinson, Mac Con Iomaire agus Trodden Keefe, maidir leis an rud is dea-aistriúchán ann, dílseacht ar leibhéal léacsach.

Tá tábhacht ar leith le samplaí cosúil le “Holy fuckaroni! Ababoona!” agus “You pompous piss artist!” ar an mbonn go bhféadfadh éifeacht mórán mar an gcéanna a bheith ag a leithéid sin de mhaslaí ar léitheoir 2015 is a bhí ag maslaí Chaitriona Pháidín ar léitheoir 1949. Is cuma an bhfuil nó nach bhfuil sé inchreidte go ndéarfadh Cairtriona Pháidín “holy fuckaroni” – is gné chomhfhiosach de straitéis aistriúcháin Titley é. Níl tábhacht ag baint le hinchreidteacht na maslaí a thiteann as béal Chaitriona Pháidín

(1949), ach oiread le béal Caitriona Paudeen (2015), Caitriona Pháidín (2016) nó Caitriona Paudeen (1984). Is le héifeacht a cuid cainte a bhaineann an tábhacht.

Tá réim teanga Caitriona Pháidín (*Graveyard Clay*) agus Caitriona Paudeen (*Churchyard Clay*) beagán leisciúil i gcomparáid le réim teanga Caitriona Paudeen (*The Dirty Dust*). Is é atá mar thoradh air seo nach bhfuil an comhrá chomh bríomhar i spriothéacs Robinson, Mhic Con Iomaire agus Trodden Keefe, is atá i spriothéacs Titley. Is comhrá colgach idir comharsana béal dorais in íochtar cille é *Cré na Cille*. Gan neamhaird a thabhairt ar an mbuntuisicint gur comhrá neamhfhoirmiúil atá sa bhuntéacs, is fianaise iad na sleachta thuas go mb’fhéidir gur sa réim teanga seachas sa déscaradh idir an t-aistriúchán litriúil agus an t-aistriúchán liteartha atá an mhórdhifríocht idir na trí spriothéacs. Tá sé sin le brath ón mbuntéacs agus ó spriothéacs Titley. D’fhéadfaí *mídhílseacht* áirithe a chur i leith na n-aistritheoirí ar fad. Ní gá gurb é “shitty scutters” ach oiread le “staggers”, nó “festering infection”, an t-aistriúchán is dílse ar “magag”, sa sliocht thíos, mar shampla:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Churchyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)
Galra trua, bios brún, péarsalaí, sioráin, maotháin agus magag air! (185).	“Pine disease, Pig Cholera, warbles, wireworms, haws, and festering infection on him!” (189).
	<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)
	“Drippy disease, flatulent farts , wobbly warbles, wriggly wireworm, slanty eyes, and the shitty scutters! ” (150).
	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
	“May cattle-pine, bog lameness , warbles, wireworm, haw and staggers consume him!” (156).

Ar an lámh eile, d’fhéadfaí *dílseacht* do réim teanga an Mháistir Mhóir a lua leis na haistritheoirí ar fad. Is é *aphosphorosis* atá ag freagairt do “brioscbhuar” i bhfoclóir Gaeilge-Béarla Uí Dhónaill. Is fianaise iad na sleachta thuas gur mheas na haistritheoirí nach mbeadh sé inchreidte gurb é sin a déarfadh an Máistir Mór le linn dó a bheith ag caint le Bileachaí an Phoist. D’fhéadfaí a rá gurb é aistriúchán Mhic Con Iomaire agus

Robinson i.e. “bog lameness” is cóngaraí do bhrí an bhuntéacs. Ní sampla d’aistriúchán litriúil é “flatulent farts” nó “Pig cholera”. É sin ráite, ní féidir léitheoir-éifeacht racht cainte an Mháistir Mhóir a ligean i ndearmad. Seachas a mhaíomh gur sampla de mhíldhílseacht ar leibhéal léacsach é “flatulent farts”, d’fhéadfaí a mhaíomh gur sampla é de dhílseacht do léitheoir-éifeacht racht cainte an Mháistir Mhóir.

D’ainneoin, mar is léir ó na sleachta thuasluaite, roinnt mhaith éagsúlachtaí a bheith le tabhairt faoi deara sna spriothéacsanna, tá cosúlachtaí áirithe le tabhairt faoi deara freisin. Ina measc, tá corrshampla a bhféadfaí glacadh leo mar fhianaise go ndearna na haistritheoirí ar fad iarracht chomhfhiosach a bheith dílis d’aeistéitic uamach Uí Chadhain:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Churchyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)
Tá ceisniú agus ceasacht dhá dtabhairt ar aoibheall agus ar aeríl (82).	Complaint and grumble drown out gadding and gaiety , . . . (76).
	<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)
	Gaiety and gamboling give way to grumbling and groaning (61).
	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
	Questions and querulousness nibble at joy and the carefree spirit (66).

Is léir freisin gur thug na haistritheoirí ar fad aird ar an nós a bhí ag Ó Cadhain titim i ngrá le nath, focal nó smaoinemh agus leanúint air á shniugadh go heireaball timpeall (Ó Ríordáin, “Útamáil Uí Chadhain” 116):

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Churchyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)
Abair é sin aríst ... Abair aríst é ... Go bhfuil mac mhic Neil ag dul ina shagart . Mac inín Bhriain Mhóir ag dul ina shagart! Ina shagart! An cocscabhaitéirín sin ag dul ina shagart! ... (178).	Say that again ... Say it again ... Nell’s grandson is going to be a priest? A priest! That cocky blackguard is going to be a priest ... (181).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)
Abair é sin aríst ... Abair aríst é ... Go bhfuil mac mhic Neil ag dul ina shagart . Mac inín Bhriain Mhóir ag dul ina shagart! Ina shagart! An cocscabhaitéirín sin ag dul ina shagart! ... (178).	Say that again ... Say that again ... Nell's grandson is going for the priesthood. Blotchy Brian's daughter's youngfella is going to be a priest! A priest! That feckless fart face going to be a priest! ... (144).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
Abair é sin aríst ... Abair aríst é ... Go bhfuil mac mhic Neil ag dul ina shagart . Mac inín Bhriain Mhóir ag dul ina shagart! Ina shagart! An cocscabhaitéirín sin ag dul ina shagart! ... (178).	Say that again ... Say it again ... That Nell's grandson is going to be a priest . The son of Big Brian's daughter going to be a priest ... (150).

Léitheoir-Éifeacht an Eachtrannaithe

Is fianaise ar a éifeachtaí is atá straitéis Titley chun líofacht léitheoireachta a chosc an léirmheas a rinne Máirtín Jaimsie Ó Flaithbheartaigh, léitheoir a raibh *Cré na Cille* léite aige sular léigh sé *The Dirty Dust*, ar an gclár *Adhmhaidin* ar Raidió na Gaeltachta. Dúirt sé gur mheas sé go mbeadh cuma amscáil go maith ar an spriothéacs dá mbeifí lena léamh os ard. Dá bhféadfaí líofacht léitheoireachta a lua leis an spriothéacs ní bheadh aird an léitheora á tarraingt ar Ó Cadhain. Rinne Máirtín Jaimsie léirmheas ar an dara spriothéacs, *Graveyard Clay*, freisin. Is de bhunadh Chonamara é Máirtín Jaimsie. Is de bhunadh Chonamara é Máirtín Ó Cadhain. Is de bhunadh Chonamara é Liam Mac Con Iomaire. Is de bhunadh Chorcaí é Alan Titley. Tá an focal *dílseacht* luaite roinnt mhaith babhtaí ag Máirtín Jaimsie agus *Graveyard Clay* á léirmheas aige. Tá claonadh an léirmheastóra dhúchasaigh le sonrú ansin (Venuti, *Translator's Invisibility* 105); tá an léirmheastóir a bhfuil ar a chumas an buntéacs a léamh ag díriú ar a *dhílse* is a bhí an t-aistritheoir d'fhocail Uí Chadhain.

Go paradacsúil, is fianaise é an easpa líofachta a luaigh Máirtín Jaimsie le *The Dirty Dust* go raibh tosaíocht á tabhairt ag an aistritheoir don bhuntéacs freisin. Ní leis an spriothéacs amháin a bhaineann claonadh an léirmheastóra dhúchasaigh, áfach. Mhaígh Seán Ó Tuama, léirmheastóir as Corcaigh, gurb é *Cré na Cille* an chéad-léiriú fírinneach

ar an mórgóir ar an gcaint agus ar na hábhair cainte is béas le muintir na Gaeltachta (“Cré na Cille agus Séadna” 8). Ar an lámh eile, ní mó ná sásta a bhí Spailpín ar an Achréidh leis an léargas a thug Ó Cadhain ar chaint phobal Chonamara (Denvir, *Cadhan Aonair* 38). Síleann an léirmheastóir as Conamara gurb é an t-aistritheoir as ceantar dúchais Uí Chadhain is dílse do Ó Cadhain. Ní gá, áfach, go mbeadh an tuiscint chéanna ag aon bheirt ar *dílseacht* i gcomhthéacs an aistriúcháin liteartha, agus ní gá go mbeadh an tuiscint chéanna ag aon bheirt ar aidhm an aistriúcháin liteartha ó Ghaeilge go Béarla. É sin ráite, tá eisceacht nó dhó le tabhairt faoi deara i measc na léirmheasanna. Ní de bhunadh cheantar dúchais Uí Chadhain é Philip O’Leary. Tá seisean den tuairim go bhfuil ról ar leith á chomhlíonadh ag an dá spriocthéacs:

If *Graveyard Clay* is a masterfully faithful version of its original, it is also a rollicking recreation of a comic classic and a damn good read. If *The Dirty Dust* takes liberties with *Cré na Cille*, it does so for reasons that make good sense and that help give modern readers a more immediate sense of how it was experienced by those who read it in Irish hot off the presses (“Noisy as the Grave”).

Cosúlachtaí Paraitéacsúla

Fianaise pharaitéacsúil gurb é an t-eachtrannú an snáth ceangail idir na trí spriocthéacs is ea go bhfuil aird tarraingthe ag na haistritheoirí ar fad ar an nGúm i bhfonóta. Is comhlacht foilsitheoireachta é An Gúm nach mbaineann le haon chultúr seachas cultúr na hÉireann:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	. . . Agus bhí trí úirscéal go leith, agus naoi n-aistriú go leith ag an nGúm agam, agus gearrscéal go leith eile “An Fuineadh Gréine” (30).
<i>Churchyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)	An Gúm: “The Scheme,” the publishing house of the Government (391).
<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)	The Goom (An Gúm) was a state publishing house established in 1927 to publish books in Irish for the general public and for schools. Máirtín Ó Cadhain’s early stories were published by An Gúm, but he always had a fractious relationship with them. This is one of the many asides in the novel where he is poking fun at his literary adversaries (18).

<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)	The Government (Irish Language) Publications Scheme. Many Irish-language writers including Ó Cadhain earned a pittance writing or translating works for <u>An Gúm (“the Scheme”)</u> (19).
--	---

D’ainneoin na cosúlachta sin, ní hionann líon ná léitheoir-éifeacht na bhfonótaí sa trí spriothéacs. Dhá fhonóta a bhfuil lorg an eachtrannaithe orthu atá in *The Dirty Dust*; ceann ag míniú conas ainm údar an bhuntéacs a rá agus ceann ag míniú An Gúm. Tá 26 fonóta le fáil in Eadarlúid a hAon in *Graveyard Clay*, ach níl lorg an eachtrannaithe ar gach fonóta. Ní téarmaí a bhaineann go sonrach le cultúr an bhuntéacs iad “bog-deal” nó “Graf Spee”, mar shampla:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)	Fonóta
Nár léar do shean-charcair ghiúsaí marach go raibh cluicheáil eicínt ann go mbeadh inín Nóra Sheáinín anseo ar an gcéad “bhlast” eile clainne (281).	Wasn’t it plain to a stump of bog-deal ²⁰ that if there hadn’t been some skulduggery going on Nóra Sheáinín’s daughter would have been here on her next <i>blast</i> of childbirth (243).	Timber from ancient forests, found in bogs (243).
Rinne mo chroí smúdar nuair a cuireadh an Graf Spee go tóin poill (256).	. . . My heart turned to dust when the <i>Graf Spee</i> ⁶ was sent to the bottom (219).	German cruiser damaged in battle and then scuttled, 1939 (219).

Ní chuireann a leithéid sin d’fhonótaí lena bhfuil ar eolas ag an léitheoir faoi chultúr an bhuntéacs. Dála straitéis aistritheoirí *Graveyard Clay* ní fhéadfaí patrún an eachtrannaithe a lua le gach fonóta in *Churchyard Clay*. Is téarma cultúr-shonrach é “sthreel” (14), ach is téarma cultúr-neodrach é “scapular” (7), mar shampla. Dá réir sin, tá leanúnachas intéacsúil agus paraitéacsúil ag baint le spriothéacs Titley nach bhfuil ag baint le spriothéacs Trodden Keefe, Mac Con Iomaire agus Robinson. Tá fianaise pharaitéacsúil eile fós ar an bpointe seo tugtha faoi deara agam. Paraitéacs sofheicthe é clúdach an spriothéacs (lch 166). Is íomhá den bhuntéacs atá ar chlúdach *Graveyard Clay*.

Níl ach sampla amháin eile den nós áirithe seo tugtha faoi deara agam. Tá an clúdach céanna ar an saothar neamhfhicsin *Sisters in Cells* (Nic Giolla Easpaig 1987) is atá ar *Girseacha i nGéibhinn* (1986). Is grianghraf den bheirt deirfiúracha a rugadh sa

Bhun Bheag i nGaeltacht Thír Chonaill, Áine Nic Giolla Easpaig (1949) agus Eibhlín Nic Giolla Easpaig (1952), atá ar chlúdach an bhuntéacs agus an spriothéacs áirithe seo, spriothéacs arb ionann é agus cuntas ar shaol an chime phoblachtaigh i Sasana. Tá patrúin le tabhairt faoi deara i bhformhór na saothar neamhfhicsin i.e. má tá grianghraf ar chlúdach an bhuntéacs, tá grianghraf mórán mar an gcéanna ar chlúdach an spriothéacs. Leis sin, cuirtear in iúl don léitheoir gur mhair an duine a bhfuil a ghrianghraf ar chlúdach an spriothéacs in áit ar leith, ag am ar leith. Ní hamhlaidh atá i gcás an fhicsin. Is eisceacht é an clúdach céanna a bheith ar an mbuntéacs agus ar an spriothéacs ficsin. Tá sé sin intuigthe ar an mbonn go mb'fhéidir go gceapfadh an léitheoir go bhfuil an spriothéacs á chur i láthair mar bhuntéacs; is nós é sin a bhfuil luí aige leis an dúchasú seachas leis an eachtrannú. Tá an chuma ar an scéal, bíodh is go bhfuil rian an eachtrannaithe ar *Graveyard Clay* ar leibhéal intéacsúil, go mb'fhéidir gur shíl na haistritheoirí gur bealach eile fós le dílseacht a léiriú do *Cré na Cille* an clúdach céanna a roghnú don spriothéacs.

An Straitéis Mheasctha

Is straitéis mheasctha a chleacht aistritheoirí *Cré na Cille*. Tá idir shamplaí den aistriúchán litriúil a bhféadfaí aduaine a lua leo, agus shamplaí den aistriúchán litriúil a bhféadfaí léitheoireacht líofa a lua leo le fáil in *Churchyard Clay*, *The Dirty Dust* agus *Graveyard Clay*. Tá samplaí áirithe den aistriúchán litriúil ar samplaí de dhílseacht ar leibhéal léacsach iad agus cinn eile a bhfuil léitheoireacht líofa mar thoradh orthu:

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>Graveyard Clay</i> (Trodden Keefe, Joan)
Ní thiúrfadh mo chlann inín ciondáil do leathpholláire duit den aer a bhí in aon tseomra le mo chorp (272).	My daughters wouldn't give you a half-nostril's ration of the air in any room with my corpse (284).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Dirty Dust</i> (Titley, Alan)
Ní thiúrfadh mo chlann inín ciondáil do leathpholláire duit den aer a bhí in aon tseomra le mo chorp (272).	My daughters wouldn't give you a whiff of a puff of a half-nostril of the air that was in the same room as my body (227).

<i>Cré na Cille</i> (Ó Chadhain, Máirtín)	<i>Graveyard Clay</i> (Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson)
Ní thiúrfadh mo chlann inín ciondáil do leathpholláire duit den aer a bhí in aon tseomra le mo chorp (272).	My daughters wouldn't allow you one nostril's ration of air in the room I was laid out in (234).

Is sa chomhthéacs seo freisin a thagann taithí scríbhneoireachta an aistritheora chun solais. Bíodh is go bhfuil na habairtí thuasluaite thar a bheith cosúil, tá beocht ar leith ag baint le “whiff of a puff” seachas mar atá ag baint le “a half-nostril’s ration” nó “one nostril’s ration”. Tá beocht ar leith ag baint le haistriúchán Titley ar an mbonn nach bhfuil sé dílis ar leibhéal léacsach. Is cur chuige liteartha a chleacht sé. Níl na haistriúcháin atá curtha ar fáil aige as alt le hatmaisféar an bhuntéacs. Is fianaise í straitéis Titley go n-éascaíonn an meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha dílseacht d’fhocail agus d’aeistéitic an bhuntéacs. Ciallaíonn sé sin go mb’fhéidir gur sa mheascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha atá an *dílseacht iomlán, il-leibhéil* fréamhaithe. Mórphointe sofheicthe amháin is ea go bhfuil i bhfad níos mó focal Gaeilge in *Graveyard Clay* ná mar atá in *The Dirty Dust* agus *Churchyard Clay*, ach ní chiallaíonn sé sin gurb é *Graveyard Clay* an spriocthéacs is dílse. Is fianaise é ar an *dílseacht bhreise* a shamhlaítear leis an aistriúchán litriúil go minic, agus ar shamhlaigh Mac Con Iomaire agus Robinson a bhí i gceist le *dílseacht*, seans.

D’fhéadfaí glacadh le *Graveyard Clay* mar shampla de *mídhílseacht* ag eascairt as *ródhílseacht* i.e. mídhílseacht do splanc agus spleodar Uí Chadhain ag eascairt as ródhílseacht d’fhocail Uí Chadhain. Tá sé seo ag teacht le pointe a rinne Frank Sewell sa réamhrá a chuir sé le *By The Hearth in Mín a’Leá*, “To be too faithful is to be unfaithful or, in Matisse’s words, “l’exactitude n’est pas la vérité”” (12). Bealach eile leis seo a mhíniú is ea glacadh leis gur *dílseacht aonleibhéil* atá le tabhairt faoi deara in *Graveyard Clay* agus *Churchyard Clay*, i gcomparáid le *The Dirty Dust*, ar an mbonn gur fianaise é straitéis aistriúcháin Mhic Con Iomaire, Robinson agus Trodden Keefe, nach raibh móraidhm an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla ag déanamh inní dóibh i.e. ní raibh an iarracht chéanna ar bun acu beocht mhórshaothar Uí Chadhain a chur ar a shúile don léitheoir.

Ní féidir a ligean i ndearmad ach oiread nach scríbhneoirí cruthaitheacha iad aistritheoirí *Graveyard Clay* agus *Churchyard Clay* sa chiall chéanna le haistritheoir *The Dirty Dust*. Tagann na difríochtaí agus na cosúlachtaí chun soiléire sna paraitéacsanna freisin. Ní hionann an cineál réamhrá atá scríofa ag Titley agus ag na haistritheoirí eile. Níl aon tagairt déanta ag Titley do theoiric aistriúcháin, nós atá ag teacht le nós na n-aistritheoirí ficsin trí chéile. Tá an tagairt atá déanta ag Tim Robinson do théarma tuairisciúil atá in úsáid go coitianta i gcomhthéacs Léann an Aistriúcháin i.e. “target language” eisceachtúil. É sin ráite, tá rian an eachtrannaithe ar an tagairt sin. D’fhéadfaí glacadh leis mar fhianaise gur chreid Robinson go mbeidh teanga an spriochtéacs á hionramháil le freastal ar theanga an bhuntéacs:

Translation theorists speak of the “target language”. I don’t like the aggressive term; I’d rather think of a “host language” and what variety of it might most generously welcome this demanding but rewarding text (Robinson, “On Translating *Cré na Cille*” xxxvii).

The Road to Brightcity

Ba sa bhliain 1981 a foilsíodh *The Road to Brightcity*, an chéad chnuasach aonteachach de ghearrscéalta Uí Chadhain a aistríodh go Béarla. Is as an dá bhailiúchán gearrscéalta is túisce le Ó Cadhain, *Idir Shúgradh agus Dáiríre* (1939) agus *An Braon Broghach* (1948) a roghnaíodh na gearrscéalta:

'An Bhliain 1912' (Ó Cadhain, Máirtín)	'The Year 1912' (Ó Tuairisc, Eoghan)
<p>'Déan go réidh leat féin,' arsa an mháthair le Tom. Ach thabharfadh sí cuid mhaith ar an ala sin dá mbeadh fonn aici mar a bhí ag Tom, leis an ualach a bhí ar a croí a chur amach de ina shile cheoil. Bhí na gearrchailí cruinnithe timpeall ar an iníon arís, ag fáil caidéise dá feisteas, ainneoin go bhfaca siad é go minic le seachtain. Ní raibh gair ag an máthair í a thaobhachtáil acu. Dar léi, ba bheag acu ding a chur sa nádúr, nárbh éagóraí de mhórán ná é an ding a bhí an tseiscinn mhór fhuar a chur ann. Ag ceiliúr faoi Mheiriceá a bhí na mná óga. Ag ceiliúr faoin saol a bheadh acu abail a chéile ar fad i South Boston go gairid, mar ba dhual do chine arbh é trunc Mheiriceá a n-aingeal coimhdeachta, arbh í an long imirce a réalt eolais agus arbh í an Fharráige Mhór a Muir Rua. Mheabhraigh Bidín Johnny di iarraidh ar a col ceathrar dlús a chur lena paisinéireacht. Dúirt Judeen Sheáin, ar a bhfaca sí riamh, a inseacht do Liam Pheige faoin spraoi a bhí ar thórramh shean-Cháit Thaidhg. (<i>An Braon Broghach</i> 156).</p>	<p>- Tone yourself down, said the mother to Tom, but she'd have given a deal just to have a tune like he had in order to release the load of her love in a spilling song. The girls had gathered again about the daughter, scrutinising her rigout, although they had been a week looking at it. They gave the mother no chance of keeping her company. They thought nothing, it seemed to her, of driving a wedge into nature, one almost as inhuman as that driven in by the immense cold sterile sea. The young women were chirruping of America. Chirruping of the life they'd have together in South Boston. Typical of a race whose guardian angel was the American trunk, whose guiding star was the exile ship, whose Red Sea was the Atlantic. Bidín Johnny reminded her to ask her cousin to hurry with the passage-money. Judeen Sheáin told her on her life not to forget to tell Liam Pheige about the fun there was at the wake of old Cait Thaidhg. (<i>The Road to Brightcity</i> 31).</p>

Tá rian an eachtrannaithe ar an sliocht thuas. Cosúil lena bhfuil déanta ag aistritheoirí *Cré na Cille* tá tairbhe ar leith bainte ag Ó Tuairisc as éifeacht eachtrannaithe míreanna cultúr-theoranta. Tá rian an eachtrannaithe ar “Judeen Sheáin” agus ar “Liam Pheige”, agus is fianaise é “chirruping” ar dhílseacht an aistritheora don athrá, saintréith de stíl Uí Chadhain. Is fianaise í an chomhfhuaim in abairt cosúil le “the load of her love in a spilling song” go raibh iarracht chomhfhiosach ar bun ag Ó Tuairisc gnéithe d’aeistéitic an bhuntéacs a thabhairt slán, agus is sampla d’fhoclóir Bhéarla na hÉireann é “rigout”.

Tá samplaí den aistriúchán liteartha agus den aistriúchán litriúil sa spriocthéacs seo freisin, agus dála na saothar ficsin trí chéile, tá an cóimheas idir an t-eachtrannú agus an dúchasú míchothrom. D’ainneoin é a bheith ráite ag Ó Tuairisc sa réamhrá gur aistriúchán liteartha a rinne sé, is léir gur straitéis mheasctha a chleacht sé i ndáiríre. Tá

samplaí den aistriúchán litriúil a bhfuil aduaine mar thoradh orthu i.e. “whiskey was circling” agus “lady-outfit”; agus tá samplaí den aistriúchán litriúil nach bhfuil aduaine mar thoradh orthu i.e. “the day was agreed” agus “the mother could have melted them”, sa spriothéacs:

‘An Bhliain 1912’ (Ó Cadhain, Máirtín)	‘The Year 1912’ (Ó Tuairisc, Eoghan)
Bhí an fuisce ag dul timpeall arís (157). ... Dá uireasa sin ba dhiamhasla é an feisteas ‘lady’ . (<i>An Braon Broghach</i> 162).	The whiskey was circling again (31). ... Without the trunk her lady-outfit would be an insult to God. (<i>The Road to Brightcity</i> 35).
... Bhí an lá geallta (150). ... Leáfadh an mháthair iad. (<i>An Braon Broghach</i> 163).	... The day was agreed . (26) ... The mother could have melted them . (<i>The Road to Brightcity</i> 36).

I measc na bparaitéacsanna a bhfuil rian an eachtrannaithe orthu, tá an réamhrá a scríobh Ó Tuairisc. Mar is léir ón taighde cartlainne atá déanta agam, réamhrá 3305 focal a scríobh Ó Tuairisc agus réamhrá 1900 focal a foilsíodh. Chinn David Marcus, an t-eagarthóir, nó an córas pátrúnachta i bhfocail eile, an plé a rinne Ó Tuairisc ar gach scéal ina aonar a fhágáil ar lár. Mar is léir ón gcomhfhreagras idir Marcus agus Ó Tuairisc, ba é léitheoir an spriothéacs, nó an léitheoir ginearálta samhla, a bhí ag déanamh inní do Marcus:

I have thought a good deal about this and am inclined to the view that it would be better to omit the third section, that’s the one in which you discuss separately and in some detail each story in the book. I don’t feel that, in view of the wealth of insight and information contained in the rest of the Introduction, these analyses are really necessary in this edition, and I must admit also that I fear they may be a bit offputting for the general reader.

There is a subsidiary point that, the cost of production being so ridiculous these days, any space we can save without injuring the book is a great help. But if you agree to my suggestion about section 3, I think you should retain the first paragraph, which details where the stories have come from, and I think you might also add the phrase about spelling and your treatment of the sine fada which was in your letter of 31st March to me. If you haven’t a copy of that, I can send you a transcript (G17 / 0865).

Ag teacht leis an bpatrún atá tugtha faoi deara agus aistriú *Cré na Cille* faoi chaibidil, tá easpa béime ar dhúshláin an aistritheora, agus ar dhúshláin an aistriúcháin sna léirmheasanna atá scríofa faoi *The Road to Brightcity*. É sin ráite, tá tagairt indíreach

anseo is ansiúd i léirmheasanna éagsúla a leagann méar ar aidhm an aistriúcháin, ainneoin go mb’fhéidir go bhfuil sé sin déanta ag an léirmheastóir i ngan fhios dó féin, ‘The stories in this collection show their age however – notwithstanding Eoghan O Tuairisc’s effective translation’ (Dillon-Malone, “Homer in Hobnails” 233). Is é a mhalairt de thuairim atá sonraithe i léirmheas eile, tuairim incheistithe i bhfianaise an phlé atá déanta agamsa ar na sleachta thuasluaite:

The translation from Irish to English does not read like one, and that is possibly the highest praise. The “wild oats” of Ó Cadhain’s prose called out to be translated by a writer who would seek out a word like “weft” where another word would jar, and who would write of the sun as “scalloping with light the edge of a mass of raincloud” (Glacken 13).

Is fianaise iad na huchtóga cultúrtha atá luaite ag tús na míre seo i.e. “Judeen Sheain” agus “passage-money”, go bhfuil cuma an aistriúcháin ar spriochtéacs Uí Thuairisc. I léirmheas eile fós, tá aird tarraingthe ar théarmaí cultúr-theoranta áirithe a bhí le haistriú ag Ó Tuairisc, ‘The Irish word “seanchas” is translated, satisfactorily enough, as “folklore” but many others belie a kind of apathy to what is quite a specific aspect of knowledge’ (Ó Cadhla 45). Ní thagraíonn aon léirmheastóir do na roghanna a d’fhéadfadh a bheith ag an aistritheoir. Níos faide anonn, áfach, i léirmheas Uí Chadhla, tá tagairt don léitheoir, tagairt a eascraíonn as úsáid íorónta an téarma “dias díolama” gan a bheith curtha ar a shúile don léitheoir, seachas as anailís ar aidhm nó ar straitéis aistriúcháin:

“Dias díolama” is in parentheses in the Irish language, possibly showing Ó Cadhain’s dislike for the rag-bag of terms coined by folklorists in collecting and anthologising folklore. Ó Tuairisc evades or fails to appreciate the ironic use of the term, which is key to the reader’s interpretation of the text. The irony lies in the use by early folklorists of flowery terms to describe collections of folklore (Ó Cadhla 45).

I bhfianaise aidhm an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla, ní mór a chur san áireamh go mb’fhéidir gur cuma má bhí léitheoir an spriochtéacs dall ar úsáid íorónta an téarma áirithe seo. Ní féidir a chur as an áireamh agus pointí dá leithéid á bplé gur léir go bhfuil mionanailís déanta ag Ó Tuairisc ar na gearrscéalta atá aistrithe aige ainneoin gur pointe é seo atá ceilte ar léitheoir an spriochtéacs. Is cruthúnas air sin an cur síos atá déanta aige ar ‘Mac Rí na nDeachmann’, mar shampla, agus na sleachta fada nach bhfuil sa réamhrá a foilsíodh, ach ar chuir sé faoi bhráid an eagarthóra iad tráth déanta an aistriúcháin:

Son of the Tax-King is an early experiment in the ‘mapping’ technique, by which every inch of the boy’s lunatic promethean climb is meticulously detailed, while the otherworld motif, from which the story takes its title, is introduced only towards the end (G17 / 1793).

Patrún eile atá le tabhairt faoi deara i saothar Uí Thuairisc is ea go bhfuil an cóimheas idir an t-eachtrannú agus an dúchasú éagothrom. Bíodh is gur ag an eachtrannú atá an lámh in uachtar, is fianaise iad na samplaí den dúchasú atá le tabhairt faoi deara go bhfuil sainiúlacht chultúr an bhuntéacs á lagú in áiteanna éagsúla, má ghlactar leis an bhfocal aonair, nó leis an abairt aonair, mar aonad anailíse. I measc na samplaí dá sórt tá “house-dance” agus “work-party”:

<p>‘Críonadh na Slaite’ (Ó Cadhain, Máirtín)</p>	<p>‘The Withering Branch’ (Ó Tuairisc, Eoghan)</p>
<p>Measaim nach rachainn chuig an gcéilí tigh Tom Learaí, beag ná mór, mura mbeadh go raibh Cóilín Mhaidhc ag strócántacht liom i gcaitheamh an tráthnóna. (<i>An Braon Broghach</i> 59-60).</p>	<p>I’d never have gone at all, I think, to the house-dance at Tom Learaí’s had Coilin Mhaidhc not been nagging at me all evening to go. (<i>The Road to Brightcity</i> 19).</p>

<p>‘An Taoille Tuile’ (Ó Cadhain, Máirtín)</p>	<p>‘Floodtide’ (Ó Tuairisc, Eoghan)</p>
<p>Bhain gáirí geala na meithile macalla as scailpeacha agus áfacha an chladaigh fré chéile. (<i>An Braon Broghach</i> 39).</p>	<p>The laughter of the work-party echoed in the clefts and fissures of the shore. (<i>The Road to Brightcity</i> 98).</p>

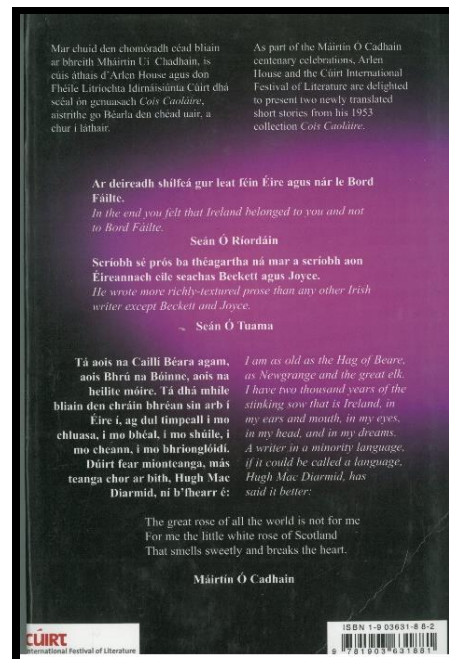
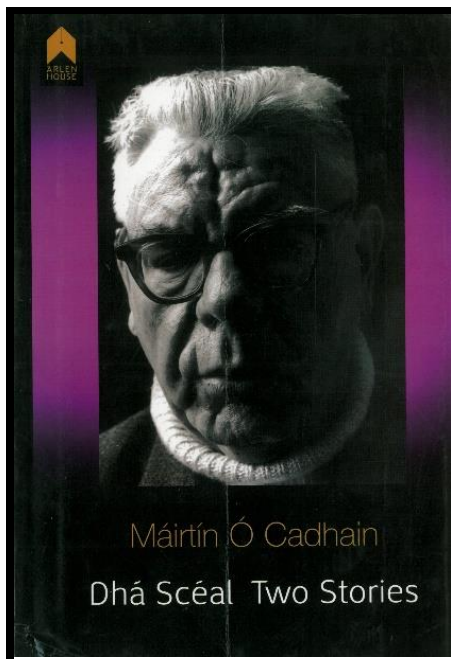
Bíodh is go bhféadfaí lagú chultúr an bhuntéacs a lua le “work-party” agus le “house-dance” ní gá gur easpa dílseachta don bhuntéacs a bheadh mar thoradh orthu. Níl rian an dúchasaithe ar “Tom Learaí” agus ar “Coilin Mhaidhc” san abairt chéanna. Gné eile a bhí ag déanamh inní do Ó Tuairisc, ach oiread le haistritheoirí eile Uí Chadhain, ba ea Béarla na hÉireann. Níl *The Road to Brightcity* breac le comhréir nó le foclóir Bhéarla na hÉireann. É sin ráite, tá corrshampla tugtha faoi deara agam a bhfuil lorg an eachtrannaithe orthu; sainúsáid an ailt agus ceisteanna indíreacha ina measc:

<p>‘An Bóthar go dtí an Ghealchathair’ (Ó Cadhain, Máirtín)</p>	<p>‘The Road to Brightcity’ (Ó Tuairisc, Eoghan)</p>
<p>. . . ní bhíodh aige go hiondúil ach é féin agus bean an dearthár, (124). ... Ní mé an raibh sé ag inseacht anois dá chomrádaí faoin airgead a bhí amuigh aige uirthi? (<i>An Braon Broghach</i> 126).</p>	<p>. . . he usually had no more than himself and the brother’s wife, (61). . . . I wonder is he already telling his comrade about the money I owe him? (<i>The Road to Brightcity</i> 63).</p>

Tríd is tríd, is foclóir seachas comhréir Bhéarla na hÉireann atá in *The Road to Brightcity*. Tá sé sin ag teacht le patrún soiléir in aistriú an fhicsin trí chéile i.e. chuaigh úsáid chomhréir Bhéarla na hÉireann i laghad ó thús na haoise seo caite anonn, agus tá leanúnachas le brath in úsáid fhoclóir Bhéarla na hÉireann ó thús deireadh na haoise seo caite. Is é an tátal atá le baint as seo nár theastaigh ó na haistritheoirí ficsin go mbeadh na spriothéacsanna ag cur leis an íomhá steiréiticipiciúil den Éireannach a shamhlaítear le Béarla na hÉireann go hiondúil:

As for the language, I have tried to avoid Anglo-Irish dialects and pseudo-dialects; Ó Cadhain’s language is cool and classic, and free of the self-conscious mannerisms and the melancholy world-music of the Synge-song school (Ó Tuairisc, “Introduction” 12).

Dhá Scéal – Two Stories

Ba é Arlen House a d'fhoilsigh *Dhá Scéal – Two Stories* sa bhliain 2006 d'Fhéile Idirnáisiúnta Litríochta Cúirt. Foilsíonn Arlen House saothair a bhfuil tábhacht liteartha agus chultúrtha leo. Ba mar chuid den chomóradh céad bliain ar bhreith Uí Chadhain a foilsíodh an saothar seo. Is grianghraf de Mháirtín Ó Cadhain, údar an bhuntéacs, atá ar an bhforchlúdach. Tá sliocht as dán le Hugh MacDiarmid ar an gclúdach cúil, an sliocht céanna lena gcuirtear críoch le forógra cáiliúil Uí Chadhain, *Páipéir Bhána agus Páipéir Bhreaca* (Ó Cadhain 1969). Tá nasc idir siombalachas an tsleachta sin ar chlúdach an spriochtéacs agus an straitéis eachtrannaithe a chleacht na haistritheoirí i gcorp an spriochtéacs; is bealach é le haird an léitheora a tharraingt ar an mionteanga, teanga an bhuntéacs.

Tugtar le fios i sliocht MacDiarmid gur leis an teanga logánta seachas leis an teanga dhomhanda a bhaineann an mhórthábhacht. Is bealach é sin le haird a tharraingt ar dhílseacht údar an bhuntéacs don mhionteanga, agus do mhórtheachtaireacht *Páipéir Bhána agus Páipéir Bhreaca* i.e. is milse i bhfad an Ghaeilge, an mhionteanga, ná an Béarla, an mhórtheanga, in intinn Uí Chadhain. Tá pointe mórán mar an gcéanna á dhéanamh ag Hugh MacDiarmid sa dán 'The Little White Rose'. Maítear gurb é MacDiarmid an té is mó a bhí freagrach as stádas Ghaeilge na hAlban a ardú lena linn (Rosenstock, "Dá mBa Ghael Éireannach" 22). Chreid sé go raibh doimhneacht, uaisleacht, tathag agus scóip sa traidisiún Gaelach (Rosenstock, "Dá mBa Ghael Éireannach" 22). Is fianaise ar a dhílseacht don traidisiún Gaelach é an t-ainm cleite *Hugh MacDiarmid* freisin. Ba é Christopher Murray Grieve a ainm ó thús, ach ghoill sé air nach raibh an sloinne sin le sonrú ach ar éigean i stair na hAlban (MacDiarmid 1).

Tá cosúlachtaí idé-eolaíochacha idir Ó Cadhain agus MacDiarmid. Measann Gabriel Rosenstock go mbeadh MacDiarmid agus Ó Cadhain ar aon intinn faoi nithe go leor a bhaineann le teanga agus cultúr ("Dá mBa Ghael Éireannach" 23), agus tá sé maíte ag léirmheastóirí go leor gur fear conspóide go smior ba ea MacDiarmid (Denson 347). Scríobh MacDiarmid dán eile fós dar teideal 'A Drunk Man Looks at the Thistle' (1926), dán a ndeirtear faoi gurb ionann é agus 'Pouring scorn on the popular representation of Scotland as a land of tartan music-hall types, . . . ' (Hart 32). D'fhéadfaí a mhaíomh gurb é a bhí mar aidhm le *Cré na Cille* drochmheas a chaitheamh ar íomhá rómánsúil, steiréiticipiciúil na Gaeltachta. Ábhar eile a bhí ag dó na geirbe don bheirt scríbhneoirí

mionteanga seo ba ea neamhspleáchas an chultúir choilínithe. Ceannaircigh chultúrtha ba ea iad a bhí meáite ar dhúshlán heigeamaine na himpireachta a thabhairt:

Like the earlier Celtic revival in Ireland, the writers of the Scottish Renaissance were much concerned with the problem of how Scotland, as a nation long subsumed in a political union with England, could lay claim to autonomous values and institutions (Hart 24).

Tá cosúlacht eile fós idir príomhaidhm Uí Chadhain agus *Cré na Cille* á scríobh aige, agus príomhaidhm MacDiarmid sna 1920idí, ‘ . . . he (MacDiarmid) tries to reconstitute the nature of Scots itself, seeking to modernize Scots and Scotland from within a vernacular tradition that he also denounced as degraded and sentimental’ (Hart 25). Bhí na rútaí á mbaint ag an gCadhach den dearcadh Criomhthaineach ar an nGaeltacht a bhí i dtreis i litríocht Ghaeilge thús an fichiú haois; ní hionann sin agus a rá, áfach, go raibh sé mídhílis don Ghaeltacht. D’fhéadfaí an rud céanna a rá faoin aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla. D’fhéadfaí glacadh leis an aistriúchán eachtrannaithe mar *mídhílseacht* shealadach agus straitéiseach. Chreid MacDiarmid go bhféadfaí caint na ndaoine a athbheochan trí bheith *mídhílis* do chaint na ndaoine:

But convinced by his experiments in dictionary composition that he might be able to revive the vernacular without preserving it, MacDiarmid began writing Scots lyrics and prose studies that are remarkable for the liberties they take with vernacular language (Hart 25).

Sílim go raibh Ó Cadhain ar aon intinn le MacDiarmid maidir leis an ról a bhí ag an *mídhílseacht shealadach* sa *dílseacht*. Is seift eachtrannaithe eile fós an tagairt pharaitéacsúil do Hugh MacDiarmid; is bealach indéach é chun spéis an léitheora i gcúlra Uí Chadhain, údar an bhuntéacs, a mhúscailt. Tá cuireadh á thabhairt ag aistritheoirí *Dhá Scéal – Two Stories* don léitheoir saothar Uí Chadhain a léamh ar bhealaí éagsúla, agus aithne níos fearr a chur ar Ó Cadhain.

Ní saothair aontoiseacha a scríobh Ó Cadhain; níor chuir MacDiarmid roimhe dánta aontoiseacha a chumadh; pointe a léirigh sé sa dán ‘The Kind of Poetry I Want’ (1961), a bhfuil cosúlacht idir é agus an cineál próis a bhí ar intinn ag Ó Cadhain a scríobh, ‘I dream of poems like the bread-knife / Which cuts three slices at once;’ (MacDiarmid 115). Theastaigh uathu beirt go dtarraingeofaí aird ar ‘non-identity’ (Hart 32) an chultúir

mhionlaigh. Bhí sé mar aidhm le filíocht Albainise MacDiarmid éalú ón bpó-éitic áitiúil a bhí bunaithe ar an tuisceant go raibh canúint áitiúil níos tábhachtaí ná teanga an náisiúin (Calin 8; Hart 31). D’fhéadfaí glacadh leis sin mar phríomhtheachtaireacht Uí Chadhain chomh maith. Ní haon bhó bheannaithe í canúint Chonamara; is leis an nGaeilge, teanga na tíre, seachas leis an gcanúint, teanga an cheantair, a bhaineann an tábhacht. Ní le pobal Chonamara an Ghaeilge, is le pobal na hÉireann, an Ghaeilge. Is ag gníomhú ar son na hÉireann, le páirt is tairise di, a bhí Ó Cadhain, pointe nach raibh aistritheoirí *Dhá Scéal* – *Two Stories* dall air:

‘An Strainséara’ (Ó Cadhain, Máirtín)	‘The Stranger’ (de Paor, Louis <i>et al.</i>)
<p>Curach ag bordáil sa geiléar agus Micil ag iomramh inti. Micil ag tuíodóireacht ar an drisiúr. Micil ag spealadóireacht ar an mbord. Micil ag tarraingt amach iomrachaí gan aon dorú sa ngríosach ... Bhí ollphéist iollúibeach na ‘gCuigéil’ dhá snadmhadh féin ar an maide mullaigh. Bhí smut conúil géarfhiacloch na ‘Rosa’ ag diúl an tsúí den bhalla ... As an ‘gréalaigh’ a d’éirigh an cat. ‘Idir an t-aighre agus an tanai’ adúirt a shíon agus é ag teitheadh treasna na tine óna bróig ... (<i>Dhá Scéal</i> – <i>Two Stories</i> 93).</p>	<p>A currach racking in the keeler with Micil at the oars: Micil thatching on top of the dresser, reaping on the table, marking ridges in the ashes without a line ... The twisting serpent of the ‘Cuigéil’ was coiled around the ridgeboard. The sharp-toothed dogsnout from the ‘Rosa’ was sucking the sooty streaks from the wall ... The cat jumped up from the ‘crayleagh’. ‘Between the devil and the deep,’ she hissed as she fled across the fire away from Nóra’s boot ... (<i>Dhá Scéal</i> – <i>Two Stories</i> 155).</p>

Tá straitéis aistritheoirí *Dhá Scéal* – *Two Stories* ag teacht le straitéis aistritheoirí an fhicsin trí chéile. Ní spriothéacs Béarla glan ar fad ar fhocail Ghaeilge é. Is fianaise é sin go raibh straitéis chinnte ag na haistritheoirí, agus go raibh luí acu leis an eachtrannú. Is ionann “Micil” a bheith ag freagairt do “Micil”, agus “Cuigéil” a bheith ag freagairt do “Cuigéil”, agus iarracht chomhfhiosach a bheith á déanamh ag na haistritheoirí aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs. Tá an cóimheas idir an t-eachtrannú agus an dúchasú míchothrom sa spriothéacs seo freisin. Is féidir idir dhúchasú agus eachtrannú a lua le modh aistrithe “curach”, mar shampla. “Boat” atá ag freagairt do “curach” sa chéad abairt, ach “curach” atá ag freagairt do “curach” sa dara habairt. Tá éifeacht an dúchasaithe á cealú ag éifeacht an eachtrannaithe sa chás seo:

An Strainséara (Ó Cadhain, Máirtín)	The Stranger (de Paor, Louis <i>et al.</i>)
“Ní sheo áit ar bith dhuit a bheith ag caint ar churacháí ,” adúirt Nóra. “Ní raibh Micil se’againne in aon churach ariamh”. (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 155).	‘This is no place for boat-talk ,’ said Nóra. ‘Our Micil was never in a boat , nor me, nor my father...’ (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 139).
Níorbh iontas anois le Micil an Fear Óg ag rá go ligfeadh sé curach ar snámh i gclaise an tsrutha, go gcuirfeadh díon ar na hiomracháí fataí, nó go ngabhfaidh ag gliomadóireacht sna leachtaí cloch ... (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 157).	By this time Micil wouldn’t have been surprised if the Young Man said he’d sail a currach in the ditch, put a roof over the potato ridges or go fishing for lobsters among the cairns ... (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 141).

Patrún eile atá ag teacht leis an bpríomhphatrún iad na samplaí den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha atá in *Dhá Scéal – Two Stories*. Is bealach é seo lena chinntiú nach mbeidh deis ag an léitheoir aonteangach a ligean i ndearmad gur aistriúchán atá á léamh aige; agus is bealach é chun spéis an léitheora dhátheangaigh a mhúscailt sa bhuntéacs. Ní frása coitianta Béarla é “thrown off her own worries” agus d’fhéadfadh aduaine a bheith ag baint le coincheap “The Potato Man” i gcultúr nach ionann é agus cultúr an bhuntéacs:

‘Ciumhais an Chriathraigh’ (Ó Cadhain, Máirtín)	‘The Edge of the Bog’ (de Paor, Louis <i>et al.</i>)
Bhí bagáiste na himní scartha aici féin anois ... (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 45).	She had thrown off her own worries now ... (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 44).

‘An Strainséara’ (Ó Cadhain, Máirtín)	‘The Stranger’ (de Paor, Louis <i>et al.</i>)
Thiúrfadh Fear na bhFataí <i>grant</i> duit as a ucht. (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 157).	The Potato Man would give you a grant for it. (<i>Dhá Scéal – Two Stories</i> 141).

An Eochair – The Key

Is é *An Eochair – The Key* an chéad sampla de shaothar déanach Uí Chadhain atá aistrithe agus foilsithe i bhfoirm dhátheangach. Tá sé sin ag teacht le mórphatrún an fhiontair aistriúcháin seo trí chéile – is i dtreo dheireadh na haoise seo caite a tosaíodh ar scéalta *neamhthraidisiúnta* a aistriú, scéalta nach bhféadfaí treisiú chultúr barántúil an bhuntéacs

a lua leo. Is aoir bhineach ar an maorlathas a mhúchann an chiall is coitianta é *An Eochair* (Titley, *An tÚrscéal Gaeilge* 548). Ní lonnaithe sa Ghaeltacht atá J. Ní bheadh aon duine sa Ghaeltacht le cloisteáil ag caint mar é (Ó Cadhain, *Páipéir Bhána* 21). Tá an Stát agus an córas níos tábhachtaí ná an duine (Denvir, *Cadhan Aonair* 123). Foin mbliain 1953 tá Ó Cadhain tar éis déileáil go cuimsitheach le saol na tuaithe agus le hintinn na mban. Bhí sé réidh le haird a dhíriú ar intinn an fhir agus ar shaol na cathrach, agus tá fianaise ar an bhforbairt a tháinig ar théamaí scríbhinní Uí Chadhain á léiriú tríd an aistriúchán. Tá straitéis aistritheoirí *An Eochair* ag teacht le straitéis aistritheoirí eile Uí Chadhain ar bhealaí éagsúla. Is spriothéacs gann i bparaitéacsanna é an spriothéacs áirithe seo; níl réamhrá aistritheora, fonótaí nó iarnóta ann. Ach tá nóta beag faoi údar an bhuntéacs ar an gclúdach cúil, nóta a bhfuil lorg an eachtrannaithe air.

Is é *An Eochair* an dara spriothéacs ar liosta na saothar ficsin atá foilsithe ag Dalkey Archive Press. Foilsíodh *Rambling Jack – Seachrán Jeaic Sheáin Johnny* in 2015, nóibhille le Micheál Ó Conghaile. Tá nasc idé-eolaíoch idir Dalkey Archive Press agus Yale Margellos, a d’fhoilsigh *Graveyard Clay* agus *The Dirty Dust*. Ní áirítear Dalkey Archive Press i measc mhórfhoilsitheoirí litríocht Bhéarla an domhain, ach tá sé sin ag teacht le patrún eile atá le tabhairt faoi deara san fhiontar aistriúcháin seo i.e. ról an fhoilsitheora imeallaigh, uirbigh, neamheaglaigh. Tá Dalkey Archive Press, tiomanta d’aird idirnáisiúnta a tharraingt ar litríocht ón gcoigríoch. Níl sé ag díriú ar shaothar le scríbhneoirí a bhfuil cáil ar fud an domhain mhóir orthu, pointe atá déanta ag John O’Brien, bunaitheoir Dalkey Archive Press, ‘I am obsessed with finding writers in unlikely places, or writing that normally wouldn’t ever be translated into English because of its difficulties or inventiveness’ (2004). Tá lorg an eachtrannaithe ar ráiteas sin O’Brien.

Ní hionann ábhar nó téama *An Eochair – The Key* agus ábhar nó téama na saothar eile de chuid an Chadhnaigh atá aistrithe roimhe; is fianaise é an spriothéacs seo go bhfuil anró agus cruatan thórdhreach an iarthair fágtha ina dhiaidh ag Ó Cadhain. Ciallaíonn sé sin nach bhfuil an oiread céanna míreanna cultúr-theoranta le fáil sa bhuntéacs seo agus atá sna buntéacsanna eile. Ní hionann sin agus a rá, áfach, gur spriothéacs dúchasaithe é. Ní hea, tá tús áite á thabhairt ag na haistritheoirí don eachtrannú e.g. “the Dáil”; “the Fine Gael candidate”; agus “the Fine Fáiler”, bíodh is go

bhfuil ganntanas deiseanna eachtrannaithe sa bhuntéacs seo i gcomparáid leis na saothair eile le Ó Cadhain atá aistrithe:

<i>An Eochair</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Key</i> (de Paor, Louis <i>et al.</i>)
Ní stróbh ar bith Sinsear a dhéanamh dhíot. Beidh mise sa Dáil th'éis an chéad toghachán eile, th'éis fothoghachán b'fhéidir. Tá croí fabhtach ag Teanga Mhílis sin Fhianna Gael sa dailcheantar se'againne. Tá a fhios ag chuile vóitéara anois go maró Bródach Oirthear na Cathrach Fhine Fáil é féin agus é óltach sa gcarr ... Sagart atá tú a iarra? Tíolacfa mé féin féin isteach é. Cé ab fhearr leat? Proinsiasach? Cairmilíteach? Íósánach? Is é an tíósánach is fearr liom féin. Braitheann sé i gcónaí na spuaiceannaí ar lámha an fhir oibre agus coinníonn sé a shúile feannta orthu, go truaíoch shílfeá ... Ara ag an diabhal dearg go raibh siad maidin agus tráthnóna, caithfe siad sagart a ligean chugat (100).	We'll make you a Senior, no problem. I'll be in the Dáil after the next election, or by-election, maybe. Mr Silvertongue, the Fianna Gael candidate in our constituency, has a dodgy ticker. Every voter in the place knows that Buckley, the Fine Fáiler from the East of the City will kill himself some night with his drink-driving ... You want a priest? I'll bring him in myself. What would you prefer? A Franciscan? A Carmelite? A Jesuit? I prefer the Jesuit myself. He always notices the blisters on the working man's hands and looks at them closely, sympathetically, you'd think ... Yera, fuck that for a game of soldiers, they'll have to let the priest in to you (101).

I measc na seifteanna eile atá úsáidte ag na haistritheoirí chun aird a tharraingt ar eileacht chultúrtha tá téarmaí Gaeilge a fhágáil sa spriothéacs i gcló iodálach. Is sampla spéisiúil é “cúpla focal” thíos sa mhéid is gur sampla é de neamhdhílseacht ar leibhéal léacsach ar lámh amháin, ach sampla de dhílseacht do bhrí an bhuntéacs, agus do chothú na haduaine i súile an léitheora Bhéarla, ar an lámh eile:

<i>An Eochair</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Key</i> (de Paor, Louis <i>et al.</i>)
An chéad bhall eile a bheas thuas agat, is dóigh, an Fáinne. Nuair adúirt J. nach raibh aige ach spros-Ghaeilge mhaol : ‘Níl dar ndóigh. Le fabhar a tháinig tú isteach’ (16-18).	Next thing you know, you'll be wearing a Fáinne. When J. answered that all he had was the cúpla focal : ‘True for you. You only got in here because you had pull’ (17).

Tá fianaise le fáil sa spriothéacs seo ar an éagsúlacht mhór atá idir cóimheas na samplaí d'fhoclóir Bhéarla na hÉireann i spriothéacsanna dheireadh na haoise seo caite, i

gcomparáid leis na spriothéacsanna a foilsíodh ag tús an fichiú haois. Is i laghad a théann na samplaí de réir mar a théann téamaí na mbuntéacsanna i dtreo na comhaimsearthachta. Beidh aduaine áirithe ag baint le “skelping”, “yera” agus “scuts” in intinn an léitheora atá gan cur amach ar Bhéarla na hÉireann:

<i>An Eochair</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Key</i> (de Paor, Louis <i>et al.</i>)
‘Ag scealpa na gcluasa dhá chéile fós’ (38). ... Ara ag mac mór an diabhail go raibh do ghúgán de sheanshrón reatha, thú féin agus do chuid póilíos ... (70). ... Agus dhá liacht múnla b’amhala ba mhó an deis chneamhaireacht (22).	‘ Skelping each other’s ears again’ (39). ... Yera , the devil take your hooter of a runny nose, yourself and your police ... (69). ... The more copies he had, the greater the danger of scuts (23).

Ábhar atá pléite roimhe seo mar chuid den chás-staidéar seo é dílseacht na n-aistritheoirí d’aeistéitic scríbhinní Uí Chadhain. Ní in *An Eochair* atá an fhianaise is fearr ar acrabataic liteartha Uí Chadhain, rud a chiallaíonn nach ionann an easpa samplaí de dhílseacht aeistéitiúil sa spriothéacs seo agus fianaise go raibh neamhaird á tabhairt ag na haistritheoirí ar Ó Cadhain; is fianaise é go raibh aird á tabhairt acu ar Ó Cadhain. Is fianaise iad na sleachta thíos freisin, cosúil le cur chuige Titley, nár shíl na haistritheoirí gur gá a bheith dílis ar leibhéal léacsach le bheith dílis d’aeistéitic an bhuntéacs:

<i>An Eochair</i> (Ó Cadhain, Máirtín)	<i>The Key</i> (de Paor, Louis <i>et al.</i>)
‘An bhfuil ceo ar bith le déanamh agatsa sa seomra sin?’ arsa seisean le J. agus pislín spréachta ag teacht thar bhruach a liopa (50). ... Bhí smaointe geamchaoch mar bheadh liabógaí leathair ann ag tuairteáil timpeall chlogás a inchinne (12).	‘Don’t you have anything to do in that office?’ he demanded of J. furiously, foam flecking his lips (51). ... Bleary thoughts fluttered like bats in the belfry of his mind (13).

Tátail

Is ionann straitéis eachtrannaithe aistritheoirí Uí Chadhain, atá ionadaíoch do straitéis na n-aistritheoirí ficsin trí chéile, agus modh chun aird an domhain mhóir a tharraingt ar litríocht Ghaeilge na hÉireann. Trí thús áite a thabhairt don eachtrannú, d’éirigh leo gnéithe de shainiúlacht chultúr an bhuntéacs a chur ar a shúile do léitheoir an spriothéacs. Trí thús áite a thabhairt don eachtrannú, tá cluas éisteachta á thabhairt acu do Mháirtín Ó

Cadhain, agus tá deis á tabhairt acu do phobal léitheoireachta níos mó a ghlór a chloisteáil. Tá cosúlacht idir torthaí na téacs-anailíse ar na saothair ficsein agus torthaí na téacs-anailíse ar na saothair filíochta agus neamhfhicsin, agus a bhfuil maíte ag scoláirí eile maidir leis an aistriúchán liteartha in Éirinn. Tá sé maíte ag Maria Tymoczko gur beart frith-heigeamaineach é a raibh ról aige i múnú choincheap an náisiúin (*Translation in a Postcolonial Context* 21). Is ionann sin agus a rá gur ghlac na haistritheoirí leis gurb ionann an straitéis eachtrannaithe agus cleachtas cruthaitheach a d'fhéadfaí a úsáid chun dúshlán an chultúir heigeamainigh a thabhairt.

Is léir go bhfuil tábhacht leis an straitéis mheasctha san fhiontar aistriúcháin iarchoilíneach. Is straitéis mheasctha a chleacht na haistritheoirí ar fad bíodh is nach raibh siad i mbun aistriúcháin ag an am céanna, agus nach ionann go díreach an cur chuige a chleacht siad. Ar lámh amháin, is ionann an straitéis mheasctha agus deis aird a tharraingt ar an gcoimhlint cumhachta idir an cultúr heigeamaineach agus an cultúr frith-heigeamaineach. Ar an lámh eile, is ionann an straitéis mheasctha agus deis teagmháil a chothú idir na fórsaí coimhlinte. Tá ról lárnach ag an gcoimhlint sin san fhiontar aistriúcháin seo sa mhéid is gur fianaise é gur féidir leis an gcultúr frith-heigeamaineach tairbhe a bhaint as cumhacht an chultúir heigeamainigh. Is fianaise í straitéis aistritheoirí an fhicsin go bhfuil nasc idir an fiontar aistriúcháin iarchoilíneach, nó an fiontar aistriúcháin frith-heigeamaineach, agus an straitéis mheasctha:

As is the case with literary texts in general, these translations illustrate how counterhegemonic translations are also often composed of fragmentary and discontinuous elements, encompassing heterogenous discourses in creating resistance, rather than being uniform in their cultural representations (Tymoczko, “Translation in the Crucible of Modernity” 131).

Tá aird tarraingthe ag teoiricthe éagsúla roimhe seo ar straitéisí measctha (Cronin, *Translating Ireland* 22) agus ar neamhréireanna comhfhiosacha (Adams 97). Is tríd an aistriúchán litriúil a dhéantar cúram don fhocal aonair, agus is tríd an aistriúchán liteartha a dhéantar cúram do mhóraidhm an fhiontair aistriúcháin seo. Tá sé sin ag teacht leis an áitiú gurb é cultúr an bhuntéacs an t-aonad aistriúcháin mórchumhachtach. Is léir go bhfuil iarracht déanta in *Churchyard Clay*, *The Dirty Dust*, agus *Graveyard Clay*, a bheith dílis do bhrí an bhuntéacs, gan an bhrí sin a chur as a riocht, agus gan spriocchéacs doléite a sholáthar. Ní hionann sin agus a rá, áfach, gurb é an tuiscint chéanna a bhí ag aistritheoirí

Cré na Cille ar mhóraidhm an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla. Is fianaise í straitéis Titley gur fearr a thuig seisean aidhm an aistriúcháin ó Ghaeilge go Béarla:

We need to find out how to translate the cultural capital of other civilisations in a way that preserves at least part of their own nature, without producing translations that are so low on the entertainment factor that they appeal only to those who read for professional reasons (Bassnett and Lefevere, *Constructing Cultures* 11).

Ciallaíonn sé sin nach as an dílseacht d’fhocail Uí Chadhain atá an dílseacht do spiorad Uí Chadhain ag eascairt, ‘. . . translation is much more than an act of linguistic competence. The function of the translation becomes preeminent; its linguistic homology with the source text takes a secondary place or even becomes a negative index’ (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 296). Tá fianaise le fáil sna spriothéacsanna a sholáthair Mac Con Iomaire, Robinson agus Trodden Keefe, ainneoin tús áite a bheith tugtha acu don eachtrannú, go bhfuil ‘. . . loss of dimension . . .’ (Nida and Taber 105-106) i gceist. Is de bhrí gur tugadh tús áite don aistriúchán litriúil nach bhfuil luach siamsúil an bhuntéacs tugtha chun beochta chomh héifeachtach céanna i spriothéacsanna Mhic Con Iomaire, Robinson agus Trodden Keefe, is atá i spriothéacs Titley. Is fianaise é sin nach mór don aistritheoir ar mian leis dílseacht il-leibhéil a chinntiú a bheith beagán *mídhílis* don bhuntéacs. I ndeireadh na dála, is fianaise é cás-staidéar Uí Chadhain, gurb é a bhí mar aidhm ag aistritheoirí Uí Chadhain cultúr dúchasach Uí Chadhain a athghabháil trí mheán an aistriúcháin:

The Irish seized translation of their own cultural heritage as one means of re-establishing and redefining their nation and their people: throughout the nineteenth and twentieth centuries alike translation was engaged for the purposes of nationalism or protonationalism, leading to both cultural and armed resistance (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 21).

Sa chomhthéacs aistriúcháin seo, is é an pobal coilínithe atá ag diúltú do agus ag ceistiú chumhacht an choilínitheora sa ré iarchoilíneach. Tá an Béarla curtha as a riocht chun léargas a thabhairt ar shainiúlacht litriocht na Gaeilge agus chun dlús a chur le hathghabháil chultúr dúchasach na hÉireann. Tá ról ar leith ag an aistriúchán liteartha sa leanúnachas cultúrtha (Tymoczko, “Metonymics of Translating” 16), agus in íomhá ar leith de chultúr an bhuntéacs a chaomhnú. Is fiontar frith-heigeamaineach idé-eolaíoch (Spivak, “Can the Subaltern Speak?” 103) é an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla.

Tá aird tarraingthe ag Lawrence Venuti ar an nasc idir traidisiúin aistriúcháin agus aidhmeanna aistriúcháin náisiúnachas-nasctha (“Local Contingencies” 180). Sa chomhthéacs seo, is fianaise é an leanúnachas straitéise, nó an traidisiún aistriúcháin, gurb é an cineál íomhá de chultúr nó de náisiún an bhuntéacs is mian leis an aistritheoir a chruthú, is cúis, ó thús an ochtú haois déag anonn, le tús áite a bheith á thabhairt ag na haistritheoirí ficsein don eachtrannú. Tá comhthreomhaireacht idir siombalachas scríbhinní Uí Chadhain i.e. is ag labhairt thar ceann na Gaeilge a bhí sé (Ó Ríordáin, “Máirtín Mór Ó Cadhain” 114), agus siombalachas straitéis eachtrannaithe na n-aistritheoirí i.e. is ag labhairt thar ceann na teanga céanna a bhí siadsan. Is ionann é sin agus a rá, ní hé amháin go raibh na haistritheoirí dílis do scríbhinní Uí Chadhain, bhí siad dílis chomh maith céanna do na haidhmeanna a bhí aige agus é i mbun pinn. *Aistritheoirí iarchoilíneacha* a raibh *cultúr* á aistriú acu ba ea na haistritheoirí ficsein. *Scríbhneoir iarchoilíneach* a raibh *cultúr* á chur i scríbhinn aige ba ea Máirtín Ó Cadhain.

Caibidil IV – Aistriú an Neamhfhicsin

Réamhrá

Is éard atá á chur i gcás agam sa chaibidil seo gur sine i slabhra an aistriúcháin eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla é aistriú an neamhfhicsin. Tosófar le hanailís ghinearálta chroineolaíoch ar aistriú an neamhfhicsin. Tarraingeofar aird ar na príomhphatrúin, agus ar na húdair ar aistríodh saothair leo. Ina dhiaidh sin, díreofar ar an gcás-staidéar ar *An tOileánach*. Ar deireadh, cruthófar nasc idir straitéis aistritheoirí an neamhfhicsin agus straitéis aistritheoirí an fhicsin agus na filíochta. Cuirfidh na céimeanna seo ar mo chumas bonn láidir fianaise a chur faoin áitiú go raibh straitéis aistriúcháin chinnte ag na haistritheoirí, agus go raibh siad meáite ar aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs. Is fianaise é aistriú an neamhfhicsin ar an gcumhacht atá ag an aistriúchán íomhá ar leith de chultúr ar leith a chruthú.

Bhí feidhm dhúbailte á comhlíonadh ag na saothair neamhfhicsin, feidhm inmheánach agus feidhm sheachtrach. In Éirinn d’fhéadfaí glacadh leis an saothar neamhfhicsin, saol na mBlascaodach a bhí gan léamh ná scríobh, mar eiseamláir den tuathánach dúchasach, Gaelach, traidisiúnta, Caitliceach nár fhág an baile riamh, *an fíor-Éireannach*. Go hidirnáisiúnta, bhí feidhm mórán mar an gcéanna á comhlíonadh ag an tuathánach céanna; bhí an íomhá a bhí á cruthú barántúil. Ní tuathánaigh dhúchasacha amháin iad Tomás Ó Criomhthain, Peig Sayers agus Muiris Ó Súilleabháin feasta; is andúchasaigh iarchoilíneacha iad (Huggan 2001). Díol spéise sa chomhthéacs aistriúcháin seo freisin is ea go nglactar leis gur féidir dioscúrsa na heileachta a léiriú tríd an andúchasachas (Huggan 191), agus gurb é an duine agus an cultúr *iargúlta, imeallach* barrshamhail an andúchasachais, ‘The best candidates for the exotic ideal are the peoples and cultures that are the most remote from us and least known to us’ (Todorov 265).

Trí thús áite a thabhairt don eachtrannú, d’éirigh le haistritheoirí an neamhfhicsin léargas a thabhairt don léitheoir gan Ghaeilge ar an eileacht chultúrtha. Ní hionann sin agus a rá, áfach, nach bhfuil tábhacht leis an andúchasachas in intinn an léitheora ar bheagán Gaeilge chomh maith céanna. Coincheap ábhartha atá luaite ag Graham Huggan sa chomhthéacs seo an maithneachas andúchasach (*exoticist nostalgia*) (188). Is léir go

raibh rath ar leith ar dhírbheathaisnéisí Thomáis Uí Chriomhthain agus Mhuiris Uí Shúilleabháin a foilsíodh in 1929 agus 1933 faoi seach, agus ní mór a chur san áireamh go mb'fhéidir go raibh tionchar suntasach ag dioscúrsa an andúchasaigh sa rath áirithe seo:

. . . as Bongie (1991) suggests, exoticist discourses have tended to emerge at moments of extreme historical anxiety, partly as a means of gesturing back toward a time or place simultaneously recognised as lost. Exotica thus flourished at the time when it was feared that the Empire might have ceded its authority; and it is perhaps no surprise that a new wave of (generic) exotica has appeared at the turn of the millennium (Gallini 1996; Huggan 267).

Léamh eile ar aistriú an neamhfhicsin is ea gur sampla de phróiseas feitisithe é, ‘. . . fetishising process, which turns the literatures / cultures of the ‘non-Western’ world into saleable exotic objects’ (Huggan 10). Is ag feidhmiú mar *exotic objects* atá an cultúr imeallach, cultúr an oileánaigh dhúchasaigh, mar shampla. Díol spéise freisin is ea go nglactar leis go bhfuil tábhacht ar leith leis an gcultúr imeallach sa dioscúrsa frith-heigeamaineach:

Marginality [is a] central location for the production of a counter-hegemonic discourse that is not just found in words but in habits of being and the way one lives. . . . [Marginality is] a site one stays in, clings to even, because it nourishes one’s capacity to resist. It offers the possibility of radical perspectives from which to see and create, to imagine alternatives, new worlds (hooks 341).

Is ionann scéal Thomáis Uí Chriomhthain agus peirspictíocht an *fhíor-Éireannaigh* a bheith á cur i láthair an léitheora; tá an rud céanna fíor faoi scéal Tomás O’Crohan. Is meatonaim é don rud is *Éireannach* ann. A bhuíochas don aistriúchán eachtrannaithe, tá an t-oileán beag amach ó chósta iarthar na hÉireann, agus gach a bhaineann leis, ag déanamh ionadaíochta d’oileán mór na hÉireann, agus a shainiúlacht chultúrtha. Laistigh d’Éirinn is sampla d’fhiontar atógála cultúir é aistriúchán eachtrannaithe an neamhfhicsin. Lasmuigh d’Éirinn is sampla d’fhiontar aibhsithe cultúir é aistriúchán eachtrannaithe an neamhfhicsin. Tá sé seo ag teacht le tuiscint Ian Higgins agus Sándor Hervey ar an rud is andúchasachas ann:

A TT marked by exoticism is one which consistently uses grammatical and cultural features imported from the ST with minimal adaptation, thereby constantly signaling the exotic source culture and its cultural strangeness (34).

Is ionann an tréimhse a bhfuil dlús le sonrú in aistriú an neamhfhicsin inti i.e. an chéad leath den aois seo caite, agus ré atógála cultúir in Éirinn. Tá ciall leis an dlús sin má fhéachtar ar an bhfiontar i gcomhthéacs staid chultúrtha na ré sin. Is idirthréimhse a bhí ann. Bhí slán le fágáil leis an gcineál saoil a chaith leithéidí thuathánaigh na mBlascaodaí, daoine nár fhág an baile riamh, agus bhí saol éagsúil le leanúint feasta. Ní haon chúis ionaidh, dá réir sin, go raibh dlús leis na hiarrachtaí an cineál sin saoil a thaifeadadh i scríbhinn i nGaeilge ar an gcéad dul síos, agus ansin iarracht aird léitheoirí Béarla fud fad an domhain a tharraingt ar shibhialtacht bharántúil. I bhfianaise an chúlra seo, ba chóir a bheith ag súil leis go mbeadh tosaíocht á tabhairt ag aistritheoirí an neamhfhicsin don eachtrannú. Tríd an eachtrannú is féidir aird mhuintir na hÉireann agus an domhain trí chéile a tharraingt ar fhéiniúlacht chultúr bharántúil na hÉireann.

Pointe tábhachtach eile is ea gur feiniméan cultúrtha é aistriú an neamhfhicsin a bhfuil idir impleachtaí idé-eolaíocha agus polaitiúla aige (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 82). Is fianaise í straitéis eachtrannaithe na n-aistritheoirí neamhfhicsin gur chreid siad go raibh ról lárnach agus gníomhach ag an aistriúchán liteartha i gcultúr frithchoilíneach na haoise seo caite. Mar is léir ón liosta saothar in Aguisín II, bhí dlús le haistriú an neamhfhicsin sna 1930idí. Seift chultúrtha, fhrithbheartach ba ea an straitéis eachtrannaithe, seift a raibh sé mar aidhm léi tionchar an chultúir heigeamanaigh ar an gcultúr frith-heigeamaineach a cheistiú. I bhfocail eile, is ‘site of resistance’ (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 21) iad na spriochtéacsanna neamhfhicsin. Go minic luaitear siombalachas ar leith leis an aistriúchán frithbheartach agus sa chás seo is seift é le déileáil leis an tráma cultúrtha a lean an próiseas coilínithe.

Mórpoinnte atá ag teacht leis an tuiscint go bhfuil léargas á thabhairt ar Éire na barántúlachta sna saothair neamhfhicsin an tábhacht atá le cinnteacht suímh. Is in Éirinn atá na saothair neamhfhicsin suite; is i dteach an táilliúra, Tadhg Ó Buachalla, in aice le Guagán Barra i gCo. Chorcaí a thaifead Seán Ó Cróinín na scéalta atá á n-insint in *Stories from the Tailor*; is i bhfoisceacht chathair na Gaillimhe a rugadh Dónall Mac Amhlaigh, *An Irish Navvy*; agus is i dteach ceann tuí ag bun Chnoc na Naomh i gCo. Dhún na nGall a rugadh Micí Mac Gabhann, an fear a bhfuil cur síos déanta ar imeachtaí a shaoil in *The Hard Road to Klondike*. Tá suntas ar leith leis an suíomh oileánda chomh maith, agus is beag oileán in Éirinn nach bhfuil saothar amháin, ar a laghad, scríofa faoi. Is faoi iascaire,

feirmeoir, ceardaí agus seanchaí a rugadh ar Chléire sa bhliain 1866 é *The Man from Cape Clear* (Ó Síocháin 1975). Is faoi shaol Thomáis Uí Chríomhthain, fear a rugadh agus a tógadh ar an mBlascaod Mór, é *The Islandman* (1937). Is suite i gceantar Gaeltachta atá dírbheathaisnéisí eile fós. In *On The Run* (Ó Gaora 2011), tugtar léargas ar choinníollacha sóisialta agus maireachtála phobal Chonamara ag tús an fichiú haois agus an bhaint a bhí ag an údar le Cogadh le Saoirse (1919-1921). Is aistear ar bhóithrín smaointe sheanchaithe agus fhilí na mBlascaodaí é *A Pity Youth Does Not Last* (Ó Gaoithín 1982). Dá réir sin, is saothair breac le híomhánna agus le cuntais de chultúr ar leith iad, saothair a dtugtar léargas iontu ar an gcineál saoil a chaith daoine ar leith a mhair in áit ar leith ag am ar leith. Oireann saothair ar féidir srianta ama agus áite a lua leo don eachtrannú mar go bhfuil neart míreanna cultúr-theoranta iontu. Díol suntais a bhfuil luaite ar an leathanach inphrionta de *The Islandman* (Flower) sa chomhthéacs seo i.e. *Basket Islands, Ire. – Social life and customs*. Is fianaise í an tagairt ghonta sin gur aistriúchán cultúrtha atá i gceist. Tá íomhá de chultúr, íomhá atá faoi cheangal ama agus áite, á cruthú trí mheán an aistriúcháin.

Níl ganntanas fianaise ann gur thug na haistritheoirí neamhfhicsin trí chéile tús áite don eachtrannú. Seo thíos sliocht eachtrannaithe eiseamláireach a bhfuil idir míreanna cultúr-theoranta, agus foclóir agus comhréir Bhéarla na hÉireann luaite ann:

<i>Seanchas Chléire</i> (Ó Síocháin, Conchúr)	<i>The Man from Cape Clear</i> (Breatnach, Riobárd)
“Rath Dia ort,” arsa Mícheál , “tá rud éigin ar siúl agat.” “Tá cathaoir mhata á dhéanamh agam dom féin, mar is eol díbh go bhfuilim ag éirí críonna, agus táim á déanamh so anois chun suí ar mo shocard inti ar an dtinteán le hais na tine” (119).	‘God prosper you,’ said Mícheál , ‘you’re doing something.’ ‘I’m making a “ sugawn ” chair for myself for ye know I’m getting old, and I’m making this now in order to sit at my ease in it on the hob beside the fire’ (90).

Patrún ilseánra eile atá le tabhairt faoi deara sna saothair neamhfhicsin is ea nach bhfuil samplaí de chomhréir Bhéarla na hÉireann chomh flúirseach in *The Man from Cape Clear* (1975) agus atá sna spriocthéacsanna a aistríodh ag tús an fichiú haois i.e. *Twenty Years A-Growing* (1933) agus *The Islandman* (1937). Patrún ilseánra eile a bhaineann leis na saothair neamhfhicsin is ea go bhfuil rian an eachtrannaithe ar na paraitéacsanna. Tá an patrún sin ag teacht leis an tuiscint go raibh aidhm chinnte, agus dá réir sin, straitéis

chinnte, ag na haistritheoirí. Seo thíos fonóta as *Seanchas Chléire* a bhfuil rian an eachtrannaithe air:

<i>Seanchas Chléire</i> (Ó Síocháin, Conchúr)	<i>The Man from Cape Clear</i> (Breatnach, Riobárd)	Fonóta (Breatnach, Riobárd)
“Tá Cléire laistiar den dlí” (144).	‘Cape Clear is beyond the law’ ¹ (110).	There is a similar adage about Leap (<i>An Léim</i>), further east in Co. Cork: ‘ <i>Ní ritheann an dlí laistiar den Léim</i> ’. Both illustrate the tenuous hold the writ of colonial law had on the south-west of Ireland, even in the hayday of the ongoing attempt to subdue the Irish nation (167).

Is fianaise é an fonóta sin nach gá gur tionchar treascrach a bheadh ag dlí an choilínitheora ar phobal oileánda a mhair in iardheisceart na hÉireann sna 1940idí. A dhála sin, ní gá glacadh leis gur tionchar treascrach a bheadh ag an aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla ar an nGaeilge. Tá sé luaite ag Riobárd P. Breatnach go raibh aidhm amháin aige – aistriúchán a sholáthar a mbeadh an léitheoir gan Ghaeilge in ann a thuiscint, ach san am céanna aistriúchán a mbeadh blas den Ghaeilge nó ‘*un-English*’ character’ na Gaeilge le brath air (“A Note on the Translation” xvi). Is fianaise iad tagairtí dá sórt go nglacann na haistritheoirí leis gurb é ról an chaomhnóra chultúir atá á chomhlíonadh acu. Ag teacht leis sin, tá cosúlachtaí idir an úsáid atá bainte as fonótaí sna saothair neamhfhicsin agus sna seánraí eile – tá guagacht le tabhairt faoi deara. Ní raibh an drogall céanna ar Robin Flower (*The Islandman*) agus George Thomson (*Twenty Years A-Growing*) dul i muinín an fhonóta, is a bhí ar Bryan MacMahon, aistritheoir *Peig*, nár úsáid ach aon fhonóta amháin, fonóta fada a bhfuil rian an eachtrannaithe air a n-áirítear ann tagairtí do “báirneachs”; “Fionn”; agus “the Fianna”, mar shampla (89).

Ní gá gurb ionann líon beag fonótaí agus fianaise ar straitéis eachtrannaithe lagaithe, áfach. Bhí tús áite á thabhairt ag aistritheoirí an neamhfhicsin trí chéile don idirshliocht seachas don fhonóta. Is seift eachtrannaithe é an t-idirshliocht ach oiread leis an bhfonóta sa chomhthéacs áirithe seo:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
Ní raibh Eibhlín ach seachtain ar an saoghal so nuair a bhuaíl an long; maireann sí insa Talamh Úr fós (16).	Eileen was only a year old when the ship struck, and she's still alive in the New Land (i.e. America) (10).

<i>Seanchas an Táilliúra</i> (Ó Muimhneacháin, Aindrias)	<i>Stories from the Tailor</i> (Ó Muimhneacháin, Aindrias)
Bhí fear ar Cúil Aodha. Donncha Ó Duinnín ab ainm dó. Bhí leasainm air – Donncha an Eireabaill . Is é an chúis gur glaoth Donncha an Eireabaill air ná so: Fuair seanduine éigin bás go raibh casóg choirp aige (86).	In Coolea there was a man named Donncha Dinneen . He was nicknamed Donncha an Eireabaill (i.e., Donncha of the Tail) , and this is how he got that nickname (75).

Siombalachas an Oileáin

Iarmhairt amháin a d'fhéadfadh a bheith ar aistriú an tsaothair neamhfhicsin is ea go mbeadh íomhá á cruthú de chultúr nár tuigeadh lasmuigh dá phobal féin roimh an aistriúchán, íomhá a d'fhéadfadh, mar atá luaite ag Tymoczko, a bheith mar bhonn le láithreacht nua a chruthú do thraidisiún, náisiún agus féiniúlacht chultúr an bhuntéacs (*Translation in a Postcolonial Context* 18). Níl na traidisiúin, an náisiún nó an fhéiniúlacht chultúrtha atá á léiriú sna spriothéacsanna neamhfhicsin á gceilt ar an léitheoir Béarla. Tá na haistritheoirí ag cur in iúl don léitheoir Béarla gur trí Ghaeilge a scríobhadh an litríocht atá á léamh acu. Ní gá, áfach, gurb iad na hÉireannaigh féin ba thúisce a thuig sainiúlacht an tsaoil a bhí á caitheamh acu. Bhíodh cuairteoirí go leor, scoláirí aitheanta ina measc, George Thomson agus Robin Flower, mar shampla, ag triall ar na Blascaodaí ag tús na haoise seo caite. Thuig siadsan go raibh deireadh ré ar leac an dorais agus bhí fonn orthu an cineál saoil a chaith na hoileánaigh a thaifeadadh. Chinntigh an tionchar a bhí ag na cuairteoirí ar údair na mbuntéacsanna, agus ar fhoilsiú na spriothéacsanna, go raibh dearcadh ón taobh istigh le fáil taobh amuigh den oileán. In intinn na gcuariteoirí, b'ionann pobal an oileáin agus tobar an dúchais. Ní tuiscint neamhghnách é seo; tá a mhacasamhail le sonrú i luath-litríocht na Bealarúise:

. . . since the gods of Parnassus are shown as glorified Byelorussian peasants, the implication is that it is with the people of Byelorussia that the literature of Byelorussian should be concerned (Rich 16).

Tá sé maíte ag Angela Bourke gur chuir *An tOileánach* (Ó Criomhthain 1929) le tuiscint mhuintir na hÉireann ar stair agus ar sheanchas na hÉireann (102). Tá sé maíte ag Tadhg Ó Dúshláine gur cuid thábhachtach de stair na Gaeilge agus de stair an Stáit, agus an dóchas a bhí acu as a chéile é *An tOileánach* (“Synging the Blaskets” 126). Foilsíodh *The Islandman* den chéad uair in 1937, agus tá sé i gcló ó shin. Tá deireadh leis an gcineál saoil a chaith na hoileánaigh, ach go paradacsúil ní bheidh deireadh go deo leis an gcineál saoil a chaith na hoileánaigh mar gur ann do *The Islandman*, *Twenty Years A-Growing* agus *Peig*. Ní glór duine aonair, ná glór pobail aonair, atá le cloisteáil in *An tOileánach*; is glór cine, an cine Éireannach, atá le cloisteáil in *An tOileánach* (Ó Coileáin, “An tOileánach – Ón Láimh go dtí an Leabhar” 26). Ní hé glór Thomáis Uí Chriomhthain atá le cloisteáil in *The Islandman* (1937) nó in *The Islander* (2012); is é glór mhuintir na hÉireann atá le cloisteáil. Tá ionadaíocht á déanamh ag an *oileánach* don Éireannach; is *oileánach* é gach Éireannach.

É sin ráite, tá rian na híoróine ag baint le haistriú dhírbheathaisnéisí na mBlascaodaí (Ross 117). Ar lámh amháin, ba é an Béarla ba chúis leis an mbonn a bhaint den Ghaeilge ar an oileán, agus deireadh a chur leis an traidisiún béil. Ar an lámh eile, ba trí mheán an Bhéarla a tarraingíodh aird an domhain mhóir ar an oileán Éireannach. Tá sé sin ag teacht, áfach, lena bhfuil á áitiú agam i.e. ní gá gur tionchar diúltach a bheadh ag an mórtheanga ar an mionteanga nuair a thugtar tús áite don eachtrannú. Is iarracht chomhfhiosach é an t-aistriúchán eachtrannaithe cultúr dúchasach na hÉireann a dheimhniú sa timpeallacht ilchultúrtha, agus saintréithe na féiniúlachta Éireannaí a aibhsiú trí ionramháil straitéiseach litríocht Ghaeilge na hÉireann. D’fhéadfaí a mhaíomh nach bhfuil rud ar bith *níos Éireannaí* ná samhail an oileáin. Tá patrún mórán mar an gcéanna le tabhairt faoi deara i gcomhthéacsanna aistriúcháin eile; aistriú luathlitríocht na Gaeilge go Béarla, mar shampla, (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 288). Is ionann an spriothéacs agus dúshlán an choilínitheora a thabhairt, ach go contrártha, is ionann an spriothéacs agus dlús a chur faoi iarrachtaí díchoilínithe stát nuabhunaithe na hÉireann.

Má chuirtear an dá phointe sin san áireamh, tá cúiseanna cultúrtha agus polaitiúla le tús áite a bheith tugtha ag aistritheoirí an neamhfhicsin don eachtrannú, ag tús, lár agus deireadh an fichiú haois. Bhí dlús ar leith faoi aistriú an neamhfhicsin ag tús na haoise seo caite nuair a bhí *barántúlacht dhúchasach* na hÉireann idir dhá cheann na meá.

Glactar leis gurb í an dírbheathaisnéis an seánra liteartha is barántúla ar fad ó tharla gurb é guth an duine aonair atá le cloisteáil. Bhí guth an Éireannaigh dhúchasaigh plúchta, agus bhí saol an oileánaigh bharántúil múchta ag an gcoilínitheoir ag tús an fichiú haois. Trí thús áite a thabhairt don eachtrannú bhí na haistritheoirí ag cur ar chumas an oileánaigh dhúchasaigh anáil a tharraingt sa ré iarchoilíneach.

É sin ráite, ainneoin go bhféadfaí barántúlacht a lua le guth an duine aonair mar atá sé á chur i láthair léitheoir an bhuntéacs, ní gá go mbeadh an bharántúlacht chéanna á lua leis an spriochtéacs. D’fhéadfadh mídhílseacht áirithe a bheith mar thoradh ar dhílseacht an aistritheora do chaint na ndaoine, mar shampla. D’fhéadfadh go mbeadh cuma ghreannmhar ar abairtí áirithe sa spriochtéacs mar gheall ar dhílseacht do chaint na ndaoine, éifeacht a d’fhéadfadh a bheith as alt le héifeacht an bhuntéacs. Ciallaíonn sé sin go bhfuil dhá aidhm chontrártha á comhlíonadh ag an úsáid atá bainte ag aistritheoirí an neamhfhicsin as Béarla na hÉireann; dhá aidhm chontrártha atá lárnach i gcothú na mídhílseachta ar lámh amháin, agus i gcothú na dílseachta, nó na barántúlachta, ar an lámh eile.

Béarla na hÉireann

The appropriation of a dominant language for the aims of a former colony or an oppressed group and the shift of dominant poetics towards the standards of a minority or post-colonial people are potent means of realigning power structures in a shared cultural field and of asserting an independent world-view (Tymoczko, “Post-colonial Writing and Literary Translation” 35).

Is i gcomhthéacs aistriú an neamhfhicsin is soiléire ar fad an úsáid straitéiseach a baineadh as Béarla na hÉireann. Is fianaise é sin go raibh iarracht chomhfhiosach á déanamh ag na haistritheoirí *caint na n-oileánach* a chur ar a shúile don léitheoir, tráth a raibh deireadh ag teacht le ré *caint na n-oileánach*. Is í an tseift áirithe seo a thug deis d’oileánach cosúil le Tomás Ó Criomhthain Gaeilge a labhairt trí Bhéarla. Tá teanga an oileáin mhóir in úsáid chun aird a tharraingt ar theanga an oileáin bhig. Is fianaise í úsáid Bhéarla na hÉireann go bhfuil níos mó i gceist le Béarla na hÉireann ná íomhá an fhir stáitse:

Both the Irish language movement and Gregory’s choice of a non-standard Hiberno-English dialect must be understood as strategies for countering the dominance of power relations coded into the very language of the colonizers (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 138).

Is é an príomhphointe atá le déanamh maidir le húsáid Bhéarla na hÉireann gur fianaise é gur féidir cultúr an íochtaráin a úsáid mar acmhainn chultúrtha i.e. ‘ . . . raising the inhibited energies of a subculture to the power of a cultural resource’ (Stewart 44). Is seift é chun an baol don chultúr frith-heigeamaineach a d’fhéadfadh a bheith mar thoradh ar an bpróiseas coilínithe a smachtú i.e. ‘ . . . controlling the dangers by making them visible . . . ’ (Spivak, “Poststructuralism” 220).

Is pointe é seo atá ag teacht freisin lena bhfuil maíte ag James Joyce, ‘The Irish, condemned to express themselves in a language not their own, have stamped on it the mark of their own genius and compete for glory with the civilized nations’ (Kiberd, *Inventing Ireland* 35). Níl comhthéacsanna iarchoilíneacha eile gan a mhacasamhail de phatrún. Tá an t-úrscéal, *The Mystic Masseur* (Naipaul 1957), breac le samplaí de chanúint chaighdeánach Bhéarla agus den cineál canúna a shamhlófaí le duine de bhunadh Oileán na Tríonóide agus Tobága (Ashcroft *et al.* 73). Dá réir sin, níl aon rud eisceachtúil ag baint le samplaí dá leithéid i litríocht iarchoilíneach; is fianaise ar chúlra stairiúil atá ann; bealach le haird a tharraingt ar an nasc idir an ré réamhchoilíneach agus an ré iarchoilíneach, agus an tionchar atá acu ar a chéile; mar aon le fianaise ar ghliceas na teanga nach bhfuil láidir.

Ar an mbonn sin, mórpoinnte is ea é gur mar chleachtas cruthaitheach atá Béarla na hÉireann in úsáid laistigh de pharaidím an náisiúnachais chultúrtha agus mar ghné de straitéis aistriúcháin na náisiúnaithe cultúrtha ar aistritheoirí iad, seachas mar chleachtas nach bhfuil de thoradh air ach an scigathris. Tá an tuiscint seo ag teacht lena bhfuil áitithe ag Tymoczko (*Translation in a Postcolonial Context* 207) i.e. ceann de réamhriachtanais ghluaiseacht náisiúnachais cultúrtha na hÉireann ba ea an bonn a bhaint de steiréitíopa an fhir stáitse, agus den nós a bhí ann ceap magaidh a dhéanamh den Éireannach. Is é atá mar aidhm leis an gcleachtas cruthaitheach seo aird a tharraingt ar theanga agus ar chultúr an bhuntéacs tríd an spriocthéacs, nó sampla den fheiniméan ar a dtugann Tymoczko ‘ . . . a manifestation on the cultural level of the return of the repressed . . . ’ (*Translation in a Postcolonial Context* 288). Dá réir sin, ach oiread leis an bhfiontar aistriúcháin seo ina

iomláine, tá bonnsraith idé-eolaíoch faoi úsáid a bheith á baint as Béarla na hÉireann sa spriothéacs. Lena chois sin, tá siombalachas ag baint le húsáid Bhéarla na hÉireann ar dhá leibhéal éagsúla nuair is é an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla atá faoi chaibidil. Ar lámh amháin, is cleachtas cruthaitheach é arb ionann é agus díthógáil straitéiseach na mórtheanga chun leasa na mionteanga. Tá an mhórtheanga á cur as a riocht ag an mionteanga; tá macallaí na mionteanga le cloisteáil sa mhórtheanga. Ar an lámh eile, tá siombalachas meatonaimeach ag baint le Béarla na hÉireann ina riocht mar chleachtas cruthaitheach; ní gá gur caidreamh diúltach a bheadh mar thoradh ar an teagmháil idir mionteanga agus mórtheanga. Is teanga hibrideach, leath-liom, leath-leat, í Béarla na hÉireann, teanga amháin atá ag déanamh ionadaíochta do dhá chultúr san am céanna.

Ach oiread leis an aistriúchán eachtrannaithe ó Ghaeilge go Béarla, is seift é Béarla na hÉireann lena chinntiú nach féidir oidhreacht dhátheangach na hÉireann a ligean i ndearmad. Is as dílseacht don Ghaeilge seachas a mhalairt a d’eascair Béarla na hÉireann Synge, fear a raibh diantaighde ar ghramadach agus ar chomhréir na Gaeilge déanta aige (Kiberd, *Synge and the Irish Language* 209). Bhí rún daingean aige, bíodh is gur i mBéarla a bhí sé ag scríobh, go mbeadh an Béarla sin chomh Gaelach agus ab fhéidir, Béarla a raibh nósanna cainte agus macalla chomhréir na Gaeilge le sonrú ann (Kiberd, *Synge and the Irish Language* 199). Ó tharla ról chomh lárnach sin a bheith ag Béarla na hÉireann i straitéis aistritheoirí an neamhfhicsin ag tús na haoise seo caite go háirithe, tá tábhacht le pointe áirithe atá déanta ag Declan Kiberd maidir le Synge; deir sé gurb ionann Béarla na hÉireann mar a bhí in úsáid ag Synge agus ‘. . . [a] heightened version of natural peasant speech . . . ’ (*Synge and the Irish Language* 205). Tá féidearthacht mórán mar an gcéanna pléite ag Venuti agus na haistriúcháin ó Iodáilis go Béarla a rinne sé féin ar fhilíocht Milo De Angelis faoi chaibidil aige. Tá sé ráite aige go ndiúltaíonn na spriothéacsanna a sholáthair sé don heigeamaine a d’fhéadfaí a lua le dioscúrsa trédhearcach i gcultúr an Bhéarla:

The point is rather that my translations resist the hegemony of transparent discourse in English-language cultures, and they do this from within, by deterritorializing the translating language itself, questioning its major cultural status by using it as the vehicle for ideas and discursive techniques which remain minor in it, minoritizing the major language by opening it to the nonstandard forms that it excludes (Venuti, *Translator’s Invisibility* 263).

Is í an sprioctheanga, an Béarla, teanga na cumhachta, atá á cur as a riocht san fhiontar aistriúcháin seo. Is trí thús áite a thabhairt don eachtrannú atá sé sin á dhéanamh. Tá an Béarla á ionramháil chun aird a tharraingt ar an nGaeilge. Tá an ionramháil sin le tabhairt faoi deara ar leibhéal intéacsúil agus ar leibhéal paraitéacsúil. Is fianaise í úsáid na teanga hibridí go bhfuil sealbhú agus frithbheartaíocht le sonrú ag leibhéal teangeolaíoch chomh maith le leibhéal cultúrtha; tá comhréir na Gaeilge á brú ar an mBéarla (Ross 133). Ciallaíonn sé sin gur gá a chur san áireamh nach ag an leibhéal cultúrtha amháin atá leanúnachas na straitéise frithbheartaí le tabhairt faoi deara. Is gné lárnach de straitéis na n-aistritheoirí an fhrithbheartaíocht intéacsúil i.e. seachaint na léitheoireachta líofa, mar aon le frithbheartaíocht sheachthéacsúil i.e. caidreamh idir ré réamhchoilíneach agus ré iarchoilíneach. Tá siombalachas áirithe ag baint le húsáid a bheith á baint as Béarla na hÉireann freisin nuair a ghlactar leis go mbíodh cailteanas nósanna, cleachtas agus dearthaí saoil, carachtar náisiúnta i bhfocail eile, mar thoradh ar chailteanas agus ar athrú teanga. Tá sé maíte ag Seamus Deane, go mbíonn an pobal toilteanach dul i muinín seift ionadaíoch nuair a bhíonn a leithéid de chailteanas i gceist:

In addition, with a weakened or lost security of identity in this communal sense a readiness to accept a surrogate, even though that had to be concocted from a mix of political and cultural stereotypes that had been produced to serve various propagandistic purposes at different times (“Dumbness and Eloquence” 113).

Eascraíonn an tseift ionadaíoch seo, níos minice ná a mhalairt, as meascán de steiréitíopaí polaitiúla agus cultúrtha atá forbartha chun freastal ar chuspóirí bolscaireachta ag tréimhsí thar a chéile; Béarla na hÉireann in úsáid mar chleachtas cruthaitheach, cúiteach san aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla, mar shampla. Is ionann an úsáid a bhain aistritheoirí an neamhfhicsin as Béarla na hÉireann agus fianaise gur i muinín mhodh aistrithe na hidirtheanga a chuaigh siad, modh aistrithe a d’fhorbair Syngé, a bhí bunaithe ar chaint an tuathánaigh (Ó Tuama, “Syngé and the Idea of a National Literature” 12). Samhlaím go raibh úsáid á baint ag Robin Flower, aistritheoir *The Islandman* (1937), mar shampla, as idirtheanga chun spriocthéacs a raibh rian na Gaeilge air a sholáthar. Ag teacht leis an tuiscint sin, mhol Friedrich Schleiermacher go mbainfí úsáid as fotheanga nuair a bhíonn aistriúchán liteartha á dhéanamh (Bassnett 70). Sa chomhthéacs seo, is seift í an idirtheanga chun aird a tharraingt ar eileacht chultúrtha, nó chun friotal a mbaineann tuin chultúrtha leis a chur ar phár.

Anuas air sin, is as modh aistrithe na hidirtheanga a eascraíonn *cruthaitheacht* an aistriúcháin liteartha. Is ionann úsáid a bhaint as idirtheanga mar chuid den phróiseas aistriúcháin agus fianaise ar shárthuiscint an aistritheora ar an nGaeilge seachas a mhalairt, ar an mbonn gurb é a bhíonn mar thoradh ar mhodh aistrithe na hidirtheanga go mbíonn sainiúlacht na Gaeilge á brú ar an mBéarla. Ar an mbonn sin, d’ainneoin go samhlaítear *neamhchlisteacht* áirithe leis an teanga hibrídeach seo, ní mór a chur san áireamh i gcásanna faoi leith gurb ionann úsáid a bhaint as Béarla na hÉireann mar chuid de straitéis aistriúcháin agus sampla de *neamhchlisteacht chliste*:

. . . the repressed always returns in some guise or shape, it could be claimed that the sweet irony about Irish eloquence is that it so often incorporates within itself the Irish language as such, or those versions of Irish incompetence in the English language, . . . (Deane, “Dumbness and Eloquence” 119).

Díol suntais freisin i gcomhthéacs na *neamhchlisteachta* a shamhlaítear uaireanta le húsáid Bhéarla na hÉireann an tagairt thíos do “figures of farce”, na cineálacha *figiúirí* a bhíonn mar thoradh ar úsáid a bhaint as Béarla na hÉireann níos minice ná a mhalairt, ‘If colonialism takes power in the name of history, it repeatedly exercises its authority through the figures of farce’ (Bhabha, *The Location of Culture* 122). Sa chomhthéacs seo, áfach, ní hionann an phearsa atá ina ceap magaidh agus fianaise ar chumhacht an choilínitheora. Tá tairbhe á baint ag an bpobal coilínithe as an bpearsa atá ina ceap magaidh chun aird a tharraingt ar shainiúlacht agus ar bharántúlacht na pearsan sin, agus an cultúr dar de í. Ní scigireacht agus magadh atá mar thoradh ar úsáid Bhéarla na hÉireann má ghactar leis mar shaintréith de straitéis eachtrannaithe. Is seift é lena chinntiú gur féidir barántúlacht a lua leis an íomhá de chultúr na hÉireann atá á cruthú. Tá sé sin ag teacht le pointe atá déanta ag Seamus Deane:

The political requirement is not that we become eloquent in a language that is our own, whether that be Irish or English or both; it is to become eloquent in a language that we never had, but which is believed to exist, because of our dumbness in it (“Dumbness and Eloquence” 121).

Ciallaíonn sé sin, i gcomhthéacs an aistriúcháin liteartha, go mb’fhéidir go bhfuil níos mó tábhachta ag baint leis an íomhá den *fhíor-Éireannach* nó den *Éireannach barántúil* a chruthaítear tríd an gcleachtas cruthaitheach seo, ná mar atá leis an úsáid a bhaintear as an teanga hibrídeach seo mar mheán cumarsáide inchreidte (Ó Tuama, *Synge and the Idea*

of a National Literature 12). Trí aithris a dhéanamh ar fhriotal na Gaeilge sa Bhéarla tá deis á tabhairt don chultúr frith-heigeamaineach seasamh taobh leis an gcultúr heigeamaineach. Tá an cultúr heigeamaineach ag tacú leis an gcultúr frith-heigeamaineach, seachas ag déanamh dochair dó.

Aistriú na Saothar Neamhfhicsin

When translation is part of cultural nationalism, employed in the construction or reconstruction of a national culture, as was the case in Ireland where the early literary texts had become linguistically inaccessible, translation becomes a mode of discovery and an assertion of the indigenous cultural heritage for the colonized people themselves, as well as production for ideological use in relations with the colonizers (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 177).

Ba iad *Twenty Years A-Growing* (Ó Súilleabháin, 1933) agus *The Islandman* (Ó Criomhthain, 1937) na chéad dírbheathaisnéisí a aistríodh. Tá bearna 25 bliain idir foilsiú *The Islandman* (Ó Criomhthain, 1937) agus an chéad dírbheathaisnéis eile, *The Hard Road to Klondike* (MacGowan, 1962). I measc na gcúiseanna a d'fhéadfaí a lua leis an mbearna seo tá an tuiscint go raibh deireadh leis an éigeandáil chultúrtha a measadh a bhí ann in Éirinn na ré iarchoilíní ag tús an fichiú haois. De réir a chéile, bhain níos lú suntais leis an tuiscint go raibh idir dheireadh agus thús ré ar leac an dorais, agus níos lú tábhachta le haird a tharraingt ar thraidisiún dúchasach na hÉireann. D'fhéadfaí a mhaíomh freisin nasc díreach a bheith idir cothú íomhá na barántúlachta agus idé-eolaíocht an Stáit tráth aistrithe na ndírbheathaisnéisí tosaigh, tráth a raibh rómánsachas agus áibhéil áirithe i gceist, agus ré órga na tuisceana gurb é saol an oileánaigh an saol barántúil. Bhí íomhá an oileánaigh ag teacht leis an íomhá d'Éirinn ba mhaith leis an Stát nua-bhunaithe a chothú ag an am:

As the Gaelic League aimed to restore to Ireland the language that the Blasket Islanders had never lost and had developed a philosophy and an agenda that rested heavily upon the images of the West and the Western Island, the Blasket was soon harnessed to the projects of Irish cultural politics (Foster, 1987: xv-xvi; Lucchitti 17).

Tá aird tarraingthe ag go leor scoláirí, Irene Lucchitti (13-14) agus Angela Bourke (“Na Mná trí Shúile Thomáis”¹¹¹) ina measc, ar shuntas *barántúlacht* shaol an oileánaigh á insint ón taobh istigh, agus *barántúlacht* Ghaeilge shaibhir, neamhthruaillithe an

oileánaigh. Lena chois sin, tá bunús leis an tuiscint go raibh ról lárnach ag aistriú na ndírbeathaisnéisí ag tús na haoise seo caite i bhfeiniméan an chatha i gcoinne an choilíneachais (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 286); cath a raibh sé mar aidhm leis a chinntiú nach ligfí an cultúr dúchasach le sruth, cath a bhí fréamhaithe in ‘ . . . the nostalgia for lost origins . . . ’ (Niranjana 167). Bhí ról lárnach ag an oileánach, nó ag an intleachtóir dúchasach, sa chath i gcoinne an choilíneachais, ‘ . . . the “native intellectual” attempts to discover a counter-history of a “wonderful past” that will provide the basis for a post-colonial national culture’ (Niranjana 166). Is Éireannach é *an t-oileánach* atá ag déanamh ionadaíochta do “the wonderful past”.

Tá sé maíte ag Ngugi wa Thiong’o (*Decolonising the Mind* 23) freisin gurb iad na tuathánaigh dhúchasacha a choinníonn oidhreacht náisiúnta beo. Dá mbeadh ordlathas den aicme a léirítear sna dírbheathaisnéisí aistrithe le cruthú, is é an tuathánach, an fear atá ar an mbeagán agus ag streachailt leis an saol, atá chun tosaigh i gcothú íomhá na barántúlachta. Tá sé maíte ag scoláirí éagsúla, Ngugi wa Thiong’o ina measc, gur trí thairbhe a bhaint as teangacha na hEorpa a cuireadh dlús le hathbheochan cultúr éagsúil san Afraic. Is ag eascairt as an tuiscint go bhféadfadh na saothair neamhfhicsin aistrithe a bheith mar bhonn le léitheoirí dátheangacha a spreagadh chun dul sa tóir ar an mbuntéacs, atá mo thuiscintse go bhfuil ról lárnach ag na dírbheathaisnéisí aistrithe in Athbheochan na Gaeilge.

Is tuathánaigh liteartha iad Tomás Ó Criomhthain agus Muiris Ó Súilleabháin, a bhféadfaí a rá fúthu gur Éireannaigh go smior iad tráth a raibh anáil an choilínitheora le brath go láidir. Tá tagairt déanta ag Ciaran Ross do shuntas an tuathánaigh mar phearsa a bhíonn idir dhá cheann na meá; pearsa a nglactar leis mar eiseamláir de na hidirbheartaíochtaí casta a bhíonn mar thoradh ar idirghníomhaíocht choilíneach (126). Ní feiniméan teoranta do ré iarchoilíneach na hÉireann é sin. Tá cosúlachtaí idir é agus dearcadh Ngugi wa Thiong’o i.e. is i saol, cúlra agus streachailt na dtuathánach atá fíorthanga na hAfraice le blaiseadh (*Decolonising the Mind* 41). Tá ciall leis, dá réir sin, gur le foinse na barántúlachta a chuirfí tús leis an bhfiontar aistriúcháin. Is bealach é le meas agus ómós a léiriú don phobal dúchasach. Bhí ról ar leith ag an tuathánach dúchasach i ndúshlán an choilínitheora a thabhairt:

Orature has its roots in the lives of the peasantry. It is primarily their compositions, their songs, their art, which forms the basis of the national and resistance culture during the colonial and neo-colonial times (wa Thiong’o, *Decolonising the Mind* 95).

Tá sé maíte ag Partha Chatterjee freisin go bhfuil dhá ról ag an tuathánach Indiach i gcultúr athbheochana (Mustafa, “Revisionism and Revival” 49); ról atá ag eascairt as an teannas idir géilleadh an tuathánaigh do chumhacht an choilínitheora agus diúltú an tuathánaigh do chumhacht an choilínitheora.

Meabhraíonn Mustafa go bhfuil a leithéid sin de theannas le sonrú sa léargas atá tugtha ag WB Yeats agus ag an mBantiarna Gregory ar an tuathánach mar phearsa dhúchasach atá fréamhaithe in áit chinnte (“Revisionism and Revival 49). Is seift é an tuathánach gan deis a thabhairt don choilínitheoir an léirscios atá déanta aige féin a ligean i ndearmad. Is seifteanna comhfhiosacha iad na tuathánaigh liteartha (Mustafa, “Revisionism and Revival” 49); seifteanna a bhfuil sé mar aidhm leo aird a tharraingt ar chultúr an phobail choilínithe trí ionramháil chliste chumhacht an choilínitheora. D’fhéadfaí glacadh leis an aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla mar shampla de fhrithbheartaíocht fhrith-impiriúil bunaithe ar an tuiscint gur bealach é chun léargas a thabhairt ar an gcultúr is traidisiúnta ar fad b’fhéidir, cultúr an oileánaigh dhúchasaigh. Má ghlactar leis gurb é a bhí mar aidhm le náisiúnachas cultúrtha na hÉireann glór a thabhairt don chultúr coilínithe, tá buntáistí go leor ag baint leis an dírbheathaisnéis.

D’fhéadfadh an pobal coilínithe úsáid a bhaint as an aistriúchán chun aird an choilínitheora a tharraingt ar a oidhreacht chultúrtha dhúchasach, an ghné sin de shaol an phobail choilínithe nach féidir leis an gcoilínitheoir a scríosadh. Is é sin go díreach an toradh a bhí ar aistriúchán eachtrannaithe an neamhfhicsin ó Ghaeilge go Béarla. Tá an straitéis aistriúcháin a chleacht na haistritheoirí, mar aon leis an dlús a bhí le haistriú an neamhfhicsin ag tús na haoise seo caite, ag teacht le tuairimí criticeoirí cultúrtha éagsúla, Frantz Fanon agus Kevin Whelan ina measc:

It is the fight for national existence which sets culture moving and opens to it the doors of creation. . . . it is its national character that will make such a culture open to other cultures and which will enable it to influence and permeate other cultures. A non-existent culture can hardly be expected to have bearing on reality, or to influence reality (Fanon, *Wretched of the Earth* 245).

The cultural nationalism of the postcolonial state anxiously seeks the pure, the original, the authentic, the traditional, as a means to recuperate a depleted plenitude (Whelan 95).

Tá suntas chomh maith lena bhfuil ráite ag Joe Cleary maidir le húsáid a bheith á baint as náisiúnachas cultúrtha le dul i ngleic le tráma cultúrtha, tráma a bhí fréamhaithe i ré an Ghorta Mhóir (42), agus tráma arb é an toradh a bhí air go raibh an Ghaeilge á brú faoi chois agus an Béarla tagtha ina háit. Is as an tuiscint sin a d’fhorbair coincheap an náisiúnachais chultúrtha, coincheap a raibh sé mar aidhm leis:

... to salvage what it could from the shipwreck of the old civilization and to reverse what was conceived, no doubt often simplistically, to be a deliberate state-supported policy of Anglicization and cultural assimilation (Cleary 42).

Tá comhthreomhaireacht áirithe idir aidhm an náisiúnachais chultúrtha agus aidhm an aistriúcháin liteartha ó Ghaeilge go Béarla i.e. an cultúr réamhchoilíneach a tharrtháil ón duibheagán. Ní fhéadfaí an aidhm sin a bhaint amach gan tús áite a thabhairt don eachtrannú. Tá sé tábhachtach go mbeadh an pobal coilínithe in ann aird a tharraingt ar na difríochtaí idir é féin agus an coilínitheoir, fiú más gá *cumhacht* an choilínitheora a úsáid chuige sin:

For Irish nationalists, historical continuity with a remote past indicates that they are “different” from the invaders who subjugated them. In an imagined community, distinguishing self from foreigner is essential, even though the idea of the imagined community may have been borrowed from that foreigner (Mustafa, “Damning up Hill and down Dale” 6).

Ní mór don phobal coilínithe a bheith toilteanach úsáid shealadach agus straitéiseach a bhaint as teanga an choilínitheora, ‘But in general, even in defending their own creations, colonized groups are made to assert their claims in the language of the colonizer. To even voice objections to the rules, one must play by the rules’ (Thompson 34-35). Féidearthacht eile a eascraíonn ó pharaidím an náisiúnachais chultúrtha is ea gur ann do náisiúnachas aistriúcháin, cineál náisiúnachais a bhfuil sé maíte ag Venuti gurb ionann é agus náisiúnachas réamhbheartaithe; náisiúnachas a bhfuil sainchuspóirí cultúrtha agus polaitiúla mar bhonn leis (“Local Contingencies” 180). Tá sé sin ag teacht lena bhfuil á mhaíomh agamsa maidir leis an gcontanam eachtrannaithe, contanam a éascaíonn dúshlán liteartha an fhorlámhais choilínigh a thabhairt.

Straitéis Aistriúcháin Frithbheartach

Is ionann an straitéis aistriúcháin frithbheartach – straitéis aistriúcháin a bhfuil bonnsraith idé-eolaíoch fúithi – agus fianaise gurb ionann an fiontar aistriúcháin seo agus slí chun béim a leagan ar na difríochtaí idir cultúr an choilínitheora agus cultúr an phobail choilínithe. Is aistriúchán coimhthíoch, nó “estranging translation” (Venuti, *Translator’s Invisibility* 264), atá mar thoradh ar an straitéis fhrithbheartach, cineál aistriúcháin a chruthaíonn deighilt shoiléir idir cultúr an bhuntéacs agus cultúr an spriothéacs. Maíonn Venuti go mbíonn a leithéid de dheighilt le tabhairt faoi deara nuair a dhéantar iarracht na difríochtaí idir cultúr an spriothéacs agus cultúr an bhuntéacs a chur ar a shúile do léitheoir an spriothéacs:

A translated text should be the site where linguistic and cultural differences are somehow signalled, where a reader gets some sense of a cultural other, and resistancy, a translation strategy based on an aesthetic of discontinuity, can best signal those differences, that sense of otherness, by reminding the reader of the gains and losses in the translation process and the unbridgeable gaps between cultures (*Translator’s Invisibility* 264).

I bhfocail eile, is saintréith d’aistriú an neamhfhicsin é an t-eachtrannú dúbailte: eachtrannú intéacsúil atá fréamhaithe go príomha san úsáid threisithe atá á baint as Béarla na hÉireann; agus eachtrannú seachthéacsúil atá fréamhaithe sa chineál téacs a roghnaítear lena aistriú (Venuti, *Translator’s Invisibility* 153). Ainneoin gur dóigh liom gur chun tairbhe litríocht na Gaeilge an straitéis eachtrannaithe a chleacht na haistritheoirí, ní straitéis í a thuilleann moladh i gcónaí. Tá an cáineadh atá déanta ar an straitéis eachtrannaithe ag eascairt as an tuiscint nach mbeidh líofacht léitheoireachta mar thoradh uirthi:

Foreignizing translation signifies the differences of the foreign text, yet only by disrupting the cultural codes that prevail in the target language. In its effort to do right abroad, this translation practice must do wrong at home, deviating enough from native norms to stage an alien reading experience – choosing to translate a foreign text excluded by literary canons in the receiving culture, for instance, or using a marginal discourse to translate it (Venuti, *Translator’s Invisibility* 15-16).

Ní mór a chur san áireamh go bhféadfadh easpa líofachta sa phróiseas léitheoireachta a bheith mar aidhm ag an aistritheoir liteartha, go háirithe an t-aistritheoir atá ag aistriú ó mhionteanga go mórtheanga. Is fianaise iad na spriothéacsanna neamhfhicsin gur cuid

lárnach de straitéis na n-aistritheoirí an easpa líofachta. Chomh maith leis sin, tá pointe tábhachtach eile le déanamh agus an straitéis aistriúcháin frithbheartach faoi chaibidil. Ainneoin go bhfuil sé maíte agamsa gur dílseacht agus ómós don bhuntéacs agus do chultúr an bhuntéacs a spreag an straitéis fhrithbheartach, ní gá go mbeadh sé sin iomlán fíor má chuirtear ‘dílseacht mhaslach’ Philip Lewis san áireamh, ‘A strategy of resistancy thus results in an abusive fidelity which constructs a simultaneous relationship of reproduction and supplementarity between the translation and the foreign text’ (Venuti, *Translator’s Invisibility* 255). Is ag eascairt as tuiscint Lewis go bhfuil feidhm dhépháirteach ag an aistriúchán atá coincheap na dílseachta maslaí:

. . . on the one hand, that of forcing the linguistic and conceptual system of which it is a dependent, and on the other hand, of directing a critical thrust back toward the text that it translates and in relation to which it becomes a kind of unsettling aftermath (it is as if the translation sought to occupy the original’s already unsettled home, and thereby, far from ‘domesticating’ it, to turn it into a place still more foreign to itself) (133-134).

Ar lámh amháin, tá an córas teangeolaíoch agus coincheapúil ar a bhfuil an spriothéacs bunaithe á chur as a riocht. Ar an lámh eile, tá solas á chaitheamh ag an spriothéacs ar an mbuntéacs, solas as a n-eascraíonn míchompord áirithe, áfach. Ag teacht leis sin, tá sé maíte ag Venuti gur straitéis fhrithbheartach a bhíonn mar thoradh ar dhílseacht mhaslach de ghnáth. Is amhlaidh atá, ní hamháin ar an mbonn go ndiúltaítear don líofacht, ach ar an mbonn go dtugann sé dúshlán chultúr na spriothéanga le linn dó rian eitnealárnach theanga an bhuntéacs a fhágáil ar an spriothéacs:

The resulting strategy might be called *resistancy*, not merely because it tries to avoid the narrow kinds of fluency that have long dominated English-language translation, but because it challenges the receiving culture even as it enacts its own ethnocentric violence on the foreign text (Venuti, *Translator’s Invisibility* 18).

Is gné thábhachtach den straitéis aistriúcháin frithbheartach é an modh a chinn aistritheoirí an neamhfhicsin ainmfhocail dhílse, ainmneacha pearsanta go háirithe, a aistriú:

<i>Fiche Bliain ag Fás</i> (Ó Súilleabháin, Muiris)	<i>Twenty Years A-Growing</i> (Thomson, George agus Moya Llewelyn Davies)
Maidean bhreá i nDeireadh Fómhair, bhíos féin agus Mícheál Pheig i dtigh Phádraig Ó Dála ag caint agus ag cur síos ar chúrsaí an tsaol (60).	One fine October morning Michael Peg and I were in the house of Pádrig O'Dála talking and conversing of the affairs of the world (95).

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
Cuireadh Máire amach ar mo thuairisc ach thug sí cúntas chun mo mháthar go rabhas a' lorg dhonán, agus beirt i n-éineacht liom, Seán Mhairéad agus Micil Pheig (20).	Maura was sent out to look for me, but she reported to my mother that I was after minnows, with two other boys in my company – Johnny Meg and Mike Peg (13).

Tá sé maíte ag Tejaswini Niranjana go mbaineann tábhacht ar leith le hainmfhocail dhílse a fhágáil gan aistriú nuair is fiontar aistriúcháin iarchoilíneach, nó fiontar aistriúcháin díchoilínithe, atá i gceist, de bhrí go mbíonn scriosadh nó díchumadh ainmneacha pearsanta an phobail choilínithe mar thoradh ar an bpróiseas coilínithe go minic (183).

I measc na seifteanna eile a d'úsáid na haistritheoirí neamhfhicsin chun aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs, bhí focail Ghaeilge a fhágáil sa spriochtéacs:

<i>Mise</i> (Ó Gaora, Colm)	<i>On the Run</i> (Ó hAodha, Mícheál)
Ba é seo an t-am ar bunaíodh <i>An Connachtach</i> . Páipéar míosúil Connachtach a bhí ann. Is é an Dr. Tomás Breathnach a bhí ina fhear eagair ar an bpáipéar i dtosach, agus Seán Mac Giollarnátha ina dhiaidh sin (57).	It was about this time that the monthly newspaper <i>An Connachtach</i> was founded. Dr Tomás Breathnach was the newspaper's editor at the very beginning and Seán Mac Giollarnátha quickly followed him in the post (82).

Is é an príomhphatrún, patrún a bhfuil rian an eachtrannaithe air, a bhaineann le focail Ghaeilge a bheith sna spriochtéacsanna Béarla, go bhfágtar gan aistriú agus gan mhíniú iad.

An tAistriúchán Cultúrtha agus an Straitéis Mheasctha

Tá meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha sna spriothéacsanna neamhfhicsin. Is fianaise é sin go raibh aidhm chinnte ag na haistritheoirí, aidhm nach bhféadfaí a bhaint amach trí dhílseacht iomlán ar leibhéal léacsach. Tá tagairt déanta ag Michael Cronin do choincheap na straitéise measctha (*Translating Ireland* 29), agus is léir sa chomhthéacs seo gurb é atá mar thoradh uirthi, spriothéacs a bhfuil dílseacht an aistritheora don bhuntéacs á léiriú ann ar dhá leibhéal éagsúla i.e. leibhéal léacsach agus leibhéal aeistéitiúil. Tá feidhm shiombalach leis an straitéis mheasctha freisin. Ar lámh amháin, is fianaise é go raibh iarracht á déanamh ag na haistritheoirí aird a tharraingt ar na difríochtaí idir mionteanga agus mórtheanga. Ar an lámh eile, is fianaise é go raibh iarracht á déanamh ag na haistritheoirí teagmháil idir an dá theanga sin a chothú:

It is the essence of translation to transpose aspects or *parts* of a text and a culture, and that very *partiality* of translation gives it flexibility, allowing it to be *partisan*. If translation were an all-or-nothing process, it would indeed be normative and rigid, inflexible, unable to *participate* in the dialectic of power and strategies of change (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 290).

Dá mbeadh ordlathas de shainréithe straitéis mheasctha na n-aistritheoirí neamhfhicsin le cur i dtoll a chéile, bheadh an meascán réimeanna cainte, agus an meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha, ag barr an liosta. Is iad an aidhm agus an toradh ar an réim mheasctha sna spriothéacsanna go bhfuil sainréithe Bhéarla na hÉireann tugtha chun beochta. Is é an cur chuige a shamhláim a bhí ag aistritheoirí na ndírbeathaisnéisí go raibh an chaint bheo, réim teanga a shamhlófaí le haicme ar leith den tsochaí, mar threoir-réim (*register indicator*) seachas mar shainréim scríofa (*specific register*) acu. Bhí tús áite á thabhairt do chaint na ndaoine seachas do réim teanga foirmiúil, rud is cúis leis an easpa leanúnachais a d'fhéadfaí a lua le réim teanga Mhuiris Uí Shúilleabháin agus Thomáis Uí Chriomhthain, mar shampla.

Toradh amháin a d'fhéadfadh a bheith ar an aistriúchán litriúil doiléire brí in éagmais an bhuntéacs (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 137); seo thíos líne as *Peig*, ar deacair ciall a bhaint as “all lighted up” gan súil a chaitheamh ar an mbuntéacs:

<i>Peig</i> (Sayers, Peig)	<i>Peig</i> (MacMahon, Bryan)
Bhí sort feadáin aici go raibh glór éigin greannmhar aige. Do shéid sí an feadán san is do baineadh geit as an lucht choimeádta. Nuair a thógadar a gceann do chonaiceadar an bhean gan chiall agus í ar lasadh (63).	She had a kind of a flute that made an odd sound: as she played the flute the guards were startled and when they raised their heads they saw the witless woman all lighted up (79).

Tá sé maíte ag Venuti gurb é a bheadh mar thoradh ar fhocail dhothuigthe nó neamhchoitianta i spriothéacs, go mbeadh aird an léitheora ar na focail seachas ar an scéal (*Translator's Invisibility* 118). Ní gá gurb amhlaidh a bheadh, áfach, má chuirtear san áireamh go bhfuil an straitéis aistriúcháin bunaithe ar chóras cúiteach. Tá eileacht chultúrtha á léiriú sna spriothéacsanna neamhfhicsin; is ‘locus of cultural difference’ iad (Venuti, *Translator's Invisibility* 83). Is léir freisin go bhfuil cosúlacht idir teoiric Schleiermacher (Venuti *Translator's Invisibility* 91) agus straitéis aistritheoirí an neamhfhicsin sa mhéid is go bhfuil idé-eolaíocht náisiúnach i gceist sa dá chás. Ach oiread leis na contrárthachtaí ar a bhfuil coincheap dhílseacht mhaslach Lewis bunaithe (Venuti, *Translator's Invisibility* 18), tá dhá ghné chontrártha i gceist le teoiric aistriúcháin Schleiermacher freisin.

Ar lámh amháin, tá a theoiric ag eascairt as an tuiscint go bhfuil mórchúis sheobhaineach luaite leis na cultúir heigeamaineacha, an tuiscint go bhfuil cultúr na Gearmáine íochtaránach i gcomparáid le cultúr na Fraince, mar shampla. Ar an lámh eile, tá teoiric Schleiermacher ag eascairt as meas frith-sheobhaineach ar dhifriúcháin cultúrtha; bíodh is go bhfuil cultúr na Gearmáine íochtaránach, ní mór do chultúr na Gearmáine tairbhe a bhaint as cultúr na Fraince chun a chinntiú go gcothaítear é (Venuti, *Translator's Invisibility* 83). A dhála sin, ní mór don Ghaeilge úsáid shealadach a bhaint as an mBéarla chun áit a bhaint amach di féin ar an ardán ilchultúrtha. Agus tá cosúlacht eile fós idir teoiric Schleiermacher (Venuti, *Translator's Invisibility* 89) agus cur chuige na n-aistritheoirí neamhfhicsin – tá tús áite á thabhairt d’údar an bhuntéacs. Is é atá mar phríomhaidhm leis an aistriúchán eachtrannaithe dúshlán an chultúir heigeamanaigh, an Fhraincis agus an Béarla, a thabhairt, ní hamháin trí chultúr na Gearmáine agus na Gaeilge a shaibhriú, ach trí earra cultúrtha a fhorbairt atá neamhspleách ar mhórchéannas na Fraincise agus an Bhéarla (Venuti, *Translator's Invisibility* 89).

Ag eascairt as na pointí thuasluaite, tagann sé chun solais gur féidir náisiúnachas aistriúcháin a lua le haistriú an neamhfhicsin, náisiúnachas cosantach i bhfocail eile. Tá ciall leis seo, áfach, nuair a chuirtear san áireamh, ag tús an fichiú haois, go raibh an baol ann go mbeadh litríocht na Gaeilge brúite faoi chois ar fad ó tharla gurb é an Béarla a bheadh mar theanga labhartha feasta ag formhór phobal na hÉireann. Is léir freisin go bhfuil cosúlachtaí idir a raibh ag tarlú in Éirinn agus a bhfuil sonrath ag Venuti (“Local Contingencies” 192) agus náisiúnachas aistriúcháin sa Chatalóin ag tús an fichiú haois faoi chaibidil aige. Maíonn sé gur náisiúnachas cosantach ba ea an náisiúnachas aistriúcháin sa Chatalóin, náisiúnachas a raibh sé mar aidhm leis féiniúlacht Chatalónach a bhunú, agus deis a thabhairt don Chatalóinis forbairt mar chomhpháirt bharántúil de chultúr na Spáinne. Is cuid de chultúr na hÉireann í litríocht Ghaeilge na hÉireann. Is é a bhí, agus atá fós, mar thoradh ar thraidisiún aistriúcháin eachtrannaithe na hÉireann, gur tugadh gnéithe de chultúr an tseansaoil, nó cultúr na barántúlachta, chun beochta sa ré iarchoilíneach. Chuige sin, is straitéis aistriúcháin chultúr-aibhsithe a chleacht aistritheoirí an neamhfhicsin.

Léitheoir Samhalta an Spriothéacs

D’fhéadfadh dhá mhodh chontrártha léitheoireachta a bheith mar thoradh ar straitéis aistriúcháin ag brath ar cibé an straitéis líofa nó straitéis moillithe tuisceana agus léitheoireachta a chleacht an t-aistritheoir. Is gníomh athchultúraithe é úsáid a bhaint as straitéis líofa a bhfuil dúchasú an bhuntéacs, éascaíocht léitheoireachta agus tuisceana, agus ceilt chultúr an bhuntéacs mar thoradh air (Venuti, *Rethinking Translation* 5; Cronin, *Translating Ireland* 177). Pointe tábhachtach is ea nach mbeidh cosúlacht idir léitheoir samhalta an bhuntéacs agus léitheoir samhalta an spriothéacs. Ciallaíonn sé sin nach gá gurb ionann feidhm an bhuntéacs agus feidhm an spriothéacs (Nord 112). D’fhéadfaí seanaimsearthacht agus nuacht a lua leis an téacs céanna ag brath ar an gcomhthéacs léitheoireachta (Markey xliii). D’fhéadfaí éifeacht aeistéitiúil a lua le leagan cainte atá mínádúrtha i spriothéacs amháin ach nádúrtha i spriothéacs eile (Venuti, *Translator’s Invisibility* 98). D’ainneoin go bhféadfaí éiginnteacht áirithe a lua leis an léitheoir samhalta, is féidir talamh slán a dhéanamh de rud amháin i.e. is srian straitéis-nasctha é an léitheoir samhalta (Venuti, *Translator’s Invisibility* 14).

Níl sé de nós ag aistritheoirí an neamhfhicsin an léitheoir samhalta a shainmhíniú. Dá bhrí sin, ní mór dul i muinín na bparaitéacsanna agus na mionanailíse téacsúla sular féidir tuairim thomhaiste a thabhairt. Is beart scolártha é aguisín ag cúl spriothéacs (Venuti, *Translator’s Invisibility* 103), agus modh chun aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs. Ó tharla, áfach, gur ag cúl an spriothéacs a bhíonn a leithéid níos minice ná a mhalairt, ní gá go gcuirfeadh sé isteach ar an léitheoir i.e. mura bhfuil spéis ag an léitheoir móréilimh san eolas breise, ní gá dó é a léamh. Má tá breis eolais ón léitheoir scolártha, tá an t-eolas sin ar fáil san aguisín. Ciallaíonn sé sin go bhféadfadh straitéis an aistritheora freastal ar chineálacha éagsúla léitheoirí san am céanna. Nós a thugann le fios go mb’fhéidir gurb é an léitheoir scolártha gan Ghaeilge a bhí ar intinn ag na haistritheoirí neamhfhicsin é fonótaí a áireamh sna spriothéacsanna, nós a chleacht David Sowby agus Garry Bannister (*The Islander* 2012), agus aistritheoirí neamhfhicsin eile, Valentin Iremonger ina measc:

<i>Rotha Mór an tSaoil</i> (MacGabhann, Micí)	<i>The Hard Road to Klondike</i> (Iremonger, Valentin)	Fonóta
Dúirt mo mháthair liom go gcaithfimis turas an tobair a shiúl sula dtéimis ní b’fhaide (34).	My mother said that we would have to do the station* at the well before we went any further (15).	*Doon Well is the site of a holy well and it is customary ‘to do the station’ there, i.e. to pray by the well and do the special devotional exercises (15).

In *The Islander* (Bannister agus Sowby 2012) tá tagairt ar gach leathanach den spriothéacs don leathanach comhfhreagrach sa bhuntéacs. Is fianaise é sin go raibh léitheoir dátheangach ar intinn ag na haistritheoirí, agus go raibh súil acu go spreagfadh an spriothéacs idirphlé leis an mbuntéacs. Bealach eile fós chun an léitheoir samhalta a oibriú amach é díriú ar na tagairtí atá déanta don léitheoir sa réamhrá. Tá sé tugtha le fios ag Bannister agus Sowby go raibh aidhm ar leith acu sna tagairtí atá déanta acu don léitheoir i.e. ‘. . . we attempted to provide a translation in the form of a guide for those who might want to read the original Gaelic text’ (“Introduction” xix). Chomh maith leis sin, tá sé tugtha le fios acu gur theastaigh uathu go mbeadh an spriothéacs soiléir agus soléite; go mbeadh sé dílis do ‘intended meaning’ údar an bhuntéacs; go mbeadh blaiseadh le fáil ag léitheoir an spriothéacs ar ‘richness and elegant literary style of expression’ Uí Chríomhthain, údar an bhuntéacs; agus go raibh fonn orthu a chinntiú ‘. .

. [that] the language of the English translation was not to lose too much of the essence or feeling of the time in which it was written’ (Bannister agus Sowby, “Introduction” xx).

Ciallaíonn sé sin go raibh dhá phríomhléitheoir shamhalta ar intinn ag na haistritheoirí, ‘To whom is our translation being addressed? – to students of Irish who might be studying the original Gaelic or to a much more general readership?’ (Bannister agus Sowby, “Introduction” xxi). Ní gá gur ar an léitheoir arb é an Béarla a mháthairtheanga a bheadh an spriothéacs dírithe, d’fhéadfadh léitheoir arb í an Ghaeilge a mháthairtheanga a bheith i gceist freisin. Tríd is tríd, áfach, ní dócha gurb é an léitheoir le Gaeilge príomhléitheoir samhalta na spriothéacsanna neamhfhicsin má ghactar leis go bhfuil feidhm mheatonaimeach leis an aistriúchán ó mhionteanga go mórtheanga.

Ceann de na pointí a phléitear go minic i gcomhthéacs Léann an Aistriúcháin agus an léitheoir faoi chaibidil na deacrachtaí a bhíonn le sárú ag an aistritheoir freastal ar an léitheoir nach bhfuil teanga an bhuntéacs ar a thoil aige, nó ar an léitheoir nach bhfuil ar a chumas an spriothéacs a chur i gcomparáid leis an mbuntéacs, ‘Because neither the cultural content nor the literary framework of such texts is familiar to the receiving audience, the reception problems posed by marginalized texts in translation are acute’ (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 47). Ní gá, áfach, gur deacrachtaí nó dúshlán a bheadh ag baint le freastal ar léitheoirí éagsúla. B’fhéidir gur buntáiste é an dúshlán aistriúcháin, nó an mhír dho-aistrithe, nuair is aistriúchán ó mhionteanga go mórtheanga atá i gceist. I bhfianaise chomhthéacs stairiúil agus pholaitiúil an fhiontair aistriúcháin seo, tá ciall leis an tuiscint gurb é an príomhléitheoir samhalta an léitheoir gan Ghaeilge, idir scolártha agus mhóréileamh. Is éard atá i gceist le léitheoir móréilimh, léitheoir nach bhfuil aon chur amach aige ar an gcineál saoil a chaith Tomás Ó Criomhthain agus a chomh-oileánaigh, ach ar mian leis eolas a chur ar an gcineál saoil a caitheadh ar an oileán. Tá buntáistí le baint as an easpa líofachta sa chomhthéacs seo.

Cúis eile a d’fhéadfadh a bheith leis an gcur chuige buntéacs-bhunaithe seo gur mheas na haistritheoirí gurb ionann na spriothéacsanna agus foinse saibhrithe cultúir do na léitheoirí atá gan Ghaeilge, agus gan cur amach ar chultúr agus ar thraidisiún na n-oileánach. Nuair is aistriúchán móréilimh atá i gceist is iondúil go ndíríonn an t-aistritheoir ar ghnéithe suntasacha den bhuntéacs a chur ar a shúile do léitheoir an spriothéacs. Is é atá mar aidhm leis an bhfiontar aistriúcháin léargas cruinn a thabhairt

do ‘the unlearned reader’ ar fhiúntas an bhuntéacs (Venuti, *Translator’s Invisibility* 110). Fianaise eile fós atá ag tacú leis an tuiscint go bhféadfadh an léitheoir móréilimh, nó ‘the nonspecialist, nonacademic audience’ (Venuti, *Translator’s Invisibility* 221), a bheith ar intinn ag na haistritheoirí, is ea nach saintréith de straitéis aistritheoirí an neamhfhicsin an chomhfhreagracht focal ar fhocal.

Níl ach líon beag de shaintréithe an spriothéacs scolártha (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 49) le tabhairt faoi deara sna spriothéacsanna neamhfhicsin. Chomh maith leis sin, níl an oiread sin eolais le fáil sna paraitéacsanna atá luaite leis na spriothéacsanna neamhfhicsin is atá maíte ag Tymoczko a bhíonn i bparaitéacsanna scolártha go hiondúil (*Translation in a Postcolonial Context* 49). Ó tharla cuma theicniúil a bheith ar a leithéid sin de pharaitéacsanna de ghnáth, ní bhíonn spéis iontu ach ag léitheoirí áirithe, an scoláire aistriúcháin, mar shampla. I bhfianaise an phointe sin, is léir nach raibh tús áite á thabhairt ag aistritheoirí an neamhfhicsin don léitheoir scolártha. Tá ciall leis sin má ghlactar leis gurb é aidhm na n-aistritheoirí léargas a thabhairt ar chultúr barántúil an bhuntéacs, seachas mionphointí nó cruacheisteananna an phróisis aistriúcháin a aibhsiú. I ndeireadh na dála, is fianaise í an straitéis eachtrannaithe go raibh aistritheoirí an neamhfhicsin dírithe ar an léitheoir a mbeadh sé mar aidhm aige cultúr an bhuntéacs a chosaint, nó mar a dúirt Robert Von Hallberg, ‘ . . . the audience that felt greatest responsibility for the refinement of taste and the preservation of a national culture’ (Venuti, *Translator’s Invisibility* 217).

Aistritheoirí Thomáis Uí Chríomhthain

Ní féidir breithiúnas a thabhairt ar straitéis aistriúcháin gan cúinsí seachliteartha a chur san áireamh; tréimhse déanta an aistriúcháin; an creat idé-eolaíoch a raibh an spriothéacs ag feidhmiú laistigh dó; mar aon le ról an aistritheora laistigh den chóras cultúrtha (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 178-179). I gcomhthéacs an neamhfhicsin, is de bhunadh chultúr an choilínitheora na haistritheoirí agus is i dtreo chultúr an phobail choilínithe atá siad ag dul. Ó tharla, áfach, gur comhthéacs iarchoilíneach atá i gceist, tá ciall leis gurb éard a bheadh sa spriothéacs socrú a rachadh chun tairbhe an phobail dhíchoilínithe (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context*

296), ainneoin gur de bhunadh phobal an choilínitheora iad na haistritheoirí. Is ag eascairt as dearcadh an dúchasóra a bhí idé-eolaíocht na n-aistritheoirí:

Their focus was thus inward, *siar* in the dual sense of the Irish word, back to a real, imagined, or invented past, where the tradition was most vibrant, and to the West, where it had maintained itself most tenaciously (O’Leary, *Prose Literature* 15).

Is bunaithe ar an tuiscint seo atá idé-eolaíocht na n-aistritheoirí i.e. trí chleachtas cultúrtha cosúil leis an aistriúchán liteartha, féadfaidh na haistritheoirí idirghabháil straitéiseach pholaitiúil a spreagadh (Venuti, *Translator’s Invisibility* 151). Tá tagairt déanta ag Frantz Fanon don úsáid a bhaineann an t-aos intleachtúil, na haistritheoirí sa chomhthéacs seo, as an bhféiniúlacht dhúchasach mar acmhainn fhrithbheartach nuair is i dtreis atá cumhacht an choilínitheora ag dul (*Wretched of the Earth* 286). Bhí úsáid á baint ag Robin Flower as *An tOileánach* chun aidhm shonrach a chomhlíonadh – ghlac sé leis an aistriúchán liteartha mar chleachtas straitéiseach a raibh ról tábhachtach aige in idé-eolaíocht chultúrtha (Venuti, *Translator’s Invisibility* 42).

Tá fianaise le fáil sna spriothéacsanna go raibh iarracht ar bun ag na haistritheoirí straitéis aistriúcháin a fhorbairt a thabharfadh dúshlán luachanna cultúrtha theanga an spriothéacs, agus a tharraingeodh aird ar shainiúlacht theangeolaíoch agus chultúrtha an bhuntéacs (Venuti, *Translator’s Invisibility* 18). Má ghlactar leis gur náisiúnaithe cultúrtha iad aistritheoirí an neamhfhicsin, ba chóir a bheith ag súil leis gur straitéis eachtrannaithe a bheadh á cleachtadh acu, pointe atá déanta ag Tim Enright agus George Thomson, aistritheoir *Twenty Years A-Growing*, faoi chaibidil aige:

Thomson however far from burying his talents in Galway, would make a unique contribution to the Gaelic revival as an editor and translator of Greek classics for the Department of Education, and as editor and translator also of the Gaelic and world classic *Fiche Blian ag Fás* or *Twenty Years A-Growing* by Muiris O’Sullivan (*George Thomson: A Memoir* 128).

Tá na spriothéacsanna ag freagairt do chomhthéacs sóisialta agus polaitiúil ar leith, pó-éitic na féiniúlachta agus an chaomhnaithe, pó-éitic a bhfuil sé mar aidhm léi cuspóirí cultúrtha agus náisiúnacha a chomhlíonadh, cuspóirí a raibh aistritheoirí nach cúiseanna tráchtála a bhí ag treorú a gcinntí freagrach astu (Tymoczko, *Translation in a Postcolonial Context* 291). Is ionann pó-éitic na féiniúlachta agus fianaise ar an gcumhacht agus ar an

úsáid is féidir a bhaint as an aistriúchán chun féiniúlacht náisiúnta a chruthú (Venuti, *Translator's Invisibility* 15). Is ag tacú le náisiúnachas cultúrtha a bhí aistritheoirí na ndírbheathaisnéisí, gluaiseacht a raibh sé mar aidhm léi aird an domhain mhóir a tharraingt ar *Éire Ghaelach*. Maidir le próifíl aistritheoirí an neamhfhicsin is léir éagsúlacht mhór a bheith idir taithí aistriúcháin agus cúlra Robin Flower, ar lámh amháin, agus taithí aistriúcháin agus cúlra David Sowby agus Garry Bannister, ar an lámh eile. É sin ráite, tá mórchosúlacht idir straitéis na n-aistritheoirí bíodh is go bhfuil bearna 75 bliain idir foilsiú an dá spriothéacs, *The Islandman* (1937) agus *The Islander* (2012). Tá rian an eachtrannaithe ar an dá spriothéacs. Is sna nótaí buíochais a chuir Bannister agus Sowby roimh a n-aistriúchán siúd a foilsíodh an sliocht seo a leanas:

. . . our translation will nonetheless provide the English reader with some meaningful understanding of the enormous achievements of this local fisherman who not only taught himself to read and write in his own language but also taught, impressed and inspired many distinguished writers and scholars of his time (“Acknowledgements” xv).

Is é ‘Cúirt an Mheán Oíche’ an t-aon mhórshaothar a d’aistrigh Sowby sular thug sé faoi *An tOileánach* a aistriú. Ba sa Ríocht Aontaithe a rugadh é ach bhí spéis aige sa Ghaeilge ar feadh i bhfad. Tá foilseacháin Ghaeilge agus Bhéarla le Bannister i gcló. Níl aon fhoinse aimsithe agam ina dtagraítear dá thaithí aistriúcháin, ach luaitear go bhfuil roinnt tionscadal aistriúcháin curtha i gcrích aige i gcomhar le Sowby. In alt a foilsíodh in *The Irish Times* i ndiaidh bhás Sowby, luaitear a ainm taobh le hainmneacha Flower agus Thomson; triúr Sasanach a raibh tionchar nach beag acu ar litríocht na Gaeilge san aois seo caite:

By his masterly translations in this century of Brian Merriman’s *Cúirt an Mheán Oíche* and Tomás O’Crohan’s *An tOileánach*, David Sowby, who has died in Dublin at the age of 87, deserves to take his place alongside Robin Flower and George Thomson, two Englishmen who in the last century rendered signal service to the literature of the Irish language (2014).

Chaith Bannister agus Sowby breis is deich mbliana ag obair ar *The Islander* (Bannister 2016). Ar an lámh eile, chaith Robin Flower roinnt mhaith ama idir 1910 agus 1930 ag maireachtáil i measc na n-oileánach, agus tá rian an eachtrannaithe ar thuairimí go leor dá chuid faoi na Blascaodaí:

The world has turned to another way of life, and no passion of regret can revive a dying memory. . . . We can preserve a little of that tradition in the ink that has destroyed it. But the reality of the tradition is passing from us now, I can only think that the world is poorer for its passing (70-71).

File ba ea é agus bhain sé cáil amach dó féin mar aistritheoir a raibh an cumas aige an focal oiriúnach a roghnú i gcónaí. Maidir lena thaithí aistriúcháin, is filíocht den chuid is mó a d'aistrigh sé roimh thabhairt faoi leagan Béarla de *An tOileánach* (Ó Lúing 127). Bhí aithne phearsanta aige ar Thomás Ó Criomhthain, údar an bhuntéacs (Ó Lúing 127). Ba go gairid i ndiaidh dó post a fháil i Roinn na Lámhscríbhinní i Músaem na Breataine a thosaigh sé ag foghlaim Gaeilge (Ó Lúing 123-124). Bhí cur amach aige ar lámhscríbhinní Gaeilge a raibh neart aistriúchán agus fonótaí fada fairsinge ina measc (Ó Lúing 123). Is é an luí a bhraith sé le slí mhaireachtála na n-oileánach a mheall chomh fada leis an oileán é den chéad uair sa bhliain 1910 (Ó Lúing 122). Ar ndóigh, tá cosúlacht idir an chúis ar thug Flower cuairt ar an oileán agus an chúis ar thug George Thomson, aistritheoir *Fiche Blian ag Fás* (Ó Súilleabháin 1933) cuairt ar an oileán i.e. tairbhe a bhaint as sibhialtacht na mBlascaodaí chun teacht ar thuiscint níos fearr ar an nGréig mar a chonacthas do Hóiméar é (Ó Lúing 125). Bhí spéis ar leith acu beirt i gcultúr an bhuntéacs. B'ionann cinneadh Flower *An tOileánach* a aistriú go Béarla agus iarracht dílseacht do chultúr na hÉireann a léiriú; eolas ar stair agus ar litríocht na hÉireann a chothú; agus dúshlán chumhacht an choilínitheora a thabhairt.

Cás-Staidéar: An tOileánach

Is fianaise iad na pointí a d’eascair as an téacs-anailís gur meáite ar aird a tharraingt ar an mbuntéacs a bhí na haistritheoirí neamhfhicsin. Is trí choimhthíos an bhuntéacs a athchruthú, seachas é a chomhshamhlú le noirm an Bhéarla chaighdeánaigh, a rinne siad amhlaidh.

Spriocthéacs Robin Flower – *The Islandman*

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
<p>D’fhan an scéal mar sin go tráthnóna nó gur bhuail an naomhóg an Gob andeas, ceathrar fear innti, agus do bhuaileadar suas ar chalath an Oileáin í agus chromadar ar bheith ag lorg lóistín. Do bhí beagán bidh agus annlain aca i mála bán. Fuaireadar tigh lóistín. Ó Dhaingean Uí Chúise dob eadh iad agus aithne mhaith ortha, dar ndóigh. Is i dtigh Phaid Shéamais do stadadar agus do bhí a gcuid bídh féin aca agus gan le tabhairt aca ach seachtain gach turus mar do bhíodh ortha dul abhaile leis an seilg. Potaí chun beirthe ar ghleamaigh na neithe úd a chonnac-sa ’á chaitheamh ’on fhairrge. Do bhí muintir an Bhlascaid san am san comh dall ar an saghas san fearais iascaigh le cléirigh bainnc. Níor ró fhada de’n mbliain go raibh cheithre naomhóga ó’n nDaingean ag iascach ghliomach sa Bhlascaod ar an sórt so slí.</p> <p>Thug muintir an Daingin luach na gcéadta punt de ghleamaigh ó chósta an Oileáin tiar sara raibh aon chur amach againn féin ar aon scilling a bhaint asta (171).</p>	<p>Nothing more happened till the evening, when the canoe came round the Gob from the south with four men in her, who carried her up the Island quay and began to inquire for lodgings. They had a few potatoes and ‘kitchen’ with them in a white bag. They found a house to put up in. They were from Dingle, and, of course, we knew them well. They stayed in Pats Heamish’s house, and they had brought their own food with them, intending only to spend a week at a time, as they had to go home with the catch. The things I had seen them throwing into the sea were pots to catch lobsters. The Basket people were as strange to that sort of fishing tackle as any bank clerk at that time. Not much of the year had gone before there were four Dingle canoes fishing lobsters around the Basket after this fashion. The Dingle fishermen took hundreds of pounds worth of lobsters from the waters round the Island before we had any notion how to make a shilling out of them (153-154).</p>

Tá na cleasa cothaithe aduaine is coitianta atá tugtha faoi deara agam in *The Islandman* ag teacht lena bhfuil le tabhairt faoi deara sna saothair ficsin agus filíochta. Maidir leis na hainmfhocail dhílse, is léir gur i muintir na straitéise measctha a chuaigh Flower agus é i

mbun ainmneacha pearsanta agus logainmneacha a aistriú i.e. “Dingle” agus “Pats Heamish”, mar shampla. Tá cuma an eachtrannaithe ar ‘kitchen’ sa sliocht thuasluaite chomh maith. Is ag freagairt do “annlain” atá an téarma áirithe seo, agus is fianaise é go raibh iarracht ar bun ag Flower líofacht léitheoireachta a chosc. Is fianaise é “shilling” atá ag freagairt do “scilling” ar dhílseacht do ré scríofa na dírbheathaisnéise. Tá lorg an eachtrannaithe ó thús deireadh spriothéacs Flower. Murach go raibh sé mar aidhm aige a chinntiú go mbeadh blas an bhuntéacs ar an spriothéacs, ní bheadh corrfhocal Gaeilge fágtha sa spriothéacs aige ach oiread, “baighrean” agus “corraí”, mar shampla:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
Cuirte ag beirbhiú í nó go mbíodh sí leachta, ansan bhíodh sí ‘n-a praisigh reamhar. Baighreán a thugadh na daoine air (17).	Then they would boil it till it softened and turned to a thick mash. Baighrean the people called it (10).

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
“ Corraí is ainm dos na gearraigh a bhíonn age sna gainnéid agus an uair a bhíd siad aibidh is sail iad go léir . . . (167).	‘The young of the gannet are called “ corraí ”, and, when they are in season, they are all fat (150).

Is fianaise é sin go bhfuil go leor féidearthachtaí le cur san áireamh agus go mbaineann dúshlán le patrúin chinnte a aimsiú.

É sin ráite, is léir go raibh Flower meáite ar léitheoir-éifeacht ar leith a bheith aige sa mhéid is go bhfuil tús áite tugtha aige don eachtrannú, ní hamháin ar leibhéal na míre cultúr-theoranta, ach ar leibhéal an aistriúcháin litriúil chomh maith. Tá roinnt mhaith samplaí den aistriúchán litriúil in *The Islandman* a bhfuil aduaine mar thoradh orthu; sílim go n-éilíonn frásaí cosúil le “a button’s breadth of ear”, “that’ll lift her off the soil of Ireland”, agus “the first beginning” níos mó ná léamh amháin, agus idirphlé leis an mbuntéacs:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
Tomás Maol a tugtí air mar ná raibh oiread cnaipe de dhá chluais air (41).	Bald, or Crop-eared, Tom they called him, for he hadn't a button's breadth of ear on him (33).
“Fan i mbun na muc,” ar seisean liom-sa, “agus m'anam-sa o'n ndiabhal nach fada go mbeidh fearas agamsa a thógfaidh ó thalamh na hÉireann í! ” (118).	‘Stay by the pig,’ says he to me, ‘and my soul from devil but I’ll fetch something quickly that’ll lift her off the soil of Ireland (104).
B’in é an chéad tosnú , agus níor mhaith é, go bhfóire Dia orainn! (204).	This was the first beginning , and an ill one it was, God help us! (186).

I measc na bhféidearthachtaí eile, tá samplaí den aistriúchán liteartha nach bhfuil aduaine mar thoradh orthu, agus atá dílis do bhrí an bhuntéacs; “Nora’s nose was put out of joint” agus “keep it dark”, mar shampla. Ciallaíonn samplaí dá leithéid go bhfuil an t-aistritheoir dílis do bhrí an bhuntéacs; go bhfuil iarracht á déanamh saothar liteartha a aistriú go saothar liteartha; agus nach bhfuil saothar atá chomh heachtrannaithe sin nach mbeidh an léitheoir in ann brí a bhaint as á sholáthar:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
Ní raibh aon tsúil liom-sa aca an t-am gur bhuaileas chúcha ach nuair a chonnacadar mise do chuireadh Nóra as peataidheacht ; agus dob’ shin é an fáth ná raibh an gradam age Nóra dhom seachas an chuid eile (32).	I came unexpectedly, and, when they saw me, Nora’s nose was put out of joint . And that’s the reason why she thought less of me than the others did (24).
Do bhíos féin agus an Rí ’ár dhá mhúinteoir ar feadh mí agus, ní ’á bhreith as so é , ba bheirt sinn ná raibh le moladh, mar pé rud a bhí ’ár gcumas do dhéanamh ní leigfeadh an mí-fhoirtiún ná na crosa dhúinn é dhéanamh (72).	The King and I were a couple of teachers for a month, and – keep it dark – we were a pretty poor couple, for, whatever we might have done, the misfortune and the mischief kept us from doing it (61).

Dá réir sin, bíodh is go bhfuil féidearthachtaí agus éagsúlachtaí i gceist, tá patrún suntasach le tabhairt faoi deara i.e. is léitheoir-éifeacht eachtrannaithe atá ag na samplaí thuasluaite i gcló trom.

Seift straitéiseach eile ar bhain Flower tairbhe aisti ná aistriúchán litriúil a dhéanamh ar choincheapa cultúr-theoranta atá fréamhaithe in áit agus i sochaí ar leith, “hurley matches”, mar shampla:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
Lá Nodlag agus aimsir na Nodlag, bhíodh comórtas báire ar siubhal agus an baile go léir ceangailte isteach insa chluiche báire sin (150).	On Christmas Day and during the Christmas season we used to have hurley matches , and the whole village used to be mixed up in the game (133).

Ní hamháin gur cinneadh straitéis-nasctha é seo, is sampla soiléir é den srian a bhaineann le haistriú an neamhfhicsin i.e. cluiche Gaelach a bhí ann, a raibh tábhacht leis i saol na n-oileánach tráth scríofa an bhuntéacs. Maidir leis an easpa soiléirithe i bhfoirm fonóta, mar shampla, níl aon chúis nach nglacfaí leis sin mar chinneadh comhfhiosach, straitéis-nasctha chomh maith. Sa chás seo is ag feidhmiú mar sheift múscaillte fiosrachta atá an coincheap cultúr-theoranta. Tá léitheoir-éifeacht mórán mar an gcéanna ag tagairtí dála “the Dunquin men” agus “the boats of the Fenians”, mar shampla:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
“Ach ní raibh fearaibh Dhúnchaoín ag caitheamh na n-éan isteach chúcha agus ó’n uair ná rabhadar do phreab fear ó’n bhfaireachán isteach ar bórd inti agus do cheangail sé téad ‘na tosach . . . (168).	‘But the Dunquin men didn’t throw the birds in to them, and so one of the guards jumped on board and tied a rope to the stern . . . (151).

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
Seadh, do shíneamair amach na cheithre mhaide “righne bhinne bhuana bhána bhais-lathna,” gotha do bhíodh ar churracháin na Féinne go minic sa tsean-aimsir, agus níor stadamair de’n ruathar reatha san nó gur shroicemair béal an phuill go raibh beartuithe againn air (112).	Well, we put out the four oars, ‘tough, sweet-sounding, enduring, white, broad bladed’, as was the way with the boats of the Fenians of old so often, and stayed not from our headlong course till we reached the mouth of the cave we had fixed on (97).

Úsáid Bhéarla na hÉireann in *The Islandman*

Gné lárnach de straitéis eachtrannaithe Flower é úsáid a bhaint as Béarla na hÉireann. Tá siombalachas ar dhá leibhéal éagsúla ag baint leis an úsáid a bhain sé as Béarla na hÉireann. Ar lámh amháin, bhí comhréir na Gaeilge in úsáid aige chun an Béarla a chur as a riocht; frithchonstráid i dteanga an choilínitheora ba ea é sin (Lefevere, *Essays in Comparative Literature* 119). Ar an lámh eile, is teanga hibrídeach é Béarla na hÉireann a chiallaíonn nach féidir cúlra dátheangach na hÉireann a ligean i ndearmad. Is fianaise é Béarla na hÉireann gur féidir úsáid straitéiseach a bhaint as cumhacht an choilínitheora agus diúltú dó san am céanna (Prakash 1480). I measc na samplaí ón spriothéacs atá le tabhairt faoi deara tá “I wonder”; “Yerra” agus abairtí a thosaíonn le “Is it”:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	Saintréithe Bhéarla na hÉireann	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
“N’fheadar,” ar seisean liom-sa, “a’ bhfuil aon duine eile annsan adéarfadh aon amhrán?” (124).	ord droim ar ais na bhfocal á thabhairt slán i gceisteanna indíreacha	‘I wonder,’ says he to me, ‘if there’s anybody else here to sing a song?’ (109).
“Dhera, ’chroidhe!” ar seisean, “do thug cúram trom éigin amach sibh agus na naomhóga go léir a bheith i n-éineacht?” (225).	foclóir Bhéarla na hÉireann	‘Yerra, my heart!’ says he, ‘you must have come on some important business since all the canoes have come out together.’ (205).
“A’ bhfuil aon inníomh oraibh ach mar sin?” (178).	sainúsáid na copaille ag tús abairte	‘Is it that you are without a care in the world on you?’ (160).

Tá suntas ar leith sa chomhthéacs seo leis an tagairt a rinne Flower do stíl chomhrá Thomáis sa réamhrá, tagairt a mheabhraíonn gur thuig sé dul cainte na n-oileánach:

This critical alertness is very noticeable in his use of his native language. Those who, like myself, have had the privilege of his friendship and instruction have often wondered at the neatness and precision of his explanations of the meaning of words and phrases, his ready production of synonyms and parallels out of a vast vocabulary, the finish and certainty of his phrasing in ordinary conversation (Flower, “Foreword” viii).

Ní fhéadfadh Flower a bheith dílis do dhul cainte na n-oileánach gan tús áite a thabhairt don eachtrannú. Ní i muintín Bhéarla na hÉireann amháin, áfach, a chuaigh Flower chun líofacht léitheoireachta a chosc. Tá neart samplaí den aistriúchán litriúil, taobh leis an aistriúchán liteartha, a chuireann cosc ar líofacht léitheoireachta, sa spriothéacs. Tá sé maíte ag Ciaran Ross gurb é an tábhacht a bhaineann leis an meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha gur bealach é lena thabhairt le fios gur spás idir eatarthu é an spriothéacs – spás idir an Béarla agus an Ghaeilge (132). Léamh eile air seo is ea gur bealach eile fós é chun dílseacht a chinntiú an meascán den aistriúchán litriúil agus den aistriúchán liteartha, dílseacht ní hamháin do bhrí an bhuntéacs, ach do spiorad an bhuntéacs, mórán cosúil leis an úsáid a bhain Dubhglas de hÍde as an straitéis mheasctha in *Beside the Fire* (1890) (Bliss 38). Is léir go bhfuil tréaniarracht déanta ag Flower an Ghaeilge a thabhairt chun beochta tríd an mBéarla.

Tá dhá phríomhaidhm leis an úsáid a bhain Flower as an aistriúchán litriúil. Seift is ea é lena chinntiú go mbeidh an t-aistritheoir dílis do bhrí an bhuntéacs, agus a chinntiú go mbeidh aird á tarraingt ar shainiúlacht chultúr an bhuntéacs. Tá sé luaite aige sa réamhrá nach bhféadfaí aistriúchán litriúil a dhéanamh, ‘Irish and English are so widely separated in their mode of expression that nothing like a literal rendering from one language to the other is possible’ (*The Islandman* x). D’ainneoin sin, tá roinnt mhaith samplaí d’aistriúchán litriúil, beagnach focal ar fhocal sa spriothéacs, agus ar bhealach b’fhéidir go mb’éigean dó é sin a dhéanamh chun a chinntiú go raibh a aidhm féin á cur i gcrích aige.

Tá sé maíte ag Tadhg Ó Dúshláine gur aistriúchán litriúil gan chiall atá déanta ag Flower (“Gearraigh nó Gliogair” 38). Is dócha gurb í éifeacht eachtrannaithe an aistriúcháin litriúil nach dtaitníonn le Ó Dúshláine, an léitheoir a bhfuil Gaeilge ar a thoil aige. Tá sé sin ag teacht leis an tuiscint nach í an straitéis fhrith-heigeamaineach a thaitneoidh leis an léitheoir le Gaeilge:

In its effort to do right abroad, this translation practice must do wrong at home, deviating enough from native norms to stage an alien reading experience – choosing to translate a foreign text excluded by literary canons in the receiving culture, for instance, or using a marginal discourse to translate it (Venuti, *Translator’s Invisibility* 15-16).

Tá patrún eile fós le tabhairt faoi deara chomh fada is a bhaineann leis an aistriúchán litriúil – tá éifeacht aduain an aistriúcháin litriúil ag eascairt as dílseacht don bhriathar, nó aistriúchán litriúil an bhriathair, i gcásanna go leor:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
Níorbh fhéidir liom an tarna téarma a chaitheamh ‘n-a theannta ach insa ló; ach mar sin féin connus a bheadh eiteach an duine uasail agam? (124).	I could only have the second sitting with him in the day-time; but all the same, how could I give the gentleman a refusal (225).

Is í an éifeacht a bhíonn ag a leithéid ar an léitheoir gur abairtí iad atá ag cur le straitéis eachtrannaithe Flower trí fheidhmiú mar sheifteanna cothaithe aduaine. Ciallaíonn sé sin go raibh cibé deis ab fhéidir leis á tapú ag Flower chun aird a tharraingt ar chaint na ndaoine. Is fianaise iad na samplaí sin freisin ar an bpróiseas machnaimh a bhí ar siúl in intinn an aistritheora i.e. go mb’fhéidir go raibh úsáid á baint ag Flower as idirtheanga chun léitheoir-éifeacht ar leith a chinntiú. Is fianaise ar an áitiú sin iad múnlaí neamhghnácha, nó fochaighdeánacha, a eascraíonn as an aistriúchán litriúil, “windy Diarmid” mar shampla:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
. . . cé bhraithfinn istigh romham ná Diarmaid na gaoithe agus do bhí fuaim aige ‘n-a ghuth má bhí riamh (160).	- whom should I find in the house when I came in but windy Diarmid , and his voice was going as loud as ever I’d heard it (144).

Cuireann a leithéid de mhúnlaí bac ar líofacht léitheoireachta, agus is bealach iad lena léiriú nach i mBéarla a labhair Tomás Ó Criomhthain an chéad lá riamh.

Mar atá thuasluaite, tá éifeacht eachtrannaithe ar leith ag modh aistrithe na réime teanga freisin. Is é scéal Thomáis Uí Chriomhthain atá á insint in *An tOileánach*. Baineann na heachtraí ar fad lena shaol, idir blianta a óige sna 1860idí agus blianta deireanacha a shaoil sna 1920idí. Tá meascán le sonrú i réim teanga Thomáis, idir chaint dhíreach agus chaint indíreach. Pointe bunúsach maidir le hanailís ar réim teanga is ea

nach mór aois agus cúlra Thomáis a chur san áireamh i.e. fear a saolaíodh ar na Blascaodaí agus nár chuala focal Béarla gur thosaigh sé ag freastal ar scoil ba ea é. Tá úsáid á baint as giorrúcháin ó thús deireadh na dírbheathaisnéise i gcaint dhíreach Thomáis. Tríd is tríd, tá sé de nós aige “till” seachas *until* a rá; agus “wasn’t” agus “isn’t” seachas *was not* agus *is not* a rá.

É sin ráite, cé go bhfuil meascán de réim teanga íseal agus réim teanga ard le tabhairt faoi deara, ní furasta deighilt shlán a dhéanamh. Tá comhghaol idir réim teanga íseal agus réim teanga ard Thomáis. Is san alt céanna atá “yerra” agus “beseeching”, mar shampla. Ar lámh amháin, is sampla d’fhoclóir an fhir stáitse / Bhéarla na hÉireann é “yerra” (Dolan 270). Ar an lámh eile, b’fhéidir gur tuisce a shamhlófaí an briathar *beseech* le Shakespeare seachas le Tomás Ó Criomhthain:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás)	<i>The Islandman</i> (Flower, Robin)
“Dhera, a dhuine!” arsa Tomás, “mar nár thógadar aenne aca ar an muir agus iad ag cainnt leo agus beirthe ar bhasa na maidí rámh aca – iad ag cainnt leo agus ’á rádh leo iad a thógaint isteach – ach is amhlaidh a dheinidís na maidí do tharrac uatha agus iad a leigean leis an dtaoide” (59).	‘ Yerra , my friend,’ said Tomás, ‘because they didn’t take a single one of them out of the sea, though they were beseeching them, and gripping the blades of the oars, praying them to take them in, but all they did was to drag the oars out of their grasp and leave them to go with the tide’ (50).

Bíodh is gur ann dá leithéid i spriothéacs Flower, tá pointe tábhachtach le déanamh. Níl na difríochtaí idir réim íseal agus réim ard chomh feiceálach i spriothéacs Flower, *The Islandman* (1937) agus atá i spriothéacs Garry Bannister agus David Sowby, *The Islander*, a foilsíodh 75 bliain ina dhiaidh, cé go bhfuil éifeacht an aistriúcháin litriúil níos feiceálaí i spriothéacs Flower. I measc na samplaí de réim íseal atá le fáil in *The Islander* tá “absolutely blotto with the drink” agus “completely gaga”; sampla de réim teanga íseal nach furasta a shamhlú ag teacht ó bhéal Thomáis Uí Chriomhthain sna 1920idí:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás agus Ó Coileáin, Seán)	<i>The Islander</i> (Bannister, Garry agus David Sowby)
’Sé crích agus deireadh na mbeart é gur ghaibh an deoch lastuas ar fad an lá so dho. Dhein sé roilleán ar fad do (77).	The upshot of it all was that he was absolutely blotto with the drink that day. He went completely gaga (72).

Níl a leithéid le fáil in *The Islandman* (Flower 1937). Níl briathar cosúil le “beseech” ag tarraingt an oiread céanna airde air féin is atá “blotto” agus “gaga”.

Na Paraitéacsanna Eachtrannaithe

It seemed best therefore to adopt a plain, straightforward style, aiming at the language of ordinary men who narrate the common experiences of their life frankly and without any cultivated mannerism. The constant charm of Irish idiom, which is so delightful in the original, must necessarily be lost. But rouge is no substitute for a natural complexion (Flower, *The Islandman* x).

Tá ceann de na réamhráite is faide i measc na saothar neamhfhicsin curtha ag Flower roimh *The Islandman*, réamhrá a leagtar béim ar leith ann ar shuíomh eachtraí Thomáis (v), gné nach bhfuil béim leagtha ag Tomás uirthi ina scéal féin. Ba é an chéad rud a rinne Flower ina réamhrá aird an léitheora Bhéarla a tharraingt ar an tóir a bhí ag léitheoirí ar an mbuntéacs (v). Is é an dara rud a rinne Flower aird a tharraingt ar nuacht an spriothéacs i.e. scéal Thomáis, an tuathánach gan léann, a bheith ar fáil i scríbhinn (v). Is srianta straitéis-nasctha iad a leithéid de thagairtí sa mhéid is gur fianaise iad gur thuig Flower nach mbeadh tuiscint ag an domhan trí chéile ar an gcineál saoil a chaith Tomás Ó Criomhthain. Tá dlúthnasc idir an dearcadh sin agus an straitéis eachtrannaithe.

Tá tagairt shonrach déanta ag Flower don teanga a labhair na hoileánaigh, agus ainneoin go raibh Béarla á theagasc sa scoil bheag, leagann sé béim ar an bpointe go raibh ag éirí leis an nGaeilge an fód a sheasamh (vii). Ar leibhéal siombalach, is ionann é sin agus bealach eile fós chun béim a leagan ar nuacht an spriothéacs i.e. bhí an t-aistritheoir ag cur ar chumas an phobail a bhí gan Bhéarla, Béarla dá chuid féin a labhairt. Ba é idirnáisiúnú litríocht na Gaeilge a bhí ag déanamh inní do Flower; is san eachtrannú atá an t-idirnáisiúnú fréamhaithe:

The great value of this book is that it is a description of this vanishing mode of life by one who has known no other, and tells his tale with perfect frankness, serving no theory and aiming at no literary effect, but solely concerned to preserve some image of the world that he has known, or, in his own words, ‘to set down the character of the people about me so that some record of us might live after us, for the like of us will never be again’ (*The Islandman* vii).

Pointe tábhachtach, ar dhá chúis, is ea an tagairt atá déanta ag Flower do stíl chomhrá agus do theanga dhúchais Thomáis (viii). Ar an gcéad dul síos, is bealach é lena mheabhrú don léitheoir gur chaith an t-aistritheoir seal ag maireachtáil i measc na n-oileánach. Ar an dara dul síos, is fianaise é go raibh Flower ag iarraidh a léiriú go raibh sé oilte chun tabhairt faoin aistriúchán seo; is aistritheoir é a raibh aithne phearsanta aige ar údar an bhuntéacs (ix). É sin ráite, ainneoin go bhfuil sé ag tabhairt le fios go bhfuil ar a chumas tabhairt faoin aistriúchán, tá amhras áirithe á léiriú aige freisin faoina chumas tabhairt faoin aistriúchán, ‘And I can only hope that my attempt at translation does not fail too hopelessly to convey this double image’ (ix). Is í an íomhá dhúbailte atá i gceist aige an meascán scéalta, filíochta agus seanfhocal a raibh caint Thomáis breac leo, mar aon leis an míniú beacht a thabharfadh sé ar fhocail chasta a bhí measctha trína chuimhní cinn ar a shaol féin, agus ar an gcineál saoil a chaith na hoileánaigh.

Chomh maith leis sin, is é Flower an t-aon aistritheoir, as measc na n-aistritheoirí neamhfhicsin, a chuireann ceist go hindíreach maidir le *dodhéantacht* an aistriúcháin liteartha ainneoin é a bheith déanta. D’fhéadfaí glacadh leis sin mar thagairt straitéis-nasctha – is bealach eile é lena léiriú gur téacs tánaisteach é an spriothéacs. D’ainneoin gan míniú ríshoiléir ar an straitéis a chleacht sé a bheith tugtha aige sa réamhrá, tá tábhacht leis an tagairt atá déanta aige don rud a shamhlaigh sé nach bhféadfadh sé a dhéanamh. Tá sé maíte aige nach mbeadh aistriúchán litriúil oiriúnach mar gheall ar an difríocht idir an Ghaeilge agus an Béarla (x). Tá béim ar leith leagtha aige ar chaint na ndaoine. Tagraíonn sé do ‘colloquial simplicity’ an bhuntéacs (x), agus seans maith gur trí bhéim a leagan ar an ngné sin, tríd an aistriúchán litriúil, a d’éirigh le Flower, Tomás Ó Criomhthain a thabhairt chun beochta trí Bhéarla.

An Léirmheas

Tá patrún le sonrú sna léirmheasanna ar spriothéacs Flower i.e. tugtar neamhaird ar chastachtaí an phróisis aistriúcháin:

Dr. Robin Flower, himself almost a Blasket Islandman by adoption, has given a first-rate rendering of this great book into English, especially in the way he has succeeded in preserving so much of the rich idiom and colloquial charm of the original (T. O’H. 9).

Is sna léirmheasanna chomh maith a thagann tuiscintí pearsanta an léirmheastóra, nó riachtanais an léitheora, chun solais. Is as léirmheas comhaimseartha ar spriothéacs Flower an sliocht seo a leanas:

Tá tuairiscí Thomáis breac chomh maith le ruthaig fhoirmiúla na Fiannaíochta a dhéanann múnú agus maisiú na scéalaíochta béile ar na heachtraí laethúla atá faoi chaibidil. Is é an meán an teachtaireacht sa leagan Gaeilge, ach tá cuma thuathalach ar na leaganacha Béarla gan cúlra san an bhéaloidis laistiar dóibh (Ó Dúshláine “Gearraigh nó Gliogair” 37).

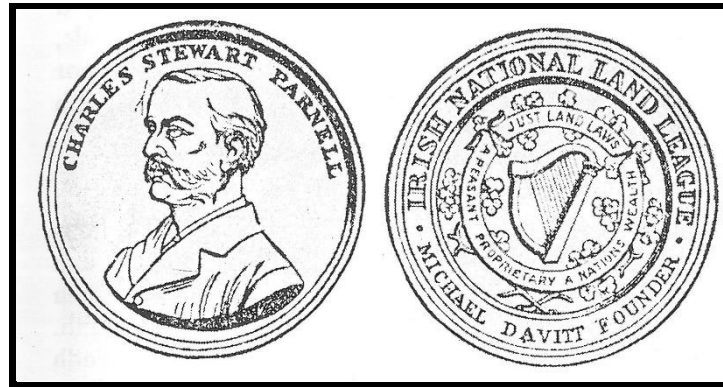
Eascraíonn roinnt ceisteanna spéisiúla ón sliocht léirmheasa sin. Ar shíl Robin Flower go mbeadh “ruthaig fhoirmiúla na Fiannaíochta” ach oiread le “maisiú na scéalaíochta béile” ag déanamh inní don léitheoir? Dá mba rud é gur shíl, an mbeadh iarracht déanta aige an cúlra sin a mhíniú ar bhealach éigin i.e. trí úsáid a bhaint as fonótaí, nó nótaí mínithe ag cúl an spriothéacs, mar shampla? Tá dhá mhórpoinnte le cur san áireamh agus anailís á déanamh ar shaothair aistrithe i.e. claonadh an léirmheastóra dhúchasaigh, nó an léitheoir a bhfuil Gaeilge ar a thoil aige, agus an phó-éitic aistriúcháin a bhí i mbarr a réime tráth scríofa an léirmheasa (Lefevere, *Manipulation of Literary Fame* 46). Tá sliocht léirmheasa eile fós scríofa ag Tadhg Ó Dúshláine atá spéisiúil sa chomhthéacs seo ar chúpla cúis eile:

Toisc mínádúrhacht an Bhéarla, áfach – ‘I set my face to the shore’ – cothaítear míshuaimhneas bagarthach sa léitheoir. Níl ciall ná réasún le haistriúchán litriúil den tsórt seo nuair is fearr go mór a d’oirfeadh ‘I headed for the strand’, faoi mar a déarfá i mBéarla na hÉireann (“Gearraigh nó Gliogair” 39).

Ceist eile nach mór a chur, is ea cén cineál *léitheoir* a bhí i gceist ag Ó Dúshláine, agus cén chúis a d’fhéadfadh a bheith leis an *mínádúrhacht* atá le sonrú i spriothéacs Flower? An bhféadfadh ciall agus réasún a bheith le haistriúchán litriúil, agus leis an mínádúrhacht a eascraíonn as, más amhlaidh go raibh sé mar aidhm ag Flower aird an léitheora a tharraingt ar an mbuntéacs? An de bhrí nach dírithe ar léitheoir cosúil le Ó Dúshláine a bhí *The Islandman* i.e. léitheoir le líofacht Ghaeilge, a bhfuil ar a chumas an buntéacs a léamh, ceisteanna dála *mínádúrhacht* a bheith ag dó na geirbe dó? Go hiondúil, glactar leis an léirmheas diúltach mar fhianaise ar thosaíocht a bheith á tabhairt don chultúr heigeamaineach (Venuti, *Translator’s Invisibility* 105). Is fianaise é léirmheas Uí Dhúshláine, áfach, go bhfuil tosaíocht á tabhairt aige don chultúr frith-heigeamaineach. Tá ciall leis sin; bhí an buntéacs léite aige sular léigh sé an spriothéacs.

Na Paraitéacsanna Pictiúrtha

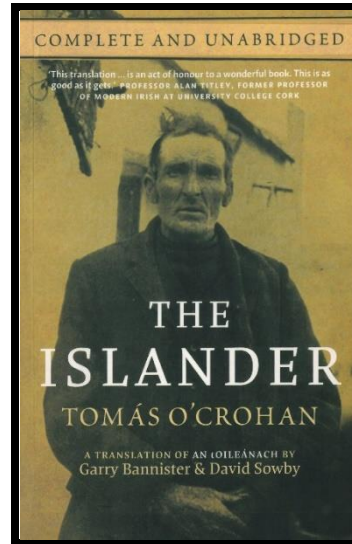
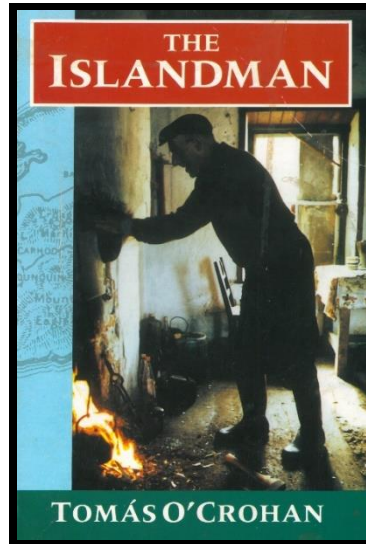
Tá aird tarraingthe ag Ciaran Ross ar na paraitéacsanna pictiúrtha atá le fáil san eagrán scoile de *Peig* a d’fhoilsigh Comhlacht Oideachais na hÉireann in 1937 (122) – grianghraf de lucht imirce ar an gcé i gCorcaigh; grianghraif a bhfuil ainmneacha Charles Stewart Parnell agus Michael Davitt le feiceáil orthu; agus grianghraf de sheantithe an oileáin, ina measc:

Maíonn sé gurb ionann na paraitéacsanna pictiúrtha agus dioscúrsa cumhachtach náisiúnach, a thacaíonn, ní hamháin leis na scéalta sa leabhar, ach le forscríobh a dhéanamh orthu freisin, go háirithe na scéalta a bhaineann le stair na hÉireann – An Gorta Mór, Conradh na Talún, deoraíocht etc. Is féidir glacadh le paraitéacsanna áirithe, fotheidil mar shampla, mar shrianta ar an bpróiseas aistriúcháin freisin, nó mar a dúirt Ciaran Ross agus é ag trácht ar *Peig*:

The book, according to its subtitle, is going to publish and publicize the story of a private person who, in becoming a writer, is now a public figure with a public address. Art is being domesticated, being brought back home to *someone like* Peig Sayers, someone as *ordinary as* Peig Sayers (122).

Ciallaíonn sé sin go bhfuil a fhios ag an léitheoir céard air a bhfuil an saothar bunaithe sula n-osclaíonn sé an clúdach i gcásanna áirithe:

Tá dlúthnasc idir tuiscint Ross agus *skopos* na n-aistritheoirí i.e. Tomás Ó Criomhthain, Muiris Ó Súilleabháin, agus Peig Sayers a chur ag labhairt Gaeilge trí Bhéarla:

It is my contention that the Blasket translators and their use of paratexts create and participate in a nostalgic enterprise whose objective is the invention of a Blasket literary tradition founded on orality and vocality. Voices, however *minor*, however *illiterate* are made to make themselves heard, and the appropriation of their *authenticity* is an artful compensation for an order of existence that simply no longer exists (120).

Is féidir glacadh leis freisin gurb ionann paraitéacsanna éagsúla agus bealach chun muinín a chothú sa léitheoir, sa mhéid is go bhfeidhmíonn siad mar chórais inmheánacha deimhnithe agus údaráis (Ross 124). Tá an bharántúlacht agus an t-údarás á dtreisiú sna paraitéacsanna pictiúrtha.

I measc na míreanna eile a bhféadfaí míreanna cultúr-theoranta a thabhairt orthu, tá an seanfhocal. I gcomhthéacs an aistriúcháin liteartha, d'fhéadfadh cúpla feidhm eachtrannaithe a bheith á comhlíonadh ag an seanfhocal. D'fhéadfaí seanfhocal a úsáid mar sheift chun aird a tharraingt ar oidhreacht chultúrtha na hÉireann, agus dá réir sin, féiniúlacht Éireannach a threisiú i spriochéacs Béarla. Sa chomhthéacs áirithe seo, áfach, d'fhéadfaí a mhaíomh go bhfuil rian an eachtrannaithe agus rian an dúchasaithe araon, ar mhodh aistrithe an tseanfocail. D'fhéadfadh gur le ré ar leith, nó le haicme ar leith, a shamhlófaí seanfhocail a bheith in úsáid go minic sa chaint, seanfhocail a thagraíonn do Dhia mar shampla. Bhíodh seanfhocail go leor ag titim ó bhéal Thomáis, bhí na

haistritheoirí dílis don tsaintréith sin mar is léir ó na samplaí thíos. Tá ciotaíl áirithe ag baint leis na seanfhocail thíos de thoradh an aistriúcháin litriúil. É sin ráite, ní gá go mbeadh éifeacht eachtrannaithe ag modh aistrithe na seanfhocal thíos, má chuirtear san áireamh go bhfuil múnlaí comhfhreagacha coitianta sa Bhéarla:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás agus Ó Coileáin, Seán)	<i>The Islander</i> (Bannister, Garry agus David Sowby)
Bhíomair ag déanamh go maith i dtosach na bliana, ach ní bhíonn rith maith ag an each i gcónaí (247).	We were doing well at the beginning of the year, but a horse doesn't always have a good run (226).
Seanfhocal is ea é gur giorra cabhair Dé ná an doras ; ní bréag san, leis, moladh mór go hard Leis (272).	There is an old proverb that goes: 'God's help is closer than the door' (249).
Seanfhocal is ea é nách gnáthach iasc age liairní díomhaoin (291).	There is an old proverb that says: 'The lazy loafer doesn't catch a fish' (265).

Béarla na hÉireann

Saintréith eile de straitéis Bannister agus Sowby úsáid a bhaint as comhréir agus foclóir Bhéarla na hÉireann. É sin ráite, tá éagsúlacht mhór idir an úsáid atá bainte ag Bannister agus Sowby as comhréir agus foclóir Bhéarla na hÉireann, agus an úsáid atá bainte ag Flower astu. Ba sa bhliain 1937 a foilsíodh *The Islandman* (Flower) agus ba sa bhliain 2012 a foilsíodh *The Islander* (Bannister agus Sowby). Tá úsáid threisithe á baint as Béarla na hÉireann sa chéad leath den fhichiú haois, i gcomparáid le tús an aonú haois is fiche, sna saothair neamhfhicsin, agus sna saothair ficsin freisin:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás agus Seán Ó Coileáin)	<i>The Islander</i> (Bannister, Garry agus David Sowby)
<p>‘Nách tu san?’ arsa Diarmaid craiceálta. ‘Táim ann,’ arsa mise leis. ‘An bhfuil aon chrích fós ort ach mar ‘fhágas cheana thu?’</p> <p>‘Tá, a bhuachaill; nách maith an chrích an <i>bladder</i> do bheith lán!’ ar seisean. ‘An bhfeacaís Kerry agus an slataire eile ó mhaidean?’ ar seisean.</p> <p>‘Do chonac, agus ní deáarthach leatsa é,’ arsa mise leis.</p> <p>‘Dhia, dar a anam ‘on diabhal, níor dheáarthach liomsa riamh an spadalach!’ ar seisean (146).</p>	<p>“Is that yourself?” says crazed Dermot.</p> <p>“It’s me,” says I to him. “Are you in any better shape than you were when I left you earlier?”</p> <p>“I am, my boy. Isn’t it a great feeling to have your <i>bladder</i> full,” says he.</p> <p>“Have you seen Kerry or the other lad since morning?”</p> <p>“I have, and he isn’t in the shape you’re in,” says I to him.</p> <p>“Be the holy, that lazy-bones was never anything like me,” says he (136).</p>

Is comhpháirt thábhachtach den chontanam eachtrannaithe é seo sa mhéid is go gcoisceann sé líofacht léitheoireachta, agus go dtarraingíonn sé aird ar hibrídeacht theangeolaíoch. Is bealach í an hibrídeacht theangeolaíoch lena chur in iúl don léitheoir gur ann don chultúr agus don teanga eile. Anuas air sin, dála Flower, tá tairbhe á baint ag Sowby agus Bannister as straitéis mheasctha, nó ilghnéitheacht dhioscúrsach (Venuti, *Translator’s Invisibility* 174), chun éifeacht eachtrannaithe an spriocthéacs a threisiú. Tá ról lárnach ag an aistriúchán litriúil i gcothú na léitheoireachta míchompordáil agus neamhlíofa, ar lámh amháin, agus is seift é chun aird a tharraingt ar an mbuntéacs, ar an lámh eile.

The Islandman: Na Paraitéacsanna Eachtrannaithe

An Réamhrá

We do, however, hope that despite any inadequacies, our translation will nonetheless provide the English reader with some meaningful understanding of the enormous achievements of this local fisherman who not only taught himself to read and write in his own language but also taught, impressed and inspired many distinguished writers and scholars of his time (Bannister agus Sowby, “Introduction” xv).

It is they [na haistritheoirí] who now bring Tomás forward into the present. It is through them he speaks from another world (Ó Coileáin, “Preface” xiii).

This translation is homage to both the writer and the editor, but it is also an act of honour to a wonderful book. This is as good as it gets (Titley, “Foreword” xi).

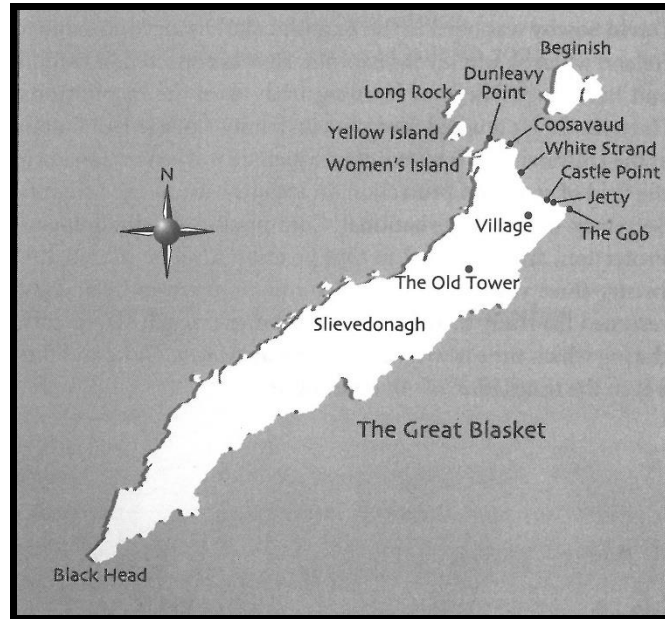
Is ráiteas eachtrannaithe ann féin é an sliocht thuasluaite as an nóta buíochais a chuir na haistritheoirí roimh an spriothéacs; an sliocht as an mbrollach a chuir Seán Ó Coileáin leis; agus an sliocht as an réamhrá a scríobh Alan Titley. Is é *Tomás Ó Criomhthain* atá ag labhairt sa spriothéacs, agus is é an saol mar a chaith *Tomás Ó Criomhthain* é atá á chur os comhair an léitheora Bhéarla. Tá roinnt pointí i réamhrá Bannister agus Sowby freisin atá ag teacht lena bhfuil á áitiú agam maidir le straitéis mheasctha a bheith á cleachtadh ag na haistritheoirí neamhfhicsin ar fad:

Firstly, although the translation had to be clear and readable, it also, as far as possible, had to reflect the intended meaning of its author. Secondly, the translation needed to convey something of the richness and elegance of O’Crohan’s own literary style of expression; thirdly, the language of the English translation was not to lose too much of the essence or feeling of the time in which it was written (“Introduction” xx).

Éilíonn na trí aidhm thuasluaite straitéis mheasctha. Tá fianaise le fáil sa spriothéacs go ndearna siad ar chuir siad rompu a dhéanamh.

Clúdach an Spriothéacs

Paraitéacs feiceálach a bhfuil rian an eachtrannaithe air é clúdach an spriothéacs. Tá tús áite tugtha d’ainm údar an bhuntéacs seachas d’ainmneacha údair an spriothéacs ar an gclúdach. Is grianghraf de Thomás Ó Criomhthain, údar an bhuntéacs atá ar an gclúdach (lch 243). Tá rian an eachtrannaithe ar an bparaitéacs cartagrafach ag tús an spriothéacs chomh maith:

Is i mBéarla atá cuid de na logainmneacha ar an léarscáil, ach tá logainmneacha eile fós traslitrithé, *Slievedonagh* agus *Beginish*, mar shampla. Is samplaí iad sin den fheiniméan ar a dtugann Ciaran Ross *traducson* coilíneach, seift pharaitéacsúil lena léiriú nach gá géilleadh go hiomlán do chumhacht an choilínitheora:

A major feature of postcolonial literatures is the concern with place and displacement, or those complex relations of identity between self and place. To a certain extent the Blasket Islands, as they are nominally represented and named by the text, have been re-placed or at least renamed in English, not without some interesting points of resistance. In general the translators use a translated map of the island to locate the texts (and the English reader) and its various events: Ballyferriter, Ventry, Dunquin, being on the mainland, do not come as a surprise. But island toponyms like Inishvickillane, Ballygoleen, Ballinglanna, Ballinahow, Kilvickadowning, resonate as exercises in colonial *traducson*, that is, mapping Irish sounds onto English sounds or vice versa (134).

Tá éifeacht mórán mar an gcéanna ag “Tomás O’Crohan” (*The Islander* 294) atá ag freagairt do “Tomás Ó Criomhthain”, agus “Bawb na Grave” (*The Islander* 154) atá ag freagairt do “Báb na gCraobh”. Ní nós neamhghnách é seo i litríocht Bhéarla na hÉireann. Is ionann scríobh trí Bhéarla agus géilleadh, ach is ionann fuaim na Gaeilge a bhrú ar an mBéarla agus gníomh frithbheartach.

An Fonóta

Paraitéacs eile ar bhain Bannister agus Sowby tairbhe as lena léiriú gur meititheacs é an spriocthéacs is ea an fonóta. Tá rian an eachtrannaithe ar fhorhmór na bhfonótaí in *The Islander*:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás agus Seán Ó Coileáin)	<i>The Islander</i> (Bannister, Garry agus David Sowby)	Fonóta
Ach do tháinig ana-ghlaoch ar an sórt éisc go dtugtar gleamaigh orthu (iasc sliogánach is ea iad); do bhí glaoch mór ó Shasana an uair úd orthu . . . (124).	Then there came a great demand, particularly from England, for the kind of fish called lobsters ¹⁷ (115).	“ In the original version Tomás explains that lobsters are shellfish” (115).
<i>Cosa Buí Arda Dearga</i> adúirt an réic, . . . (167).	Dermot sang <i>Long Sallow Red Legs</i> ²⁵ (157).	<i>Cosa Buí Arda Dearga</i> : traditional Irish folksong (157).

Is eisceacht é fonóta 29 atá taobh leis an téarma “phosphorescent fish”, agus fonóta 41 atá taobh le “The Quabra”. Ní féidir sainiúlacht chultúrtha a lua le “phosphorescent fish” ach oiread le “The Quabra”. Dála éifeacht *tradicson* coilíneach na bparaitéacsanna cartagrafacha, is ionann fonótaí eile fós agus deis a thabhairt don léitheoir é féin a shamhlú ag caitheamh an chineáil saoil a chaith na hoileánaigh. Is le ré agus le cultúr eile a bhaineann “shilling”, mar shampla:

<i>An tOileánach</i> (Ó Criomhthain, Tomás agus Seán Ó Coileáin)	<i>The Islander</i> (Bannister, Garry agus David Sowby)	Fonóta
. . . agus do cheannaigh a raibh d’iasc sa bhád ar choróin an céad, agus do thóg leis chuinn lóistín go tigh a athar sinn, mar do bhí tigh ósta aige á choimeád i gceartlár na Cathrach (201).	He bought all the fish we had for a crown ³⁰ a hundred, and then he arranged lodgings for us at his father’s guesthouse in the centre of the town (187).	“Five shillings ; a quarter of a pound sterling – worth about €25 today” (187).

An Léirmheas

Ba sa bhliain 2012 a foilsíodh *The Islander* den chéad uair agus foilsíodh an leabhar faoi chlúdach bog in 2013. Is beag léirmheas atá scríofa faoin spriothéacs seo. É sin ráite, tá tagairt John Spain don bhuntéacs ag teacht leis an tuiscint gur meititheacs é an spriothéacs:

‘An tOileánach’ – the autobiography of fisherman Tomas O Crohan who lived on the Great Blasket in the late 19th and early 20th Centuries – is a classic of Irish literature. . . . A new edition of the book, giving the full text, gives a picture of island life that is much earthier, even raunchy in places. . . . The new translation is by Gaelic literature lecturer Garry Bannister and Irish language enthusiast David Sowby. One passage describes the activities of an island woman called Red Joan, a widow who “tormented” men (4).

Díol spéise freisin é léirmheas Keith Ridgway ar an mbonn go spreagann sé roinnt mhaith ceisteanna faoin gcineál léitheora a bhfuil *The Islander* dírithe air. Tarraingíonn sé aird ar shliocht as an réamhrá a chuir Bannister agus Sowby leis an spriothéacs, ach tá sé den bharúil nach bhfreagraíonn na haistritheoirí ceist bhunúsach atá curtha acu féin i.e. cén cineál léitheora ar a bhfuil an spriothéacs seo dírithe? Tá an léirmheas seo níos diúltaí ná léirmheas ar bith eile faoi shaothar neamhfhicsin atá léite agam. Ceann de na príomhchúiseanna atá leis an léirmheas diúltach sin, de réir cosúlachta, is ea gur dócha leis an léirmheastóir go mbeidh an léitheoir ginearálta fágtha gan eolas bunúsach:

Whomever it’s intended for, they will be frustrated by curious presentational deficiencies. There is talk in the various introductions, and on the book cover itself, of several “earthy” passages missing from the Flower translation and restored here. Nowhere are we told which passages they are. Five short appendices contain more from O’Crohan on aspects of island life, but there is no explanation of why these are separated out from the main text, or where they are from. There is no index. There is no assistance for the general reader on things such as dates (O’Crohan rarely specifies a year) or geography (a simple map might help), nor any context provided by way of notes on matters such as land ownership, taxes and rents, what was behind the various attempted administrative interventions in the islands that O’Crohan mentions, and so on. It makes for frustrating reading (2012).

Spriothéacs Sowby agus Bannister

. . . the English translation aims, in general, to convey, in simple understandable language, the key sentiments and sense of what is being expressed in the original Gaelic version (Bannister agus Sowby, “Introduction” xx-xxi).

Is é atá mar phríomhaidhm ag na haistritheoirí aird a tharraingt ar an mbuntéacs tríd an spriotheacs, aidhm atá cosúil le haidhm Flower. Is é an difear is mó idir an dá spriotheacs go raibh Flower níos *dilse* do chultúr an bhuntéacs ná mar a bhí Sowby agus Bannister, ainneoin gurb é spriotheacs Sowby agus Bannister an spriotheacs *deifnídeach* i.e. “complete and unabridged” atá scríofa ar an gclúdach tosaigh. Nuair a foilsíodh spriotheacs Flower sa bhliain 1937, cúig bliana déag i ndiaidh bhunú Shaorstát Éireann, bhí scéal *úrnua* á chur os comhair an léitheora gan Ghaeilge. Ní hionann staid chultúrtha agus pholaitiúil na tíre tráth foilsithe spriotheacs Flower, agus spriotheacs Sowby agus Bannister. É sin ráite, is léir gur ghlac Bannister agus Sowby leis gur deis ba ea *An tOileánach* a aistriú go Béarla chun aird idirnáisiúnta a tharraingt ar *Éire na barántúlachta*, agus deis lena léiriú nach gá *Éire Ghaelach* a ligean i ndearmad. Tá cosúlachtaí áirithe idir an pointe seo agus *The Dirty Dust* agus *Graveyard Clay*. Ní gá go mbeadh an dara spriotheacs níos fearr ná an chéad spriotheacs; ní gá gurb é an leagan *litriúil* den bhuntéacs an leagan is *dilse*, nuair is ag cultúr an bhuntéacs, seachas focail údar an bhuntéacs, atá an chumhacht.

Tátail

Is sampla é cás-staidéar an neamhfhicsin d’aistritheoirí *engagé* ag aistriú saothair le húdair *engagé*. Tá nasc díreach idir siombalachas tráth scríofa dhírbheathaisnéisí na mBlascaodaí i.e. is ag scríobh thar ceann pobal, teanga agus oidhreacht ar leith a bhí na húdair; agus siombalachas shaothar na n-aistritheoirí i.e. is ag aistriú thar ceann an phobail, na teanga agus na hoidhreachta céanna a bhí na haistritheoirí. Tá bonnsraith idé-eolaíoch faoin bhfiontar. Ciallaíonn sé sin, ní hamháin go raibh na haistritheoirí dílis do scríbhinní údair na mbuntéacsanna, bhí siad dílis do shaoldearcadh leithéidí Thomáis Uí Chriomhthain:

Do scríobhas go mion-chruinn ar a lán dár gcúrsaí d’fhonn go mbeadh cuimhne i mball éigin ortha agus thugas iarracht ar mheon na ndaoine bhí im’ thimcheall a chur síos chun go mbeadh a dtuairisc ’ár ndiaidh, mar ná beidh ár leithéidí arís ann (*An tOileánach* 265).

Bhí sé mar aidhm ag aistritheoirí an neamhfhicsin cultúr amháin a thabhairt chun beochta trí mheán theanga an chultúir eile. Caipín an chaomhnóra chultúir a bhí á chaitheamh ag na haistritheoirí neamhfhicsin. Bhí sé mar aidhm acu oidhreacht chultúrtha na ré atá caite a chur ar a súile don ghlúin nua (Thomson, *The Basket That Was* 37), agus, san am céanna, oidhreacht an chultúir sin a chosaint. Is é an rud is soiléire ar fad i ndiaidh na téacs-anailíse nach bhfuil an chuma ar aon spriothéacs gur buntéacs é. Is é an t-eachtrannú an snáth ceangail eatarthu; is straitéis mheasctha a chleacht na haistritheoirí, agus tá siad ag freastal ar riachtanais léitheoirí éagsúla. Tríd an straitéis mheasctha is féidir aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs, agus spéis léitheoirí, a bhfuil agus nach bhfuil Gaeilge ar a dtoil acu, a mhúscailt sa chultúr eile:

Musical references point in two different directions: one clearly towards the Gaelic speaker who knows or has heard of ‘Bab na gCraobh’ (ISL 137), or the Irish reader who is already familiar with the English translation of the unmentioned original, ‘Song of the Ass’ (ISL 140) (Ross 134).

Tá leanúnachas sa phatrún seo ó thús deireadh na haoise seo caite. Tá leanúnachas san úsáid atá bainte as an bparaitéacs mar sheift eachtrannaithe freisin. Beidh a fhios ag gach léitheoir a léigh na réamhráite agus a d’fhéach ar na paraitéacsanna cartagrafacha sna spriothéacsanna cárbh as do Thomás Ó Criomhthain, Conchúr Ó Síocháin agus Micí Mac Gabhann. Ainneoin an chuma ar an scéal ar an gcéad amharc, b’fhéidir, gurb ionann an t-aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla agus cúl a thabhairt don Ghaeilge, agus gurb ionann tionchar na gcuariteoirí agus na scoláirí chuig an oileán agus lagú na Gaeilge agus oidhreacht an oileáin, is fianaise iad na spriothéacsanna neamhfhicsin gurb é a ghlanmhalaire atá i gceist. Is ag feidhmiú mar mheatonaim arb ionann é agus léargas ar neart cultúrtha an chultúir fhrith-heigeamanaigh atá an t-aistriúchán liteartha ó Ghaeilge go Béarla.

Conclúidí

138 saothar ar fad a aistríodh ó Ghaeilge go Béarla idir 1916 agus 2016. Bíodh is nach líon toirtiúil saothar é sin, tá sé tairbheach i gcomhthéacs na straitéise a measaimse a chleacht na haistritheoirí a phlé. Ba é a bhí mar phríomhaidhm ag na haistritheoirí solas a chaitheamh ar chultúr an bhuntéacs, agus deis idirnáisiúnaithe a thabhairt do litríocht Ghaeilge na hÉireann. Trí thús áite a thabhairt don eachtrannú, bhí deis á thabhairt don aistriúchán liteartha feidhmiú mar scáil-chultúr, agus a léiriú don domhan mór gur scríofa in dhá theanga atá litríocht na hÉireann:

If all translations read and sound alike, the identity of the source text has been lost, levelled in the target text. The Schleiermacher model emphasizes the importance of ‘foreignising’ translation. The privileged position of the receiving language or culture is denied, and the alterity of the source text needs to be preserved (Bassnett and Lefevere, *Constructing Cultures* 8).

Is droichead é an t-aistriúchán eachtrannaithe, droichead arb ionann é agus deis a thabhairt trasnú ó chultúr amháin go cultúr eile. Is sampla é an t-eachtrannú d’idé-eolaíocht threascrach an phobail iarchoilínigh; ní gá go mbeadh an lámh in uachtar ag foinse na cumhachta i gcónaí. Trí thairbhe an eachtrannaithe, tá cultúr dúchasach, traidisiúnta, barántúil na hÉireann á athghabháil. Braitheann feidhm na hathghabhála sa chomhthéacs seo cuid mhaith ar an léargas atá á thabhairt sna saothair aistrithe ar neamh-nua-aoiseacht an phobail choilínithe (*colonized non-modernity*) (Lloyd, “Regarding Ireland in a Postcolonial Frame” 12). Tá sainiúlacht chultúr dúchasach, neamh-nua-aoiseach na hÉireann, léirithe go soiléir sna saothair aistrithe. Tá íomhá steiréiticipiciúil d’Éirinn le fáil ag an léitheoir Béarla mar go bhfuil béim leagtha ar shainiúlacht chultúr dúchasach na hÉireann sna spriothéacsanna. Níl aon chosúlacht idir straitéis na n-aistritheoirí is ábhar do na cás-staidéir sa tráchtas seo agus aistritheoirí *belles infidèles* na Fraince, mar shampla, aistritheoirí a chinntigh gur éadaí traidisiúnta na Fraince a bhí á gcaitheamh ag laochra na Gréige, agus gur blas chanúint na Fraince a bhí ar chaint laochra na Gréige (Shields 14-15).

Tá deis á thabhairt don aistriúchán ó Ghaeilge go Béarla mar sin, feidhmiú mar sheift athghabhála cultúir. Ciallaíonn sé sin nach líofacht, nó trédhearacht, slat tomhais an chórais phátrúnachta maidir leis an rud is *dea-aistriúchán* ann sa chomhthéacs seo:

A translated text, whether prose or poetry, fiction or nonfiction, is judged acceptable by most publishers, reviewers, and readers when it reads fluently, when the absence of any linguistic or stylistic peculiarities makes it seem transparent, giving the appearance that it reflects the foreign writer's personality or intention or the essential meaning of the foreign text – the appearance, in other words, that the translation is not in fact a translation, but “the original” (Venuti, *Translator's Invisibility* 1).

Is litríocht fhrithbheartach é an t-aistriúchán eachtrannaithe, agus mar atá maíte ag Barbara Harlow, tarraingíonn litríocht fhrithbheartach aird uirthi féin (28). Is ionann an straitéis a chleacht na haistritheoirí filíochta, ficsin agus neamhficsin, agus sampla de dhiúltú idé-eolaíoch cultúr agus teanga an bhuntéacs a chur ó mhaith (Spivak, “Can the Subaltern Speak?” 82).

Tá leanúnachas téamach le brath sna spriothéacsanna; tá greim docht ag a bhformhór ar shaintréithe chultúr dúchasach an bhuntéacs; agus is féidir cinnteacht áite agus ama a lua lena bhformhór. Tá an t-áitiú sin ag teacht leis an tuiscint gur seift cothromaithe cultúir é an fiontar aistriúcháin seo i.e. modh lena léiriú gur gá dhá shnáithe litríochta a chur san áireamh i gcónaí nuair atá litríocht na hÉireann faoi chaibidil. Tá ról lárnach ag Béarla na hÉireann san áitiú gur ag feidhmiú mar chleachtas cothromaithe cultúir atá an fiontar aistriúcháin seo. Ciallaíonn sé nach gá gurb é íomhá steiréitipiciúil an fhir stáitse Éireannaigh a bheadh mar thoradh ar úsáid Bhéarla na hÉireann. Go siombalach, is ionann an fiontar aistriúcháin seo agus sampla den choilínitheoir a bheith á chur as a riocht ag an bpobal coilínithe. Tá an Ghaeilge ag imirt tionchair ar an mBéarla. Nuair atá tagairt á déanamh do Bhéarla na hÉireann sa chomhthéacs aistriúcháin, is leis an íomhá bharántúil Ghaelach, seachas leis an léargas atá á thabhairt ar an gcainteoir Béarla briste atá brúite faoi chois, a bhaineann an tábhacht.

Ciallaíonn sé sin go bhféadfaí glacadh leis an litríocht aistrithe mar an tríú snáithe de litríocht na hÉireann; litríocht cothromaithe inscne, canúna, agus seánra. Is fianaise é ar idirphlé leanúnach idir litríocht Ghaeilge na hÉireann agus litríocht Bhéarla na hÉireann tríd an tríú snáithe – an t-aistriúchán, an pointe trasnaithe idir dhá litríocht:

The intersection of these two discourses on which the interpreter balances constitutes a site both exhilarating and disturbing. The role of the interpreter is like that of the post-colonial writer, caught in the conflict between destruction and creativity (Ashcroft *et al.* 80).

I bhfocail eile, is litríocht straitéiseach suite idir dhá litríocht náisiúnta í an litríocht aistrithe, agus tá an dá litríocht sin á nascadh aici.

Bealach eile le torthaí an taighde seo a mhíniú is ea glacadh le straitéis na n-aistritheoirí filíochta, ficsin agus neamhficsin mar iarracht chomhfhiosach cur i gcoinne an tráma chultúrtha a d’eascair as an gcultúr heigeamaineach a bheith forshuite ar an gcultúr frith-heigeamaineach (Cleary 42). Ba é a bhí mar phríomhaidhm leis an straitéis aistriúcháin aird a tharraingt ar chultúr an bhuntéacs – straitéis atá ag teacht le léamh Joe Cleary ar phríomhaidhm an náisiúnachais chultúrtha:

[This in turn lent impetus to a cultural nationalism] determined to salvage what it could from the shipwreck of the old civilization, and to reverse what was conceived, no doubt often simplistically, to be a deliberate state-supported policy of anglicization and cultural assimilation (42).

Pointe tábhachtach is ea go bhfuil “fatal double bind” an náisiúnachais chultúrtha le cur san áireamh, pointe ar tharraing Michael Cronin aird air agus é ag trácht ar a bhfuil maíte ag David Lloyd faoi James Clarence Mangan:

Cultural nationalists disseminated their message through English-language media like *The Nation*, thereby ensuring that they assisted in the destruction of the very language and culture that they saw it as their mission to save (“Movie-Shows from Babel” 59).

D’ainneoin na tuisceana go dtéann an mhórtéanga chun dochair don mhiontéanga, ba dheacair glacadh leis gurb é sin a bhíonn mar thoradh ar straitéis eachtrannaithe. Ní gá gurb ionann úsáid an Bhéarla agus *dochar* don Ghaeilge. Tá idir idé-eolaíocht agus straitéis le cur san áireamh. Nuair a bhí dlús leis an náisiúnachas cultúrtha, bhí dlús leis na hiarrachtaí athghabhála agus leis na hiarrachtaí cothromaíocht a chinntiú i ndiaidh an díláithrithe a lean ré an choilínitheora. Ba i rith na tréimhse seo a d’fhógair Dubhglas de hÍde gá a bheith le díghalldú na hÉireann (1892). Mheas sé go mbeadh tuiscint níos fearr ar an nGaeilge agus ar chultúr na hÉireann mar thoradh ar iarrachtaí díghalldaithe (Kiberd, *Inventing Ireland* 141).

D’fhéadfaí glacadh leis an litríocht aistrithe mar litríocht díghalldaithe, nó ‘fighting literature’ (Fanon, *Wretched of the Earth* 222). Is amhlaidh atá mar gur straitéis

eachtrannaithe a chleacht na haistritheoirí, straitéis a chiallaíonn gur féidir litríocht aistrithe a úsáid mar sheift ionramhála agus díchoilínithe. Má ghlactar leis gurb é a bhí mar aidhm le náisiúnachas cultúrtha na hÉireann, filleadh ar an riocht réamhchoilíneach, nó íomhá den riocht réamhchoilíneach a athchruthú, tá ciall leis an straitéis eachtrannaithe.

Is fianaise iad torthaí na mionanailíse atá déanta agam ar shaothair filíochta, ficin agus neamhficsin, gur féidir tairbhe a bhaint as straitéis aistriúcháin chun aird a tharraingt ar an gcultúr agus ar an teanga réamhchoilíneach trí ionramháil straitéiseach theanga an choilínitheora, ‘Rewriting manipulates, and it is effective’ (Lefevere, *Manipulation of Literary Fame* 9). Tá sé seo ag teacht lena bhfuil maíte ag Venuti maidir leis an úsáid a d’fhéadfaí a bhaint as an aistriúchán chun íomhá ar leith a chruthú, ag am ar leith (“Local Contingencies” 180). Ní feiniméan eisceachtúil é seo. Bhí sé de nós ag scríbhneoirí de bhunadh na hIndia a bhí ag saothrú leo san aois seo caite, tairbhe a bhaint as teanga an choilínitheora chun aird a tharraingt ar a dteanga dhúchais féin (Viswanatha and Simon 172). Dá réir sin, ní mór a chur san áireamh freisin go bhféadfadh nasc a bheith idir cúlra teangeolaíoch an aistritheora agus an straitéis a chleachtann sé, ‘If the translator thinks of his own epistemological construct as “obviously” superior to that of the author to be translated, he or she will naturalize that author without any qualms’ (Lefevere, *Essays in Comparative Literature* 135). Níl údar an bhuntéacs ceilte ag aon aistritheoir; is é a mhalairt atá i gceist san fhiontar aistriúcháin seo ó tharla tús áite a bheith tugtha don eachtrannú. Tá litríocht Ghaeilge na hÉireann tugtha chun beochta trí Bhéarla ag na haistritheoirí eachtrannaithe.

Aguisíní

Aguisín I – Mórliosta na Saothar Aistrithe in Ord a bhFoilsiú

1916. 1917. Mac Piarais, Pádraig. <i>The Mother and Other Tales</i> . Dundalk: The Dundalgan Press. Aistritheoir: Fitzgerald, T. A.
1916. 1919. 1921. Ó Conaire, Pádraic. <i>The Land of Wonders</i> . Dublin: Educational Company of Ireland. Aistritheoir: O'Neill, Eamonn.
1916. Ua Laoghaire, Peadar. <i>Shiana</i> . Dublin: The Irish Book Company. Aistritheoir: Borthwick, Norma.
1917. 1920. 1950. 1960. Mac Piarais, Pádraig. <i>Short Stories: Patrick Pearse</i> . Dublin: Maunsell & Co. Aistritheoir: Campbell, Joseph.
1921. 1931. 1966. Ó Conaire, Pádraic. <i>The Woman at the Window</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: O'Neill, Eamonn.
1929. Mac Giolla Iasachta, Éamonn. <i>The Small Fields of Carrig</i> . London: Heath Cranton. Aistritheoir: O'Clery, E.
1929. 1930. 1949. 1966. Ó Conaire, Pádraic. <i>Field and Fair – Travels with a Donkey in Ireland</i> . Dublin: The Talbot Press. Aistritheoir: Breathnach, Cormac.
1933. 1953. 1983. 2000. Ó Súilleabháin, Muiris. <i>Twenty Years A-Growing</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoirí: Thomson, George agus Moya Llewelyn Davies.
1937. 1943. 1951. 1978. Ó Criomhthain, Tomás. <i>The Islandman</i> . Dublin: The Talbot Press & London: Chatto and Windus. Aistritheoir: Flower, Robin.
1939. Ó Cathasaigh, Tomás. <i>Sgéalta Thomáis Uí Chathasaigh – Mayo Stories told by Thomas Casey</i> . Dublin: The Educational Company of Ireland. Aistritheoir: Hyde, Douglas.
1962. 1973. 1987. MacGowan, Michael. <i>The Hard Road to Klondike</i> . London/Boston: Routledge and Kegan Paul. Aistritheoir: Iremonger, Valentin.
1962. 1978. 1993. 2000. Sayers, Peig. <i>An Old Woman's Reflections</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Ennis, Séamus.
1964. 2003. 2008. 2012. 2013. Mac Amhlaigh, Dónall. <i>An Irish Navy</i> . Cork: The Collins Press. Aistritheoir: Iremonger, Valentin.
1966. 1968. O'Sullivan, Sean. <i>Folktales of Ireland</i> . Chicago: University of Chicago Press. Aistritheoir: O'Sullivan, Sean.
1968. 1976. Mac Piarais, Pádraig. <i>Short Stories of Pádraic Pearse</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Maguire, Desmond.
1972. Wilmot, Séamus. <i>And So Began...</i> Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Wilmot, Séamus.
1973. 1974. 1981. 1993. Myles na gCopaleen. <i>The Poor Mouth – A Bad Story about the Hard Life</i> . London: Paladin. Aistritheoir: Power, Patrick C.
1973. O'Connor, Ulick, ed. <i>Life Styles</i> . Dublin: The Dolmen Press. Aistritheoir: O'Connor, Ulick.
1973. 1974. 1976. 1981. 1983. Sayers, Peig. <i>Peig</i> . Dublin: The Talbot Press. Aistritheoir: MacMahon, Bryan.
1973. Ua Laoghaire, Peadar. <i>My Own Story</i> . Dublin: Gill and Macmillan. Aistritheoir: O'Sullivan, Sheila.
1974. Ó Tuairisc, Eoghan, ed. <i>Rogha an Fhile</i> . Dublin: The Goldsmith Press. Aistritheoirí éagsúla.

1975. 1992. Ó Síocháin, Conchúr. <i>The Man from Cape Clear</i> . Dublin and Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Breatnach, Riobárd P.
1977. Ó hEochaidh, Seán. <i>Síscéalta Ó Thír Chonaill – Fairy Legends from Donegal</i> . Baile Átha Cliath: Comhairle Bhéaloideas Éireann. Aistritheoir: Mac Néill, Máire.
1978. 1991. 2008. 2009. Ó hEithir, Breandán. <i>Lead Us Into Temptation</i> . London/Henley/Boston: Routledge and Kegan Paul. Aistritheoir: Ó hEithir, Breandán.
1980. de Paor, Risteard. <i>Apple on the Treetop</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: Power, Victor.
1980. Ó Direáin, Máirtín. <i>Four Poems</i> . Deerfield, MA: The Deerfield Press. Dublin: The Gallery Press. Aistritheoir: Ó Direáin, Máirtín.
1981. 1987. Ó Cadhain, Máirtín. <i>The Road to Brightcity</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: Ó Tuairisc, Eoghan.
1981. Ó Duilearga, Séamus. <i>Seán Ó Conaill's Book: Stories and Traditions from Iveragh</i> . Baile Átha Cliath: Comhairle Bhéaloideas Éireann. Aistritheoir: Mac Néill, Máire.
1982. 1986. 1991. 1996. Ó Conaire, Pádraic. <i>The Finest Stories of Pádraic Ó Conaire</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: éagsúla.
1982. 1992. Ó Gaoithín, Micheál. <i>A Pity Youth Does Not Last</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Enright, Tim.
1984. 1992. Ó Direáin, Máirtín. <i>Máirtín Ó Direáin: Selected Poems – Tacar Dánta</i> . Kildare: The Goldsmith Press. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás agus Douglas Sealy.
1984. Ó Siochfhradha, Pádraig. <i>Jimeen</i> . Dublin: The O'Brien Press. Aistritheoir: Egan, Patricia, Peter Fallon, agus Íde Ní Laoghaire.
1985. Rosenstock, Gabriel. <i>Migmars</i> . Baile Átha Cliath: Ababúna. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1986. Bolger, Dermot, ed. <i>The Bright Wave – An Tonn Gheal</i> . Dublin: Raven Arts Press. Aistritheoir: éagsúla.
1986. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>Nuala Ní Dhomhnaill – Selected Poems</i> . Dublin: Raven Arts Press. Aistritheoir: Hartnett, Michael.
1986. 2000. Ó Criomhthain, Tomás. <i>Island Cross-Talk</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Enright, Tim.
1987. Davitt, Michael. <i>Michael Davitt: Selected Poems – Rogha Dánta 1968-1984</i> . Dublin: Raven Arts Press. Aistritheoir: éagsúla.
1987. Hartnett, Michael. <i>A Necklace of Wrens</i> . Dublin: The Gallery Press. Aistritheoir: Hartnett, Michael.
1987. 1988. 1992. Mac Mathúna, Seán. <i>The Atheist and Other Stories</i> . Dublin: Wolfhound Press. Aistritheoir: Mac Mathúna, Seán.
1987. Nic Giolla Easpaig, Áine agus Eibhlín Nic Giolla Easpaig. <i>Sisters in Cells: Two Republican Prisoners in England</i> . Maigh Eo: Foilseacháin Náisiúnta Teoranta. Aistritheoir: Ó Gadhra, Nollaig.
1987. O'Sullivan, Derry. <i>The King's English</i> . Paris: First Impressions. Príomhaistritheoir: O'Sullivan, Derry.
1987. Ua Laoghaire, Peadar. <i>My Story</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Ó Céirín, Cyril.
1988. 1989. 1993. 2000. 2004. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>Nuala Ní Dhomhnaill – Selected Poems</i> . Dublin: Raven Arts Press. Aistritheoir: Hartnett, Michael.
1989. Ó Buachalla, Tadhg. <i>Stories from the Tailor</i> . Dublin and Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Ó Muimhneacháin, Aindrias.
1989. Ó hAirtnéide, Michael. <i>An Phurgóid – The Purge</i> . Dublin: Beaver Row Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.

1989. Rosenstock, Gabriel. <i>Portrait of the Artist as an Abominable Snowman</i> . London/Boston: Forest Books. Aistritheoirí: Hartnett, Michael agus Jason Sommer.
1989. Ua Laoghaire, Peadar. <i>Séadna</i> . Dublin: Glendale Publishing. Aistritheoirí: Ó Céirín, Cyril agus Kit Ó Céirín.
1990. Hutchinson, Pearce. <i>The Soul that Kissed the Body</i> . Co. Meath: Gallery Books. Aistritheoir: Hutchinson, Pearce.
1990. Kelly, Rita. <i>Fare Well – Beir Beannacht</i> . Dublin: Attic Press. Aistritheoir: Kelly, Rita.
1990. 1991. 1994. 1997. 2001. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>Pharaoh's Daughter</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoirí éagsúla.
1990. 2000. Ó Conaola, Dara. <i>Night Ructions</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1991. 1995. Kiberd, Declan agus Gabriel Fitzmaurice, eds. <i>An Crann faoi Bhláth – The Flowering Tree</i> . Dublin: Wolfhound Press. Aistritheoirí éagsúla.
1991. Standún, Pádraig. <i>Lovers</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1992. 1999. 2010. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>The Astrakhan Cloak</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoir: Muldoon, Paul.
1992. 2000. Ó Criomhthain, Seán. <i>A Day in Our Life</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Enright, Tim.
1992. Ó Conaola, Dara. <i>Misiún ar Muir – Sea Mission</i> . Árainn: Ceard Shiopa Inis Oírr Teo. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1993. de Paor, Louis. <i>Aimsir Bhreicneach – Freckled Weather</i> . Canberra: The Leros Press. Aistritheoir: de Paor, Louis.
1993. 1995. 1997. 2000. Ó Searcaigh, Cathal. <i>Homecoming – An Bealach 'na Bhaile</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
1993. 2001. Pearse, Padraic. <i>Padraic Pearse: Rogha Dánta – Selected Poems</i> . Dublin: New Island Books. Príomhaistritheoir: Pearse, Patrick.
1993. Rosenstock, Gabriel. <i>The Erotic Haiku of Cold Moon</i> . Kerry: Brandon Books. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1993. Standún, Pádraig. <i>Celibates</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1993. Standún, Pádraig. <i>The Anvy</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1994. Breathnach, Pádraic. <i>The March Hare</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1994. Ó Conaire, Pádraic. <i>Exile</i> . London/Chester Springs, USA: Peter Owen. Aistritheoir: Mac Eoin, Gearailt.
1994. Standún, Pádraig. <i>A Woman's Love</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1995. Delanty, Greg agus Nuala Ní Dhomhnaill, eds. <i>Jumping off Shadows</i> . Cork: Cork University Press. Aistritheoirí éagsúla.
1995. Standún, Pádraig. <i>Stigmata</i> . Kerry: Brandon Books. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1996. de Paor, Louis. <i>Gobán Cré is Cloch – Sentences of Earth and Stone</i> . Victoria: Black Pepper. Aistritheoir: de Paor, Louis.
1996. 1997. Fitzmaurice, Gabriel. <i>Poems I Wish I'd Written</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.

1996. Ní Ghlinn, Áine. <i>Unshed Tears – Deora Nár Caoineadh</i> . Dublin: The Dedalus Press. Aistritheoir: Ó Snodaigh, Pádraig.
1996. Ó Laighléis, Ré. <i>Ecstasy and Other Stories</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: Ó Laighléis, Ré.
1997. Mac Con Iomaire, Liam agus Bob Quinn. <i>Conamara: An Tír Aineoil – The Unknown Country</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Mac Con Iomaire, Liam.
1997. Ó Cinnéide, Tomás. <i>The Wild Rover</i> . Dublin and Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Tyers, Pádraig.
1997. Ó Searcaigh, Cathal. <i>Cré na Cuimhne – Cast in Clay</i> . An Dún: HU Publications. Aistritheoir: Sewell, Frank.
1997. Ó Searcaigh, Cathal. <i>Out in the Open</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Príomhaistritheoir: Sewell, Frank.
1997. Ó Tuama, Seán, ed. <i>Rogha Dánta – Death in the Land of Youth</i> . Cork: Cork University Press. Aistritheoirí: Ó Tuama, Seán agus Peter Denman.
1998. Ní Chuinn, Máire. <i>Fearthainn Fánach agus Séideán Sí</i> . London: Pramsa Press. Aistritheoir: Ní Chuinn, Máire.
1998. 2001. Ó Conghaile, Micheál, Pádraic Breathnach, Dara Ó Conaola, agus Alan Titley. <i>FourFront</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí: Rosenstock, Gabriel, Alan Titley, Pádraic Breathnach, agus Frank Sewell.
1998. Ó Criomhthain, Seán. <i>Blasket Memories</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Tyers, Pádraig.
1998. Ó Dúill, Gréagóir. <i>Traverse</i> . Belfast: Lapwing. Aistritheoir: Ó Dúill, Gréagóir.
1998. Ó Laighléis, Ré. <i>Terror on the Burren</i> . An Clár: Móinín. Aistritheoir: Ó Laighléis, Ré.
1998. O’Nolan, Niall, ed. <i>The Early Years of Brian O’Nolan – Flann O’Brien – Myles na gCopaleen</i> . Dublin: The Lilliput Press. Aistritheoir: Ní Nualláin, Róisín.
1999. de Paor, Louis. <i>Cork & Other Poems – Corcach & Dánta Eile</i> . Victoria: Black Pepper. Aistritheoir: de Paor, Louis.
1999. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>The Water Horse</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoirí: McGuckian, Medbh agus Eileán Ní Chuilleanáin.
2000. 2002. Davitt, Michael. <i>Freacnairc Mhearcair – The Oomph of Quicksilver</i> . Cork: Cork University Press. Aistritheoirí éagsúla.
2000. Mac an Iomaire, Séamas. <i>The Shores of Connemara</i> . Co. na Gaillimhe: Tír Eolas. Aistritheoir: de Bhaldráithe, Padraic.
2001. Ó Grianna, Séamus. <i>When I Was Young</i> . Dublin: A. & A. Farmar. Aistritheoir: Hughes, Art J.
2002. 2003. 2007. Mac Lochlainn, Gearóid. <i>Sruth Teangacha – Stream of Tongues</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Príomhaistritheoir: Mac Lochlainn, Gearóid.
2002. Rosenstock, Gabriel. <i>The Rhino’s Specs – Spéaclaí an tSrónbheannaigh</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
2003. Ó Grianna, Séamus. <i>The Sea’s Revenge & Other Stories</i> . Cork: Mercier Press. Príomhaistritheoir: Ó Grianna, Séamus.
2003. Ó Scannláin, Séamas, ed. <i>Poets and Poetry of The Great Blasket – Filí agus Filíocht an Bhlascaoid Mhóir</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Ó Scannláin, Séamas.
2004. Fitzmaurice, Gabriel, ed. <i>Poems from the Irish</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
2005. de Paor, Louis. <i>Ag Greadadh Bas sa Reilig – Clapping in the Cemetery</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.

2005. Ó Dúill, Gréagóir. <i>Gone to Earth</i> . Antrim: The Black Mountain Press. Aistritheoir: Kenny, Bernie.
2005. 2009. Ó Fiannachta, Pádraig. <i>Léim an Dá Mhíle – Jesus in Dingle</i> . An Daingean: An Sagart. Aistritheoir: Trump, Norma.
2005. Ó Laoire, Lillis. <i>On a Rock in the Middle of the Ocean: Songs and Singers in Tory Island</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht i gcomhar le The Scarecrow Press, Inc. Aistritheoir: Ó Laoire, Lillis.
2005. Ó Lubhaing, Bearnard. <i>Ventry Calling</i> . Dublin and Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
2005. Ó Searcaigh, Cathal. <i>By the Hearth in Mín a' Leá – Cois Tineadh i Mín a' Leá</i> . UK: Arc Publications. Aistritheoirí: Sewell, Frank, Denise Blake agus Seamus Heaney.
2005. Rosenstock, Gabriel. <i>Rogha Dánta – Selected Poems</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Bushe, Paddy.
2006. Ó Cadhain, Máirtín. <i>Dhá Scéal – Two Stories</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoirí: de Paor, Louis, Mike McCormack, agus Lochlainn Ó Tuairisg.
2007. 2011. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>The Fifty Minute Mermaid</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoir: Muldoon, Paul.
2007. Ó Sé, Maidhc Dainín. <i>House Don't Fall on Me</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
2007. Rosenstock, Gabriel. <i>Bliain an Bhandé – Year of the Goddess</i> . Dublin: The Dedalus Press. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
2008. Ní Chinnéide, Dairena. <i>Máthair an Fhiaigh – The Raven's Mother</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Ní Chinnéide, Dairena.
2008. Ní Mhóráin, Bríd. <i>An Cosán Bán – The White Path</i> . Co. Chiarraí: Oidhreacht Chorca Dhuibhne. Príomhaistritheoir: Ní Mhóráin, Bríd.
2008. Ó Laighléis, Ré. <i>Hooked</i> . An Clár: Móinín. Aistritheoir: Ó Laighléis, Ré.
2009. Mac Grianna, Seosamh. <i>The Big Drum</i> . Belfast: Ben Madigan Press. Aistritheoir: Hughes, Art J.
2009. Ó Coigligh, Ciarán. <i>Filíocht an Reatha – The Poetry of Running</i> . Dublin: Acmhainn Éireann/Resource Ireland. Aistritheoir: Ó Coigligh, Ciarán.
2010. de Fréine, Celia. <i>imram – odyssey</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoir: de Fréine, Celia.
2010. de Paor, Louis. <i>Agus Rud Eile De – And Another Thing</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2011. de Fréine, Celia. <i>Aibítir Aoise – Alphabet of an Age</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoir: de Fréine, Celia.
2011. Mac Póilín, Aodán, agus Róise Ní Bhaoill, eds. <i>Bás in Éirinn – May You Die in Ireland</i> . Béal Feirste: Iontaobhas Ultach. Aistritheoirí: Mac Póilín, Aodán agus Róise Ní Bhaoill.
2011. Mhac an tSaoi, Máire. <i>An Paróiste Míorúlteach – The Miraculous Parish</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2011. Ó Conchubhair, Brian, ed. <i>Twisted Truths</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2011. Ó Gaora, Colm. <i>On the Run</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Ó hAodha, Mícheál.
2012. Ó Conghaile, Micheál. <i>The Colours of Man</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2012. 2013. Ó Criomhthain, Tomás. <i>The Islander</i> . Dublin: Gill & Macmillan. Aistritheoirí: Bannister, Garry agus David Sowby.

2013. Mac Síomóin, Tomás. <i>Diary of an Ant</i> . Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás.
2013. Ó Muirthile, Liam. <i>An Fuíoll Feá – Rogha Dánta/Wood Cuttings – New and Selected Poems</i> . Baile Átha Cliath: Cois Life Teoranta. Príomhaistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
2013. Rosenstock, Gabriel. <i>Margadh na Míol in Valparaíso – The Flea Market in Valparaíso</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí: Bushe, Paddy agus Gabriel Rosenstock.
2014. de Paor, Louis. <i>The Brindled Cat and the Nightingale’s Tongue</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2014. Mac Síomóin, Tomás. <i>Is Stacey Pregnant?</i> Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás.
2014. Ó Broin, Leon. <i>The Irish Abolitionist: Richard Madden and the Subversion of Empire</i> . Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Ó hAodha, Mícheál.
2014. Ó Conchubhair, Brian, ed. <i>Caillte i gConamara: Scéalta Aniar – Lost in Connemara: Stories from the Irish</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2014. Ó Maolchathaigh, Séamas. <i>The Glen: An Gleann – Recollections from a Lost World</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoir: Ó hAodha, Mícheál.
2014. Ó Ríordáin, Seán. <i>Selected Poems – Rogha Dánta</i> . New Haven & London: Yale University Press i gcomhar le Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2015. de Mórdha, Mícheál. <i>An Island Community: The Ebb and Flow of the Great Blasket Island</i> . Dublin: Liberties Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
2015. Ní Dhíreáin, Máire Áine. <i>Bean Árann – A Woman of Aran</i> . Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás.
2015. Ó Cadhain, Máirtín. <i>The Dirty Dust</i> . New Haven & London: Yale University Press. Aistritheoir: Titley, Alan.
2015. Ó Cadhain, Máirtín. <i>An Eochair – The Key</i> . Champaign/London/Dublin: Dalkey Archive Press. Aistritheoirí: de Paor, Louis agus Lochlainn Ó Tuairisg.
2015. Ó Conghaile, Mícheál. <i>Rambling Jack – Seachrán Jeaic Sheáin Johnny</i> . Champaign/London/Dublin: Dalkey Archive Press. Aistritheoir: Duffy, Katherine.
2016. de Paor, Louis, ed. <i>Leabhar na hAthghabhála – Poems of Repossession</i> . UK: Bloodaxe Books i gcomhar le Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2016. Ní Chinnéide, Dairena. <i>Fé Gheasa: Spellbound</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoir: Ní Chinnéide, Dairena.
2016. Ní Ghearbhúigh, Ailbhe. <i>The Coast Road</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoirí éagsúla.
2016. Ó Briain, Liam. <i>Insurrection Memories 1916</i> . Conamara: Ardcrú Books. Aistritheoir: Ó Dochartaigh, Eoin.
2016. Ó Cadhain, Máirtín. <i>Graveyard Clay</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí: Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson.
2016. Ó Conaire, Pádraic. <i>Seacht mBua an Éirí Amach/Seven Virtues of the Rising</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: de Faoite, Diarmuid.
2016. Ó Lúing, Seán. <i>O’Donovan Rossa: An Irish Revolutionary in America</i> . Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: McWilliams, Patrick.

Aguisín II – Na Saothair Neamhfhicsin in Ord a bhFoilsiú

1933. 1953. 1983. 2000. Ó Súilleabháin, Muiris. <i>Twenty Years A-Growing</i> . Aistritheoirí: Thomson, George agus Moya Llewelyn Davies.
1937. 1943. 1951. 1978. Ó Criomhthain, Tomás. <i>The Islandman</i> . Dublin: The Talbot Press & London: Chatto and Windus. Aistritheoir: Flower, Robin.
1962. 1973. 1987. MacGowan, Michael. <i>The Hard Road to Klondike</i> . London/Boston: Routledge and Kegan Paul. Aistritheoir: Iremonger, Valentin.
1962. 1978. 1993. 2000. Sayers, Peig. <i>An Old Woman's Reflections</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Ennis, Séamus.
1964. 2003. 2008. 2012. 2013. Mac Amhlaigh, Dónall. <i>An Irish Navy</i> . Cork: The Collins Press. Aistritheoir: Iremonger, Valentin.
1973. 1974. 1976. 1981. 1983. Sayers, Peig. <i>Peig</i> . Dublin: The Talbot Press. Aistritheoir: MacMahon, Bryan.
1973. Ua Laoghaire, Peadar. <i>My Own Story</i> . Dublin: Gill and Macmillan. Aistritheoir: O Sullivan, Sheila.
1975. 1992. Ó Síocháin, Conchúr. <i>The Man from Cape Clear</i> . Dublin and Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Breatnach, Riobárd P.
1982. 1992. Ó Gaoithín, Micheál. <i>A Pity Youth Does Not Last</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Enright, Tim.
1986. 2000. Ó Criomhthain, Tomás. <i>Island Cross-Talk</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Enright, Tim.
1987. Nic Giolla Easpaig, Áine agus Eibhlín Nic Giolla Easpaig. <i>Sisters in Cells: Two Republican Prisoners in England</i> . Maigh Eo: Foilseacháin Náisiúnta Teoranta. Aistritheoir: Ó Gadhra, Nollaig.
1987. Ua Laoghaire, Peadar. <i>My Story</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Ó Céirín, Cyril.
1989. Ó Buachalla, Tadhg. <i>Stories from the Tailor</i> . Dublin and Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Ó Muimhneacháin, Aindrias.
1992. 2000. Ó Criomhthain, Seán. <i>A Day in Our Life</i> . Oxford: Oxford University Press. Aistritheoir: Enright, Tim.
1997. Mac Con Iomaire, Liam agus Bob Quinn. <i>Conamara: An Tír Aineoil – The Unknown Country</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Mac Con Iomaire, Liam.
1997. Ó Cinnéide, Tomás. <i>The Wild Rover</i> . Dublin and Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Tyers, Pádraig.
1998. Ó Criomhthain, Seán. <i>Blasket Memories</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Tyers, Pádraig.
2005. Ó Lubhaing, Bearnard. <i>Ventry Calling</i> . Dublin and Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
2007. Ó Sé, Maidhc Dainín. <i>House Don't Fall on Me</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
2011. Ó Gaora, Colm. <i>On the Run</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Ó hAodha, Mícheál.
2012. 2013. Ó Criomhthain, Tomás. <i>The Islander</i> . Dublin: Gill & Macmillan. Aistritheoirí: Bannister, Garry agus David Sowby.
2014. Ó Broin, Leon. <i>The Irish Abolitionist: Richard Madden and the Subversion of Empire</i> . Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Ó hAodha, Mícheál.
2014. Ó Maolchathaigh, Séamas. <i>The Glen: An Gleann – Recollections from a Lost World</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoir: Ó hAodha, Mícheál.

2015. de Mórdha, Mícheál. *An Island Community: The Ebb and Flow of the Great Blasket Island*. Dublin: Liberties Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.

2016. Ó Briain, Liam. *Insurrection Memories 1916*. Conamara: Ardcrú Books. Aistritheoir: Ó Dochartaigh, Eoin.

2016. Ó Lúing, Seán. *O'Donovan Rossa: An Irish Revolutionary in America*. Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: McWilliams, Patrick.

Aguisín III – Mórliosta na Saothar Ficsin in Ord a bhFoilsithe

1916. 1917. Mac Piarais, Pádraig. <i>The Mother and Other Tales</i> . Dundalk: The Dundalgan Press. Aistritheoir: Fitzgerald, T. A.
1916. 1919. 1921. Ó Conaire, Pádraic. <i>The Land of Wonders</i> . Dublin: Educational Company of Ireland. Aistritheoir: O Neill, Eamonn.
1916. Ua Laoghaire, Peadar. <i>Shiana</i> . Dublin: Irish Book Company. Aistritheoir: Borthwick, Norma.
1917. 1920. 1950. 1960. Mac Piarais, Pádraig. <i>Short Stories: Patrick Pearse</i> . Dublin: Maunsell & Co. Aistritheoir: Campbell, Joseph.
1921. 1931. 1966. Ó Conaire, Pádraic. <i>The Woman at the Window</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: O Neill, Eamonn.
1929. Mac Giolla Iasachta, Éamonn. <i>The Small Fields of Carrig</i> . London: Heath Cranton. Aistritheoir: O'Clery, E.
1929. 1930. 1949. 1966. Ó Conaire, Pádraic. <i>Field and Fair – Travels with a Donkey in Ireland</i> . Dublin: The Talbot Press. Aistritheoir: Breathnach, Cormac.
1968. 1976. Mac Piarais, Pádraig. <i>Short Stories of Pádraic Pearse</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Maguire, Desmond.
1972. Wilmot, Séamus. <i>And So Began...</i> Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Wilmot, Séamus.
1973. 1974. 1981. 1993. Myles na gCopaleen. <i>The Poor Mouth: A Bad Story about the Hard Life</i> . London: Paladin. Aistritheoir: Power, Patrick C.
1978. 1991. 2008. 2009. Ó hEithir, Breandán. <i>Lead Us Into Temptation</i> . London/Henley/Boston: Routledge and Kegan Paul. Aistritheoir: Ó hEithir, Breandán.
1980. de Paor, Risteard. <i>Apple on the Treetop</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: Power, Victor.
1981. 1987. Ó Cadhain, Máirtín. <i>The Road to Brightcity</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: Ó Tuairisc, Eoghan.
1982. 1986. 1991. 1996. Ó Conaire, Pádraic. <i>The Finest Stories of Pádraic O Conaire</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoirí éagsúla.
1984. Ó Siochfhradha, Pádraig. <i>Jimeen</i> . Dublin: The O'Brien Press. Aistritheoirí: Egan, Patricia, Peter Fallon, agus Íde Ní Laoghaire.
1987. 1988. 1992. Mac Mathúna, Seán. <i>The Atheist and Other Stories</i> . Dublin: Wolfhound Press. Aistritheoir: Mac Mathúna, Seán.
1989. Ua Laoghaire, Peadar. <i>Séadna</i> . Dublin: Glendale Publishing. Aistritheoirí: Ó Céirín, Cyril agus Kit Ó Céirín.
1990. 2000. Ó Conaola, Dara. <i>Night Ructions</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1991. Standún, Pádraig. <i>Lovers</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1992. Ó Conaola, Dara. <i>Misiún ar Muir – Sea Mission</i> . Árainn: Ceard Shiopa Inis Oírr Teo. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1993. Standún, Pádraig. <i>Celibates</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1993. Standún, Pádraig. <i>The Anvy</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1994. Breathnach, Pádraic. <i>The March Hare</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.

1994. Ó Conaire, Pádraic. <i>Exile</i> . London/Chester Springs, USA: Peter Owen. Aistritheoir: Mac Eoin, Gearailt.
1994. Standún, Pádraig. <i>A Woman's Love</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1995. Standún, Pádraig. <i>Stigmata</i> . Kerry: Brandon Books. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1996. Ó Laighléis, Ré. <i>Ecstasy and Other Stories</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: Ó Laighléis, Ré.
1998. 2001. Ó Conghaile, Micheál, Pádraic Breathnach, Dara Ó Conaola, agus Alan Titley. <i>FourFront</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí: Rosenstock, Gabriel, Alan Titley, Pádraic Breathnach, agus Frank Sewell.
1998. Ó Laighléis, Ré. <i>Terror on the Burren</i> . An Clár: Móinín. Aistritheoir: Ó Laighléis, Ré.
1998. O'Nolan, Niall, ed. <i>The Early Years of Brian O'Nolan – Flann O'Brien – Myles na gCopaleen</i> . Dublin: The Lilliput Press. Aistritheoir: Ní Nualláin, Róisín.
2001. Ó Grianna, Séamus. <i>When I Was Young</i> . Dublin: A. & A. Farnar. Aistritheoir: Hughes, Art J.
2002. Rosenstock, Gabriel. <i>The Rhino's Specs – Spéaclaí an tSrónbheannaigh</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
2003. Ó Grianna, Séamus. <i>The Sea's Revenge & Other Stories</i> . Cork: Mercier Press. Príomhaistritheoir: Ó Grianna, Séamus.
2006. Ó Cadhain, Máirtín. <i>Dhá Scéal – Two Stories</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoirí: de Paor, Louis, Mike McCormack, agus Lochlainn Ó Tuairisg.
2008. Ó Laighléis, Ré. <i>Hooked</i> . An Clár: Móinín. Aistritheoir: Ó Laighléis, Ré.
2009. Mac Grianna, Seosamh. <i>The Big Drum</i> . Belfast: Ben Madigan Press. Aistritheoir: Hughes, Art J.
2011. Mac Póilín, Aodán agus Róise Ní Bhaoill, eds. <i>Bás in Éirinn – May You Die in Ireland</i> . Béal Feirste: Iontaobhas Ultach. Aistritheoirí: Mac Póilín, Aodán agus Róise Ní Bhaoill.
2011. Ó Conchubhair, Brian, ed. <i>Twisted Truths</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2012. Ó Conghaile, Micheál. <i>The Colours of Man</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2013. Mac Síomóin, Tomás. <i>Diary of an Ant</i> . Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás.
2014. Mac Síomóin, Tomás. <i>Is Stacey Pregnant?</i> Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás.
2014. Ó Conchubhair, Brian, ed. <i>Cailte i gConamara: Scéalta Aniar – Lost in Connemara: Stories from the Irish</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2015. Ó Cadhain, Máirtín. <i>The Dirty Dust</i> . New Haven & London: Yale University Press. Aistritheoir: Titley, Alan.
2015. Ó Cadhain, Máirtín. <i>An Eochair – The Key</i> . Champaign/London/Dublin: Dalkey Archive Press. Aistritheoirí: de Paor, Louis agus Lochlainn Ó Tuairisg.
2015. Ó Conghaile, Micheál. <i>Rambling Jack – Seachrán Jeaic Sheáin Johnny</i> . Champaign/London/Dublin: Dalkey Archive Press. Aistritheoir: Duffy, Katherine.
2016. Ó Cadhain, Máirtín. <i>Graveyard Clay</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí: Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson.

2016. Ó Conaire, Pádraic. *Seacht mBua an Éirí Amach/Seven Virtues of the Rising*.
Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: de Faoite, Diarmuid.

Aguisín IV – Na hÚrscéalta Aistrithe in Ord a bhFoilsithe

1916. 1919. 1921. Ó Conaire, Pádraic. <i>The Land of Wonders</i> . Dublin: Educational Company of Ireland. Aistritheoir: O Neill, Eamonn.
1916. Ua Laoghaire, Peadar. <i>Shiana</i> . Dublin: Irish Book Company. Aistritheoir: Borthwick, Norma.
1929. Mac Giolla Iasachta, Éamonn. <i>The Small Fields of Carrig</i> . London: Heath Cranton. Aistritheoir: O’Clery, E.
1972. Wilmot, Séamus. <i>And So Began...</i> Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Wilmot, Séamus.
1973. 1974. 1981. 1988. 1993. 1996. Myles na gCopaleen. <i>The Poor Mouth: A Bad Story about the Hard Life</i> . London: Paladin. Aistritheoir: Power, Patrick C.
1978. 1991. 2008. 2009. Ó hEithir, Breandán. <i>Lead Us Into Temptation</i> . London/Henley/Boston: Routledge and Kegan Paul. Aistritheoir: Ó hEithir, Breandán.
1980. de Paor, Risteard. <i>Apple on the Treetop</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: Power, Victor.
1984. Ó Siochfhradha, Pádraig. <i>Jimeen</i> . Dublin: The O’Brien Press. Aistritheoirí: Egan, Patricia, Peter Fallon, agus Íde Ní Laoghaire.
1989. Ua Laoghaire, Peadar. <i>Séadna</i> . Dublin: Glendale Publishing. Aistritheoirí: Ó Céirín, Cyril agus Kit Ó Céirín.
1991. Standún, Pádraig. <i>Lovers</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1992. Ó Conaola, Dara. <i>Misiún ar Muir – Sea Mission</i> . Árann: Ceard Shiopa Inis Oírr Teo. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1993. Standún, Pádraig. <i>Celibates</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1993. Standún, Pádraig. <i>The Anvy</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1994. Standún, Pádraig. <i>A Woman’s Love</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1994. Ó Conaire, Pádraic. <i>Exile</i> . London and Chester Springs, USA: Peter Owen. Aistritheoir: Mac Eoin, Gearailt.
1995. Standún, Pádraig. <i>Stigmata</i> . Kerry: Brandon Books. Aistritheoir: Standún, Pádraig.
1998. Ó Laighléis, Ré. <i>Terror on the Burren</i> . An Clár: Móinín. Aistritheoir: Ó Laighléis, Ré.
1998. O’Nolan, Niall, ed. <i>The Early Years of Brian O’Nolan – Flann O’Brien – Myles na gCopaleen</i> . Dublin: The Lilliput Press. Aistritheoir: Ní Nualláin, Róisín.
2001. Ó Grianna, Séamus. <i>When I Was Young</i> . Dublin: A. & A. Farmar. Aistritheoir: Hughes, Art J.
2008. Ó Laighléis, Ré. <i>Hooked</i> . An Clár: Móinín. Aistritheoir: Ó Laighléis, Ré.
2009. Mac Grianna, Seosamh. <i>The Big Drum</i> . Belfast: Ben Madigan Press. Aistritheoir: Hughes, Art J.
2014. Mac Síomóin, Tomás. <i>Is Stacey Pregnant?</i> Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás.
2015. Ó Cadhain, Máirtín. <i>The Dirty Dust</i> . New Haven & London: Yale University Press. Aistritheoir: Titley, Alan.

2015. Ó Cadhain, Máirtín. <i>An Eochair – The Key</i>. Champaign/London/Dublin: Dalkey Archive Press. Aistritheoirí: de Paor, Louis agus Lochlainn Ó Tuairisg.
2015. Ó Conghaile, Micheál. <i>Rambling Jack – Seachrán Jeaic Sheáin Johnny</i>. Dalkey Archive Press. Aistritheoir: Duffy, Katherine.
2016. Ó Cadhain, Máirtín. <i>Graveyard Clay</i>. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí: Mac Con Iomaire, Liam agus Tim Robinson.

Aguisín V – Na Gearrscéalta Aistrithe in Ord a bhFoilsithe

1916. 1917. Mac Piarais, Pádraic. <i>The Mother and Other Tales</i> . Dundalk: The Dundalgan Press. Aistritheoir: Fitzgerald, T. A.
1917. 1920. 1950. 1960. Mac Piarais, Pádraig. <i>Short Stories: Patrick Pearse</i> . Dublin: Maunsell & Co. Aistritheoir: Campbell, Joseph.
1921. 1931. 1966. Ó Conaire, Pádraic. <i>The Woman at the Window</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: O Neill, Eamonn.
1929. 1930. Ó Conaire, Pádraic. <i>Field and Fair – Travels with a Donkey in Ireland</i> . Dublin: The Talbot Press. Aistritheoir: Breathnach, Cormac.
1968. 1976. Mac Piarais, Pádraig. <i>Short Stories of Pádraic Pearse</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Maguire, Desmond.
1981. 1987. Ó Cadhain, Máirtín. <i>The Road to Brightcity</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: Ó Tuairisc, Eoghan.
1982. 1986. 1991. 1996. Ó Conaire, Pádraic. <i>The Finest Stories of Pádraic Ó Conaire</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoirí éagsúla.
1987. 1988. 1992. Mac Mathúna, Seán. <i>The Atheist and Other Stories</i> . Dublin: Wolfhound Press. Aistritheoir: Mac Mathúna, Seán.
1990. 2000. Ó Conaola, Dara. <i>Night Ructions</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. London/Boston: Forest Books. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1994. Breathnach, Pádraic. <i>The March Hare</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1996. Ó Laighléis, Ré. <i>Ecstasy and Other Stories</i> . Dublin: Poolbeg Press. Aistritheoir: Ó Laighléis, Ré.
1998. 2001. Ó Conghaile, Micheál, Pádraic Breathnach, Dara Ó Conaola, agus Alan Titley. <i>FourFront</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí: Rosenstock, Gabriel, Alan Titley, Pádraic Breathnach, agus Frank Sewell.
2003. Ó Grianna, Séamus. <i>The Sea's Revenge & Other Stories</i> . Cork: Mercier Press. Príomhaistritheoir: Ó Grianna, Séamus.
2006. Ó Cadhain, Máirtín. <i>Dhá Scéal – Two Stories</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoirí: de Paor, Louis, Mike McCormack, agus Lochlainn Ó Tuairisc.
2011. Mac Póilín, Aodán agus Róise Ní Bhaoill, eds. <i>Bás in Éirinn – May You Die in Ireland</i> . Béal Feirste: Iontaobhas Ultach. Aistritheoirí: Mac Póilín, Aodán agus Róise Ní Bhaoill.
2011. Ó Conchubhair, Brian, ed. <i>Twisted Truths</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2012. Ó Conghaile, Micheál. <i>The Colours of Man</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2013. Mac Síomóin, Tomás. <i>Diary of an Ant</i> . Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás.
2014. Ó Conchubhair, Brian, ed. <i>Cailte i gConamara: Scéalta Aniar – Lost in Connemara: Stories from the Irish</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2016. Ó Conaire, Pádraic. <i>Seacht mBua an Éirí Amach/Seven Virtues of the Rising</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: de Faoite, Diarmuid.

Aguisín VI – Mórliosta na nDíolamaí Filíochta Dátheangacha in Ord a bhFoilsithe

1973. O'Connor, Ulick, ed. <i>Life Styles</i> . Dublin: The Dolmen Press. Aistritheoir: O'Connor, Ulick.
1974. Ó Tuairisc, Eoghan, ed. <i>Rogha an Fhile</i> . Dublin: The Goldsmith Press. Aistritheoirí éagsúla.
1980. Ó Direáin, Máirtín. <i>Four Poems</i> . Deerfield, MA: The Deerfield Press. Dublin: The Gallery Press. Aistritheoir: Ó Direáin, Máirtín.
1984. 1992. Ó Direáin, Máirtín. <i>Máirtín Ó Direáin: Selected Poems – Tacar Dánta</i> . Kildare: The Goldsmith Press. Aistritheoirí: Mac Síomóin, Tomás agus Douglas Sealy.
1985. Rosenstock, Gabriel. <i>Migmars</i> . Dublin: Ababúna. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1986. Bolger, Dermot, ed. <i>The Bright Wave – An Tonn Gheal</i> . Dublin: Raven Arts Press. Aistritheoirí éagsúla.
1987. Davitt, Michael. <i>Michael Davitt: Selected Poems – Rogha Dánta 1968-1984</i> . Dublin: Raven Arts Press. Aistritheoirí éagsúla.
1987. Hartnett, Michael. <i>A Necklace of Wrens</i> . Dublin: The Gallery Press. Aistritheoir: Hartnett, Michael.
1987. O'Sullivan, Derry. <i>The King's English</i> . Paris: First Impressions. Príomhaistritheoir: O'Sullivan, Derry.
1988. 1989. 1993. 2000. 2004. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>Nuala Ní Dhomhnaill: Selected Poems – Rogha Dánta</i> . Dublin: New Island Books. Aistritheoir: Hartnett, Michael.
1989. Ó hAirtnéide, Michael. <i>An Phurgóid – The Purge</i> . Dublin: Beaver Row Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
1989. Rosenstock, Gabriel. <i>Portrait of the Artist as an Abominable Snowman</i> . London/Boston: Forest Books. Aistritheoirí: Hartnett, Michael agus Jason Sommer.
1990. Hutchinson, Pearce. <i>The Soul that Kissed the Body</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoir: Hutchinson, Pearce.
1990. Kelly, Rita. <i>Fare Well – Beir Beannacht</i> . Dublin: Attic Press. Aistritheoir: Kelly, Rita.
1990. 1991. 1994. 1997. 2001. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>Pharaoh's Daughter</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoirí éagsúla.
1991. Kiberd, Declan agus Gabriel Fitzmaurice, eds. <i>An Crann Faoi Bhláth – The Flowering Tree</i> . Dublin: Wolfhound Press. Aistritheoirí éagsúla.
1992. 1999. 2010. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>The Astrakhan Cloak</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoir: Muldoon, Paul.
1993. de Paor, Louis. <i>Aimsir Bhreicneach – Freckled Weather</i> . Canberra: The Leros Press. Aistritheoir: de Paor, Louis.
1993. 1995. 1997. 2000. Ó Searcaigh, Cathal. <i>Homecoming – An Bealach 'na Bhaile</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
1993. 2001. Pearse, Padraic. <i>Padraic Pearse: Rogha Dánta – Selected Poems</i> . Dublin: New Island Books. Príomhaistritheoir: Pearse, Patrick.
1993. Rosenstock, Gabriel. <i>The Erotic Haiku of Cold Moon</i> . Kerry: Brandon Books. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
1995. Delanty, Greg agus Nuala Ní Dhomhnaill, eds. <i>Jumping off Shadows</i> . Cork: Cork University Press. Aistritheoirí éagsúla.
1996. de Paor, Louis. <i>Gobán Cré is Cloch – Sentences of Earth & Stone</i> . Victoria: Black Pepper. Aistritheoir: de Paor, Louis.

1996. 1997. Fitzmaurice, Gabriel. <i>Poems I Wish I'd Written</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
1996. Ní Ghlinn, Áine. <i>Unshed Tears – Deora Nár Caoineadh</i> . Dublin: The Dedalus Press. Aistritheoir: Ó Snodaigh, Pádraig.
1997. Ó Searcaigh, Cathal. <i>Cré na Cuimhne – Cast in Clay</i> . An Dún: HU Publications. Aistritheoir: Sewell, Frank.
1997. Ó Searcaigh, Cathal. <i>Out in the Open</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Príomhaistritheoir: Sewell, Frank.
1997. Ó Tuama, Seán, ed. <i>Death in the Land of Youth</i> . Cork: Cork University Press. Aistritheoirí: Ó Tuama, Seán agus Peter Denman.
1998. Ní Chuinn, Máire. <i>Fearhainn Fánach agus Séideán Sí</i> . London: Pramsa Press. Aistritheoir: Ní Chuinn, Máire.
1998. Ó Dúill, Gréagóir. <i>Traverse</i> . Belfast: Lapwing. Aistritheoir: Ó Dúill, Gréagóir.
1999. de Paor, Louis. <i>Cork & Other Poems – Corcach & Dánta Eile</i> . Victoria: Black Pepper. Aistritheoir: de Paor, Louis.
1999. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>The Water Horse</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoirí: McGuckian, Medbh agus Eileán Ní Chuilleanáin.
2000. 2002. Davitt, Michael. <i>Freacnairc Mhearcair – The Oomph of Quicksilver</i> . Cork: Cork University Press. Aistritheoirí éagsúla.
2002. 2003. 2007. Mac Lochlainn, Gearóid. <i>Sruth Teangacha – Stream of Tongues</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Príomhaistritheoir: Mac Lochlainn, Gearóid.
2003. Ó Scannláin, Séamas, ed. <i>Poets and Poetry of The Great Blasket – Filí agus Filíocht an Bhlascaoid Mhóir</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Ó Scannláin, Séamas.
2004. Fitzmaurice, Gabriel, ed. <i>Poems from the Irish</i> . Cork: Mercier Press. Aistritheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
2005. de Paor, Louis. <i>Ag Greadadh Bas sa Reilig – Clapping in the Cemetery</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2005. Ó Dúill, Gréagóir. <i>Gone to Earth</i> . Antrim: The Black Mountain Press. Aistritheoir: Kenny, Bernie.
2005. 2009. Ó Fiannachta, Pádraig. <i>Léim an Dá Mhíle – Jesus in Dingle</i> . An Daingean: An Sagart. Aistritheoir: Trump, Norma.
2005. Ó Searcaigh, Cathal. <i>By the Hearth in Mín a' Leá – Cois Tineadh i Mín a' Leá</i> . UK: Arc Publications. Aistritheoirí: Sewell, Frank, Denise Blake agus Seamus Heaney.
2005. Rosenstock, Gabriel. <i>Rogha Dánta – Selected Poems</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Bushe, Paddy.
2007. Rosenstock, Gabriel. <i>Bliain an Bhandé – Year of the Goddess</i> . Dublin: The Dedalus Press. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
2007. 2011. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>The Fifty Minute Mermaid</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoir: Muldoon, Paul.
2008. Ní Chinnéide, Dairena. <i>Máthair an Fhiaigh – The Raven's Mother</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Ní Chinnéide, Dairena.
2008. Ní Mhóráin, Bríd. <i>An Cosán Bán – The White Path</i> . Co. Chiarraí: Oidhreacht Chorca Dhuibhne. Príomhaistritheoir: Ní Mhóráin, Bríd.
2009. Ó Coigligh, Ciarán. <i>Filíocht an Reatha – The Poetry of Running</i> . Dublin: Acmhainn Éireann/Resource Ireland. Aistritheoir: Ó Coigligh, Ciarán.
2010. de Fréine, Celia. <i>imram – odyssey</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoir: de Fréine, Celia.
2010. de Paor, Louis. <i>Agus Rud Eile De – And Another Thing</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.

2011. de Fréine, Celia. <i>Aibítir Aoise – Alphabet of an Age</i> . Gaillimh: Arlen House. Aistritheoir: de Fréine, Celia.
2011. Mhac an tSaoi, Máire. <i>An Paróiste Míorúilteach – The Miraculous Parish</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2013. Ó Muirthile, Liam. <i>An Fuíoll Feá – Rogha Dánta/Wood Cuttings – New and Selected Poems</i> . Baile Átha Cliath: Cois Life Teoranta. Príomhaistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
2013. Rosenstock, Gabriel. <i>Margadh na Míol in Valparaíso – The Flea Market in Valparaíso</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí: Bushe, Paddy agus Gabriel Rosenstock.
2014. de Paor, Louis. <i>The Brindled Cat and the Nightingale's Tongue</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2014. Ó Ríordáin, Seán. <i>Selected Poems – Rogha Dánta</i> . Ed. Frank Sewell. New Haven & London: Yale University Press i gcomhar le Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2015. Ní Dhireáin, Máire Áine. <i>Bean Árann – A Woman of Aran</i> . Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás.
2016. de Paor, Louis, ed. <i>Leabhar na hAthghabhála – Poems of Repossession</i> . UK: Bloodaxe Books i gcomhar le Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2016. Ní Chinnéide, Dairena. <i>Fé Gheasa: Spellbound</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoir: Ní Chinnéide, Dairena.
2016. Ní Ghearbhuigh, Ailbhe. <i>The Coast Road</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoirí éagsúla.

Aguisín VII – Díolamaí Filíochta Aontangacha in Ord a bhFoilsithe

1986. Ní Dhomhnaill, Nuala. *Nuala Ní Dhomhnaill – Selected Poems*. Dublin: Raven Arts Press. Aistritheoir: Hartnett, Michael.

1987. O’Sullivan, Derry. *The Kings English*. Paris: First Impressions. Aistritheoir: O’Sullivan, Derry.

Aguisín VIII – Díolamaí Filíochta Aon-Údair in Ord a bhFoilsithe

1984. 1992. Ó Direáin, Máirtín. <i>Máirtín Ó Direáin: Selected Poems – Tacar Dánta</i> . Kildare: The Goldsmith Press. Aistriitheoirí: Mac Síomóin, Tomás agus Douglas Sealy.
1985. Rosenstock, Gabriel. <i>Migmars</i> . Dublin: Ababúna. Aistriitheoir: Rosenstock, Gabriel.
1986. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>Nuala Ní Dhomhnaill – Selected Poems</i> . Dublin: Raven Arts Press. Aistriitheoir: Hartnett, Michael.
1987. Davitt, Michael. <i>Michael Davitt: Selected Poems – Rogha Dánta 1968-1984</i> . Dublin: Raven Arts Press. Aistriitheoirí éagsúla.
1987. Hartnett, Michael. <i>A Necklace of Wrens</i> . Dublin: The Gallery Press. Aistriitheoir: Hartnett, Michael.
1988. 1989. 1993. 2000. 2004. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>Nuala Ní Dhomhnaill – Selected Poems</i> . Dublin: Raven Arts Press. Aistriitheoir: Hartnett, Michael.
1989. Rosenstock, Gabriel. <i>Portrait of the Artist as an Abominable Snowman</i> . London/Boston: Forest Books. Aistriitheoirí: Hartnett, Michael agus Jason Sommer.
1989. Ó hAirtnéide, Michael. <i>An Phurgóid – The Purge</i> . Dublin: Beaver Row Press. Aistriitheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
1990. Hutchinson, Pearce. <i>The Soul that Kissed the Body</i> . Meath: The Gallery Press. Aistriitheoir: Hutchinson, Pearce.
1990. Kelly, Rita. <i>Fare Well – Beir Beannacht</i> . Dublin: Attic Press. Aistriitheoir: Kelly, Rita.
1990. 1991. 1994. 1997. 2001. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>Pharaoh's Daughter</i> . Meath: The Gallery Press. Aistriitheoirí éagsúla.
1992. 1999. 2010. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>The Astrakhan Cloak</i> . Meath: The Gallery Press. Aistriitheoir: Muldoon, Paul.
1993. de Paor, Louis. <i>Aimsir Bhreicneach – Freckled Weather</i> . Canberra: The Leros Press. Aistriitheoir: de Paor, Louis.
1993. 1995. 1997. 2000. Ó Searcaigh, Cathal. <i>Homecoming – An Bealach 'na Bhaile</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Príomhaistriitheoir: Fitzmaurice, Gabriel.
1993. 2001. Pearse, Padraic. <i>Padraic Pearse: Rogha Dánta – Selected Poems</i> . Dublin: New Island Books. Príomhaistriitheoir: Pearse, Patrick.
1993. Rosenstock, Gabriel. <i>The Erotic Haiku of Cold Moon</i> . Kerry: Brandon Books. Aistriitheoir: Rosenstock, Gabriel.
1996. de Paor, Louis. <i>Gobán Cré is Cloch – Sentences of Earth & Stone</i> . Victoria: Black Pepper. Aistriitheoir: de Paor, Louis.
1996. Ní Ghlinn, Áine. <i>Unshed Tears – Deora Nár Caoineadh</i> . Dublin: The Dedalus Press. Aistriitheoir: Ó Snodaigh, Pádraig.
1997. Ó Searcaigh, Cathal. <i>Out in the Open</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Príomhaistriitheoir: Sewell, Frank.
1997. Ó Searcaigh, Cathal. <i>Cré na Cuimhne – Cast in Clay</i> . An Dún: HU Publications. Aistriitheoir: Sewell, Frank.
1998. Ní Chuinn, Máire. <i>Fearhainn Fánach agus Séideán Sí</i> . London: Pramsa Press. Aistriitheoir: Ní Chuinn, Máire.
1998. Ó Dúill, Gréagóir. <i>Traverse</i> . Belfast: Lapwing. Aistriitheoir: Ó Dúill, Gréagóir.
1999. de Paor, Louis. <i>Cork & Other Poems – Corcach & Dánta Eile</i> . Victoria: Black Pepper. Aistriitheoir: de Paor, Louis.

1999. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>The Water Horse</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoirí: McGuckian, Medbh agus Eiléan Ní Chuilleanáin.
2000. 2002. Davitt, Michael. <i>Freacnairc Mhearcair – The Oomph of Quicksilver</i> . Cork: Cork University Press. Aistritheoirí éagsúla.
2002. 2003. 2007. Mac Lochlainn, Gearóid. <i>Sruth Teangacha – Stream of Tongues</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Príomhaistritheoir: Mac Lochlainn, Gearóid.
2005. de Paor, Louis. <i>Ag Greadadh Bas sa Reilig – Clapping in the Cemetery</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Príomhaistritheoir: de Paor, Louis.
2005. Ó Dúill, Gréagóir. <i>Gone to Earth</i> . Antrim: The Black Mountain Press. Aistritheoir: Kenny, Bernie.
2005. 2009. Ó Fiannachta, Pádraig. <i>Léim an Dá Mhíle – Jesus in Dingle</i> . An Daingean: An Sagart. Aistritheoir: Trump, Norma.
2005. Ó Searcaigh, Cathal. <i>By the Hearth in Mín a' Leá – Cois Tineadh i Mín a' Leá</i> . UK: Arc Publications. Aistritheoirí: Sewell, Frank, Denise Blake agus Seamus Heaney.
2005. Rosenstock, Gabriel. <i>Rogha Dánta – Selected Poems</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Bushe, Paddy.
2007. 2011. Ní Dhomhnaill, Nuala. <i>The Fifty Minute Mermaid</i> . Meath: The Gallery Press. Aistritheoir: Muldoon, Paul.
2007. Rosenstock, Gabriel. <i>Bliain an Bhandé – Year of the Goddess</i> . Dublin: The Dedalus Press. Aistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
2008. Ní Chinnéide, Dairena. <i>Máthair an Fhiaigh – The Raven's Mother</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoir: Ní Chinnéide, Dairena.
2008. Ní Mhóráin, Bríd. <i>An Cosán Bán – The White Path</i> . Co. Chiarraí: Oidhreacht Chorca Dhuibhne. Príomhaistritheoir: Ní Mhóráin, Bríd.
2009. Ó Coigligh, Ciarán. <i>Filíocht an Reatha – The Poetry of Running</i> . Dublin: Acmhainn Éireann/Resource Ireland. Aistritheoir: Ó Coigligh, Ciarán.
2010. de Fréine, Celia. <i>imram – odyssey</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoir: de Fréine, Celia.
2010. de Paor, Louis. <i>Agus Rud Eile De – And Another Thing</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2011. de Fréine, Celia. <i>Aibítir Aoise – Alphabet of an Age</i> . Gaillimh: Arlen House. Aistritheoir: de Fréine, Celia.
2011. Mhac an tSaoi, Máire. <i>An Paróiste Míorúilteach – The Miraculous Parish</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2013. Ó Muirthile, Liam. <i>An Fuíoll Feá – Rogha Dánta/Wood Cuttings – New and Selected Poems</i> . Baile Átha Cliath: Cois Life Teoranta. Príomhaistritheoir: Rosenstock, Gabriel.
2013. Rosenstock, Gabriel. <i>Margadh na Míol in Valparaíso – The Flea Market in Valparaíso</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí: Bushe, Paddy agus Gabriel Rosenstock.
2014. de Paor, Louis. <i>The Brindled Cat and the Nightingale's Tongue</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2014. Ó Ríordáin, Seán. <i>Selected Poems – Rogha Dánta</i> . Ed. Frank Sewell. New Haven & London: Yale University Press i gcomhar le Cló Iar-Chonnacht. Aistritheoirí éagsúla.
2015. Ní Dhireáin, Máire Áine. <i>Bean Árann – A Woman of Aran</i> . Ireland: Nuascéalta. Aistritheoir: Mac Síomóin, Tomás.
2016. Ní Chinnéide, Dairena. <i>Fé Gheasa: Spellbound</i> . Galway: Arlen House. Aistritheoir: Ní Chinnéide, Dairena.

2016. Ní Ghearbhuigh, Ailbhe. *The Coast Road*. Meath: The Gallery Press.
Aistritheoirí éagsúla.

Aguisín IX – Na Saothair Bhéaloidis in Ord a bhFoilsithe

1939. Ó Cathasaigh, Tomás. <i>Sgéalta Thomáis Uí Chathasaigh – Mayo Stories told by Thomas Casey</i> . Dublin: The Educational Company of Ireland. Aistritheoir: Hyde, Douglas.
1966. 1968. O’Sullivan, Sean. <i>Folktales of Ireland</i> . Chicago: University of Chicago Press, 1968. Aistritheoir: O’Sullivan, Sean.
1977. Ó hEochaidh, Seán. <i>Síscéalta Ó Thír Chonaill – Fairy Legends from Donegal</i> . Baile Átha Cliath: Comhairle Bhéaloideas Éireann. Aistritheoir: Mac Néill, Máire.
1981. Ó Duilearga, Séamus. <i>Seán Ó Conaill’s Book: Stories and Traditions from Iveragh</i> . Baile Átha Cliath: Comhairle Bhéaloideas Éireann. Aistritheoir: Mac Néill, Máire.
2000. Mac an Iomaire, Séamas. <i>The Shores of Connemara</i> . Co. na Gaillimhe: Tír Eolas. Aistritheoir: de Bhaldraithe, Padraic.
2005. Ó Laoire, Lillis. <i>On a Rock in the Middle of the Ocean: Songs and Singers in Tory Island</i> . Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht i gcomhar le The Scarecrow Press, Inc. Aistritheoir: Ó Laoire, Lillis.

Saothair a Ceadaíodh

- Adams, Robert M. *Proteus, His Lies, His Truth; Discussions of Literary Translation*. New York: Norton, 1973. Print.
- Adejunmobi, Moradewun. "Translation and Postcolonial Identity." *The Translator, Special Issue: Translation and Minority* 4.2 (1998): 163-81. Print.
- Agee, Chris. "A Dying Order Set in Amber." *Fortnight* 247 (1987): 22. Web. <www.jstor.org/stable/25551055>.
- Ahmad, Aijaz. *In Theory: Classes, Nations, Literatures*. London: Verso, 2008. Print.
- Ahmad, Amil. "Orientalism and After." *Colonial Discourse and Post-colonial Theory: A Reader*. Eds. Laura Chrisman and Patrick Williams. New York: Columbia University Press, 1994. 162-71. Print.
- Álvarez, Román, and Maria Carmen-África Vidal, eds. *Translation, Power, Subversion*. Clevedon: Multilingual Matters, 1996. Print.
- An Chomhairle Ealaíon/The Arts Council. *Services in Literature – Seirbhísí don Litríocht*. Dublin: Arts Council/An Chomhairle Ealaíon, 1985. Print.
- Andersen, Hans Christian. "The Little Mermaid." Web. 04 Oct. 2016. <http://hca.gilead.org.il/li_merma.html>.
- Anderson, Benedict R. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Reprint. London: Verso, 2006. Print.
- Apter, Emily. "Translation with No Original: Scandals of Textual Reproduction." *Nation, Language, and the Ethics of Translation*. Eds. Sandra Bermann and Michael Wood. New Jersey: Princeton University Press, 2005. 159-74. Print.
- Arrojo, Rosemary. "Interpretation as Possessive Love: Hélène Cixous, Clarice Lispector and the Ambivalence of Fidelity." Eds. Susan Bassnett and Harish Trivedi. *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. London: Routledge, 1999. 141-61. Print.
- Ashcroft, Bill, et al. *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures*. Reprint. London: Routledge, 1994. Print.
- Babler, Otto Frantisek. "Poe's "Raven" and the Translation of Poetry." Eds. James S. Holmes, et al. *The Nature of Translation. Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*. The Hague: Mouton, 1970. 192-200. Print.
- Baker, Harry T. "Jonathan Swift." *The Sewanee Review* 34.1 (1926): 1-11. Web. <www.jstor.org/stable/27533947>.
- Baker, Mona. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Reprint. London: Routledge, 2008. Print.
- Balaban, John. "The Poem behind the Poem: Literary Translation as American Poetry." *Manoa* 11.2 (1999): 66-120. Web. <www.jstor.org/stable/4229783>.
- Bannister, Garry, and David Sowby. "Acknowledgements." *The Islander: A Translation of An tOileánach*. By Tomás Ó Criomhthain. Trans. Garry Bannister and David Sowby. Reprint. Dublin: Gill & Macmillan, 2013. Xiv-Xv. Print.
- . "Introduction." *The Islander: A Translation of An tOileánach*. By Tomás Ó Criomhthain. Trans. Garry Bannister and David Sowby. Reprint. Dublin: Gill & Macmillan, 2013. Xvi-Xxii. Print.
- Bannister, Garry. "How I Brought the Irish Language to 1970s Russia." *The Irish Times*. 10 Mar. 2016. Web. 12 May 2016. <www.irishtimes.com/life-and-style/generation-emigration/how-i-brought-the-irish-language-to-1970s-russia-1.2567869>.

- Barrington, Thomas. "Telescope and Microscope." *Bonaventura* Summer (1937): 114-23. Print.
- Barry, Kevin. "The Dirty Dust (Cré na Cille) by Máirtín Ó Cadhain review – the Dead Bicker in an Irish Classic." Rev. of *Cré na Cille*. *The Guardian*. 15 Apr. 2015. Web. 14 July 2015. <www.theguardian.com/books/2015/apr/15/the-dirty-dust-cre-na-cille-mairtin-o-cadhain-review-alan-titley>.
- Barthes, Roland. *Image-Music-Text*. Trans. Stephen Heath. Reprint. Glasgow: Fontana, 1977. Print.
- Bassnett, Susan, and André Lefevere. "General Editors' Preface." *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. By Lawrence Venuti. London: Routledge, 2004. Vii-Iii. Print.
- . "Preface." *Translation, History, and Culture*. Eds. Susan Bassnett and André Lefevere. Second edn. London: Cassell, 1995. Ix. Print.
- . "Proust's Grandmother and the Thousand and One Nights: The 'Cultural Turn' in Translation Studies." *Translation, History and Culture*. Eds. Susan Bassnett and André Lefevere. Second edn. Great Britain: Pinter, 1995. 1-13. Print.
- . *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Clevedon: Multilingual Matters, 1998. Print.
- Bassnett, Susan, and Harish Trivedi. "Introduction: Of Colonies, Cannibals and Vernaculars." *Postcolonial Translation: Theory and Practice*. Eds. Susan Bassnett and Harish Trivedi. New York: Routledge, 1999. 1-18. Print.
- Bassnett, Susan. *Translation Studies*. Reprint. London: Routledge, 2002. Print.
- Bastin, Georges L. "Adaptation." *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Eds. Mona Baker and Gabriela Saldanha. Second edn. London: Routledge, 2011. 3-6. Print.
- Bell, Harold Idris. "Robin Earnest William Flower: Obituary." *The Times* 17 Jan. 1946: 7. Print.
- Benjamin, Walter. *Illuminations*. Ed. Hannah Arendt. Trans. Harry Zohn. Reprint. London: Fontana, 1973. Print.
- Bhabha, Homi K. "Of Mimicry and Man: The Ambivalence of Colonial Discourse." *October* 28 (1984): 125-33. Web. <www.jstor.org/stable/778467>.
- . "Signs Taken for Wonders: Questions of Ambivalence and Authority under a Tree Outside Delhi, May 1817." *Critical Inquiry* 12.1 (1985): 144-65. Web. <www.jstor.org/stable/1343466>.
- . *The Location of Culture*. London: Routledge, 2004. Print.
- Bliss, Alan. "The Language of Synge." *J.M. Synge Centenary Papers, 1971*. Ed. Maurice Harmon. Dublin: Dolmen Press, 1972. 35-62. Print.
- Boase-Beier, Jean, and Michael Holman, eds. *Practices of Literary Translation: Constraints and Creativity*. Second edn. Manchester: St. Jerome Publishing, 1999. Print.
- Boase-Beir, Jean. "Poetry." *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Eds. Mona Baker and Gabriela Saldanha. Second edn. London: Routledge, 2011. 194-96. Print.
- Boland, Rosita. "Going Back to the Plot." *The Irish Times*. 12 Aug. 2006. Web. 08 Dec. 2014. <www.irishtimes.com/news/going-back-to-the-plot-1.1037490>.
- Bolger, Dermot. "Introduction." Ed. Bolger Dermot. *An Crann Faoi Bhláth – The Flowering Tree*. Dublin: Raven Arts Press, 1986. 9-11. Print.
- Books Ireland. "Managers' Dozen." *Books Ireland* 80 (1984): 5. Web. <www.jstor.org/stable/20625337>.

- Bourke, Angela. "Bean an Leasa." *Leath na Spéire*. Ed. Eoghan Ó hAnluain. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1992. 74-90. Print.
- . "Fairies and Anorexia: Nuala Ní Dhomhnaill's 'Amazing Grass'." *Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium* 13 (1993): 25-38. Web. <www.jstor.org/stable/20557253>.
- . "Na Mná trí Shúile Thomáis." Ed. Máire Ní Chéilleachair. *Ceiliúradh an Bhlascaoid 2: Tomás Ó Criomhthain, 1855-1937*. An Daingean: An Sagart, 1998. 101-22. Print.
- Branchadell, Albert. "Introduction: Less Translated Languages as a Field of Inquiry." *Less Translated Languages*. Eds. Albert Branchadell and Lovell Margaret West. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2005. 1-23. Print.
- Breathnach, Cormac. "Note by Translator." *Field and Fair – Travels with a Donkey in Ireland*. By Pádraic Ó Conaire. Reprint. Dublin: Talbot Limited, 1930. 16. Print.
- Breatnach, Riobárd P. "A Note on the Translation." *The Man from Cape Clear*. By Conchúr Ó Síocháin. Trans. Riobárd P. Breatnach. Cork: Mercier, 1975. Xv-Xvi. Print.
- . "Introduction." *The Man from Cape Clear*. By Conchúr Ó Síocháin. Trans. Riobárd P. Breatnach. Cork: Mercier, 1975. Vi-Xvi. Print.
- Brennan, William. "The Irish Novel That's So Good People Were Scared to Translate It." Rev. of *Cré na Cille*. *The New Yorker*. 17 Mar. 2016. Web. 05 May 2016. <www.newyorker.com/books/page-turner/the-irish-novel-thats-so-good-people-were-scared-to-translate-it>.
- Brewster, Scott. "'Something Else, Then Something Else Again': Transformation and Translation in Paul Muldoon." *Nordic Irish Studies* 2 (2003): 17-28. Web. <www.jstor.org/stable/30001484>.
- Budick, Sanford, and Wolfgang Iser. *The Translatability of Cultures: Figurations of the Space Between*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1996. Print.
- Bushe, Paddy. "Translating Mermaids and Mourning." *The Poetry Ireland Review* 96 (2008): 76-82. Web. <www.jstor.org/stable/25555215>.
- Butler, T. "Cinematic Qualities." *The Irish Press* 01 Jan. (1988): 10. Print.
- Byrne, Annette. "An tSamhlaíocht ag Pléascadh." *Comhar* 57.10 (1998): 25-26. Web. <www.jstor.org/stable/25573662>.
- Byrne, Kieran. "Introduction." *Séadna*. By Peadar Ua Laoghaire. Trans. Cyril Ó Céirín and Kit Ó Céirín. Dublin: Glendale, 1989. 9-11. Print.
- Caball, Marc. "An Léitheoir, Uimhir 44." *Comhar* 56.4 (1997): 1-8. Web. <www.jstor.org/stable/25573269>.
- Cabral, Amílcar. "National Liberation and Culture." *Colonial Discourse and Post-colonial Theory: A Reader*. Eds. Patrick Williams and Laura Chrisman. New York: Columbia University Press, 1994. 53-65. Print.
- Caerwyn Williams, J. E., and Máirín Ní Mhuiríosa. *Traidisiún Liteartha na nGael*. Second edn. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1985. Print.
- Carroll, Clare. "The Nation and Postcolonial Theory." *Ireland and Postcolonial Theory*. Eds. Clare Carroll and Patricia King. Notre Dame: University of Notre Dame, 2003. 1-15. Print.
- Carson, Liam. "Becoming the Place." *Fortnight* 459 (2008): 29-30. Web. <www.jstor.org/stable/25562147>.
- Casagrande, Joseph B. "The Ends of Translation." *International Journal of American Linguistics* 20.4 (1954): 335-40. Web. <www.jstor.org/stable/1263248>.
- Cassidy, Laurence. "As an Gheiteo." *Comhar* 43.12 (1984): 37-38. Web. <www.jstor.org/stable/20555573>.

- . "Translations: Breaking into Europe." *Books Ireland* 141 (1990): 87. Web. <www.jstor.org/stable/20626296>.
- . "The Arts Council/An Chomhairle Ealaíon: Translating the Success of Irish Literature: An Address on Public Policy on Literary Translation in Ireland." *Books Ireland* 164 (1992): 1-4. Web. <www.jstor.org/stable/20626651>.
- Catford, John C. *A Linguistic Theory of Translation*. Third edn. London: Oxford University Press, 1969. Print.
- Cheung, Martha P.Y. "On Thick Translation as a Mode of Cultural Representation." *Across Boundaries: International Perspectives on Translation Studies*. Eds. Dorothy Kenny and Kyongjoo Ryou. Newcastle: Cambridge Scholars, 2007. 22-37. Print.
- Chrisman, Laura. *Postcolonial Contraventions: Cultural Readings of Race, Imperialism, and Transnationalism*. Manchester: Manchester University Press, 2003. Print.
- Churchill, John, and Ashby Bland Crowder. "The Problem of Interpretation: A Case in Point." *College Literature* 13.2 (1986): 123-40. Web. <www.jstor.org/stable/25111695>.
- Cixous, Hélène, et al. "The Laugh of the Medusa." *Signs* 1.4 (1976): 875-93. Web. <www.jstor.org/stable/3173239>.
- Cleary, Joe. *Outrageous Fortune: Capital and Culture in Modern Ireland*. Dublin: Published by Field Day Publications in association with the Keough-Naughton Institute for Irish Studies at the University of Notre Dame, 2007. Print.
- Cló Iar-Chonnacht. "Fúinn/About CIC." Web. 04 Nov. 2015. <www.cic.ie/about>.
- Cronin, Michael. "Babel's Suburbs: Irish Verse Translation in the 1980s." *Irish University Review* 21.1 (1991): 15-26. Web. <www.jstor.org/stable/25484393>.
- . "Movie-Shows from Babel: Translation and the Irish Language." *The Irish Review (1986-)* 14 (1993): 56-64. Web. <www.jstor.org/stable/29735706>.
- . "Altered States: Translation and Minority Languages." *TTR: Traduction, Terminologie, Redaction* 8.1 (1995): 85-103. Web. <www.erudit.org/revue/trr/1995/v8/n1/037198ar.pdf>.
- . *Translating Ireland: Translation, Languages, Cultures*. Cork: Cork University Press, 1996. Print.
- . "It's Time for Cré na Cille in English." *The Irish Times*. 07 Apr. 2001. Web. 04 May 2012. <www.irishtimes.com/news/it-s-time-for-cre-na-cille-in-english-1.299458>.
- Crotty, Patrick, ed. *Modern Irish Poetry: An Anthology*. Reprint. Belfast: Blackstaff, 2009. Print.
- O'Brien, John. "An Interview with John O'Brien." *Dalkey Archive Press*. 2004. Web. 14 July 2016. <www.dalkeyarchive.com/interview-with-john-obrien/>.
- de Blácam, Aodh. *Gaelic Literature Surveyed*. Reprint. Ireland: Richview, 1974. Print.
- de Paor, Louis. *Faoin mBlaois Bheag Sin: An Aigneolaíocht i Scéalta Mháirtín Uí Chadhain*. Baile Átha Cliath: Coiscéim, 1991. Print.
- . "Disappearing Language: Translations from the Irish." *The Poetry Ireland Review* 51 (1996): 61-68. Web. <www.jstor.org/stable/25578669>.
- . "Cúrsaí Litríochta: Ceist, Cé Léifeadh Máirtín Ó Cadhain." *Comhar* 66.12 (2006): 43-46. Web. <www.jstor.org/stable/25575582>.
- . "Cumhacht an Aistriúcháin." *Aistriú Éireann*. Eds. Charlie Dillon and Ríona Ní Fhrighil. Belfast: Cló Ollscoil na Banríona, 2008. 1-15. Print.
- Deane, Seamus. "Dumbness and Eloquence: A Note on English as We Write It in Ireland." *Ireland and Postcolonial Theory*. Eds. Clare Carroll and Patricia King. Notre Dame: University of Notre Dame, 2003. 109-21. Print.

- . "The End of the World." *Field Day Review* 8 (2012): 206-41. Web. <www.jstor.org/stable/41932938>.
- . "The Dirty Dust." Rev. of *Cré na Cille*. Yale University Press. 22 Mar. 2016. Web. 03 Oct. 2016. <<http://yalebooks.com/book/9780300219821/dirty-dust>>.
- Delanty, Greg, and Nuala Ní Dhomhnaill, eds. *Jumping Off Shadows': Selected Contemporary Irish Poets*. Cork: Cork University Press, 1995. Print.
- Deleuze, Gilles, and Félix Guattari. "What is a Minor Literature?" *Mississippi Review* 11.3 (1983): 13-33. Web. <www.jstor.org/stable/20133921>.
- Denson, Alan. "Reviewed Work: The Company I've Kept by Hugh MacDiarmid." *Books Abroad* 41.3 (1967): 347. Web. <www.jstor.org/stable/40028572>.
- Denvir, Gearóid. *Cadhan Aonair: Saothar Liteartha Mháirtín Uí Chadhain*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1987. Print.
- . "Eoghan Ó Tuairisc: Firéan an Fhocail." *Comhar* 50.1 (1991): 17-18. Web. <www.jstor.org/stable/25571400>.
- . "Finscéalta faoin Osnádúr i Nualitríocht na Gaeilge: Freagra a hAon ar Pháipéar Nollaig Mhic Congáil." *Béaloideas* 60/61 (1992): 19-34. Web. 05 Oct. 2016. <www.jstor.org/stable/20522394>.
- . *Amhráin Choilm de Bhailís*. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 1996. Print.
- Devy, Ganesh. "Translation and Literary History – An Indian View." Eds. Susan Bassnett and Harish Trivedi. *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. London: Routledge, 1999. 182-88. Print.
- Dillon-Malone, Aubrey. "Homer in Hobnails." *Books Ireland* 59 (1981): 233-35. Web. <www.jstor.org/stable/20625004>.
- . "Damp Squib." *Books Ireland* 80 (1984): 14-15. Web. <www.jstor.org/stable/20625342>.
- Dirda, Michael. "Never Mind That All of The Characters Are Dead, 'The Dirty Dust' is Full of Life." Rev. of *Cré na Cille*. *The Washington Post*. 08 Apr. 2015. Web. 05 May 2015. <www.washingtonpost.com/entertainment/books/never-mind-that-all-of-the-characters-are-dead-the-dirty-dust-is-full-of-life/2015/04/08/9c5fbc02-da11-11e4-ba28-f2a685dc7f89_story.html?utm_term=.43024ac8ac6a>.
- Dolan, T. P. *A Dictionary of Hiberno-English: The Irish Use of English*. Third edn. Dublin: Gill & Macmillan, 2013. Print.
- Donaghy, Michael, and Paul Muldoon. "A Conversation with Paul Muldoon." *Chicago Review* 35.1 (1985): 76-85. Web. <www.jstor.org/stable/25305327>.
- Dublin Review of Books. "The Dirty Dust." Rev. of *Cré na Cille*. *Dublin Review of Books*. Web. 06 Nov. 2016. <www.drbb.ie/new-books/the-dirty-dust>.
- Duddy, Thomas. "Thinking Ireland: Cultural Nationalism and the Problem of Irish Ideas." *New Hibernia Review/Iris Éireannach Nua* 7.1 (2003): 14-23. Web. <www.jstor.org/stable/20557844>.
- Dwyer, Colin. "A Shimmy Into English Shakes The Dirt Off This Irish Classic." Rev. of *Cré na Cille*. *NPR Books*. 25 Mar. 2015. Web. 07 Apr. 2015. <www.npr.org/2015/03/25/392132063/a-shimmy-into-english-shakes-the-dirt-off-this-irish-classic>.
- Eastlake, John. "Orality and Agency: Reading an Irish Autobiography from the Great Blasket Island." *Oral Tradition* 24.1 (2009): 125-41. Web. <www.journal.oraltradition.org/issues/24i/eastlake>.
- Enright, Tim. "Introduction." *Island Cross-Talk: Pages from a Diary*. Oxford: Oxford University Press, 1986. 1-9. Print.
- . *George Thomson: A Memoir*. Kerry: Brandon Books, 1988. Print.

- Evans, Emyr Estyn. "The Rowing Curraghs of Sheephaven." *Ulster Journal of Archaeology* 2 (1939): 28-31. Web. <www.jstor.org/stable/20627260>.
- Even-Zohar, Itamar. "Polysystem Theory." *Poetics Today* 1.1/2 (1979): 287-310. Web. <www.jstor.org/stable/1772051>.
- Fanon, Frantz. *The Wretched of the Earth*. New York: Grove, 1963. Print.
- . "On National Culture." *Colonial Discourse and Post-colonial Theory: A Reader*. Eds. Patrick Williams and Laura Chrisman. New York: Columbia University Press, 1994. 36-52. Print.
- Fennell, Desmond. *Heresy: The Battle of Ideas in Modern Ireland*. Belfast, Northern Ireland: Blackstaff, 1993. Print.
- Ferguson, James G. "Of Mimicry and Membership: Africans and the 'New World Society'." *Cultural Anthropology* 17.4 (2002): 551-69. Web. <www.jstor.org/stable/3651618>.
- Fisher, Alan S. "Swift's Verse Portraits: A Study of His Originality as an Augustan Satirist." *Studies in English Literature, 1500-1900* 14.3 (1974): 343-56. Web. <www.jstor.org/stable/449881>.
- Fitzmaurice, Gabriel. "Introduction." *Poems I Wish I'd Written: Translations from the Irish*. Trans. Gabriel Fitzmaurice. Second edn. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 1997. 13-15. Print.
- . "Editor's Preface." *Homecoming – An Bealach 'na Bhaile*. By Cathal Ó Searcaigh. Fifth edn. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 2000. X-Xii. Print.
- . *The Essential Gabriel Fitzmaurice: Selected Poems & Translations*. Cork: Mercier, 2008. Print.
- Fitzsimons, Andrew. "Reviewed Work: On the Side of Light: The Poetry of Cathal Ó Searcaigh by James Doan, Frank Sewell, Cathal Ó Searcaigh." *Journal of Irish Studies* 18 (2003): 133-35. Web. <www.jstor.org/stable/20533523>.
- Flower, Robin. "Foreword." *The Islandman*. By Tomás Ó Criomhthain. Trans. Robin Flower. Reprint. Oxford: Oxford University Press, 1951. V-Xi. Print.
- . *The Western Island; Or, The Great Blasket*. Reprint. Oxford: Oxford University Press, 1978. Print.
- Foley, Catherine E. "The Irish Céilí: A Site for Constructing, Experiencing, and Negotiating a Sense of Community and Identity." *Dance Research: The Journal of the Society for Dance Research* 29.1 (2011): 43-60. Web. <www.jstor.org/stable/41428389>.
- Foster, Roy. "If the Dead Could Talk, What Would They Say? The Dirty Dust Gives Voice to the Buried." Rev. of *Cré na Cille*. *Newstatesman*. 30 Apr. 2015. Web. 05 May 2015. <www.newstatesman.com/culture/2015/04/if-dead-could-talk-what-would-they-say-dirty-dust-gives-voice-buried>.
- Friel, Brian. *Translations*. London: Faber & Faber, 1981. Print.
- Fulton, Helen. "Introduction." *Aimsir Bhreicneach – Freckled Weather*. By Louis de Paor. Canberra: Leros, 1993. Viii-Xi. Print.
- Gaddis Rose, Marilyn. *Translation and Literary Criticism: Translation as Analysis*. Manchester: St. Jerome Publishing, 1997. Print.
- Gardiner, Mark. "Time Regained: Booley Huts and Seasonal Settlement in the Mourne Mountains, County Down, Ireland." *Life in Medieval Landscapes: People and Places in the Middle Ages: Papers in Memory of H.S.A. Fox*. Eds. Bob Silvester and Rob Turner. Oxford: Windgather, 2012. 106-124. Print.
- Genette, Gérard. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. Print.

- Gentzler, Edwin. "Foreword." *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. By Susan Bassnett and André Lefevere. Clevedon: Multilingual Matters, 1998. ix-xxii. Print.
- . *Contemporary Translation Theories*. Second edn. Clevedon: Multilingual Matters, 2001. Print.
- Gill Books. "The Islander: Complete and Unabridged." Web. 03 Oct. 2016. <www.gillbooks.ie/biography/biography/the-islander-hb?highlight=the%20islander>.
- Gilmartin, Elizabeth. "The Anglo-Irish Dialect: Mediating Linguistic Conflict." *Victorian Literature and Culture* 32.1 (2004): 1-16. Web. <www.jstor.org/stable/25058649>.
- Gilsenan Nordin, Irene, and Eiléan Ní Chuilleanáin. "The Weight of Words: An Interview with Eiléan Ní Chuilleanáin." *The Canadian Journal of Irish Studies* 28/29.1/2 (2002): 74-83. Web. <www.jstor.org/stable/25515428>.
- Gilsenan Nordin, Irene. *Reading Eileán Ní Chuilleanáin, A Contemporary Irish Poet: The Element of the Spiritual*. New York: Edwin Mellen Press, 2008. Print.
- Glacken, Brendan. "Creative Genius Behind the Myth." *The Irish Times* 12 Sept. 1981: 13. Print.
- Gorjan, Zlatko. "On Translating Joyce's Ulysses." Eds. James S. Holmes, et al. *The Nature of Translation. Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*. The Hague: Mouton, 1970. 201-07. Print.
- Haberstroh, Patricia Boyle, and Eiléan Ní Chuilleanáin. "Interview with Eiléan Ní Chuilleanáin." *Irish University Review* 37.1 (2007): 36-49. Web. <www.jstor.org/stable/25517334>.
- Halliday, M. A. K. *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold, 1978. Print.
- Harlow, Barbara. *Resistance Literature*. New York: Methuen, 1987. Print.
- Harris, Mary N. "Beleaguered but Determined: Irish Women Writers in Irish." *Feminist Review* 51 (1995): 26-40. Web. <www.jstor.org/stable/1395503>.
- Hart, Matthew. "Nationalist Internationalism: A Diptych in Modernism and Revolution." *Journal of Modern Literature* 31.1 (2007): 21-46. Web. <www.jstor.org/stable/30053251>.
- Hartnett, Michael. *The Retreat of Ita Cagney – Cúlú Íde*. Kildare: The Goldsmith Press, 1975. Print.
- . *Do Nuala: Foighne Chrainn*. Baile Átha Cliath: Coiscéim, 1984. Print.
- . "Introduction." *O Bruadair*. Trans. Michael Hartnett. By Dáibhí O Bruadair. Dublin: Gallery, 1985. 9-15. Print.
- . *A Necklace of Wrens*. Dublin: Gallery, 1987. Print.
- . "Note on the Translations." *Haicéad*. Trans. Michael Hartnett. By Pádraigín Haicéad. Meath: Gallery, 1993. 13. Print.
- Hatim, Basil. "Translating Text in Context." *The Routledge Companion to Translation Studies*. Ed. Jeremy Munday. London: Routledge, 2009. 36-53. Print.
- . "Discourse Analysis." *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Eds. Mona Baker and Gabriela Saldanha. Second edn. London: Routledge, 2011. 88-92. Print.
- Hechter, Michael. *Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National Development, 1536-1966*. Berkeley: University of California, 1975. Print.
- Hermans, Theo. *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. London: Croom Helm, 1985. Print.

- . *Translation in Systems: Descriptive and System-oriented Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing, 1999. Print.
- Herrero, Leticia. "Regional Indian Literature in English: Translation or Recreation?" *Less Translated Languages*. Eds. Albert Branchadell and Lovell Margaret West. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2005. 225-35. Print.
- Hewson, Lance, and Jacky Martin. *Redefining Translation: The Variational Approach*. London: Routledge, 1991. Print.
- Higgins, F. R. "An Appreciation." *Field and Fair – Travels with a Donkey in Ireland*. By Pádraic Ó Conaire. Reprint. Dublin: Talbot Limited, 1930. 11-15. Print.
- Higgins, Ian, and Sándor G. J. Hervey. *Thinking French Translation: A Course in Translation Method*. London: Routledge, 2002. Print.
- Hilsky, Martin. "Re-imagining Synge's Language: The Czech Experience." *Interpreting Synge: Essays from the Synge Summer School, 1991-2000*. Ed. Nicholas Grene. Dublin: The Lilliput Press, 2000. 151-60. Print.
- Hobbs, John, and Medbh McGuckian. "'My Words Are Traps': An Interview with Medbh McGuckian, 1995." *New Hibernia Review/Iris Éireannach Nua* 2.1 (1998): 111-20. Web. <www.jstor.org/stable/20557476>.
- Hollo, Kaarina. "From the Irish: On 'The Astrakhan Cloak'." *New Hibernia Review/Iris Éireannach Nua* 3.2 (1999): 129-41. Web. <www.jstor.org/stable/20557559>.
- Holmes, James. "Forms of Verse Translation and the Translation of Verse Form." Eds. James S. Holmes, et al. *The Nature of Translation. Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*. The Hague: Mouton, 1970. 91-105. Print.
- hooks, bell. "Marginality as Site of Resistance." *Out There: Marginalization and Contemporary Cultures*. Eds. Russell Ferguson, et al. Cambridge, Mass.: MIT, 1999. 341-44. Print.
- Huggan, Graham. *The Postcolonial Exotic: Marketing the Margins*. London: Routledge, 2001. Print.
- Hui, Wang. "Postcolonial Approaches." *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Eds. Mona Baker and Gabriela Saldanha. Second edn. London: Routledge, 2011. 200-04. Print.
- Hutchinson, John. "Cultural Nationalism, Elite Mobility and Nation-Building: Communitarian Politics in Modern Ireland." *The British Journal of Sociology* 38.4 (1987): 482-501. Web. <www.jstor.org/stable/590913>.
- Hutchinson, Pearce, et al. "Rus In Urbe: A Conversation with Pearce Hutchinson, Rathgar, Dublin, January 1988." *The Poetry Ireland Review* 107 (2012): 111-25. Web. <www.jstor.org/stable/43864889>.
- Hyde, Douglas. *Language, Lore, and Lyrics: Essays and Lectures*. Ed. Breandán Ó Conaire. Reprint. Dublin: Irish Academic Press, 1986. Print.
- Hyde, Douglas, et al. *Selected Plays of Douglas Hyde: "An Craoibhín Aoibhinn"*. Gerrards Cross, Bucks: Colin Smythe, 1991. Print.
- Ikeda, Hiroko. "Beyond the Borders of Ireland: Ní Dhomhnaill, Jenkinson and 'The Tragedy of the Children of Lir'." *Journal of Irish Studies* 21 (2006): 49-58. Web. <www.jstor.org/stable/20539001>.
- Iremonger, Valentin. "Gaelic Poetry To-day." *Poetry Ireland* 28 (1955): 49-51. Print.
- Jakobson, Roman, and Morris Halle. *Fundamentals of Language*. 's-Gravenhage: Mouton, 1956. Print.
- Jauss, Hans. "The Theory of Reception: A Retrospective of Its Unrecognized Prehistory." *Literary Theory Today*. Eds. Peter Collier and Helga Geyer-Ryan. New York: Cornell University Press, 1990. 53-73. Print.

- Jenkinson, Bidy. "A Letter to an Editor." *Irish University Review* 21.1 (1991): 27-34. Web. <www.jstor.org/stable/25484394>.
- Jones, Francis R. "'Geldshark Ares God of War': Ideology and Time in Literary Translation." *The Yearbook of English Studies* 36.1 (2006): 191-203. Web. <www.jstor.org/stable/3508747>.
- Kanigel, Robert. *On an Irish Island*. New York: Alfred A. Knopf, 2012. Print.
- Kavanagh, David, and Pauge Rowan. *Kioskophile and Other Stories*. Dublin: Raven Arts Press, 1983. Print.
- Keen, Paul. "'Making Strange': Conversations with the Irish M/Other." *Irish University Review* 26.1 (1996): 75-87. Web. <www.jstor.org/stable/25484650>.
- Keefe, Joan. *Irish Poems: From Cromwell to the Famine: A Miscellany*. Lewisburg: Bucknell University Press, 1977. Print.
- Keefe, Joan, et al., eds. *The Penguin Book of Women Poets*. London: Penguin, 1978. Print.
- Keller, Lynn, and Paul Muldoon. "An Interview with Paul Muldoon." *Contemporary Literature* 35.1 (1994): 1-29. Web. <www.jstor.org/stable/1208734>.
- Kennedy, S. B. "An Enduring Presence: Paul Henry and the Irish Landscape." *Irish Arts Review* (2002-) 20.1 (2003): 58-61. Web. <www.jstor.org/stable/25502914>.
- Kennelly, Brendan. "Welcome Trespasser." *Sunday Independent* 07 Apr. 1991: 25. Print.
- Kiberd, Declan. *Synge and the Irish Language*. Dublin: Gill & Macmillan, 1993. Print.
- . *Inventing Ireland*. London: Vintage Books, 1996. Print.
- . "Réamhrá." *FourFront: Contemporary Stories Translated from the Irish*. By Alan Titley, et al. Second edn. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 1998. 7-10. Print.
- . *Idir Dhá Chultúr*. Second edn. Baile Átha Cliath: Coiscéim, 2002. Print.
- . "Ó Cadhain Raises Irish from Grave." *The Irish Times* 26 Sept. 2006. Web. 12 Feb. 2013. <www.irishtimes.com/opinion/%C3%B3-cadhain-raises-irish-from-grave-1.1007653>.
- Kinsella, Thomas. *The Dual Tradition: An Essay on Poetry and Politics in Ireland*. Manchester: Carcanet, 1995. Print.
- Kittel, Harald. "Schattenkultur and Other Well-kept Secrets: From Historical Translation Studies to Literary Historiography." *Translating Literatures, Translating Cultures: New Vistas and Approaches in Literary Studies*. Eds. Kurt Mueller-Vollmer and Michael Irmscher. Stanford, CA: Stanford University Press, 1998. 3-13. Print.
- Kuić, Ranka. "Translating English Romantic Poetry." Eds. James S. Holmes, et al. *The Nature of Translation. Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*. The Hague: Mouton, 1970. 182-91. Print.
- Kussmaul, Paul. *Training the Translator*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1995. Print.
- Landers, Clifford E. *Literary Translation: A Practical Guide*. Clevedon: Multilingual Matters, 2001. Print.
- Lefevere, André. "The Translation of Poetry: Some Observations and a Model." *Comparative Literature Studies* 12.4 (1975): 384-92. Web. <www.jstor.org/stable/40246103>.
- . "Literary Theory and Translated Literature." *Dispositio* 7.19/21 (1982): 3-22. Web. <www.jstor.org/stable/41491223>.
- . "Why Waste Our Time on Rewrites? The Trouble with Interpretation and the Role of Rewriting in an Alternative Paradigm." Ed. Theo Hermans. *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. London: Croom Helm, 1985. 215-43. Print.

- . *Essays in Comparative Literature: A Systems Approach*. Calcutta: Papyrus, 1988. Print.
- . *Translation, History, Culture: A Sourcebook*. London: Routledge, 1992. Print.
- . *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London: Routledge, 1992. Print.
- . "Translation and the Creation of Images, or 'Excuse Me, Is This the Same Poem?'" Ed. Susan Bassnett. *Essays and Studies: Translating Literature*. Cambridge: Brewer, 1997. 64-79. Print.
- . "Composing the Other." Eds. Susan Bassnett and Harish Trivedi. *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. London: Routledge, 1999. 75-94. Print.
- Lewis, Philip E. "The Measure of Translation Effects." *What Is Translation?: Centrifugal Theories, Critical Interventions*. Ed. Douglas Robinson. Kent, OH: Kent State University Press, 1997. 132-76. Print.
- Lindell, Bo, *et al.* "Passing of David Sowby, 6th Scientific Secretary of ICRP." *International Commission on Radiological Protection*. Web. 07 Jan. 2015. <www.icrp.org/page.asp?id=194>.
- Lloyd, David. *Nationalism and Minor Literature: James Clarence Mangan and the Emergence of Irish Cultural Nationalism*. Berkeley: University of California, 1987. Print.
- . *Anomalous States: Irish Writing and the Post-colonial Moment*. Dublin: The Lilliput Press, 1993. Print.
- . "Regarding Ireland in a Post-colonial Frame." *Cultural Studies* 15.1 (2001): 12-32. Web. <dx.doi.org/10.1080/09502380016736>.
- López Heredia, Goretti. "African Literature in Colonial Languages: Challenges Posed by "Minor Literatures" for the Theory and Practice of Translation." *Less Translated Languages*. Eds. Albert Branchadell and Lovell Margaret West. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2005. 165-76. Print.
- Lucchitti, Irene. *The Islandman: The Hidden Life of Tomás O'Crohan*. Oxford: Peter Lang, 2008. Print.
- Lysaght, Seán. "Wrestling with Angels." *The Poetry Ireland Review* 55 (1997): 36-28. Web. <www.jstor.org/stable/25578872>.
- Mac an tSaoir, Flann. "Colún Léirmheasa: Cré na Cille." *Comhar* 9.4 (1950): 7-30. Web. <www.jstor.org/stable/20548949>.
- . "An Colún Léirmheasa: Máirtín Ó Cadhain." *Comhar* 11.5 (1952): 27-31. Web. <www.jstor.org/stable/20549359>.
- . "An Colún Léirmheasa: Máirtín Ó Cadhain: An Dara hAlt." *Comhar* 11.6 (1952): 7-14. Web. <www.jstor.org/stable/20549375>.
- Mac Aonghusa, Proinsias. "Máirtín Ó Cadhain: Fear Cúise ar Bhealaí Conspóideacha." Ed. Seán Ó Mórdha. *Scríobh* 3. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1978. 87-107. Print.
- . "Máirtín Ó Cadhain - Poblachtach agus Sóisialaí: 'Más Marxach ar Mhódh Mé...'" *Comhar* 49.10 (1990): 5-17. Web. <www.jstor.org/stable/25571338>.
- . "Réamhrá: Cadhanach an Chnocáin Ghlais." Ed. Cathal Ó Háinle. *Criostalú: Aistí Ar Shaothar Mháirtín Uí Chadhain*. Baile Átha Cliath: Coiscéim, 1998. 4-7. Print.
- Mac Con Iomaire, Liam. *Breandán Ó hEithir: Iomramh Aonair*. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 2000. Print.
- Mac Congáil, Nollaig. "An tAistriú i gComhthéacs Nualitríocht na Gaeilge." *Comhar* 35.6 (1976): 5-8. Web. <www.jstor.org/stable/20553836>.

- Mac Congáil, Nollaig, and Gearóidín Uí Nia. "A Bibliography of Modern Gaelic Literature in Translation." *National University of Ireland, Galway*. Web. 04 Nov. 2012. <www.library.nuigalway.ie/bibltran/title.html>.
- Mac Conghail, Muiris. *Tomás Ó Criomhthain – Islandman*. RTÉ Raidió a hAon. 08 Feb. 1987. Radio.
- Mac Corraidh, Seán. *Seosamh Mac Grianna: Aistritheoir*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 2004. Print.
- Mac Craith, Mícheál. *An tOileán Rúin agus Muir an Dáin: Staidéar ar Fhilíocht Mháirtín Uí Dhireáin*. Baile Átha Cliath: Comhar Teoranta, 1993. Print.
- Mac Eoin, Gearóid S. "Twentieth-Century Irish Literature." *A View of the Irish Language*. Ed. Brian Ó Cuív. Dublin: Stationery Office, 1969. 57-69. Print.
- Mac Gabhann, Micí, and Seán Ó hEochaidh. *Rotha Mór an tSaoil*. Ed. Proinsias Ó Conluain. Baile Átha Cliath: Foilseacháin Náisiúnta Teoranta, 1959. Print.
- Mac Giolla Iasachta, Éamonn. *Cúrsaí Thomáis*. Second edn. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1969. Print.
- Mac Giolla Léith, Caoimhín. "An Iasacht, an Aduaine agus Cúram an Aistritheora." *Aistriú Éireann*. Eds. Charlie Dillon and Ríona Ní Fhrighil. Belfast: Cló Ollscoil na Banríona, 2008. 16-25. Print.
- Mac Lochlainn, Alf. "Gael and Peasant – A Case of Mistaken Identity?" *Views of the Irish Peasantry, 1800-1916*. Eds. Daniel J. Casey and Robert E. Rhodes. Hamden, Connecticut: Archon, 1977. 17-36. Print.
- Mac Néill, Máire. "Introduction." *Síscéalta ó Thír Chonaill – Fairy Legends from Donegal*. By Seán Ó hEochaidh. Trans. Máire Mac Néill. Ed. Séamas Ó Catháin. Dublin: Comhairle Bhéaloideas Éireann, 1977. 17-28. Print.
- Mac Síomóin, Tomás. "The Colonised Mind – Irish Language and Society." *Reconsiderations of Irish History and Culture: Selected Papers from the Desmond Greaves Summer School, 1989-'93*. Ed. Daltún Ó Ceallaigh. Dublin: Léirmheas, 1994. 42-71. Print.
- . "Faoi Scáth na Sceoine." *Feasta* 63.5 (2010). Web. <www.feasta.ie/2010/bealtaine/alt5.html>.
- MacDiarmid, Hugh. *Lucky Poet: A Self-study in Literature and Political Ideas, Being the Autobiography of Hugh MacDiarmid (Christopher Murray Grieve)*. Reprint. Manchester: Carcanet, 1994. Print.
- MacDonagh, Thomas. *Literature in Ireland*. London: T. Fisher Unwin, 1916. Print.
- Martínez Melis, Nicole. "The Bodhicaryāvātāra: A Buddhist Treatise Translated into Western Languages." *Less Translated Languages*. Eds. Albert Branchadell and Lovell Margaret West. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2005. 207-24. Print.
- Markey, Anne. "Introduction". *Patrick Pearse: Short Stories*. By Patrick Pearse. Trans. Joseph Campbell. Ed. Anne Markey. Dublin: University College Dublin, 2009. Vii-Xlv. Print.
- McAnailly Burke, Molly. "Poetry of Passion." *Sunday Independent* 12 Feb. 1989: 12. Print.
- McCabe, Eugene. *Scéalta ó Theach na mBocht*. Trans. Liam Mac Con Iomaire. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 2001. Print.
- McGahern, John. "What Is My Language?" *Irish University Review* 35.1 (2005): 1-12. Web. <www.jstor.org/stable/25517236>.
- McGuckian, Medbh. *On Ballycastle Beach*. Reprint. Meath: Gallery, 1995. Print.
- McKibben, Sarah. "The Poor Mouth: A Parody of (Post) Colonial Irish Manhood." *Research in African Literatures* 34.4 (2003): 96-114. Web.

- <www.jstor.org/stable/4618330>.
- McNicholas, Darragh. “Máirtín Ó Cadhain’s “Dirty Dust”.” Rev. of *Cré na Cille. Words without Borders*. Mar. 2015. Web. 09 Sept. 2015.
<www.wordswithoutborders.org/book-review/mairtin-o-cadhains-dirty-dust>.
- McWilliam, G. H. “On Translating the “Decameron”.” *Essays in Honour of John Humphreys Whitfield: Presented to Him on His Retirement from the Serena Chair of Italian at the University of Birmingham*. Eds. John Humphreys Whitfield and Harry Clayton Davis. London: St George’s for the Department of Italian, University of Birmingham, 1975. 71-83. Print.
- Mhac an tSaoi, Máire. “Introduction.” *Selected Poems – Rogha Dánta*. By Nuala Ní Dhomhnaill. Trans. Michael Hartnett. Reprint. Dublin: New Island Books, 2000. 9-12. Print.
- Michener, Christian. “Saints and Sisters: The Sacred Chorus in the Poetry of Eiléan Ní Chuilleanáin.” *New Hibernia Review/Iris Éireannach Nua* 14.2 (2010): 118-32. Web. <www.jstor.org/stable/20779243>.
- Montague, John. “On Translating Irish, Without Speaking It.” *The Figure in the Cave and Other Essays*. By John Montague. Ed. Antoinette Quinn. Dublin: The Lilliput Press, 1989. 50-52. Print.
- Moore, Thomas. *Irish Melodies and Songs*. New York: George Routledge & Sons, n.d. Print.
- Moreno, Carolina P. Amador. “Remembering Language: Bilingualism, Hiberno-English, and the Gaeltacht Peasant Memoir.” *Irish University Review* 39.1 (2009): 76-89. Web. <www.jstor.org/stable/40344323>.
- Mulraney, Frances. ““The Dirty Dust” Slays “The Quiet Man” View of Ireland.” Rev. of *Cré na Cille. Irish Central*. 01 May 2015. Web. 02 July 2015.
<www.irishcentral.com/culture/redefining-quaint-old-ireland-with-the-dirty-dust>.
- Munch-Pedersen, Ole. “Taighde: Danar sa Bhlascaod Mór.” *Comhar* 52.5 (1993): 36-38. Web. <www.jstor.org/stable/25572116>.
- . “Taighde: Cúrsaí Leathair.” *Comhar* 53.6 (1994): 15-16. Web.
<www.jstor.org/stable/25572413>.
- Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Second edn. London: Routledge, 2008. Print.
- . *The Routledge Companion to Translation Studies*. Second edn. London: Routledge, 2009. Print.
- Mustafa, Shakir M. “Damning Up Hill and Down Dale: Demythologizing Ireland.” *The Canadian Journal of Irish Studies* 23.2 (1997): 1-22. Web.
<www.jstor.org/stable/25515220>.
- . “Revisionism and Revival: A Postcolonial Approach to Irish Cultural Nationalism.” *New Hibernia Review/Iris Éireannach Nua* 2.3 (1998): 36-53. Web.
<www.jstor.org/stable/20557522>.
- Narayanan, Uma, et al. *Lamps in the Whirlpool – Suzhalil Mithakkum Deepangal*. Madras: Macmillan India, 1995. Print.
- Newmark, Peter. *About Translation*. Reprint. Clevedon: Multilingual Matters, 1993. Print.
- Ní Chinnéide, Mairéad. “Cré na Cille – An Bhfuil Athnuachan i nDán Dó?” *Comhar* 54.11 (1995): 40-42. Web. <www.jstor.org/stable/25572786>.
- Ní Choilm, Máire. “*Bruach na Beirtrí* by Seán Mac Donnchadha agus Máirtín Ó Cualáin.” *Comhar* 74.2 (2014): 28. Web. <www.jstor.org/stable/43499796>.

- Ní Chuilleanáin, Eiléan. "Changes and Translations." *Watching the River Flow: A Century in Irish Poetry*. Eds. Noel Duffy and Theo Dorgan. Dublin: Poetry Ireland/Éigse Éireann, 1999. 23-26. Print.
- . "Translating Nuala Ní Dhomhnaill." *Leabhar na hAthghabhála – Poems of Repossession*. Ed. Louis de Paor. UK: Bloodaxe in association with Cló Iar-Chonnacht, 2016. 505. Print.
- Ní Dhomhnaill, Nuala, and Michael Cronin. "Making the Millennium: Interview with Nuala Ní Dhomhnaill." *Graph 1* (1986): 5-9. Print.
- Ní Dhomhnaill, Nuala, and Oona Frawley. *Selected Essays*. Dublin: New Island Books, 2005. Print.
- Ní Dhomhnaill, Nuala. "Nóta faoi 'Eitleáin'/'Flight'." Ed. Eoghan Ó Tuairisc. *Rogha an Fhile*. Dublin: The Goldsmith Press, 1974. 58. Print.
- . *Feis*. Maigh Nuad: An Sagart, 1991. Print.
- . "Why I Choose to Write in Irish: The Corpse That Sits Up and Talks Back." *The New York Times Book Review*. 08 Jan. 1995: 27-28. Print.
- . "Afterword." *Selected Poems – Rogha Dánta*. By Nuala Ní Dhomhnaill. Trans. Michael Hartnett. Reprint. Dublin: New Island Books, 2004. 161-68. Print.
- . "Cúrsaí Litríochta: 'Neacha Neamhbheo agus Nithe Nach Bhfuil Ann'." *Comhar* 64.4 (2004): 8-11. Web. <www.jstor.org/stable/25574838>.
- Ní Dhuibhne, Éilís. "'The Dirty Dust: Cré na Cille', by Máirtín Ó Cadhain." Rev. of *Cré na Cille*. *Financial Times*. 10 Apr. 2015. Web. 06 May 2015. <www.ft.com/content/16e499b4-d3bb-11e4-99bd-00144feab7de>.
- Ní Fhoghlú, Siobhán. "How Was It for You?" *The Poetry Ireland Review* 66 (2000): 116-18. Web. <www.jstor.org/stable/40648933>.
- Ní Fhrighil, Ríona. *Briathra, Béithe agus Banfhilí: Filíocht Eavan Boland agus Nuala Ní Dhomhnaill*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 2008. Print.
- . "'Knight of the Generous Heart': Caoineadh Airt Uí Laoghaire agus Stair a Aistrithe." *Aistriú Éireann*. Eds. Charlie Dillon and Ríona Ní Fhrighil. Belfast: Cló Ollscoil na Banríona, 2008. 49-67. Print.
- . *Filíocht Chomhaimseartha na Gaeilge*. Baile Átha Cliath: Cois Life Teoranta, 2010. Print.
- Ní Ghairbhí, Róisín. "I dTosach Do Bhí an Briathar: 'Deacracht' 'Cré na Cille'." *The Canadian Journal of Irish Studies* 34.1 (2008): 47-52. Web. <www.jstor.org/stable/25515707>.
- Ní Ríordáin, Clíona, and Michael Cronin. "Interview with Michael Cronin." *Études Irlandaises* 35.2 (2010): 25-33. Print.
- Nic Dhiarmada, Bríona. "Bláthú an Traidisiúin." *Comhar* 46.5 (1987): 23-29. Web. <www.jstor.org/stable/20556247>.
- . "Afterword: Irish-language Literature in the New Millennium." *The Cambridge History of Irish Literature. 1890-2000*. Eds. Margaret Kelleher and Philip O'Leary. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 600-327. Print.
- Nic Eoin, Máirín. "Úrscéalaíocht na Gaeilge 1974-1984." *Comhar* 43.8 (1984): 15-21. Web. <www.jstor.org/stable/20555477>.
- . *Eoghan Ó Tuairisc: Beatha agus Saothar*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1988. Print.
- . "'Severed Heads and Grafted Tongues': The Language Question in Modern and Contemporary Writing in Irish." *Hungarian Journal of English and American Studies (HJEAS)* 10.1/2 (2004): 267-81. Web. <www.jstor.org/stable/41274280>.
- . *Trén bhFearann Breac: An Díláithriú Cultúir agus Nualitríocht na Gaeilge*. Baile Átha Cliath: Cois Life Teoranta, 2005. Print.

- Nida, Eugene A. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E.J. Brill, 1964. Print.
- Nida, Eugene A., and Charles R. Taber. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E.J. Brill, 1969. Print.
- Niranjana, Tejaswini. *Siting Translation: History, Post-structuralism, and the Colonial Context*. Berkeley: University of California Press, 1992. Print.
- Nord, Christiane. *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Reprint. Manchester: St. Jerome Publishing, 2012. Print.
- Ó Cadhain, Máirtín. *Cois Caoláire*. Baile Átha Cliath: Sáirséal agus Dill, 1953. Print.
- . *Páipéir Bhána agus Páipéir Bhreaca*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar a d'fhoilsigh do Chumann Merriman, 1969. Print.
- . *Kirkegårdsjord*. Trans. Jan Erik Rekdal. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1995. Print.
- . *Cré na Cille: Aithris i nDeich nEadarlúid*. Reprint. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 2009. Print.
- Ó Cadhla, Stiofán. "The Gnarled and Stony Clods of Townland's Tip: Máirtín Ó Cadhain and the 'Gaelic' Storyteller." *The Canadian Journal of Irish Studies* 34.1 (2008): 40-46. Web. <www.jstor.org/stable/25515706>.
- Ó Canainn, Aodh. "Léacht Uí Chadhain 2006: Aistritheoirí Idir Dhá Sholas, Eorpú agus Domhandú." *Comhar* 67.1. (2007): 7-10. Web. <www.jstor.org/stable/25575595>.
- Ó Cathasaigh, Aindrias. "A Vision to Realise: Ó Cadhain's Politics." *The Canadian Journal of Irish Studies* 34.1 (2008): 18-27. Web. <www.jstor.org/stable/25515701>.
- Ó Ceallaigh, Seán. *Éamonn Mac Giolla Iasachta 1887-1986: Beathaisnéis*. Baile Átha Cliath: Coiscéim, 2003. Print.
- Ó Céirín, Cyril. "Nóta Eagarthóra." *Séadna*. By Peadar Ua Laoghaire. Trans. Cyril Ó Céirín and Kit Ó Céirín. Dublin: Glendale, 1989. 6. Print.
- Ó Coileáin, Dáithí. "Review: The Goldsmith Press, Calendar 1975." *Comhar* 34.1 (1975): 23-24. Web. <www.jstor.org/stable/20553631>.
- Ó Coileáin, Seán. "An tOileánach – Ón Láimh go dtí an Leabhar." Ed. Máire Ní Chéilleachair. *Ceiliúradh an Bhlascaoid 2: Tomás Ó Criomhthain, 1855-1937*. An Daingean: An Sagart, 1998. 25-43. Print.
- . "Preface." *The Islander: A Translation of An tOileánach*. By Tomás Ó Criomhthain. Trans. Garry Bannister and David Sowby. Reprint. Dublin: Gill & Macmillan, 2013. Xii-Iii. Print.
- Ó Coimín, Maitiú. "Beidh Cré na Cille i 20 Teanga Eile Faoi Cheann 10 mBliana." *Tuairisc.ie*. 08 Nov. 2015. Web. 10 Nov. 2016. <tuairisc.ie/beidh-cre-na-cille-i-20-teanga-eile-faoi-cheann-10-mbliana/>.
- Ó Conaill, Mícheál. "Cérbh é Tomás Ó Criomhthain?" Ed. Máire Ní Chéilleachair. *Ceiliúradh an Bhlascaoid 2: Tomás Ó Criomhthain, 1855-1937*. An Daingean: An Sagart, 1998. 11-24. Print.
- Ó Conaire, Pádraic. "My Little Black Donkey." Trans. David Marcus. *The Irish Monthly* 78.923 (1950): 214-18. Web. <www.jstor.org/stable/20516171>.
- . *Scothscéalta*. Reprint. Baile Átha Cliath: Sáirséal Ó Marcaigh, 1982. Print.
- Ó Conghaile, Mícheál. *Conamara agus Árainn, 1880-1980: Gnéithe den Stair Shóisialta*. Conamara: Cló Iar-Chonnacht, 1988. Print.
- . "An Fear a Phléasc." *An Fear a Phléasc*. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 1997. 9-19. Print.
- Ó Croidheáin, Caoimhghin. *Language from Below: The Irish Language, Ideology and Power in 20th-Century Ireland*. Oxford: Peter Lang, 2006. Print.

- Ó Cróinín, Mícheál. “Teoiricí Nua-Aimseartha an Aistrithe: Bunús agus Feidhm.” *Téacs agus Comhthéacs: Gnéithe de Chritic na Gaeilge*. Eds. Máire Ní Annracháin and Bríona Nic Dhiarmada. Corcaigh: Cló Ollscoile Chorcaí, 1998. 136-51. Print.
- Ó Cruimín, Seán. “Cúrsaí Litríochta is Aistriúcháin.” *The Irish Press* 25 July. (1975): 9. Print.
- Ó Cuilleanáin, Cormac. “‘Boccaccio Could Be Better Served’: Harry McWilliam and Translation Criticism.” *Italian Culture: Interactions, Transpositions, Translations*. Eds. Cormac Ó Cuilleanáin, et al. Dublin: Four Courts Press, 2006. 45-68. Print.
- Ó Drisceoil, Proinsias. “Reviewed Work: Nuala Ní Dhomhnaill: Selected Poems – Rogha Dánta by Nuala Ní Dhomhnaill, Michael Hartnett.” *The Poetry Ireland Review* 24 (1988): 41-42. Web. <www.jstor.org/stable/25576699>.
- Ó Dúill, Gréagóir. “Infinite Grounds for Hope?: Poetry in Irish Today.” *The Poetry Ireland Review* 39 (1993): 10-27. Web. <www.jstor.org/stable/25624953>.
- Ó Dúshláine, Tadhg. “Tomás Ó Criomhthain – Cú Chulainn na Carraige Móire.” Ed. Máire Ní Chéilleachair. *Ceiliúradh an Bhlascaoid 2: Tomás Ó Criomhthain, 1855-1937*. An Daingean: An Sagart, 1998. 91-100. Print.
- . “Gearrcaigh nó Gliogair: Dírbheathaisnéisí an Bhlascaoid faoi Chló an Bhéarla.” *Aistriú Éireann*. Eds. Charlie Dillon and Ríona Ní Fhrighil. Belfast: Cló Ollscoil na Banríona, 2008. 36-48. Print.
- . “Synging the Blaskets.” *Ceiliúradh an Bhlascaoid 14: John Millington Synge*. Ed. Mícheál de Mórdha. Baile Átha Cliath: Coiscéim, 2012. 120-39. Print.
- O’Faoláin, Seán. “On Translating from the Irish.” *Poetry Ireland* 4 (1949): 14-17. Print.
- Ó Flaithbheartaigh, Máirtín Jaimsie. “Léirmheas ar *The Dirty Dust*.” Interview by Gormfhlaith Ní Thuairisg. *Raidió na Gaeltachta*. 25 Mar. 2015. Web. 08 Apr. 2015.
<www.rte.ie/radio/utills/radioplayer/rteradioweb.html#!rii=b9_20751535_0__>.
- Ó Flaithbheartaigh, Máirtín Jaimsie, agus Máire Pheter Uí Dhroighneáin. “Léirmheas ar *Graveyard Clay*.” Interview by Máire Áine Ní Chuaig. *Raidió na Gaeltachta*. 07 Apr. 2016. Web. 08 Apr. 2016.
<www.rte.ie/radio/utills/radioplayer/rteradioweb.html#!rii=b17%5F20966245%5F1747%5F07%2D04%2D2016%5F>.
- Ó Floinn, Tomás. “Úrscéalaíocht na Gaeilge.” *Comhar* 14.4 (1955): 6-10. Web. <www.jstor.org/stable/20549887>.
- Ó Gaora, Colm. *Mise*. Reprint. Baile Átha Cliath: An Gúm, 2008. Print.
- Ó Glaisne, Ristárd. “Máirtín Ó Cadhain: Fear Poiblí.” *Comhar* 30.10 (1971): 16-21. Web. <www.jstor.org/stable/23231989>.
- Ó Háinle, Cathal. *Promhadh Pinn*. Má Nuad: An Sagart, 1978. Print.
- . *Gearrscéalta an Phiarsaigh*. Baile Átha Cliath: Helicon, 1979. Print.
- . “Cúig Mo Láimhe Dhéanta.” Ed. Cathal Ó Háinle. *Criostalú: Aistí ar Shaothar Mháirtín Uí Chadhain*. Baile Átha Cliath: Coiscéim, 1998. 119-53. Print.
- Ó Héalaí, Pádraig. “Rian an Bhéaloidis ar Stíl ‘Peig’.” *The Maynooth Review/Reviú Mhá Nuad* 3.1 (1977): 50-56. Web. <www.jstor.org/stable/20556898>.
- Ó hÉigearthaigh, Cian. “Rí an Fhocail, Tiarna Teanga.” Ed. Cathal Ó Háinle. *Criostalú: Aistí ar Shaothar Mháirtín Uí Chadhain*. Baile Átha Cliath: Coiscéim, 1998. 154-57. Print.
- Ó hEithir, Breandán. *Lig Sinn i gCathú*. Reprint. Baile Átha Cliath: Sáirséal Ó Marcaigh, 1998. Print.

- Ó hEochaidh, Seán. *Síscéalta Ó Thír Chonaill – Fairy Legends from Donegal*. Trans. Máire Mac Néill. Ed. Séamas Ó Catháin. Baile Átha Cliath: Comhairle Bhéaloideas Éireann, 1977. Print.
- Ó Lúing, Seán. “Robin Flower (1881-1946).” *Studies: An Irish Quarterly Review* 70.278/279 (1981): 121-34. Web. <www.jstor.org/stable/30090348>.
- Ó Muirí, Pól. “A Desire to Scavenge.” *Fortnight* 316 (1993): 15-17. Web. <www.jstor.org/stable/25553986>.
- Ó Néill, Séamus. “Gaelic Writing.” *Irish Writing 33, Gaelic Writers: A Representative Selection of the Modern Gaelic Revival Presented in Translation*. Ed. S. J. White. Dublin: Trumpet, 1955. 7-10. Print.
- Ó Ríordáin, Seán. “Nóta faoi ‘Saoirse’/‘Liberty’.” *Rogha an Fhile*. Ed. Eoghan Ó Tuairisc. Dublin: The Goldsmith Press, 1974. 47. Print.
- . “Máirtín Mór Ó Cadhain.” *Scríobh 3*. Ed. Seán Ó Mórdha. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1978. 112-14. Print.
- . “Útamáil Uí Chadhain.” *Scríobh 3*. Ed. Seán Ó Mórdha. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1978. 115-16. Print.
- . *Eireaball Spideoige*. Second edn. Baile Átha Cliath: Sáirséal agus Dill, 1986. Print.
- Ó Ruairc, Mícheál. “Forged in the Smithy of Folklore.” *Fortnight* 268 (1988): 22-23. Web. <www.jstor.org/stable/25551782>.
- Ó Séaghdha, Barra. “The Tasks of the Translator.” *The Irish Review (1986-)* 14 (1993): 143-47. Web. <www.jstor.org/stable/29735723>.
- Ó Searcaigh, Séamus. *Nua-Sgríbhneoirí na Gaedhilge*. Second edn. Baile Átha Cliath: Brún agus Ó Nualláin, 1933. Print.
- Ó Siadhail, Pádraig, and Mícheál Ó Conghaile. “An Fear Aniar: An Interview with Mícheál Ó Conghaile.” *The Canadian Journal of Irish Studies* 31.2 (2005): 54-59. Web. <www.jstor.org/stable/25515596>.
- Ó Siadhail, Pádraig. “Odd Man Out: Mícheál Ó Conghaile and Contemporary Irish Language Queer Prose.” *The Canadian Journal of Irish Studies* 36.1 (2010): 143-61. Web. <www.jstor.org/stable/41757554>.
- O’Sullivan, Sean. *Folktales of Ireland*. Reprint. Chicago: University of Chicago Press, 1968. Print.
- Ó Tornóir, Ragnall. “Beocht Cainte ó Íochtar Cille.” *The Irish Independent* 01 Aug. (1966): 7. Print.
- Ó Tuairisc, Eoghan. *Lux Aeterna*. Baile Átha Cliath: Allen Figgis, 1964. Print.
- . *Rogha an Fhile*. Dublin: The Goldsmith Press, 1974.
- . “Introduction.” *The Road to Brightcity*. By Máirtín Ó Cadhain. Trans. Eoghan Ó Tuairisc. Second edn. Dublin: Poolbeg Press, 1987. 7-12. Print.
- . *G17 - Eoghan Ó Tuairisc Collection*. Cartlann Eoghain Uí Thuairisc. Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. Print.
- Ó Tuama, Seán. “Cré na Cille agus Séadna.” *Comhar* 14.2 (1955): 7-29. Web. <www.jstor.org/stable/20549854>.
- . “A Writer’s Testament.” *Ériu* 23 (1972): 242-48. Web. <www.jstor.org/stable/30006905>.
- . “Synge and the Idea of a National Literature.” *J.M. Synge Centenary Papers, 1971*. Ed. Maurice Harmon. Dublin: Dolmen Press, 1972. 1-17. Print.
- . “Dónall Ó Corcora.” *Scríobh 4*. Ed. Seán Ó Mórdha. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1979. 94-108. Print.
- . “Tiomna Roimh Bhás.” *Comhar* 39.10 (1980): 55-58. Web. <www.jstor.org/stable/20554574>.

- . *Filí Faoi Sceimhle: Seán Ó Ríordáin agus Aogán Ó Rathaille*. Second edn. Baile Átha Cliath: An Gúm, 1984. Print.
- Ó Tuama, Seán, and Thomas Kinsella. *An Duanaire – An Irish Anthology: 1600-1900, Poems of the Dispossessed*. Reprint. Dublin: Dolmen, 1994. Print.
- O'Connor, Frank. *The Lonely Voice: A Study of the Short Story*. Reprint. London: Macmillan, 1965. Print.
- O'Connor, Laura. "Between Two Languages." *The Sewanee Review* 114.3 (2006): 433-42. Web. <www.jstor.org/stable/27549861>.
- . "Translation through the Macaronic: Gearóid Mac Lochlainn's Sruth Teangacha – Stream of Tongues." *New Hibernia Review/Iris Éireannach Nua* 13.1 (2009): 73-94. Web. <www.jstor.org/stable/25660851>.
- O'Donoghue, Heather. "Translation and Literature." *Translation and Literature* 9.2 (2000): 231-36. Web. <www.jstor.org/stable/40339858>.
- O'Driscoll, Denis, and Michael Hartnett. "An Interview with Michael Hartnett." *The Poetry Ireland Review* 20 (1987): 16-21. Web. <www.jstor.org/stable/25576583>.
- O'Faoláin, Seán. "The Sugawn Chair." *The Oxford Book of Irish Short Stories*. Ed. William Trevor. Reprint. Oxford: Oxford University Press, 2010. 338-41. Print.
- O'H., T. "An Old Man of the Baskets." *Sunday Independent* 14 Oct. 1934: 9. Print.
- O'Hanlon, Rosalind. "Recovering the Subject: Subaltern Studies and Histories of Resistance in Colonial South Asia." *Modern Asian Studies* 22.1 (1988): 189-224. Web. <www.jstor.org/stable/312498>.
- O'Leary, Philip. "The Fiction of P. H. Pearse: An Idealist's Credo." *Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium* 1 (1981): 145-57. Web. <www.jstor.org/stable/20557108>.
- . *The Prose Literature of the Gaelic Revival: 1881-1921: Ideology and Innovation*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1994. Print.
- . *Gaelic Prose in the Irish Free State 1922-1939*. Baile Átha Cliath: Preas Choláiste Ollscoile Bhaile Átha Cliath, 2004. Print.
- . "Noisy as the Grave." Rev. of *Cré na Cille*. *Dublin Review of Books*. 01 June 2015. Web. 01 Oct. 2015. <www.drb.ie/essays/noisy-as-the-grave>.
- . "We're No Angels." Rev. of *Cré na Cille*. *Dublin Review of Books*. 01 May 2016. Web. 03 Aug. 2016. <www.drb.ie/essays/we-re-no-angels>.
- O'Malley, Aidan. "'Praeteritio': (Non-) Possession and the Translational Impulse in Ní Chuilleanáin's Work." *Irish University Review* 37.1 (2007): 178-96. Web. <www.jstor.org/stable/25517344>.
- O'Toole, Fintan. "Finding a Lost Ireland." Rev. of *Cré na Cille*. *The New York Review of Books*. 17 Dec. 2015. Web. 01 Feb. 2016. <www.nybooks.com/articles/2015/12/17/mairtain-o-cadhain-lost-ireland/>.
- Ohno, Mitsuko. "In Female or Male Voice: What Difference Does It Make?" *On the Side of Light: Critical Essays on the Poetry of Cathal Ó Searcaigh*. Eds. James E. Doan and Frank Sewell. Galway: Arlen House, 2002. 37-55. Print.
- . "Reviewed Work: Nuala Ní Dhomhnaill Shishu [Nuala Ní Dhomhnaill: Cead Aighnis] by Hiroko Ikeda." *Journal of Irish Studies* 26 (2011): 117-18. Web. <www.jstor.org/stable/23033182>.
- Pearce, Elizabeth. "'Like Blossoms on Slow Water': The Power of Metaphor in Seamus Heaney's Poetry and Its Translation." *Études Irlandaises* 35.2 (2010): 119-33. Print.

- Popovič, Anton. "The Concept of "Shift of Expression" in Translation Analysis." Eds. James S. Holmes, *et al.* *The Nature of Translation. Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*. The Hague: Mouton, 1970. 78-90. Print.
- Potts, Donna L. "'When Ireland Was Still Under a Spell': The Poetry of Nuala Ní Dhomhnaill." *New Hibernia Review/Iris Éireannach Nua* 7.3 (2003): 52-70. Web. <www.jstor.org/stable/20646421>.
- Prakash, Gyan. "Subaltern Studies as Postcolonial Criticism." *The American Historical Review* 99.5 (1994): 1475-490. Web. <www.jstor.org/stable/2168385>.
- Prasad, G.J.V. "Writing Translation. The Strange Case of the Indian English Novel." Eds. Susan Bassnett and Harish Trivedi. *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. London: Routledge, 1999. 41-57. Print.
- Prút, Liam. *Máirtín Ó Direáin: File Tréadúil*. Maigh Nuad: An Sagart, 1982. Print.
- Punch, Keith. *Developing Effective Research Proposals*. Reprint. London: Sage, 2009. Print.
- Pym, Anthony, and Grzegorz Chrupala. "The Quantitative Analysis of Translation Flows in the Age of an International Language." *Less Translated Languages*. Eds. Albert Branchadell and Lovell Margaret West. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2005. 27-38. Print.
- Pym, Anthony. *Exploring Translation Theories*. London: Routledge, 2010. Print.
- Quinn, Bob, and Liam Mac Con Iomaire. *Conamara: An Tír Aineoil – The Unknown Country*. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 1997. Print.
- Qwarnström, Loretta. "Travelling through Liminal Spaces: An Interview with Nuala Ní Dhomhnaill." *Nordic Irish Studies* 3 (2004): 65-73. Web. <www.jstor.org/stable/30001505>.
- Ray, Kevin, and Eiléan Ní Chuilleanáin. "Interview with Eiléan Ní Chuilleanáin." *Éire-Ireland* 31.1/2 (1996): 62-73. Web.
- Rekdal, Jan Erik. "The Irish Ideal of Pilgrimage as Reflected in the Tradition of Colum Cille (Colomba)." Ed. Alf Härdelin. In *Quest of the Kingdom: Ten Papers on Medieval Monastic Spirituality*. Stockholm: Almquist & Wiksell International, 1991. 9-26. Print.
- Rich, Vera. *Like Water, Like Fire: An Anthology of Byelorussian Poetry from 1828 to the Present Day*. London: Allen & Unwin, 1971. Print.
- Ricoeur, Paul. *On Translation*. Trans. Eileen Brennan. London: Routledge, 2006. Print.
- Ridgway, Keith. "A Blasket Bore." Rev. of *The Islander*. *The Irish Times*. 13 Oct. 2012. Web. 11 Nov. 2016. <www.irishtimes.com/culture/books/a-blasket-bore-1.552077>.
- Robinson, Douglas. *Translation and Empire: Postcolonial Theories Explained*. Second edn. Manchester: St. Jerome Publishing, 2011. Print.
- Robinson, Tim. *Stones of Aran: Labyrinth*. Dublin: The Lilliput Press, 1995. Print.
- . "On Translating Cré na Cille." *Graveyard Clay*. By Máirtín Ó Cadhain. Trans. Liam Mac Con Iomaire and Tim Robinson. New Haven & London: Yale University Press, 2016. Xxxv-Xxviii. Print.
- Rosenstock, Gabriel. "An Dá Ghuth....." *Comhar* 36.5 (1977): 38-40. Web. <www.jstor.org/stable/20553940>.
- . "Dá mBa Ghael Éireannach é Hugh Mac Diarmid." *Comhar* 49.9 (1990): 22-24. Web. <www.jstor.org/stable/25571327>.
- Ross, Ciaran. "Blasket Island Autobiographies: The Myth and Mystique of the Untranslated and the Untranslatable." *Translation and Literature* 12.1 (2003): 114-43. Web. <www.jstor.org/stable/40340170>.

- Ryder, Sean. "Defining Colony and Empire in Early Nineteenth-Century Irish Nationalism." *Was Ireland a Colony?: Economics, Politics, and Culture in Nineteenth-century Ireland*. Ed. Terrence McDonough. Dublin: Irish Academic Press, 2005. 165-85. Print.
- Schäffner, Christina. "Functionalist Approaches." *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Eds. Mona Baker and Gabriela Saldanha. Second edn. London: Routledge, 2011. 115-18. Print.
- Sealy, Douglas. "Irish Poetry during the Last Decade." *The Crane Bag* 6.1 (1982): 74-84. Web. <www.jstor.org/stable/30059536>.
- Sewell, Frank. "Introduction." *Out in the Open*. By Cathal Ó Searcaigh. Indreabhán: Cló Iar-Chonnacht, 1997. 13-15. Print.
- . "Between Two Languages: Poetry in Irish, English and Irish English." *The Cambridge Companion to Contemporary Irish Poetry*. Ed. Matthew Campbell. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 149-68. Print.
- . "Introduction." *By the Hearth in Mí A' Leá – Cois Tineadh i Mí A' Leá*. By Cathal Ó Searcaigh. Trans. Frank Sewell, et al. Todmorden: Arc, 2005. 11-13. Print.
- Shields, Kathleen. *Gained in Translation: Language, Poetry, and Identity in Twentieth-Century Ireland*. Oxford: Peter Lang, 2000. Print.
- Showalter, Elaine. "Feminism and Literature." *Literary Theory Today*. Eds. Peter Collier and Helga Geyer-Ryan. New York: Cornell University Press, 1990. 179-202. Print.
- Shuttleworth, Mark, and Moira Cowie. *Dictionary of Translation Studies*. Manchester: St. Jerome Publishing, 1997. Print.
- Simon, Sherry. *Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission*. London and New York: Routledge, 1996. Print.
- Sirr, Peter. "'How Things Begin to Happen': Notes on Eiléan Ní Chuilleanáin and Medbh McGuckian." *The Southern Review* 31.3 (1995): 450-67. Web.
- . "The Translation Muscle." *The Poetry Ireland Review* 85 (2006): 71-74. Web. <www.jstor.org/stable/25580697>.
- Smyth, Damian. "Distant from Easy Conformities." *Fortnight* 293 (1991): 23-24. Web. <www.jstor.org/stable/25552779>.
- Somerville-Arjat, Gilleán, and Rebecca Wilson, eds. *Sleeping with Monsters: Conversations with Scottish and Irish Women Poets*. Edinburgh: Polygon, 1990. Print.
- Spain, John. "A Raunchy Retelling of Life on the Islands." *The Irish Independent*. 21 Sept. 2012. Web. 21 Oct. 2013. <www.independent.ie/irish-news/a-raunchy-retelling-of-life-on-the-islands-28812317.html>.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. "Poststructuralism, Marginality, Post-coloniality and Value." *Literary Theory Today*. Eds. Peter Collier and Helga Geyer-Ryan. New York: Cornell University Press, 1990. 219-44. Print.
- . "The Politics of Translation." *Outside in the Teaching Machine*. London and New York: Routledge, 1993. 179-200. Print.
- . "Can the Subaltern Speak?" *Colonial Discourse and Post-colonial Theory: A Reader*. Eds. Patrick Williams and Laura Chrisman. New York: Columbia University Press, 1994. 66-111. Print.
- Stanfield, Paul Scott. "Reviewed Works: *The Magdalene Sermon* by Eiléan Ní Chuilleanáin; *Marconi's Cottage* by Medbh McGuckian; *Pharaoh's Daughter* and *The Astrakhan Cloak* by Nuala Ní Dhomhnaill." *Prairie Schooner* 69.2 (1995): 148-56. Web. <www.jstor.org/stable/40633957>.

- Starnino, Carmine. "Reviewed Work: *The Fifty Minute Mermaid* by Nuala Ní Dhomhnaill, Paul Muldoon." *Poetry* 193.2 (2008): 156-59. Web. <www.jstor.org/stable/20608363>.
- Staten, Henry. "Tracking the "Native Informant": Cultural Translation as the Horizon of Literary Translation." *Nation, Language, and the Ethics of Translation*. Eds. Sandra Bermann and Michael Wood. New Jersey: Princeton University Press, 2005. 111-26. Print.
- Stendahl, Brita. "The Other Voice: Twentieth-Century Women's Poetry in Translation." *World Literature Today* 51.4 (1977): 685. Web. <www.jstor.org/stable/40131880>.
- Stewart, Bruce. "'The Bitter Glass': Postcolonial Theory and Anglo-Irish Culture: A Case Study." *The Irish Review* (1986-) 25 (1999): 27-50. Web. <www.jstor.org/stable/29735960>.
- Sturge, Kate. "Cultural Translation." *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Eds. Mona Baker and Gabriela Saldanha. Second edn. London: Routledge, 2011. 67-70. Print.
- Swift, Jonathan. *The Poems of Jonathan Swift*. Ed. Harold Herbert Williams. Second edn. Oxford: Clarendon, 1958. Print.
- . *A Tale of a Tub and Other Works*. Eds. Angus Ross and David Woolley. Reprint. Oxford: Oxford University Press, 1999. Print.
- The Irish Times. "Doctor and Scientist Who Translated Two Irish Classics into English." 22 Mar. 2014. Web. 09 Sept. 2016. <www.irishtimes.com/life-and-style/people/doctor-and-scientist-who-translated-two-irish-classics-into-english-1.1733976>.
- Thompson, Tok. "Inter-cultural, Intra-national: Translation in Ireland." *Translation Ireland Yearbook 2004*. Dublin: ITIA, 2004. 33-42. Print.
- Thomson, George, and Moya Llewelyn Davies. "Preface." *Twenty Years A-Growing*. By Muiris Ó Súilleabháin. Trans. George Thomson and Moya Llewelyn Davies. Reprint. Oxford: Oxford University Press, 2000. Vii-X. Print.
- Thomson, George, and Tim Enright. *Island Home: The Blasket Heritage*. Dingle: Brandon, 1987. Print.
- Thomson, George. *The Blasket That Was: The Story of a Deserted Village*. Maigh Nuad: An Sagart, 1982. Print.
- Titley, Alan, et al. "Thoughts on Translation." *The Poetry Ireland Review* 39 (1993): 61-71. Print.
- . *Eiriceachtaí agus Scéalta Eile*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 1987. Print.
- . "An Bobailín á Scaoileadh Amach." *Comhar* 46.12 (1987): 40-43. Web. <www.jstor.org/stable/20556394>.
- . *An tÚrscéal Gaeilge*. Reprint. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Teoranta, 2002. Print.
- . "Turning Inside and Out: Translating and Irish 1950-2000." *The Yearbook of English Studies* 35 (2005): 312-22. Web. <www.jstor.org/stable/3509341>.
- . "An Seoigheach sa Ghaeilge." *Aistriú Éireann*. Eds. Charlie Dillon and Ríona Ní Fhrighil. Belfast: Cló Ollscoil na Banríona, 2008. 108-19. Print.
- . "Foreword." *The Islander: A Translation of An tOileánach*. By Tomás Ó Criomhthain. Trans. Garry Bannister and David Sowby. Reprint. Dublin: Gill & Macmillan, 2013. Vii-Xi. Print.
- . "Cré na Cille: Ó Cadhain's Squabbling Corpses Revived in English." *The Irish Times*. 30 Mar. 2015. Web. 06 May 2015.

- <www.irishtimes.com/culture/books/cr%C3%A9-na-cille-%C3%B3-cadhain-s-squabbling-corpses-revived-in-english-1.2154852>.
- . "Translator's Introduction." *Cré na Cille: The Dirty Dust*. By Máirtín Ó Cadhain. Trans. Alan Titley. New Haven & London: Yale University Press, 2015. Vii-Xvi. Print.
- . "Ag Bualadh Bob Ort." *The Irish Times*. 06 June 2016. Web. 03 Aug. 2016. <www.irishtimes.com/culture/treibh/ag-bualadh-bob-ort-1.2671419>.
- Todorov, Tzvetan. *On Human Diversity: Nationalism, Racism, and Exoticism in French Thought*. Trans. Catherine Porter. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1993. Print.
- Tóibín, Colm, et al. *U.S. Launch of The Dirty Dust*. Glucksman Ireland House NYU, 05 May 2015. Web. 10 May 2015. <www.youtube.com/watch?v=qsPazIcYJpQ>.
- Tóibín, Colm. *Martyrs & Metaphors*. Dublin: Raven Arts Press, 1987. Print.
- . "The Dirty Dust, by Máirtín Ó Cadhain: Comedy of the Ordinary from Beyond the Grave." Rev. of *Cré na Cille*. *The Irish Times*. 04 Apr. 2015. Web. 08 July 2015. <www.irishtimes.com/culture/books/the-dirty-dust-by-m%C3%A1irt%C3%ADn-%C3%B3-cadhain-comedy-of-the-ordinary-from-beyond-the-grave-1.2161350>.
- Toury, Gideon. *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University, 1980. Print.
- . *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: J. Benjamins Publishing, 1995. Print.
- Trodden Keefe, Joan. "'Churchyard Clay': A Translation of 'Cré na Cille' by Máirtín Ó Cadhain with Introduction and Notes." Thesis. University of California, Berkeley, 1984. Print.
- . "What Ish My Language?" *World Literature Today* 59.1 (1985): 5-8. Web. <www.jstor.org/stable/40140522>.
- Tymoczko, Maria. "How Distinct are Formal and Dynamic Equivalence?" Ed. Theo Hermans. *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. London: Croom Helm, 1985. 63-86. Print.
- . "The Metonymics of Translating Marginalized Texts." *Comparative Literature* 47.1 (1995): 11-24. Web. <www.jstor.org/stable/1771360>.
- . "Post-colonial Writing and Literary Translation." Eds. Susan Bassnett and Harish Trivedi. *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. London: Routledge, 1999. 19-40. Print.
- . *Translation in a Postcolonial Context: Early Irish Literature in English Translation*. Manchester: St. Jerome Publishing, 1999. Print.
- . "Translation in the Crucible of Modernity." *Éire-Ireland* 35.1/2 (2000): 122-38. Print.
- . *Enlarging Translation, Empowering Translators*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2007. Print.
- Tymoczko, Maria, and Edwin Gentzler, eds. *Translation and Power*. Amherst: University of Massachusetts, 2002. Print.
- Tymoczko, Maria, and Colin A. Ireland, eds. *Language and Tradition in Ireland: Continuities and Displacements*. Amherst: University of Massachusetts, 2003. Print.
- Venuti, Lawrence. *Rethinking Translation: Discourse, Subjectivity, Ideology*. London: Routledge, 1992. Print.
- . *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge: Taylor and Francis, 2003. *Taylor & Francis eBooks*. Sept. 2003. Web. Dec. 2011. <www.tandfebooks.com/action/showBook?doi=10.4324/9780203360064>.

- . "Local Contingencies: Translation and National Identities." *Nation, Language, and the Ethics of Translation*. Eds. Sandra Bermann and Michael Wood. New Jersey: Princeton University Press, 2005. 177-202. Print.
- . "Translation, History, Narrative." *Meta: Translators' Journal* 50.3 (2005): 800-16. Web. <www.erudit.org/revue/meta/2005/v50/n3/011597ar.pdf>.
- . *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Second edn. London: Routledge, 2008. Print.
- Vermeer, Hans J. "What Does it Mean to Translate?" *Indian Journal of Applied Linguistics* 13.2 (1987): 25-33. Print.
- . "Translation Today: Old and New Problems." *Translation Studies: An Interdiscipline*. Eds. Mary Snell-Hornby, et al. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1994. 3-16. Print.
- Viswanatha, Vanamala, and Sherry Simon. "Shifting Grounds of Exchange: B.M. Srikantaiah and Kannada Translation." Eds. Susan Bassnett and Harish Trivedi. *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. London: Routledge, 1999. 162-81. Print.
- wa Thiong'o, Ngugi. *Homecoming: Essays on African and Caribbean Literature, Culture and Politics*. London: Heinemann, 1972. Print.
- . "The Language of African Literature." *Colonial Discourse and Post-colonial Theory: A Reader*. Eds. Patrick Williams and Laura Chrisman. New York: Columbia University Press, 1994. 435-55. Print.
- . *Decolonising the Mind: The Politics of Language in African Literature*. Reprint. London: J. Currey, 2005. Print.
- Walsh Hokenson, Jan, and Marcella Munson. *The Bilingual Text: History and Theory of Literary Self-translation*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2007. Print.
- Watters, Eugene R. *The Week-End of Dermot and Grace*. Dublin: Allen Figgis, 1964. Print.
- Welch, Robert. *Changing States: Transformations in Modern Irish Writing*. London: Routledge, 1993. Print.
- Wheatley, David. "The Aistriúchán Cloak: Paul Muldoon and the Irish Language." *New Hibernia Review/Iris Éireannach Nua* 5.4 (2001): 123-34. Web. <www.jstor.org/stable/20557780>.
- Whelan, Kevin. "Between Filiation and Affiliation: The Politics of Postcolonial Memory." *Ireland and Postcolonial Theory*. Eds. Clare Carroll and Patricia King. Notre Dame: University of Notre Dame, 2003. 92-108. Print.
- White, Jerry. "Translating Ireland Back into Éire: Gael Linn and Film Making in Irish." *Éire-Ireland: Special Issue – Language and Identity in Twentieth-Century Irish Culture*. Eds. Maria Tymoczko and Colin Ireland. New Jersey: Irish American Cultural Institute, 2003. 106-122. Print.
- Williams, Abigail, and Kate O'Connor. "Jonathan Swift and 'A Tale of a Tub'." *Great Writers Inspire*. Web. 03 Oct. 2016. <www.writersinspire.org/content/jonathan-swift-tale-tub>.
- Wilson, Daniel W. "Readers in Texts." *PMLA* 96.5 (1981): 848-63. Web. <www.jstor.org/stable/462128>.
- Wilson, James, S.F. and Paul Muldoon. "Paul Muldoon: The Art of Poetry No. 87." Interview by James S.F. Wilson. *The Paris Review*. Spring 2004. Web. 04 Oct. 2016. <www.theparisreview.org/interviews/30/the-art-of-poetry-no-87-paul-muldoon>.
- Wilson, John Foster. "Waking the Dead: The Islandman and the Irish Revival." *Irish Renaissance Annual* Spring (1982): 47-58. Print.

- Wimsatt, William K. *The Verbal Icon: Studies in the Meaning of Poetry*. Reprint. New York: Noonday, 1964. Print.
- Wong, Laurence K.P. *Where Theory and Practice Meet: Understanding Translation through Translation*. Newcastle: Cambridge Scholars, 2016. Print.
- Salter-Iglesias, Andrés-Xosé. "Translating Mia Couto: A Particular View of Portuguese in Mozambique." *Less Translated Languages*. Eds. Albert Branchadell and Lovell Margaret West. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2005. 177-87. Print.